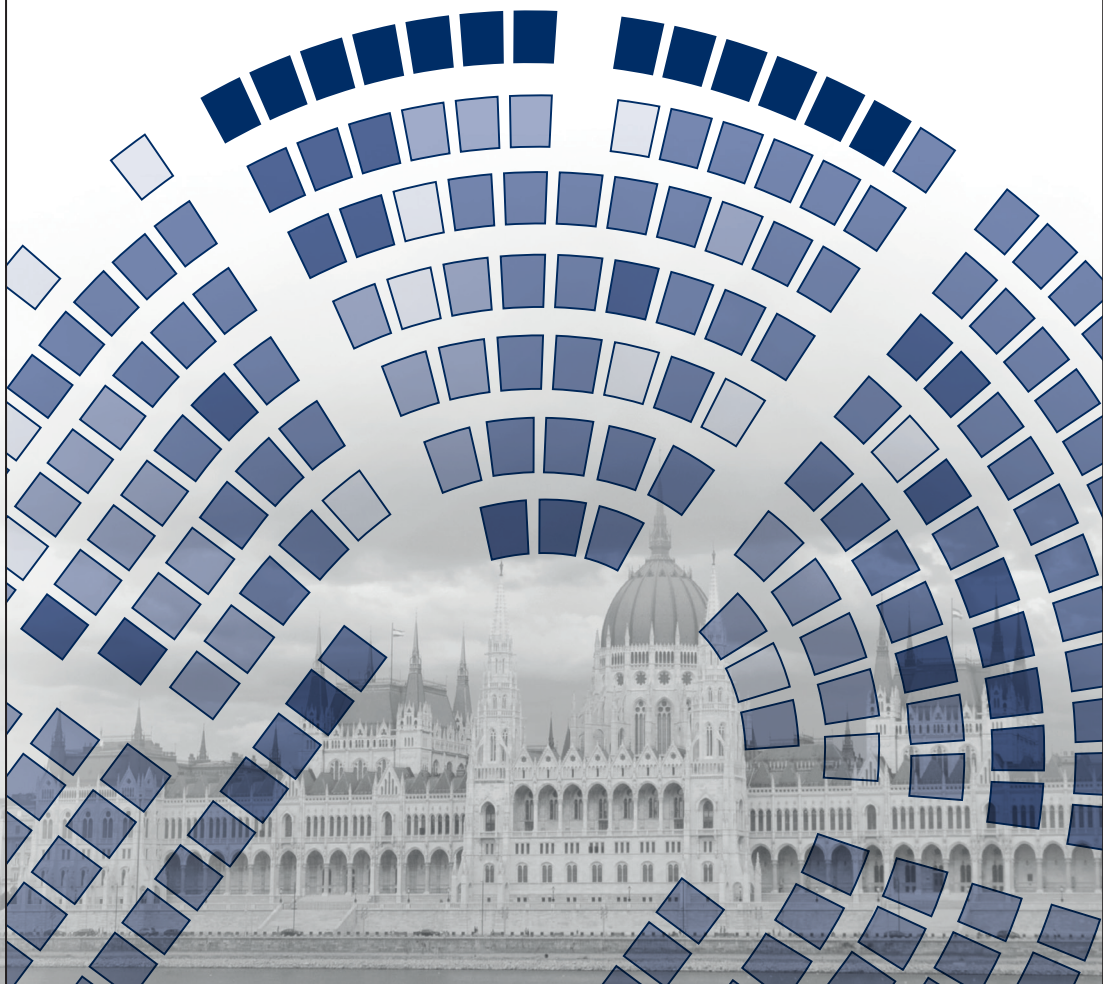

II KÁLLAI PÉTER

SZÓSZÓLÓK

NEMZETISÉGI KÉPVISELET
A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSSEN,
2014–2022

KÁLLAI PÉTER

SZÓSZÓLÓK

NEMZETISÉGI KÉPVISELET
A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSBEN, 2014–2022

KÁLLAI PÉTER

SZÓSZÓLÓK

NEMZETISÉGI KÉPVISELET
A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSBEN,
2014–2022

BUDAPEST, 2024

A kötet az Eötvös Loránd Tudományegyetem tankönyv- és jegyzettámogatási pályázatán elnyert forrás felhasználásával jelent meg.

A kutatás időtartama alatt a szerző a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott ösztöndíjában részesült.

© Kállai Péter, 2024

ISBN 978-963-489-744-6

ISBN 978-963-489-745-3 (pdf)

DOI: 10.21862/NemzKepvKP/2024/7446

ELTE | TáTK

ELTE | EÖTVÖS
KIADÓ

Az ELTE hivatalos könyvkiadója

eltebook.hu

Felelős kiadó: az ELTE Társadalomtudományi Kar dékánja

Kiadói szerkesztő: Majoros Györgyi

Projektvezető: Csanádi-Egresi Nóra

Műszaki szerkesztő: Farkas Milán

Borítótervező: Balázs Andrea

Nyomda: Multiszolg Bt.

Alízna, Jakabna és Teklána

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	11
A RENDSZER	13
Problematicus elemek	14
A választásokon való részvétel	20
A SZÓSZÓLÓI MUNKA ÉRTÉKELÉSÉNEK MÓDSZERE	25
A SZÓSZÓLÓK TEVÉKENYSÉGE ÖSSZESÍTVE	31
BOLGÁR	37
2014–2018, Varga Szimeon	37
2018–2022, Varga Szimeon	43
Összegző megjegyzések	50
GÖRÖG	53
2014–2018, Koranisz Laokratisz	53
2018–2022, Sianos Tamás	54
Összegző megjegyzések	55
HORVÁT	57
2014–2018, Hepp Mihály	57
2018–2022, Szolga József	58
Összegző megjegyzések	63
LENGYEL	65
2014–2018, Dr. Csúcs Lászlóné	65
2018–2022, Dr. Rónayné Slaba Ewa Maria	66
Összegző megjegyzések	69

TARTALOMJEGYZÉK

NÉMET	71
2014–2018, Ritter Imre	72
2018–2022, Ritter Imre képviselő	88
Összegző megjegyzések	106
ÖRMÉNY	113
2014–2018, Dr. Turgyán Tamás	113
2018–2022, Dr. Serkisian Szeván Simon	116
Összegző megjegyzések	117
ROMA	119
2014–2018, Farkas Félix	119
2018–2022, Farkas Félix	120
Összegző megjegyzések és a 2022-es listaállítás sikertelensége	128
ROMÁN	135
2014–2018, Kreszta Traján	135
2018–2022, Kreszta Traján	135
Összegző megjegyzések	136
RUSZIN	137
2014–2018, Giricz Vera	137
2018–2022, Giricz Vera	140
Összegző megjegyzések	141
SZERB	143
2014–2018, Alexov Lyubomir	143
2018–2022, Alexov Lyubomir	150
Összegző megjegyzések	154
SZLOVÁK	157
2014–2018, Fuzik János	157
2018–2022, Paulik Antal	166
Összegző megjegyzések	172

SZLOVÉN	175
2014–2018, Kissné Köles Erika	175
2018–2022, Kissné Köles Erika	182
Összegző megjegyzések	187
UKRÁN	189
2014–2018, Hartyányi Jaroslava	189
2018–2022, Szuperák Brigitta	191
Összegző megjegyzések	194
ÖSSZEGZÉS ÉS KONKLÚZIÓ	197
IRODALOMJEGYZÉK	201
A SZERZŐ TÉMÁBAN MEGJELENT ÍRÁSAI	209

TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. táblázat: A nemzetiségek létszáma, a névjegyzékbe feliratkozottak száma és a nemzetiségi listákra leadott szavazatok	22
2. táblázat: A szószólók felszólalásainak száma	32
1. ábra: A nemzetiségi szószólók felszólalásainak száma	33
2. ábra: A felszólalások típusai	34
3. ábra: A felszólalások témakörök szerint	35
4. ábra: Politikai szimpátia és hivatkozások	36
5. ábra: Varga Szimeon felszólalásainak témakörei	50
6. ábra: Ritter Imre felszólalásainak típusai	107
7. ábra: Ritter Imre felszólalásainak témakörei	110
8. ábra: Farkas Félix roma szószóló felszólalásainak témakörei	129
9. ábra: A plenáris üléseken expliciten kifejezett politikai szimpátia Farkas Félix felszólalásaiban	130
10. ábra: Alexov Lyubomir szerb szószóló felszólalásainak témakörei	155
11. ábra: A szlovák szószólók felszólalásainak témakörei	173
12. ábra: Kissné Köles Erika szlovén nemzetiségi szószóló felszólalásainak témakörei ...	187

ELŐSZÓ

A 2014-es választásokkal debütált a magyar Országgyűlés által megalkotott új nemzetiségi képviseleti rendszer. Ezzel a nemzetiségek szószólót, vagy ha elérik az ún. kedvezményes kvótát, akkor akár teljes jogú képviselőt is választhatnak az Országgyűlésbe. Miközben a nemzetiségek országos döntéshozatalban történő képviseletének lehetőségét előrelépésnek tartja a kérdéssel foglalkozó kutatók nagy része, aközben számos elméleti és gyakorlati probléma merül fel a szabályozás kapcsán.

A szabályok 2012-es elfogadása óta eltelt bő egy évtizedben ezeket a problémákat a szakirodalom nagyrészt feltárta, bemutatta. A szószólók (és 2018 óta a német nemzetiségi képviselő) tevékenységének értékelésére is láthatók különböző próbálkozások. Ez a kötet mindkettő összegzésére vállalkozik.

A kötet három alfejezetre tagolt első fejezetében a jogszabályok feldolgozásával ismertetem a kialakult szabályozást. Ezután a különböző szempontokból problémásnak tekinthető elemekre térek rá. Bemutatom, hogy az egész választási rendszer meglehetősen egyenlőtlen, különösen a határon túli kettős állampolgárok, a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező választópolgárok szavazati jogával együtt. Kifejtem továbbá, a rendszer hogyan készíti, sőt kényszeríti arra a választópolgárokat, hogy döntsenek, nemzetiségiként vagy nem nemzetiségiként kívánnak-e részt venni a választásokon.

A nemzetközi jogi elvárások szerint az ilyen intézményrendszerrel szemben támasztandó legfőbb kritérium, hogy „hatékony” legyen. Hatékonyan biztosítsa azt, hogy a nemzetiségek valóban befolyásolni tudják a parlamentben zajló jogalkotói munkát, „hatással” legyenek a döntéshozatalra. Megítélésem szerint ennek valódi kialakulását, a hatékony képviselet megvalósulását számos, a rendszerbe épített tényező hátráltathatja, ezeket is részletesen feltárom.

Bemutatom a 2014-es és 2018-as országgyűlési választások eredményeit, a kisebbségek szempontjából releváns körülményeit, melyek eredményeképpen 13 szószóló, illetve 12 szószóló és 1 nemzetiségi képviselő került a parlamentbe.

A kritizálható tényezők ellenére elképzelhető egy megfelelő, a célt valóban szolgáló, a nemzetiségek érdekeit ténylegesen megjelenítő intézményi működés is. Ahhoz azonban, hogy a rendszerről el tudjuk dönteni, mennyire képes a nemzetiségek saját érdekeinek, szempontjainak megjelenítésére, a főszereplők tevékenységének értékelésére is szükség van. A második fejezettől kezdve a kötet ezzel foglalkozik.

A második részben tehát az egyes szószólók tevékenységeit vizsgálom ciklusonként lebontva, kezdve a megválasztásuk körülményeinek bemutatásával. Miről szólnak a szószólók? – akár ez is lehetne a kötet címe, hiszen nagy részében e kérdést járja körül. Az összegző értékelésben jórészt kvantitatív adatokkal találkozhatunk, a felszólalásokat ugyanis témájuk, jellegük és néhány jellemző tartalmi elem szerint címkéztem, kódoltam. Az egyes szószólók munkája azonban részletes leírással és kvalitatív értékeléssel egészül ki. A szószólók minden felszólalását röviden ismertetem, kiemelve benne a képviseleti munka szempontjából figyelemre méltó elemeket. Ez sok esetben hosszabb, alapos összefoglalást igényel, és – mi tagadás – e ponton a munkának dokumentációs célja is van, így e tekintetben erősen leíró jellegű. Kontextusba helyezem, kommentálom, a versengő nézetekkel vagy a valósággal is ütköztetem időnként a felszólalásokat, ahol ez szükséges. Elemzek, magyarázok, sőt számolok is, de mégis, elsősorban az összesen 377 felszólalás összefoglaló leírása található meg a kötetben.

A kötet célja, hogy összegzést adjon a nemzetiségek parlamenti képviselete kapcsán a 2014 és 2022 közötti időszakra vonatkozóan, és a plenáris üléseken tett felszólalásokon keresztül megmutassa, mit és hogyan képviselnek a nemzeti és etnikai kisebbségeket képviselő szószólók a magyar parlamentben. A kötet abban az értelemben is összefoglaló munka, hogy helyenként az elmúlt évtizedben kialakított rendszerről és a szószólók tevékenységeiről írt tanulmányaimat is tartalmazza, átdolgozott formában.

Kállai Péter

A RENDSZER

Magyarország 2012-ben elfogadott Alaptörvénye kimondja, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. XXIX. cikke részletezi a nemzetiségekhez tartozók jogait önazonosságuk megőrzéséhez, a nyelvhasználathoz, a kultúra ápolásához, az anyanyelvi oktatáshoz, valamint a helyi és országos önkormányzatok létrehozásához. Az Alaptörvény 2. cikk (2) bekezdése szerint a „Magyarországon élő nemzetiségek részvételét az Országgyűlés munkájában sarkalatos törvény szabályozza.”

Látható tehát, hogy az alaptörvényi feltétel nem képviselétről, hanem „munkában való részvételről” szól. Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény preambulumban visszaütal ezen alaptörvényi kitételre, és a 6–9. pontjaiban bevezeti a nemzetiségi kedvezményes képviseleti rendszert.

A törvény 7. és 9. §-a értelmében az országos lista lehet pártlista, illetve nemzetiségi lista, melyet az adott nemzetiség országos önkormányzata állíthat. A nemzetiségi lista felállításának adminisztratív feltétele viszonylag könnyű, mindössze ezeröttszáz ajánlást kell összegyűjteni, tehát „a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok” egy százalékának ajánlására, de legfeljebb 1500 aláírással van szükség.

A 12. § értelmében a nemzetiségi választópolgár, tehát aki (az országgyűlési választásra is kiterjedő módon) kérte felvételét a nemzetiségi névjegyzékbe, egyéni választókerületi képviselőjelöltre és az adott nemzetiség listájára szavazhat, pártlistára nem. E szabályozásnak oka, hogy megőrizze a szavazatok numerikus egyenlőségét, két szavazattal rendelkezzenek a nemzetiségi választók is, éppen úgy, mint a nemzeti többséghez tartozó (és magyarországi lakóhellyel rendelkező) választópolgárok. Ha az adott nemzetiség végül nem indít listát, a nemzetiséghez tartozó választópolgár mégis szavazhat pártlistára.

A nemzetiségi képviselet kedvezményes képviselet, mandátum megszerzésére ad – legalábbis elvben – lehetőséget. A törvény 16. §-a értelmében a nemzetiségi lista mandátumot szerez, amennyiben a listára leadott szavazatok száma

eléri az egy mandátumhoz elegendő listás szavazatszám negyedét. Ennek kiszámolásához tehát az összes listás szavazatot (beleértve a kompenzációs szavazatokat) összeadják, ezeket elosztják 93-mal, a listán betölthető parlamenti helyek számával, és ezt a számot elosztják négygel. Ez a kedvezményes kvóta. Az elmúlt évek gyakorlata szerint az egy mandátumot érő listás szavazatok száma 80 ezer-nél magasabb, tehát a kedvezményes kvóta 20 és 30 ezer közöttire tehető.

Ha a lista nem éri el a kedvezményes kvótát, akkor teljes jogú képviselőt nem, de szavazati jog nélküli szószólót küld a nemzetiség az Országgyűlésbe. A 18. § szerint tehát a mandátumot nem szerző nemzetiséget szószóló képviseli az Országgyűlésben, és a listavezető lesz a szószóló. Ebből a megfogalmazásból az következik, hogy akár egyetlen szavazat nélkül is bekerülhet a nemzetiségi szószóló a parlamentbe, a szószóli szintű képviselet egyetlen feltétele a listaállítás.

A nemzetiséghez tartozó választópolgárnak külön regisztrálnia kell. A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény 85. §-a szerint kérnie kell a nemzetiségi választói névjegyzékbe történő felvételét, és e kapcsán kifejezetten nyilatkoznia kell arról, hogy azt az országgyűlési választásokra kiterjedően is kéri-e. Tehát a rendszer kifejezetten lehetőséget ad arra, hogy ne nemzetiségként szavazzon valaki, vagy csak az önkormányzatok szintjén, de az országos választásokra megőrizze a pártlistára való szavazás lehetőségét.

PROBLEMATIKUS ELEMÉK

2023 elején vált jogerőssé az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése a választási rendszer kedvezményes kisebbség-képviseleti részéről. A Bakirdzi és E.C. Magyarország elleni ügyben¹ a Bíróság kimondta, hogy a jelenlegi megoldás sérti az Emberi Jogok Európai Egyezménye Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének a szabad választásokat előíró 3. cikkét² az Egyezmény 14., az antidiszkriminációt kimondó cikkével összefüggésben. A panasz egy a görög és egy az örmény nemzetiséghez tartozó választópolgártól érkezett.

1 Bakirdzi és E.C. Magyarország elleni ügye. 49636/14. és 65678/14. számú kérelmek, az EJEB 2022. november 10-én kelt ítélete. Elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-220672> (Utolsó letöltés: 2024. szeptember 4.) [A lábjegyzetekben és az irodalomjegyzékben közölt linkek utolsó ellenőrzése egyaránt ezen a dátumon történt meg, a továbbiakban ezt külön nem jelölöm.]

2 3. CIKK Szabad választásokhoz való jog. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy észszerű időközönként, titkos szavazással szabad választásokat tartanak olyan körülmények között, melyek a törvényhozó testület megválasztását illetően biztosítják a nép véleményének kifejezését.

A döntés a rendszer három problematikus, jogsértést jelentő elemét emeli ki.³

A döntés első érve szerint a nemzetiségi szavazók jó része elvesztegeti szavazatát, amikor nemzetiségiként iratkozik fel a névjegyzékbe, mivel az adott nemzetiségnek számszerűen nincs esélye elérni a mégoly kedvezményes kvótát. A panasz még a 2014-es választási eljáráshoz kapcsolódóan érkezett, ekkor a görög nemzetiségnek 140 regisztrált szavazója volt, az örménynek 184, de valójában a népszámlálási adatokat tekintve is világosan látszik, hogy a német és a roma nemzetiségen kívül a többi 11-nek nincs valódi esélye elérni a húsz-harmincezer szavazatot jelentő kvótát. Felvethető a kérdés, ha ilyen alacsony létszámúak a hazai nemzetiségek (és ráadásul jó részük legalább részben asszimilálódott), mi szükség van egy parlamenti képviselőt garantáló rendszer létrehozására; de amennyiben az adott társadalom (ill. parlamenti többség) úgy döntött, hogy ilyen rendszert vezet be, annak a rendszernek értelemszerűen igazodnia kell a releváns nemzetközi jogi normákhoz. A rendszer tehát a kedvezményesen elérhető teljes jogú mandátum ígéretével kecsegtet, miközben a valóságban ez a nemzetiségek jó része számára elérhetetlen. Tekintetbe véve, hogy a törvény szövege szerint a nemzetiségi listát vezető személy szavazat nélkül is szószólóvá válhat, a nemzetiségek jó részének nincs különösebb értelme nemzetiségiként szavazni, komolyabb hatást érhet el a választási eredményt tekintve, ha inkább nem iratkozik fel kisebbségi identitásának megfelelően a névjegyzékbe, és így megtartja a pártlistára szavazás lehetőségét. A kedvezményes mandátumot elérni képtelen nemzetiségek esetében a nemzetiségi listára leadott szavazatnak különösebb hatása nincs, a szavazat ebben az értelemben „elveszik”. A Bíróság döntése megjegyzi, hogy minden rendszerben előfordulhatnak elvesztegetett szavazatok (ha például egy lista nem éri el a parlamentbe jutás küszöbét), de ez itt a rendszer lényegi elemét képezi, és a szavazók tömegeit a rendszer léte tulajdonképpen önmagában biztatja a szavazat elvesztegetésére.

3 A döntésről lásd Kállai Péter, „Preferential Non-Representation? Case of Bakirdzi and E.C. v Hungary”, *Strasbourg Observers*, 2022. december 20. <https://strasbourgobservers.com/2022/12/20/preferential-non-representation-case-of-bakirdzi-and-e-c-v-hungary/>; Majtényi Balázs, „The Right Answer Without a Reasonable Argument? The shortcomings of Bakirdzi and E.C. v Hungary”, *Strasbourg Observers*, 2023. január 19. <https://strasbourgobservers.com/2023/01/19/the-right-answer-without-a-reasonable-argument-the-shortcomings-of-bakirdzi-and-e-c-v-hungary/>; Unger Anna, „Putting an End to Minority Voter Disenfranchising in Hungary”, *Verfassungsblog*, 2022. december 5. <https://verfassungsblog.de/putting-an-end-to-minority-voter-disenfranchising-in-hungary/> DOI: <https://dx.doi.org/10.17176/20221206-001634-0>; László Róbert, „Nemzetiségi képviselő vs. politikai ellenérdekeltség”, *Fundamentum* 27 (2–3). 62–64. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-06.pdf>

A második problémás elem a választási lehetőség hiánya. A kérelmezők álláspontja szerint a „szabad választások” kifejezés azt (is) jelenti, hogy a választó szabadon választhat a jelöltek közül. Ebben az esetben viszont nem ez a helyzet. Mivel az adott nemzetiség egyetlen listáját annak országos önkormányzata (közgyűlése) állítja, és más jelölő szervezet nem indulhat, így a nemzetiségi szavazó számára tulajdonképpen nincs választási lehetőség. A között választhat, hogy elmegy-e szavazni, vagy nem megy el szavazni, esetleg elmegy ugyan, de nem ad le érvényes szavazatot. Természetesen minden választási rendszerben, választási szituációban előfordulhat, hogy végül nincsenek valódi alternatívák. Nem indulnak el ellenjelöltek a regnáló polgármesterrel vagy országgyűlési képviselővel szemben az adott választókerületben, vagy éppen a szavazás napjáig visszalépnek stb. Ebben az esetben azonban a választási lehetőségek teljes hiánya nem a véletlen műve, nem a kialakult politikai szituáció következménye, hanem a rendszer központi elemét képezi. Az országos nemzetiségi önkormányzat politikai összetétele nyilván meghatározza a majd felállítandó nemzetiségi listát is. Így a megelőző, akár évekkel korábbi nemzetiségi önkormányzati választás tulajdonképpen az utolsó pont, amikor a választópolgár előre gondolkodva valamiféle áttételes hatást érhet el a tekintetben, hogy kire, milyen jelöltre, listavezetőre szavazhat később. Ezzel tulajdonképpen a politikai versengés teljesen ki van iktatva a rendszerből, az önkormányzatiság szintjére van helyezve, az országgyűlési képviselet kapcsán egész egyszerűen nem lehetséges. A választópolgár nem dönthet, nem rangsorolhat, nem tudja azt a gondolatát kifejezni, hogy példának okáért a lista harmadik helyén álló megfelelőbb szószóló (vagy teljes jogú képviselő) lenne. Ezzel a megoldással a rendszer ezen eleme tehát nem felel meg az Egyezmény 3. cikkében előírt, „biztosítja a nép véleményének kifejezését” kitételnek. A két kérdés összefügg: a választási lehetőség hiánya természetesen nem önmagában álló probléma, hozzájárul a szavazatok kiüresedéséhez, elvesztegetéséhez is.

A döntés harmadik fő eleme a szavazatok titkosságának követelményét vizsgálja. Ez a döntés talán legvitathatóbb pontja, mivel a választói névjegyzéket és a szavazatokat éppen úgy kezelik a választási eljárás szabályai szerint, mint a nemzeti többséghez tartozó választókét. Így ez a kifogásolható elem nem önmagában megjelenő, hanem a valódi választási lehetőségek hiányából fakadó probléma. A probléma tehát alapvetően nem a szavazólapok kezelésére vonatkozik, hanem a választókörben, a választási helységben potenciálisan kialakuló szituációkra. Miközben a nemzeti többséghez tartozó választópolgár az iratai megmu-

tatása után megkapja a szavazólapokat, titokban, a többi jelenlévő és a bizottság tagjai előtt rejtve le tudja adni szavazatát egyik vagy másik jelöltre, pártra. Ezzel szemben a nemzetiségi névjegyzékbe feliratkozott választópolgár mindenki szeme láttára kapja meg a (nem nemzetiségitől eltérő színű) szavazólapját, és tekintve, hogy azon egyetlen lista szerepel, minden jelenlévő tudhatja, hogy arra az egyetlen listára adott le szavazatot. Szavazata éppenséggel titkos, de ez a titkosság csupán arra terjed ki, amire szavazatának szabadsága. A lista mellett található karikába teszi az x-et, vagy mellé, érvénytelenül szavaz, esetleg üres szavazólapot ad le.

Az EJEB döntése nyomán tehát alapvetően a magyar választási rendszer megváltoztatására lenne szükség, az azonban egyelőre nem látszik, hogy ezt a jogalkotó meg kívánja tenni, és ha igen, akkor milyen módon.⁴

Az EJEB döntése által nem érintett, egyéb problematikusnak tekinthető elem az is, hogy a nemzetiségiként történő névjegyzékbe való feliratkozás kizárólag önbevalláson alapul. Természetesen a kisebbségi jogok élvezetéhez szükség van arra, hogy annak alanya nyilatkozzon a nemzetiséghez tartozásáról, és alapvetően helyes megoldás az, hogy ezt pl. az állam vagy más nem vizsgálja, nem bírálhatja felül. Nehéz is lenne pontos alapot teremteni arra, hogy a jogalanyon kívül bárki más mondjon ítéletet a jogalany identitásáról, nemzetiségi hovatartozásáról. Ugyanakkor ez az elem törvényszerűen felveti az ún. ethno-biznisz lehetőségét, ti. azt, hogy esetleg a nemzeti többséghez tartozók iratkoznak fel nemzetiségiként, és így negyed annyi szavazattal, könnyebben juttatnak képviselőt az országgyűlésbe. Ebben az esetben a nemzeti többség választaná meg a nemzeti kisebbség(ek) képviselőit, ami természetesen alapvetően szemben áll a kisebbségi képviselő gondolatával, céljával.

Tekintettel arra, hogy az elmúlt évekből nem látszik a szavazók tömeges megjelenése – egyébként a népszavazási adatokból tudhatóan az alacsony létszámú nemzetiségeknél –, arra következtethetünk, az a tény, hogy a nemzetiségi szavazó pártlistákra nem szavazhat, többnyire elegendő elrettentő erővel bír az ilyesfajta ethno-biznisz tekintetében. Azonban az a jelenség, hogy a nemzetiségi önkormányzatok, melyek önálló források hiányában súlyosan a kormányzati támogatásokra, finanszírozási megállapodásokra támaszkodnak, erősen kormányzati befolyás alatt állhatnak, jelen van. Ez jelenthet személyi összefonódásokat vagy őszinte politikai kapcsolódásokat is, de adott esetben kizárólag

4 Lásd Kiss Balázs, „Gondolatok a nemzetiségek országgyűlési képviseletéről az EJEB Bakirdzi és E.C. Magyarország elleni ügye apropóján”, *Fundamentum* 27 (2–3). 65–70. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-07.pdf>

a finanszírozás kapcsán kialakuló függést, a klientelizmus irodalmával leírható jelenségeket is. Kézenfekvő példa a német nemzetiségi szószóló, illetve később képviselő Ritter Imre, aki korábban a Fidesz tagja volt, és a párt támogatásával futott be önkormányzati politikai karriert, jelenleg is szorosan a kormánypártokkal együtt szavaz az Országgyűlésben. Ugyanilyen látványos példa a roma kisebbség is, melynek társadalmi helyzete okán a többi nemzetiséghez képest hangsúlyosabban, gyakrabban kellene, hogy megjelenjenek a diszkriminációs és szociális kérdések is, de vélhetően a kormánytöbbséggel való kapcsolatok azt eredményezik, hogy ezek ritkán kerülnek napirendre. (E példákat a kötet második felében, az egyes nemzetiségek kapcsán bővebben kifejtem.)

További vizsgálandó elem a szószólók limitált, korlátozott felszólalási lehetősége. A törvény szerint tehát a szószólók tehetnek napirenden kívüli felszólalásokat, illetve akkor szólhatnak hozzá a parlamenti vitához, ha a (nemzetiségi taggal nem rendelkező) Házbizottság úgy látja, a napirend érinti a nemzetiségek érdekeit vagy jogait. Azzal együtt, hogy Ritter Imre (mint az egyetlen teljes jogú képviselő a rendszerben és mint az Országgyűlésben működő Magyarországi nemzetiségek bizottságának elnöke) meghívottként részt vesz a Házbizottság ülésein, mégiscsak arról van szó, hogy a nemzeti többség képviselői dönthetik el, egy ügy érinti-e a nemzeti kisebbségeket. Az elmúlt évek gyakorlata alapján szélesre tárták a kaput, a legtöbb témakört nemzetiségi napirendként tárgyalta az Országgyűlés, de a rendszer kialakításának üzenete – megítélésem szerint – ezzel együtt sem szerencsés. Ezáltal a törvény különbséget tesz a közérdek és a nemzetiségek érdeke között, miközben egy valóban befogadó, inkluzív megközelítésbe aligha férhet bele. Ez egyébként – meggyőződésem szerint – hatással is van valamelyest a felszólalásokra, egészen pontosan arra –ahogy az a kötet második részében kiderül –, hogy a nemzetiségi szószólók csak kivételes esetben keretezik saját problémáikat, felvetéseiket a társadalom egészének kapcsolódó problémáit illetően. Például a nemzetiségi tanítók nemzetiségi pótléka nem a pedagógusok alacsony fizetése kapcsán kerül szóba, hanem attól szándékosan függetlenül, elválasztva. Ennek a jelenségnek a részletes bemutatására később sor kerül.

Összességében tehát a rendszer – bár éppen valamilyen képviseletet teremt és így láthatóságot generál –, megítélésem szerint egészen kizáró, exkluzív jellegűvé válik a nemzetiségek felé. Az Alaptörvény Nemzeti Hitvallásának megfogalmazása szerint „velünk élő nemzetiségeket”, tehát az Alaptörvény megalkotásában nem résztvevő nemzetiségeket ugyan „államalkotó tényezőkként” tételezi a magyar jogrend, mégis arról van szó, hogy aki nemzetiségiként kíván részt

venni a választáson, az a pártpolitikai csatározásból jórészt kimarad. Majd az általa a parlamentbe küldött szószóló (aki valójában az ő szavazata nélkül is ugyanúgy szószóló lenne) csak akkor szólalhat meg, ha azt a nemzeti (és politikai) többség engedélyezi számára.

A rendszerváltást követően hosszan húzódott a vita arról, hogy alkotmányos követelmény-e a nemzeti és etnikai kisebbségek parlamenti képviselőinek megteremtése. Egy ideig a releváns politikai szereplők jó része és az Alkotmánybíróság is mulasztásos alkotmányértésként kezelte a kérdést, noha az messze nem volt teljesen egyértelmű. Az viszont biztosan kijelenthető, hogy az Alaptörvényt és a kisebbségek országgyűlési képviselőt megalkotó jogalkotói szándék jól láthatóan az Országgyűlés többségében az alkotmányos mulasztás fennállásának tudatával párosult.⁵

A helyzetet végül tehát a 2010 utáni Alaptörvény és választási törvény elfogadása rendezte, igaz, felemás módon. Megteremtette a képviselő lehetőségét, az azonban a fenti problematikus elemeket szem előtt tartva, ahogy látható, kivételes esetben valósulhat meg. Az Alaptörvény nem ír elő képviselőt, az Országgyűlés munkájában való részvételt (még pontosabban annak sarkalatos törvényben történő szabályozásának szükségességét⁶) írja elő, aminek végül is a szószólói rendszer biztosabban megfelelt. Ahogy azt a 2023-as EJEK-döntés a Bakirdzi és E.C. Magyarország elleni ügyében is kimondja, a nemzetiségek nagy része legfeljebb szószólókat tud küldeni az Országgyűlésbe. A szószólókról a választási törvény úgy fogalmaz, hogy ők *képviselik* az adott nemzetiséget.

Ez a könyv elsősorban önmagában értékeli ezt a kedvezményesnek gondolt képviselői rendszert és ennek főszereplőit. Fontos azonban megjegyezni, hogy a magyar demokrácia és jogállamiság állapotának kontextusában okkal vetődik fel az elmúlt években, hogy a kialakított rendszer – szoros összefüggésben a lakóhellyel nem rendelkező állampolgárok szavazati jogával⁷ és további, visz-

5 Lásd erről részletesen: Kállai Péter, „Az alkotmányos patriotizmustól a nemzeti és etnikai kisebbségek parlamenti képviseletéig”, *Fundamentum* 16 (4). 43–64. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/12-4-04.pdf>

6 Magyarország Alaptörvénye 2. cikk (2) A Magyarországon élő nemzetiségek részvételét az Országgyűlés munkájában sarkalatos törvény szabályozza.

7 Erről részletesebben lásd Nagy Alíz, „Külhoni állampolgárok parlamenti képviselete”, *ELTE POL-IR Working Paper Series* 2022/1. 1–31. <https://polir.elte.hu/dstore/document/4960/Nagy%20Al%3%ADz%20WP.pdf>; Nagy Alíz, „Illiberális állampolgárság: A magyar állampolgárság-politika következményei Erdélyben”, *ELTE Társadalomtudományi Kar – Eötvös Kiadó, Budapest*, 2022. <https://www.eltereader.hu/media/2022/03/Nagy-Aliz-Illiberalis-allampolgarsag-web.pdf>

szaélésekre lehetőséget adó eljárási szabályokra tekintettel – alapvetően a 2010 óta kormányzó pártot, a Fidesz–KDNP szövetség hatalomban maradását segíti.⁸ Ettől nem függetlenül a szószólók kormányhoz és/vagy ellenzékhez való viszonyát fejtegető felszólalásokra az elemzés során külön hangsúlyt helyeztek.

A VÁLASZTÁSOKON VALÓ RÉSZVÉTEL

A rendszer tehát a 2014-es választásokon debütált. A választásokra mind a 13 nemzetiség országos önkormányzata rendben listát állított. Ha a korábbi becslések nem is voltak elég meggyőzőek, ekkor világossá kellett válnia, hogy a nemzetiségek nagy része soha nem fogja elérni a kedvezményes kvótát, és mindig legfeljebb szószólót tud juttatni az Országgyűlésbe. Az alábbi, 1. táblázatban a 2011-es és 2022-es népszámlálás adatait is listázom. Ahogy az a táblázatban is látszik, 2011-ben mindösszesen négy nemzetiség éri el a húszezer fős létszámot. Ez még természetesen nem jelenti azt, hogy valóban esélyük lenne a mandátumra is, hiszen a népszámlálási adatok nem csak a szavazókorú népességet mutatják. Feltehető, és az elmúlt három választáson látható is, hogy viszonylag sokan vannak, akik bár valamelyik nemzetiséghez tartozónak vallják magukat, nem kívánnak a nemzetiségi közéletben részt venni, vagy legalábbis a parlamenti képviselő/szószóló megválasztásában. 2022-re a nemzetiségek jórészt veszítettek létszámukból, bár például – valószínűsíthetően Oroszország Ukrajnát történő lerochanása miatt – a magukat ukránnak vallók száma megtriplázódott, így már öt nemzetiség éri el a húszezres létszámot.

A nemzetiségi névjegyzékbe csak két nemzetiség esetében iratkoztak fel tízezernél többen, ami már a választás előtti pillanatban szinte biztosra tette, hogy teljes jogú képviselő nem kerül megválasztásra. A gyakorlatban szinte elképzelhetetlen olyan alacsony választási részvételi arány, amelyben tízezer körüli szavazatszám elegendő lenne a kedvezményes kvóta eléréséhez, és még ekkor is szükség lenne a nemzetiségi szavazók nagyon magas részvételére is.

8 Kállai Péter & Nagy Alíz, „Parliamentary representation of nationalities and kin-minorities – Hungary’s biased electoral system”, *European Yearbook of Minority Issues* 17 (1). 171–189. DOI: https://doi.org/10.1163/22116117_01701008; Kállai Péter & Nagy Alíz, „Egyenlőtlen nemzetépítés?”, *Fundamentum* 23 (3–4). 20–36. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-19-3-4-02.pdf>; Majtényi Balázs, „Választási autokrácia kívülről: Téves és megalapozatlan strasbourgi ítéletek a kisebbségi képviseletről”, *Fundamentum* 27 (2–3). 5–19. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-01.pdf>

A 2014 és 2018 közötti parlamenti ciklusban tehát 13 szószóló képviselte a nemzetiségeket.

A 2018-as választásra eltérő mértékben ugyan, de minden egyes nemzeti-ség esetében emelkedett a nemzetiségi választóként névjegyzékbe iratkozók száma. Ami a tekintetben érdekes, hogy mostanra tapasztalati szinten is világossá kellett volna válnia, lényegében a német és a roma nemzetiségen kívül a 11 másik nemzetiségnek nincs valódi esélye a teljes jogú mandátum elérésére, a szószóló „küldéséhez” pedig nem szükséges, hogy többen nemzetiségiként regisztráljanak és szavazzanak, ahogy erre az EJEB a Bakirdzi és E.C. Magyarország elleni ügyben is rávilágított. A választásra a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata célul tűzte ki, hogy komoly regisztrációs, illetve szavazásra buzdító kampány révén teljes jogú mandátumot érjen el. Ez a célkitűzés már a névjegyzékbe regisztráltak számán is látszott, míg 2014-ben csak 15 209-en, 2018-ban már több mint dupla annyian, 33 010-en szerepeltek német nemzetiségi választópolgárként a névjegyzékben. Ebből végül 26 477 ember adott le érvényes szavazatot a listára. A kedvezményes kvóta ekkor 22 022 volt, tehát a korábbi szószóló, Ritter Imre immár teljes jogú képviselőként folytatta a munkáját.

Érdemes kiemelni, hogy a roma nemzetiségű feliratkozók aránya is emelkedett a korábbihoz képest, de nem elegendő mértékben, és a romák között a választási részvétel kifejezetten alacsonynak mondható ekkor, így komoly esély nem mutatkozott a teljes jogú képviselői hely elnyerésére, Farkas Félix továbbra is szószólóként folytatta munkáját. Meglehetősen magasnak mondható az érvénytelen szavazatok aránya is.⁹

9 A 2014-es és 2018-as nemzetiségi választások tapasztalatairól lásd Dobos Balázs, „A nemzetiségi részvétel jellemzői az országgyűlési választásokon (2014–2018)”, *Parlamenti Szemle* 2021 (2). 53–81. <https://parlamentiszemle.hu/wp-content/uploads/2022/03/psz-202102-53810-dobosbalazs.pdf>

1. táblázat: A nemzetiségek létszáma, a névjegyzékbe feliratkozottak száma és a nemzetiségi listákra leadott szavazatok

nemzetiség	2011	2014		2018		2022		
	létszáma (népszámlálás 2011) ¹⁰	nemzetiségi névjegyzékben szereplők ¹¹	nemzetiségi listára szavazók ¹²	nemzetiségi névjegyzékben szereplők ¹³	nemzetiségi listára szavazók ¹⁴	nemzetiségi névjegyzékben szereplők	nemzetiségi listára szavazók ¹⁵	létszáma (népszámlálás 2022) ¹⁶
bolgár	6272	104	74	156	104	207	146	6109
görög	4642	140	102	235	159	340	221	6178
horvát	26 774	1623	1212	2269	1743	2192	1692	21 824
lengyel	7001	133	92	259	210	349	262	7398
német	185 696	15 209	11 415	33 010	26 477	31 128	24 022	142 551
örmény	3571	184	110	264	159	268	160	4199
roma	315 583	14 271	4048	18 490	5703	–	–	209 909
román	35 641	647	362	794	428	945	514	27 554
ruszin	3882	611	463	893	539	999	614	7111

¹⁰ „2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok”, (Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2013), 21. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf

¹¹ „A nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma a 2014. évi országgyűlési választásokon”. <https://www.valasztas.hu/documents/20182/575402/A+nemzetis%C3%A9gi+n%C3%A9vjegyz%C3%A9kben+szerepl%C5%91+v%C3%A1laszt%C3%B3polg%C3%A1rok+sz%C3%A1ma+2014+ogy.pdf/c598d3b2-07ef-45f8-82d5-ac1fb75c9f72>

¹² „Országos nemzetiségi önkormányzatok eredménye”, Országgyűlési képviselők választása 2014., 2014. április 6. <https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/l22.html>

¹³ „Országgyűlési képviselők választása 2018 – választópolgárok száma”, Nemzeti Választási Iroda, 2018. április 8. <https://www.valasztas.hu/valasztopolgarok-szama>

¹⁴ „Országos nemzetiségi önkormányzatok eredménye”, Országgyűlési képviselők választása 2014.

¹⁵ A névjegyzékben szereplők és a szavazatok száma is itt található meg: „Nemzetiségi listák”, Országgyűlési Választási Iroda <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/orszasg-listak?tab=ethnics>

¹⁶ „Népszámlálás 2022. Végleges adatok, A népesség főbb jellemzői (országos és területi adatok)”, (Központi Statisztikai Hivatal) <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/kiadvany/>

	2011	2014		2018		2022		
nemzetiség	létszáma (népszámlálás 2011) ¹⁰	nemzetiségi névjegyzékben szereplők ¹¹	nemzetiségi listára szavazók ¹²	nemzetiségi névjegyzékben szereplők ¹³	nemzetiségi listára szavazók ¹⁴	nemzetiségi névjegyzékben szereplők	nemzetiségi listára szavazók ¹⁵	létszáma (népszámlálás 2022) ¹⁶
szerb	10 038	349	236	424	236	627	406	11 622
szlovák	35 208	1317	995	1641	995	1525	1176	29 881
szlovén	2820	199	134	252	134	280	219	3965
ukrán	7396	502	293	549	293	710	383	24 615
összesen	644 524	35 289	19 543	59 236	37 532	39 570	29 815	502 916

A 2022-es választásra, egy-két kivételtől eltekintve, tovább emelkedett a nemzetiségiként feliratkozók száma, ez azonban az összlétszámon nem látszik. Ennek oka, hogy az Országos Roma Önkormányzat végül nem tudott listát állítani a törvény által előírt határidőre, így nemzetiségi lista hiányában nem releváns a feliratkozók száma, ők valamelyik pártlistára szavazhattak nemzetiségi lista helyett. (Ennek részleteit ld. a roma kisebbségről szóló fejezetben.) A német nemzetiség újfent sikeresen mobilizálta a választókat, teljes jogú képviselőt küldtek az országgyűlésbe. Fontos megjegyezni, hogy ez a sikeres mobilizáció egyébként nem feltétlenül jelenti azt, hogy kiugróan nagyobb lenne a részvételi hajlandóság az átlagosnál vagy a nemzeti többséghez tartozókénál.¹⁷

17 A 2022-vel kezdődő ciklus e kötetnek nem tárgya, de néhány, a választásokkal kapcsolatban levonható tanulságot azért megfogalmaz. Ezekről lásd bővebben Dobos Balázs, „Mobilizáció és demobilizáció – A nemzetiségi részvétel főbb tapasztalatai az országgyűlési választásokon”, *Fundamentum* 27 (2–3). 57–61. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-05.pdf>

A SZÓSZÓLÓI MUNKA ÉRTÉKELÉSÉNEK MÓDSZERE

A szószólók és a német nemzetiségi képviselő adatai, felszólalásaik leirata, illetve videófelvetele az Országgyűlés honlapján, a parlament.hu-n maradéktalanul elérhetők. A kutatás során a felszólalásokhoz tartalmuknak megfelelően különböző címkéket rendeltem. Így átláthatóvá téve, milyen jellegű felszólalásokat tettek, milyen vitákban vettek részt, milyen kérdéseket fogalmaztak meg. Fontos leszögezni, hogy noha magától értetődő lett volna a Comparative Agendas Project¹⁸ magyar nyelvű kódkönyvét alkalmaznom, kifejezett célom volt e kötetben a tudományos megközelítéssel rendelkezőknél szélesebb nyilvánosság számára egy kevésbé részletes, egyszerűbb besorolást alkalmazni. Az elmúlt években a parlamenti szószólók munkájának különféle értékelései jelentek meg. Ezen értékelésekben sok a közös, például a tekintetben, hogy kvantitatív elemeket is tartalmaznak, de igen eltérő nézőpontból is születtek elemzések.¹⁹ Ezek a munkák meglehetősen inspiratívak, és ez a kötet lényegében az általam készített két, különböző időszakot feldolgozó elemzés átfogóbb, kibővített változata.²⁰

Az általam használt címkék öt nagyobb kategóriába sorolhatók. Mindegyikről megjelöltem, hogy az adott felszólalás a Magyarországi nemzetiségek parlamenti bizottságának előadó szószólójaként/képviselőjeként hangzik-e el

¹⁸ Lásd <https://cap.tk.hu/kozpolitikai-cap>

¹⁹ M. Balázs Ágnes, „Szólnak a szószólók?: A nemzetiségi szószólók hatása a parlamenti napirendre”, *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom* 25 (3). 231–259. https://regio.tk.hu/wp-content/uploads/BALAZS_2017_3_231_259.pdf DOI: <http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v25i3.178>; Móré Sándor, „A cigányság parlamenti képviselete 2014 és 2022 között – javaslatok a jövőre nézve”, *Glossa Iuridica* 10 (4). 143–160. DOI: <https://doi.org/10.55194/GI.2023.4.6>; Móré Sándor, „Érdemi befolyás vagy statisztaszerep: A Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága az Országgyűlésben (2018–2022)”, *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom* 30 (3). 110–126. DOI: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v30i3.110>

²⁰ Kállai Péter, „Képviselő-e a szószóló?: Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben”, *MTA Law Working Papers* 2017/12. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2017_12_Kallai.pdf; Kállai Péter, „Képvisel-e a képviselő?: Nemzetiségi parlamenti képviselet Magyarországon”, *ELTE POL-IR Working Paper Series* 2020/6. 1–46. <https://polir.elte.hu/dstore/document/3165/K%C3%A1llai%20P%C3%A9ter%20WP.pdf>

vagy sem, egyéni felszólalásként értékelhető-e. Ezután a felszólalás típusa szerint címkéztem őket, 8 típusú felszólalást különböztetve meg.

A felszólalások típusai:

1. Alkotmánymódosítás
2. Beszámolóelfogadás (ombudsmani jelentés, a kormány beszámolójának elfogadása)
3. Határozati javaslat
4. Költségvetés, zárszámadás és államháztartás
5. Napirenden kívüli felszólalások, azonnali kérdések
6. Törvényalkotás nemzetiségi kezdeményezésre
7. Törvényalkotás, -módosítás
8. Ügyrendi

Ezek a kategóriák kizáróak. Az adatgyűjtés folyamán született egy 9. címke is Zárszámadás címen, amit 15 felszólaláshoz társítottam, de az elemzés során nem tűnt indokoltnak ezeket a 4. Költségvetés, zárszámadás és államháztartási kérdésekkel kapcsolatos felszólalások címkétől külön kezelni. Azt még fontos leszögezni, hogy a beszámolók elfogadása is rendszerint határozati javaslatok formáját ölti, de ezeket az elemzésben végig külön kezeltem, tehát a határozati javaslat címke csak a beszámoló-elfogadásnál érdemibb, tartalmibb határozati javaslatokra vonatkozik.

A típusok után a felszólalások témaköreit azonosítottam. Ez, a típusok nagy részével ellentétben, már nem kizáró kategóriákat jelent, két okból sem. Egyfelől egy-egy felszólalás több témakört is érinthet egyszerre, például a nemzetiségi önkormányzatok feladatairól szóló hozzászólásban a nemzetiség érdekeit megjelenítő szószóló teljesen természetesen megemlíthet számára, pontosabban a közössége számára kulturális értelemben véve fontos témákat is. Másfelől pedig ebben a nagy kategóriában előfordulnak alkategóriák is.

A felszólalások témakörei:

1. Szimbolikus jelentőségű általában
 - a) Konkrét kulturális jelentőségű „ügy” (megemlékezés, történelem, emlékhely stb.)
 - b) Bilaterális kapcsolat az anyaországgal
 - c) Emberi jogok, kisebbségi jogok általában
2. Nemzetiségi önkormányzati feladatok általában, gazdálkodás, vagyonkezelés
 - a) Feladat – köznevelési és kulturális intézmények, kulturális autonómia

3. Oktatás, szakképzés, felsőoktatás (nem önkormányzati feladatként, hanem általában)
4. Média, sajtó (ritkán önkormányzati feladatként, többször általánosan)
5. Nemzetiségi civil szervezetek
6. Képviselési, részvételi kérdések
7. Szociális helyzet
8. Nyelv- és névhasználat
9. Kulturális kérdések általában
10. Fenyegetettségérzés
11. Megkülönböztetés, antidiszkriminációs intézkedések
12. Vírus-, veszélyhelyzet

Ahogy az a témakörökön látszik, a „klasszikusnak” tekinthető kisebbségi jogi témákon, mint például a nyelvhasználat vagy a kulturális autonómia, egyéb kérdések is bekerültek, melyek a nemzetiségek szempontjából kiemelt figyelmet érdemelhetnek, legyenek azok a médiával kapcsolatos kérdések, vagy akár a Covid19-vírus megjelenésével és kormányzati kezelésével kapcsolatosan felmerülő problémák.

Az első nagy címke alá tehát az adott nemzetiség szempontjából szimbolikus értelemben véve fontos ügyek tartoznak. E helyütt ugyanakkor a szimbolikus vagy a szimbolikusan fontos nem a tartalmival szemben álló jelző, nem „csak” szimbolikus ügyekről van szó, ezeknek természetesen lehetnek szubsztantív értelemben is fontosnak tartott következményei, különösen, ha az anyaországgal való kapcsolattartásra vagy emberi jogi, kisebbségi jogi egyezmények felelősségére gondolunk. A címkén belül három alcímke található.

A második címke a nemzetiségi önkormányzatok által ellátott, ellátandó feladatokkal kapcsolatos. Ezen belül csak egyetlen alcímket alkottam meg a köznevelési és kulturális intézmények fenntartásával kapcsolatos felszólalások címkézésére, mivel minden egyéb feladat elhanyagolható mértékben jelent csak meg a felszólalások értékelésekor. Alapvetően e főkategóriáról esik a legtöbb szó, különösen költségvetési kérdések tárgyalásakor.

A címkék eléggé beszédesek, de hogy a különböző címkék mögött egészen pontosan milyen jellegű hozzászólásokat találunk, azt az egyéni elemzések kapcsán a későbbiekben kifejtem, talán két címke érdemel itt külön magyarázatot. A 6. *Képviselési, részvételi kérdések* kategóriába a választójoggal, választási eljárással kapcsolatos apróbb módosítások mellett a szószólók munkakörülménye-

ivel, lehetőségeivel kapcsolatos felszólalások, kezdeményezések is beletartoznak. A 10. *Fenyegetettségérzés* kategóriába pedig az adott nemzetiség tagjait érő fenyegetés mellett a csoport elismerésével kapcsolatos viták is bekerültek.

A témakörök mellett még kétféle tartalomtípust azonosítottam, melyekbe szintén nem kizáró címkék tartoznak. Ezek közül az elsőt nevezhetjük politikai tartalomnak, szimpátiának, ide négyféle címke tartozik:

1. A kormány dicsérete
2. Az ellenzék szidalmazása
3. Nem nemzetiségi napirendi pont
4. Parlamenti konszenzus

Az 1. *A kormány dicsérete* címkével olyan felszólalásokat láttam el, amelyekben az adott szószóló vagy képviselő a kormánypártok vagy a kormány hozzáállását, eljárását dicséri, de NEM kifejezetten nemzetiségi ügyekben. Azokban a témakörökben ugyanis ez olyannyira általános jelenség, hogy nem érdemes külön vizsgálatra. Mind a mai napig elterjedt a parlamenti beszéd keretei között, hogy a nemzetiségi képviselő kifejezi háláját az adott kisebbség nevében. Tekintettel arra, hogy a legtöbb esetben kisebbségi jogokról, azok gyakorlati megvalósulásáról beszélünk, melyek nem a kormány kezéből kellene, hogy járjanak vagy ne járjanak, ezért ez is kritikával illethető, de úgy tűnik, a parlamenti politizálás velejárója. Amikor azonban ez a kiemelt köszönetnyilvánítás, hálálkodás már nem csak nemzetiségi témákhoz, pl. a forrásemeléshez kapcsolódik, az – úgy gondolom – különös figyelmet érdemel. Hasonlóan ahhoz, ha valamilyen feltűnő, kivételes okból egy nemzetiség szószólója úgy dönt, hogy parlamenti felszólalási lehetőségeit az ellenzék pártjainak kritizálására kell felhasználnia. A 3. *Nem nemzetiségi napirendi pont* címke csak Ritter Imre német nemzetiségi képviselő 2018–2022 közötti ciklusára vonatkozóan lesz érdekes. Arra voltam kíváncsi, az, hogy már nem szószólóként, hanem teljes jogú képviselőként nem voltak korlátozottak a felszólalási lehetőségei, hatott-e rá, hozzászolt-e olyan napirendi pontokhoz is, amiket nem nyilvánított a Házbizottság nemzetiségi napirendi pontnak. A negyedik címke arra vonatkozik, hogy a szószólók több esetben kifejezték örömeiket az ügyben, hogy a parlamenti pártok „kivonják” a szokásos csatározások köréből a nemzetiségi kérdéseket, és egységesen, konszenzussal döntenek.

Az ötödik kategóriát hivatkozási pontoknak hívom. E körben arra voltam kíváncsi, hogy előkerül-e kontextusként, összehasonlítási alapként két másik csoport: egyrészt a „határon túli magyarok”, másrészt a menekültek vagy migránsok.

1. Határon túli magyarok
2. Menekültek, migránsok

A felszólalások tartalmának elemzése tehát elsősorban így, ezekbe a kategóriákba rendezve történik. Egy felszólalás többféle címkét kaphat, csak a felszólalás típusának főkategóriáján belül kizáróak a címkék. A felszólalások címkéi pedig kirajzolják, milyen tartalommal rendelkezik egy-egy felszólalás, és így látható az is, hogy egy-egy szószóló többnyire milyen ügyekben szólal fel, vagy a szószólók összességében miről tesznek felszólalást.²¹

Az alábbiakban tehát számszerűen is bemutatom a szószólók tevékenységét, de az egyes értékeléseknél az adatok a felszólalások aprólékos bemutatásával és kvalitatív értékeléssel egészülnek ki. Néhány általános adaton túl az elemzés elkülöníti a két szóban forgó parlamenti ciklust, a 2014–2018 és a 2018–2022 közöttit. Ennek oka, hogy egyrészt a rendszer 2014-ben debütált, tehát – ahogy az egyébként a szószólók jogállásáról, lehetőségeiről szóló parlamenti felszólalások is mutatni fogják – szükség volt arra, hogy a rendszer „bejáratódjon”, másrészt a szószólók egy része lecserélődött, nem minden első szószóló újrázhatott 2018-ban.

²¹ A kötetben követett hivatkozási megfontolások: az egyes felszólalásokat dátummal, az ülésnap és a felszólalás számával jelölöm, a bármikor változtatható, hosszú internetes linkeket nem tüntetem fel. Ugyan így nem linkelem a javaslatokat, a törvényhelyeket, melyekhez hozzászólnak, kivéve, ha a nemzetiségek saját kezdeményezéséről van szó. Feltüntettem viszont azon kormányzati vagy ombudsmani beszámolók elérhetőségét, melyekhez hozzászólnak. Az országos nemzetiségi önkormányzatok közgyűlési jegyzőkönyveinek forrásként való feltüntetése is változatos képet mutat, ennek oka az, hogy nem minden érhető el a szervezetek weboldalain, illetve eltérő, hogy egy esetleges zárt ülésről milyen leirat készül.

A SZÓSZÓLÓK TEVÉKENYSÉGE ÖSSZESÍTVE

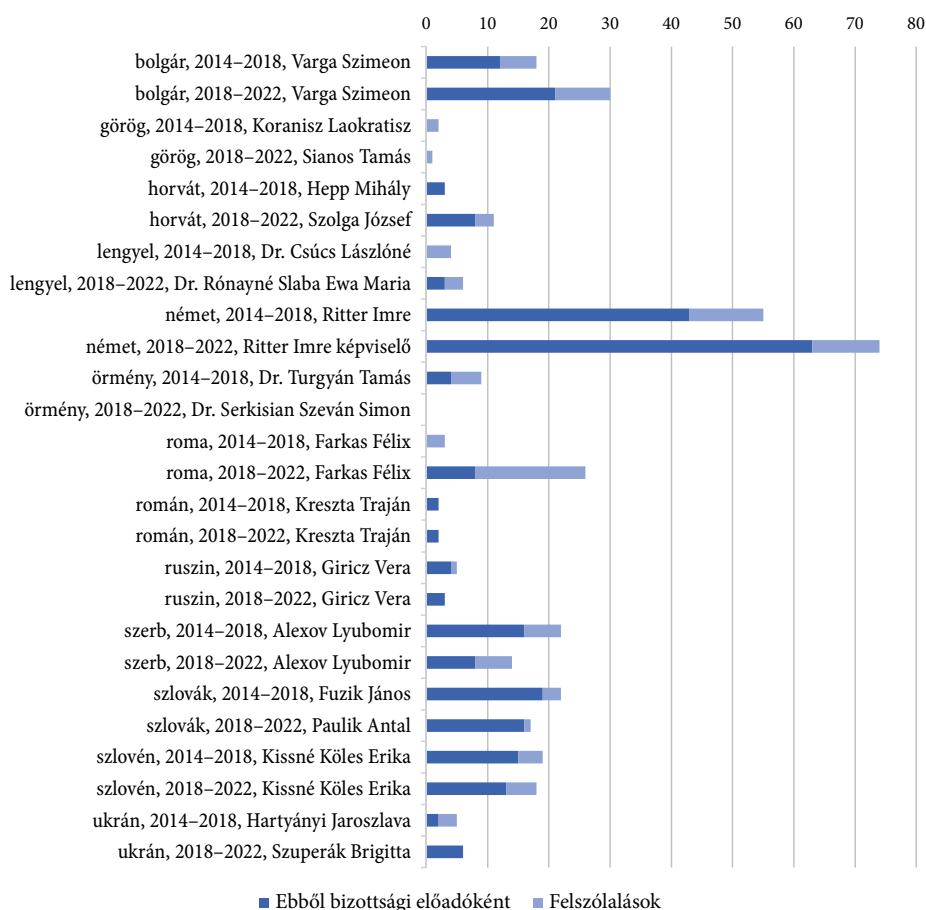
A vizsgált időszakban a szószólók (és Ritter Imre képviselő) összesen 377 felszólalást tettek az Országgyűlésben. Ennek 45%-a, 169 felszólalás a 2014-től 2018-ig tartó parlamenti ciklusban, 55%-a, 208 felszólalás a 2018 és 2022 közötti parlamenti ciklusban hangzott el. Mindkét ciklusban Ritter Imre, a magyarországi németiség képviselője volt a legaktívabb, a 377 felszólalás 35%-át ő mondta el, 2014–2018 között 55, 2018–2022 között 73 hozzászólást tett. Utána a két ciklusban is bolgár szószólóként tevékenykedő Varga Szimeon következik összesen 48 felszólalással. Őt követik a szlovák szószólók, Fuzik János és Paulik Antal, két ciklusban összesen 39 felszólalással, majd Kissné Köles Erika összesen 37 felszólalással. A szerb Alexov Lyubomir két ciklusban összesen 36 felszólalást tett, a roma szószóló, Farkas Félix 29-et. A maradék 59 hozzászóláson osztozik a többi szószóló.

Az alábbi, 2. *táblázat*ban nem csak az elhangzott felszólalások száma szerepel, hanem az is, hogy ezek mekkora aránya hangzott el bizottsági előadóként. Összesen 271, a felszólalások kb. 72%-a egyébként bizottsági véleményként hangzott el, tehát kijelenthető, hogy felszólalási lehetőségeiket nagyjából arra használják fel a nemzetiségi szószólók, hogy a közösen, a nemzetiségek bizottságában kialakított egységes véleményüket elővezessék.

2. táblázat: A szószólók felszólalásainak száma

Szószóló	Felszólalások száma	Ebből bizottsági előadóként	
		száma	aránya
bolgár, 2014–2018, Varga Szimeon	18	12	66,67%
bolgár, 2018–2022, Varga Szimeon	30	21	70,00%
görög, 2014–2018, Koraniszt Laokratiz	2	0	0,00%
görög, 2018–2022, Sianos Tamás	1	0	0,00%
horvát, 2014–2018, Hepp Mihály	3	3	100,00%
horvát, 2018–2022, Szolga József	11	8	72,73%
lengyel, 2014–2018, Dr. Csúcs Lászlóné	4	0	0,00%
lengyel, 2018–2022, Dr. Rónayné Slaba Ewa Maria	6	3	50,00%
német, 2014–2018, Ritter Imre	55	43	78,18%
német, 2018–2022, Ritter Imre képviselő	74	63	85,14%
örmény, 2014–2018, Dr. Turgyán Tamás	9	4	44,44%
örmény, 2018–2022, Dr. Serkisian Szervác Simon	0	–	–
roma, 2014–2018, Farkas Félix	3	0	0,00%
roma, 2018–2022, Farkas Félix	26	8	30,77%
román, 2014–2018, Kresztá Traján	2	2	100,00%
román, 2018–2022, Kresztá Traján	2	2	100,00%
ruszin, 2014–2018, Gircz Vera	5	4	80,00%
ruszin, 2018–2022, Gircz Vera	3	3	100,00%
szerb, 2014–2018, Alexov Lyubomir	22	16	72,73%
szerb, 2018–2022, Alexov Lyubomir	14	8	57,14%
szlovák, 2014–2018, Fuzik János	22	19	86,36%
szlovák, 2018–2022, Paulik Antal	17	16	94,12%
szlovén, 2014–2018, Kissné Köles Erika	19	15	78,95%
szlovén, 2018–2022, Kissné Köles Erika	18	13	72,22%
ukrán, 2014–2018, Hartványi Jánoszlava	5	2	40,00%
ukrán, 2018–2022, Szuperák Brigitta	6	6	100,00%
ÖSSZESEN	377	271	71,88%

A SZÓSZÓLÓK TEVÉKENYSÉGE ÖSSZESÍTVE

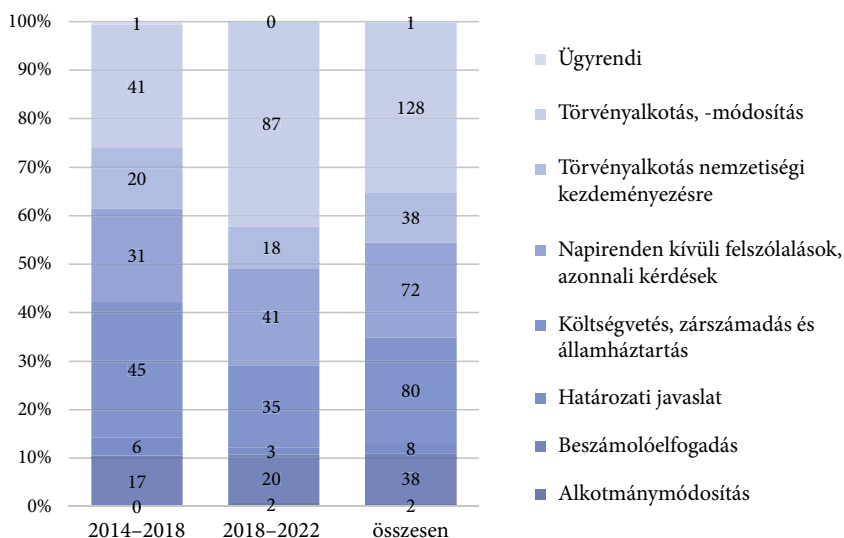
1. ábra: A nemzetiségi szószólók felszólalásainak száma

A felszólalásokhoz összesen 1537 címkét rendeltem hozzá a fenti ismertetett kategóriákban. Ebből tehát 271 a bizottsági előadói megszólalásra vonatkozó címke, így a maradék 1266 kiosztott címke tárja fel a felszólalások típusát és tartalmi jellegzetességeit.²²

A felszólalások típusát tekintve a legtöbb alkalommal általános törvényalkotási ügyekben szólaltak fel a nemzetiségeket képviselők. Ez az összes felszólalás kb. 34%-a. Ezután 80 felszólalással (21,22%) költségvetéssel kapcsolatos kérdések

²² Az 1537 címke pontosan abban a körülbelüli 45% : 55%-os arányban oszlik meg a két parlamenti ciklus között, mint a felszólalások száma, ami azt mutatja, hogy a felszólalások értékelése hasonló „intenzitású”, nem volt a címkézés mértékében számottevő eltérés.

következnek, melyen belül 15 felszólalás szól az elmúlt évi költségvetés végrehajtásának elfogadásáról. A napirend előtti vagy utáni, azonnali kérdések a felszólalások 19%-át teszik ki. 38 felszólalásban a nemzetiségi bizottság által kezdeményezett törvényjavaslat előadása volt napirenden, szintén 38 alkalommal pedig vagy az Alapvető Jogok Biztosa és a nemzetiségek jogainak biztosításáért felelős helyettese beszámolójának, vagy a kormányzat beszámolójának elfogadásáról tettek hozzászólást. Ezen kívül csak 8 felszólalás érkezett az ezeknél tartalmibb jellegű határozati javaslatok elfogadása kapcsán. Két hozzászólás érkezett a 9. alaptörvény-módosításhoz, és egyetlen ügyrendi felszólalásra került sor.

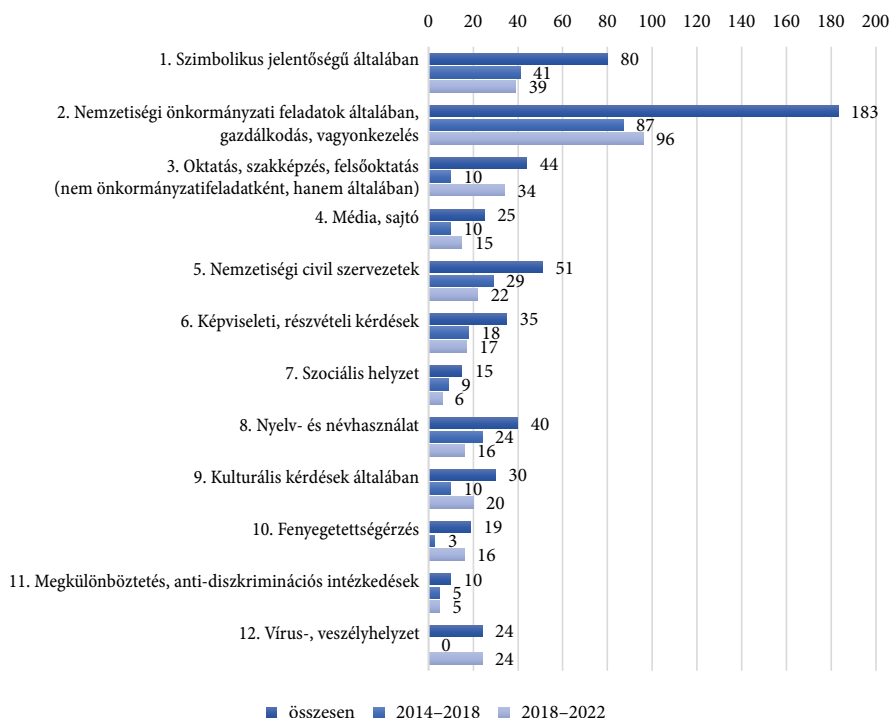

2. ábra: A felszólalások típusai

A fenti, 2. ábrán az látszik, hogy az első ciklusban jelentősebb volt a nemzetiségi bizottsági törvénykezdeményezés, a második ciklusban viszont a törvényalkotásban való részvétel válik hangsúlyosabbá, egyrészt a saját kezdeményezések, másrészt a költségvetési vitákban való részvétel rovására.

Témakörök szerint messze kiemelkedik az önkormányzatok feladataival, feladatellátási problémáival, az ezzel kapcsolatos finanszírozási kérdésekkel foglalkozó felszólalások száma. E kategóriában tehát nem egymást kizáró címkékről beszélhetünk. Az alábbi, 3. ábrán nem a felszólalások téma szerinti megoszlása látható, hanem a témamegjelölések megoszlása. Egy hozzászólás több címkét is kaphatott. Így is az látszik, hogy a leginkább hangsúlyos a feladatellátás kérdése. Az összesen

377 felszólalásból 183 megkapta ezt a címkét. Szimbolikus jelentőségű tartalmat (legyen az valamilyen konkrét kulturális jelentőségű ügy, megemlékezés vagy két-oldalú partnerség az anyaországgal, esetleg általában emberi jogokra, kisebbségi jogokra, dokumentumokra való hivatkozás) csak 80 esetben találhatunk.

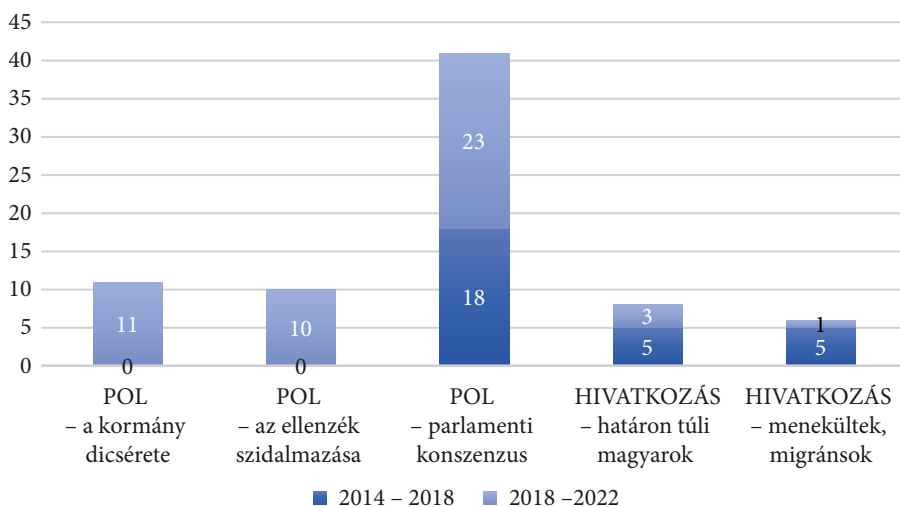
3. ábra: A felszólalások témakörök szerint

Figyelemre méltó továbbá, hogy a megkülönböztetéssel vagy a szociális helyzettel csak nagyon kevés hozzászólás foglalkozik. Az viszont szintén látható, hogy olyan nagymértékű, számottevő eltérés nincs a témakörökben a két parlamenti ciklus tekintetében. Két nagyobb változás is értelemeszerű, magától értetődő. Mind a vírus-helyzet, mind a kormány egyetemeket magánosító törekvése a második szóban forgó ciklus második felében jelent meg, így ezekhez értelemeszerűen ekkor érkeztek hozzászólások. Emellett talán csak a fenyegetettségérzés kinyilvánításának növekedése meglepő valamelyest. Később látni fogjuk, hogy ez minek köszönhető.

Ami az általam politikai tartalomnak, szimpátiának hívott kategóriákat illeti, ott sem a kormány dicsérete, sem az ellenzék szidalmazása nem jelenik meg az

első ciklusban. A 2018–2022 közötti ciklusban jelennek csak meg ezek a címkék, 10, illetve 11 felszólaláshoz lehet társítani. Az ellenzék bizonyos pártjainak szidalmazása elsősorban Farkas Félixnél jelenik meg, később részletesen bemutatom, hogyan és miért. A kormány dicsérete – ahogy említettem, a nem nemzetiségi ügyekben – pedig a koronavírus kormányzati kezeléséhez kapcsolódik, és több szószólónál is megjelenik. (A kategórián belül a nemzetiségi napirendi pont címke is csak a második ciklusban lesz érdekes, hiszen – legalábbis elvben – ekkor merül csak fel, hogy Ritter Imre teljes jogú képviselő felszólal-e a nem nemzetiségi napirendi ponttá nyilvánított ügyekben is.) A kategória utolsó címkéje, a parlamenti konszenzusra hivatkozás száma csak a felszólalások mértékével megegyezően növekszik meg a második ciklusra, 18 említésről 23-ra.

A hivatkozás kategórián belül mindkét címke hatszor fordul elő összesen a két ciklus alatt. Ezt nem tekinthetjük számottevő említésnek, de mégis érdekes, hogy mindkét ciklusban a nemzetiségeket képviselő személyek részéről jelenik meg, hogy az ő közösségükkel kapcsolatos politika egyik legfőbb célja egyfajta mintaadásként és morális alapként szolgálni a szomszédos országokat azért, hogy a magyarországi etnikai többséghez tartozó határon túliak kedvezőbb elbánásban részesüljenek. A menekültekre, migránsokra hivatkozás a 2015-ös menekültválsághoz kapcsolódóan jelent meg elsősorban, a 2018 és 2022 közötti ciklusban mindösszesen egyszer került elő a téma.

4. ábra: Politikai szimpátia és hivatkozások

BOLGÁR

A bolgár nemzetiség Magyarországon az egyik legalacsonyabb lélekszámú kisebbség. A 2011-es népszámlálás adatai szerint összesen 6272 fő vallja magát a bolgár közösséghez tartozónak. Ez természetesen azt jelenti, hogy számszerűleg semmiféle esélyük nincs parlamenti képviselő megválasztására, csak szószólót küldhetnek az Országgyűlésbe. A Bolgár Országos Önkormányzat 2014. február 28-i rendkívüli Közgyűlésén²³ állította fel első, ötfős nemzetiségi listáját. A listavezető, és így szószólójelölt a BOÖ alelnöke, Varga Szimeon lett. A bolgár nemzetiségi névjegyzékben 104 személy szerepelt, ebből 74-en adtak le érvényes szavazatot a választáson.

2014–2018, VARGA SZIMEON

Varga Szimeon 2014 és 2018 között 18 hozzászólást tett az Országgyűlés plenáris ülésein, és egy önálló indítvány köthető a nevéhez.

Első felszólalását 2014. december 2-án tette, a 2015. évi költségvetés vitájához szólt hozzá. (35. ülésnap 42.) Felszólalását – mint azóta legtöbbször – bolgárul kezdte. Gratulált az Országgyűlésnek, és történelmi pillanatnak nevezte, hogy bolgár nyelvű beszéd hangzik el a házban. Ekkor a nemzetiségi bizottság véleményét képviselte, a később megszólaló Ritter Imre német szószólóval közösen. A T/2141. számú, Magyarország 2015. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló törvényjavaslathoz új pontot javasoltak „a nemzetiségi önkormányzatok működésének és ágazati feladatainak támogatására”. Erre leginkább azért volt szükség, mert bár a törvényjavaslat azonos módon kívánta kezelni a helyi önkormányzatokat és a nemzetiségi önkormányzatokat, néhány pontban ez hiányos megfogalmazásokhoz vezetett.

²³ „A Bolgár Országos Önkormányzat Közgyűlésének ülése – Jegyzőkönyv”, 2014. február 28. http://www.bolgarok.hu/fileadmin/pdf/jegyzokonyvek/2014/BOOE_JZK_2014.02.28.pdf

Érdekes ugyanakkor, hogy Varga Szimeon és a nemzetiségek bizottsága nem javasolja a nemzetiségek jogairól szóló törvény 156. § (1) bekezdésének a) és b) pontja hatályon kívül helyezését. Ezek a pontok a Kormányt hatalmazták fel arra, hogy rendeletben szabályozzák a nemzetiségi önkormányzatoknak és intézményeiknek a költségvetési támogatási feltételeket, az elszámolási rendjüket, illetve a feladatfinanszírozásuk részletszabályait. Ezeket a pontokat a törvény elfogadásával végül hatályon kívül helyezték.

2014. december 15-én a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitáján is hozzászolt, összegezve a bizottság 5 pontba szedhető módosító javaslatát. (40. ülésnap 46.) Ahogy hozzászólásából kiderül, a probléma talán az lehet, hogy párhuzamosan több törvény is felhatalmazza a kormányt a szóban forgó intézkedésekre. A bizottság álláspontja szerint ekkor ez nem a nemzetiségek jogairól, hanem az államháztartásról szóló törvényből törlendő. A költségvetés részleteivel foglalkozó, a helyi és a nemzetiségi önkormányzatok azonos szabályozása érdekében tett felszólalása mellett még egy összeférhetlenségi szabályt is érint a felszólalása, a bizottság a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 106. § (9) bekezdésében megfogalmazott összeférhetlenségi szabály módosítását javasolta, hogy az önkormányzatok intézményeinek tisztségviselői is lehessenek a választott testületek tagjai.

2015. március 2-án, napirend előtti felszólalásában (50. ülésnap 24.) bolgár népszokás szerint martenicával köszöntötte az Országgyűlés tagjait. A martenica kétszínű fonál, amit kitűznek, majd az első gólya vagy fecske megpillantásakor egy fára kötik a bő termés érdekében, esetleg kő alá rejtik a gonosz elűzése érdekében. Varga Szimeon elmondása szerint ez a népszokás Magyarországon ismeretlen, bár a piros szín „bajelhárító funkciójára találni sok példát” a magyar hagyományokban.

Következő felszólalására csaknem hét hónapot kellett várni. 2015. október 5-i napirend utáni felszólalásában (101. ülésnap 255.) A magyarországi bolgárok múltja, jelene és jövője címmel a történelmi magyar–bolgár kapcsolatokra hívta fel a figyelmet. Megemlítette Nagy László irodalmár bulgáriai kötődéseit, részletesen beszélt a magyarországi bolgárkertészek munkájáról a paprika és paradicsom terjedésében, a szentesi paprika és a makói hagyma nemesítésében. Szólt arról, hogy „[h]a hihetünk az Arany János által megörökített csodaszarvasról szóló legendának, szegről-végről akár rokonok is lehetünk”. Megemlékezett Kossuth emigrációjáról, illetve arról, hogy a két nép „együtt élte át” a huszadik század legnagyobb tragédiáit, „a két világháborút, a trianoni

békediktátumot, a szovjet megszállást”. Hozzászólását végül is oda futtatta ki, hogy köszönetet mondott Magyarország kormányának, az egyházi, nemzeti és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkárságnak, hogy segítségével sikerült megalapítani a Bolgár Kutató Intézetet (sic!), „melynek fő célja, hogy felkutassa a két ország történelmi kapcsolatát, a bolgárkertészek múltját Magyarországon”. Ekkor kilátásba helyezte, hogy javasolni fogja, legyen egy magyar–bolgár barátság napja.

Ezután a 2014. évi központi költségvetésről szóló 2013. évi CCXXX. törvény végrehajtásáról szóló törvény elfogadása kapcsán szólalt fel. (2015. 11. 02. és 07., 103. ülésnap 20. és 111. ülésnap 310.) Varga Szimeon a nemzeti bizottság előadójaként ezekben a felszólalásokban azt hangsúlyozta, hogy a szóban forgó időszak költségvetésének megalkotásához még – értelemszerűen – nem járulhattak hozzá a szószlók, hiszen csak a 2014. évi választást követően kerültek a parlamentbe. Kiemelte a nemzeti civil szervezetek működési és programtámogatásának alacsony mivoltát, illetve hogy a nemzeti önkormányzatok feladatfinanszírozásra történő átállása milyen nehézségeket és alacsony finanszírozást jelentett. Ugyanakkor az, hogy a nemzeti önkormányzatok átvehetnek köznevelési vagy kulturális intézményeket, és ehhez forrást is kaptak, komoly előrelépést jelent a kulturális autonómia irányába. Varga reményét fejezte ki aziránt, hogy a szószlók munkájával, a nemzeti önkormányzatokkal, a kormánnyal, minden parlamenti frakcióval történő egyeztetés révén a nemzeti helyzet a 2015-ös költségvetés következtében még kedvezőbbé válik, hiszen nem nélkülük és a „fejük felett” döntöttek.

Ami érdekes, hogy Varga Szimeon egy magyarországi nemzeti képviselőként kifejezte, milyen helyes az, hogy „a magyar politika megértette”, a magyarországi nemzeti felkarolásával tud hitelességet mutatni a határon kívül élő magyar nemzetségekkel kapcsolatos, „általunk támogatott és teljesen jogosnak tartott” intézkedések kapcsán.

A magyarországi kisebbségpolitika sok tekintetben szolgálja a határon túli magyarokkal kapcsolatos politikának. A rendszerváltás utáni nemzeti törvény elfogadásakor is szóba kerültek a határon túli magyarok. Ugyanakkor eddig elsősorban a példamutatás volt az elsődleges cél, az, hogy Magyarországot ne érhesse kritika a nemzetségekkel való bánásmód miatt, így a szomszédos országok példát vehessenek, és kedvezően bánjanak a magyar nemzetségekkel. Ez a fajta – nem szükségszerű, de – általánosan jelenlévő hozzáállás módosul itt némileg. Varga Szimeon hozzászólásából már nem csak a példamutatás sejlik fel,

hanem hogy a nemzetiségek „felkarolása” a nemzeti egység megteremtésének első lépése, a nemzeti összetartozás megalapozása, tehát kifejezetten a magyar kormány határon túli magyarokkal kapcsolatos cselekedeteit támasztja alá, nem csak példát mutat. Érdekes ezt éppen egy nemzetiségi szószóló szájából hallani. Megítélésem szerint nem arról van szó, hogy a „magyarországi politika” értette volna meg azt, amiről Varga Szimeon beszél, sokkal inkább a nemzetiségek politikusai „értették meg”, hogy így csomagolva mondandójukat és kisebbség-politikai követeléseiket, talán jobban célt érhetnek.

2015 novemberében a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény módosításáról folyó vitához szólt hozzá. (2015. 11. 18., 118. ülésnap 136. és 148.) Ekkor is a bizottsági véleményt ismertetve szólalt fel. A bizottság módosító indítványa arra irányult, hogy a kulturális autonómia egy fontos elemét biztosítva, a szóban forgó törvény vagyonkezelőként nevesítse a nemzetiségi önkormányzatokat és azok társulásait, intézményeit. A módosítást megelőzően a jogi szabályozás nem volt kellően egyértelmű ez ügyben. A módosítást egyébként minden parlamenti frakció támogatta, ami kapcsán Varga Szimeon ki is fejezte örömét. Később, az összegző módosító javaslatok vitájakor, a törvény elfogadása előtt Varga Szimeon újfent kifejezte a parlamenti konszenzus kapcsán érzett háláját. (2015. 12. 14., 125. ülésnap 204.)

2015. december 2-án (123. ülésnap 48.) Magyarország kormányának a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről szóló (2013–2015. február) beszámolója²⁴ elfogadásához szólt hozzá. A kétharmados, stabil Fidesz–KDNP parlamenti többség nyilvánvalóan nem tette kérdésessé a beszámoló elfogadását, de érdekes megfigyelni, hogy a nemzetiségeket képviselő szószólók milyen hozzászólásokat tettek az ügyben. Varga Szimeon ott is Ritter Imrével párban szólalt fel, a nemzetiségek bizottságának közös álláspontját képviselve. Varga kezdett, és 3 pontra tért ki.

Az első pontban azt kifogásolta, hogy a nemzetiségi média és médiamegjelenés területén visszalépések tapasztalhatók az elmúlt években. Felidézte, hogy a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága által „[h]atározati formában rögzítésre is kerül, hogy a nemzetiségi igények a jelenlegi televízióműsor-struktúrában nem vagy nem elég hangsúlyosan kerülnek kielégítésre”. Az MTVA-ban a nemzetiségekkel foglalkozó stábot leépítették, a műsorok gyár-

24 „B/6626. Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2013. február – 2015. február)”, Magyarország Kormánya, Budapest, 2015. szeptember. <https://www.parlament.hu/irom40/o6626/o6626.pdf>

tását kiszervezték, ezzel rontva a minőségen és a nemzetiségek megjelenésén. Varga Szimeon elmondása szerint a nemzetiségekkel kapcsolatos tartalmak megjelenítése azért (is) lenne fontos, hogy a többségi társadalom értesüljön a velük kapcsolatos hírekről, ünnepekről.

A második pontban a civil szervezetek támogatásának lassúságára hívta fel a figyelmet. Arra, hogy az adott esetben féléves csúszás a finanszírozásban tervezhetetlenné teszi a civil szervezetek tevékenységét, működését.

A harmadik pontban azt emelte ki, hogy a lezajlott Állami Számvevőszéki ellenőrzés fényében érdemes ellenpontosítani, milyen szabályzatokra, ellenőrzésekre van szükség a hatósági feladattal és jogkörrel nem rendelkező nemzetiségi önkormányzatok esetében. Hiszen ezek az önkormányzatok nem olyan kiterjedt apparátussal rendelkeznek, mint a(z egyes) helyi önkormányzatok, így ezen a téren az egységes szabályozás túl nagy terhet ró a nemzetiségekre.

E három igen fontos kérdést felvető hozzászólása végén Varga Szimeon megköszönte a beszámolót, és elfogadásra javasolta azt az Országgyűlésnek.

Ezt ismételte meg 2015. december 14-én (125. ülésnap 313.) a bizottsági jelentések vitájakor is, megköszönve a kormány munkáját. Kiemelendő, hogy ekkor viszont valamiért hozzátette a beszámoló elfogadása melletti érveléshez azt, hogy a magyarországi nemzetiségek semmiképpen sem keverendők össze a bevándorlókkal, mert a nemzetiségek értéket teremtenek. „Fontosnak tartom itt elmondani, hogy a Magyarországon élő 13 őshonos nemzetiség értéket teremt Magyarországon, és nem összekeverendő a mostani bevándorlókkal, ahogy ez néhány médiumban is megjelent” – fogalmazott.

Amikor a nemzetiségekkel kapcsolatos ügyekben köszönték meg a szószólók a kormány vagy más képviselők munkáját, azt nem jelöltem külön a fenti, kvantitatív értékelésben, mert ez olyannyira elterjedt, hogy nem érdemes külön számontartani. Ugyanakkor érdekes, hogy 2015 végén még bőven részét képezte a hozzászólásoknak az, hogy a szószólók örömeiket fejezik ki azért, mert létrejött ez a fajta képviseleti intézmény. „A kormány és a központi közigazgatás partnerként tekint a nemzetiségpolitikai kérdések megoldására, hiszen közvetlen parlamenti képvisellete van már a 13 hazai nemzetiségnek, így részt tudunk vállalni az Országgyűlés munkájában, és a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága által szerepet kaptunk a törvényalkotási folyamatokban is” – fogalmazta meg itt (is) Varga Szimeon.

Legközelebb 2016 májusában szólalt fel 100 éves a Bolgár Ortodox Egyház Magyarországon címmel, napirend után. (2016. 05. 11., 150. ülésnap 208.) Ekkor

röviden megemlékezett a Magyarországra érkezett bolgár ősokról, a bolgárkertészekről, az egyházközösség kialakulásáról. Felszólalása végén nagy dolognak nevezte, hogy anyanyelvén is felszólalhat a magyar Országgyűlésben.

2016. szeptember 26-án (169. ülésnap 236.) került sor Varga Szimeon egyéni indítványának tárgyalására. Már korábban jelezte, hogy kezdeményezni fogja a Magyar–Bolgár Barátság Napját, most ezt határozati javaslatként nyújtotta be az Országgyűlésnek. A két ország történelmének találkozási pontjaira emlékeztetve, tulajdonképpen a határozati javaslat indoklását kifejtve vezette fel a javaslatot. Megint szólt a bolgárkertészekről, most a padlizsán meghonosítását említette, valamint a bolgár ortodox egyház, majd a magyarországi bolgárok egyesületének megalapításáról beszélt. A barátság napja a „két ország közötti baráti kapcsolat elmélyítését, a bolgár–magyar keresztény kapcsolatok építését, a gyökereinkre való emlékezést és hitünk megőrzését ösztönzi”. Varga Szimeon felszólalásában gyakorlatilag minden fontos, bolgár nemzetiségű, kulturálisan releváns fejleményt felsorolt a színháztól a folyóiratig. A határozatot nem csak a magyar kormány és parlament, hanem Bulgária kormánya is támogatta, és a parlamentből többen már előterjesztőként is csatlakoztak. Az elfogadott határozati javaslat értelmében 2016-tól kezdődően minden évben október 19-én tartjuk a Magyar–Bolgár Barátság Napját.

2016. november 11-én (186. ülésnap 64.) az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló vitához szólt hozzá a nemzetiségi bizottság előadójaként. Azon túl, hogy felemlgette a korábban már említett ÁSZ-ellenőrzéssel kapcsolatos problematikákat, a törvénymódosítás a kötelezettségvállalásokkal, a tartalékképzéssel kapcsolatosan egyértelműbb jogi környezetet teremt, így azt elmondása szerint támogatta a bizottság.

A következő felszólalására félévvel később, 2017. május 16-án került sor. (223. ülésnap 44.) Újfent a bizottság véleményét tolmácsolva kijelentette, hogy az egyes adótörvények és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló törvényjavaslattal kapcsolatban a Magyarországi nemzetiségi bizottsága nem fogalmazott meg módosító javaslatot.

2017. október 24-én (250. ülésnap 206.) a Magyar–Bolgár Barátság Napjára történő bulgáriai megemlékezésről számolt be a magyar Országgyűlésnek, például a rendezvény keretében megvalósult Hungaricumok utcájáról, amiért köszönetet mondott Fazekas Sándor földművelésügyi miniszternek.

Első szöszólói ciklusának zárásaként a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló

vitához szólt hozzá. 2017. november 14-én (257. ülésnap 158.) zajlott le az általános vita, 2017. december 11-én pedig (265. ülésnap 324.) a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitája. Mindkét felszólalásában a bizottság nevében üdvözölte a módosításokat. Ugyanakkor ő maga is kifejtette, hogy itt érdemi módosulásról nem beszélhetünk, a nemzetiségi anyanyelv használata a büntetőeljárásokban eddig is biztosítva volt, a módosítás inkább csak „egyértelművé és átláthatóbbá teszi a törvényt, és illeszkedik az új büntetőeljárásról szóló törvény fogalomhasználatához”.

2018–2022, VARGA SZIMEON

2018. január 19-én, az előző évi beszámolójának egyhangú elfogadása után ismét listavezetővé választották.²⁵ 2018-ban már több, 156 személy iratkozott fel a parlamenti választásra kiterjedően is a bolgár névjegyzékbe, és 104-en szavaztak a listára. Ezeknek megfelelően tehát a parlamenti nemzetiségi képvisleti rendszer bevezetése óta eltelt mindkét ciklusban ő tevékenykedett bolgár szószólóként.

A 2018 és 2022 közötti ciklusban 30 felszólalása volt, tehát jóval aktívabbá vált, mint első ciklusában. Továbbra is felszólalt szimbolikus ügyekben is, pl. a Magyar–Bolgár Barátság Napja alkalmából, de aktivitása elsősorban annak köszönhető, hogy immár a Magyarországi nemzetiségek bizottság Önkormányzati, külügyi és költségvetési albizottságának elnöke volt, így Ritter Imre mellett jelentős szerepet kapott a költségvetési, államháztartási kérdésekben a nemzetiségek egységes álláspontjának képviseletében.

2018-ban az első két felszólalása rögtön a 2019. évi költségvetés vitájához kapcsolódóan történt, mindkétszer a magyarországi nemzetiségek bizottságának előadójaként szólalt felt. Első felszólalásában (2018. 06. 29., 15. ülésnap 106.) arra hívta fel a figyelmet, hogy „a nemzetiségi önkormányzatok hivatalait megnövekedett feladatellátási és adatszolgáltatási kötelezettségek terhelik”, és ezeknek a feladatoknak az ellátásához egyfelől forrásokra, másfelől a szabályok tisztázására van szükség. Az előző ciklus egyik kiemelhető eredménye volt, hogy a nemzetiségi önkormányzatok vagyongazdálkodóként jelenhettek meg, de

25 „A Bolgár Országos Önkormányzat Közgyűlésének ülése – Jegyzőkönyv” 2018. január 19. http://www.bolgarok.hu/fileadmin/pdf/jegyzokonyvek__2018/BOOE_2018_01_19.pdf

ezen a helyi önkormányzatokhoz hasonlóan a nemzetiségek is még előrébb lépnének. „Fontos lenne, hogy tulajdonosi pozícióba kerülhessenek” – fogalmazott Varga Szimeon.

2018. július 16-án (18. ülésnap 244.) kijelentette, hogy a nemzetiségek bizottsága a „törvényjavaslatához benyújtott módosító javaslatokról nem foglalt állást, és további módosításra irányuló szándékot sem fogalmazott meg”. Azt ugyanakkor megint megjegyezte, fontos lenne, hogy a „nemzetiségi önkormányzatok azon ingatlanjai, amelyek közfeladat ellátására szolgálnak és vagyonkezelésbe kerültek mint stratégiai ingatlanok, tulajdonba kerüljenek”.

2018. október 17-én (31. ülésnap 24.) a 2017. évi költségvetés végrehajtásáról szóló vitához szólott hozzá, szintén a bizottság álláspontját képviselve. A 2016-ban elfogadott 2017. évi költségvetéshez a magyarországi nemzetiségi bizottság saját jogon, saját igényei szerint állított össze módosító javaslatot, és azt az Országgyűlés megszavazta. „Az elmúlt években a magyarországi nemzetiségek jelentős forrásnövekedés kedvezményezettjeivé váltak” – fogalmazott, és elfogadásra javasolta a törvényjavaslatot. Lényegében ezt ismételte meg később, 2018. november 26-án is (43. ülésnap 240.).

2018. október 29-én (34. ülésnap 337.) napirend után a Magyar–Bolgár Barátság Napjáról emlékezett meg. Ezen alkalomból köszönetet mondott a kormánynak, az államtitkárnak és az Országgyűlésnek. „A nemzetiségi források rendelkezésre bocsátásával biztosítja a magyarországi bolgár közösség megmaradását és hagyományteremtő törekvéseinek kibontakozását.”

Ezután az egyes adótörvények uniós kötelezettségekhez kapcsolódó, valamint egyes törvények adóigazgatási tárgyú módosításáról szóló javaslat vitájához szólott hozzá, adatvédelmi, különböző formanyomtatványok többnyelvű jellege, azok illetékmentessége, illetve a nemzetipédagógus-képzésben elnyerhető ösztöndíjak adómentességéről. (2018. 10. 30., 35. ülésnap 142.; 2018. 11. 12., 38. ülésnap 355.)

2018. november 29-én (46. ülésnap 110.) az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény és egyéb törvények módosításáról vitájában bizottsági véleményként újfent a forrásnövekedés miatt hálálkodott, szót ejtett néhány eljárási szabályról, de legfontosabb elemként újra a stratégiai feladatot betöltő ingatlanok, például köznevelési intézmények ingatlanjainak tulajdonba adása mellett érvelt. 2018. december 11-én (49. ülésnap 132.) a bizottság nevében kijelentette, hogy módosító javaslatot nem nyújtanak be, és megköszönte a kormány és az Országgyűlés támogatását.

Kiemelendő, hogy Varga Szimeon napirend utáni felszólalásában felidézte az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, elfogadásának 70. évfordulója alkalmából. E kapcsán beszélt a nemzetiségi kisebbségek jogairól is. Fontos kihangsúlyozni, hogy ezt más nem tette meg, ugyanakkor Varga az emberi és kisebbségi jogok magyarországi érvényesülésével kapcsolatban nem fogalmazott meg aggályokat. Sőt, kijelentette, hogy „Magyarország az elmúlt harminc évben jelentős lépéseket tett annak irányába, hogy az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása hazánkban is biztosítva legyen. A magyar jogrendszer és az alapvető jogok védelmének intézményrendszere ma már az európai uniós tagságunkból fakadó sztemenderekkel összemérhető szintű jogvédelmet biztosít”, és köszönetet mondott a magyar Országgyűlésnek és a kormánynak. (2018. 12. 10., 48. ülésnap 182.)

A kormány 2018 után 2019-ben is kezdeményezte egyes adótörvények módosítását. 2019. július 8-án Varga Szimeon a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitáján üdvözölte (82. ülésnap 291.) azt a gyakorlatot, hogy bár a módosítás nem érinti közvetlenül a nemzetiségeket, azt mégis nemzetiségi napirendi ponttá nyilvánította a Házbizottság. Ugyanakkor módosító indítványt sem maga, sem a nemzetiségekért felelős bizottság nevében nem fogalmazott meg.

2019. november 18-án napirend előtti felszólalást tett (93. ülésnap 36.) A keresztény Európa védőpajzsa a Magyar–Bolgár barátság tekintetében címmel. Ebben az általa kezdeményezett közös barátság-napi megemlékezés programjairól számolt be, illetve Hunyadi Jánosra emlékezett, mint akinek a vezetésével az összefogó európai népek ellenálltak a terjeszkedő oszmán uralomnak. Varga az aktuális világpolitikai helyzethez igazította a mondandóját, és bár nem fejtette ki, hogy pontosan mire gondol, arról beszélt, hogy a „világban zajló mai történelmi és politikai események [...] egész Európában rávilágítanak arra, hogy milyen fontos a keresztény hit, a barátság és az összefogás nemzeti identitásunk megőrzésében és átadásában a jövő nemzedékei számára; mert nagy szükség van a keresztény értékeink megőrzésére [...]”.

Ezeket a gondolatokat megismételte 2020. március 2-án (109. ülésnap 196.) napirend utáni felszólalásában, amikor elsősorban arra emlékezett, hogy Kosuth Lajos 170 évvel ezelőtt töltötte emigrációját a mai Bulgária területén.

Ezután 2020-ban Varga a 2021. évi költségvetés vitájába kapcsolódott be. Ezekben a felszólalásokban úgy szólalt fel, „mint felkért szószóló, és úgy, mint a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága költségvetési albizottságának

elnöke”, és örömét fejezte ki amiatt, hogy immár „harmadik országgyűlési ciklus óta egyre nagyobb támogatásban részesülnek Magyarország központi költségvetéséből a nemzetiségi önkormányzatok és a fenntartásukban működő köznevelési és kulturális intézmények”. Valamint újra megfogalmazta, hogy az intézményekhez kapcsolódó ingatlanok tulajdonba adása még inkább hozzájárulna ahhoz, hogy a „helyi önkormányzatokkal közel azonos jogállást biztosít[son] a nemzetiségi önkormányzatoknak”. E kapcsán megemlítette, hogy már az egyeztetések után benyújtották a nemzetiségi törvény vonatkozó módosítását is. Ugyanakkor egyes szabályok esetén kifejezetten azt üdvözölte, hogy a nemzetiségi önkormányzatok kedvezőbb helyzetbe kerülnek, mint a helyi önkormányzatok, az egyes források elszámolása határidejének kitolásában, a maradványok következő évre történő átvitelében, és az ehhez hasonló változtatásokat szorgalmazta. (2020. 06. 11., 139. ülésnap 28.)

Másnap, 2020. június 12-én (140. ülésnap 114.) ezt felidézte, megismételte. Ugyanakkor ez az egyik első olyan kiemelhető hozzászólás, ahol a kormányzat felé irányuló hála, köszönet már általánosabb értelemben jelenik meg, nem csak kifejezetten a nemzetiségekkel kapcsolatos bánásmóddal, a források emelésével kapcsolatban. Varga Szimeon megdicsérte a kormány járványkezelését, és nem csak arról beszélt, hogy a veszélyhelyzetben történő működésre vonatkozó rendelkezések segítettek a nemzetiségi önkormányzatok zavartalan működését, hanem azt is kijelentette, hogy azokkal „jelentősen csökkenteni tudta mind a betegség terjedését, mind pedig a gazdaságot ért hátrányok mértékét”. És ez az ország egészére, így a nemzetiségekre is kedvező hatással van. Ezek a megállapítások az első hullám végén, a második hullámot megelőzően hangzottak el. Az első hullámban a kormány valóban viszonylag hamar korlátozásokat vezetett be. Ma már tudjuk, hogy a járványkezelési stratégia a vírushelyzet egészére nem volt sikeres, de ekkor valóban leginkább csak a tesztelés alacsony mértéke, és ezáltal a teszteredményekhez képesti magas halálozási adatok voltak kritika tárgyává tehetők.²⁶

2020. október 19-én (156. ülésnap 30.) ismét megemlékezett a Magyar–Bolgár Barátság Napjáról napirend előtt. Beszámolt arról, hogy a megemlékezés programja a felújított magyarországi Szent Cirill és Szent Metód bolgár ortodox templom és templomkert átadása, valamint Borisz nevrokopi vértanú érsek mellszobrának állítása. Köszönetet mondott a kormánynak a támogatásokért, és

26 Hajdu Tamás & Krekó Judit, „Koronavírus-járvány Magyarországon: kevés teszt, sok halálozás”, *KRTK Blog*, 2022. május 20. <https://www.portfolio.hu/krtk/20220520/koronavirus-jarvany-magyarorszagon-keves-teszt-sok-halalozas-545321>

azért, hogy „immár ötödik éve ünnepelhetjük a barátságot a két ország között”. Felszólalását egy Babits-idézettel zárta: „Múlt nélkül nincs jövő, s mennél gazdagabb a múltad, annál több fonálon kapaszkodhatsz a jövőbe.”

2020 végén egyes választási tárgyú törvények módosítására került sor, Varga Szimeon ez alkalommal is a Magyarországi Nemzetiségek Bizottságát képviselve szólalt fel. 2020. november 18-án (168. ülésnap 172.) felszólalása elején megköszönte a magyarországi nemzetiségek nevében az orvosok, az ápolók, az önkéntesek és „mindenki” munkáját a koronavírus-járvány kapcsán. A választási eljárásról szóló törvény módosítása egyébként a szavazatszámolás könnyítésére, néhány apró eljárási részletkérdés pontosítására, összeférhetetlenségi szabályok kimondására irányult, amit Varga elmondása szerint a bizottság támogatott. Támogatta továbbá az aláírásgyűjtési, a névjegyzékbe-feliratkozási/-leiratkozási határidők apró módosításait is. 2020. december 14-én (175. ülésnap 317.) kijelentette, hogy a bizottság nem fogalmazott meg módosító indítványt e kapcsán, ugyanakkor „örömmel állapította meg, hogy a Nemzeti Választási Iroda nyitottan fogadja a bizottságunk javaslatait, és azokat igyekszik beépíteni a jogszabálytervezetekbe is, elősegítve ezzel a nemzetiségi választópolgárok jogérvényesítését a választásokon”.

2020. december 14-én lezajlott egy másik törvényjavaslat vitája is. A T/13956. A felsőoktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról 26 különböző törvény módosítását jelentette, a szakképzési törvénytől kezdve a magánosított egyetemeket tulajdonló, közérdekű feladatot ellátó magánalapítványokkal kapcsolatos szabályok pontosításáig. Varga Szimeon itt arról számolt be, hogy a bizottság a részletes vitát lefolytatta, és nem fogalmazott meg módosító indítványt. (175. ülésnap 287.) Az adott bizottsági ülés jegyzőkönyvéből kiderül, ez olyannyira igaz, hogy a törvényjavaslat kapcsán mindösszesen két érdemi hozzászólás hangzott el, méghozzá annak eldöntése, hogy Kissné Köles Erika szlovén szószóló helyett Varga Szimeon fogja a bizottság álláspontját képviselni.²⁷

Legközelebb 2021 áprilisában szólalt fel. 2020. április 27-én (192. ülésnap 69.) tett felszólalásában a nemzetiségi bizottság nevében támogatásáról biztosította a Minority Safepack kezdeményezés Európai Bizottság által történő elutasítására reakcióként benyújtott határozati javaslatot. A határozati javaslat úgy fogalmaz

27 „A Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága ülésének jegyzőkönyve”, 2020. december 8. <https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkb41/NEB/2012081.pdf>

egyéb megállapítások mellett, hogy „Az Országgyűlés meggyőződése, hogy az Európai Bizottság döntésével elmulasztotta azt a történelmi lehetőséget, hogy konkrét intézkedésekkel tegyen tanúbizonyságot az európai őshonos nemzeti kisebbségek iránti elkötelezettségéről, kultúrájuk támogatásáról és védelméről.” Varga Szimeon szerint kifejezetten fontos, hogy a kisebbségi jogi rendelkezések az uniós joganyag részét képezzék. „A XXI. század egységes Európájában, ahol az Unió lakosságának közel 10 százalékát teszik ki a nemzeti kisebbségek, még mindig igaz az a megállapítás, hogy vannak olyan államok, ahol szerencsések a nemzeti kisebbségekhez tartozók, és vannak olyanok, ahol a nemzetiséghez tartozók kevésbé szerencsések. Nemzetiséghez tartozóként itt Magyarországon a szerencsések közé sorolhatjuk magunkat: a parlament ülésén hangot adhatunk a véleményünknek, és van beleszólásunk a nemzetiségi lét védelme és támogatása területén. De tudjuk, hogy nem volt ez mindig így, és hogy mit hoz a jövő az egyes tagállamok életében, azt viszont nem látjuk előre. Ezért is kell most határozottan kiállnunk azért, hogy a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségvédelem bizonyos területei az európai uniós jog részei legyenek.”

2021. április 27-én (192. ülésnap 107.) a 2021. évi költségvetési törvényt is módosították a koronavírus és a veszélyhelyzet kezeléséből fakadó következmények miatt. A javaslat csak apróságokban, elszámolási kérdésekben érintette a nemzetiségeket, könnyebbségeket biztosítva az önkormányzatoknak. A bizottság üdvözölte a módosítót, javaslatot nem fogalmazott meg. Varga Szimeon szokásos módon megköszönte a három ciklus óta tartó forrásnöveledést a kormánynak. Lényegében ugyanezt ismételte meg az ügyben később is, a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitájakor (2021. 05. 17., 197. ülésnap 297.).

2021 május–júniusában az Országgyűlés az adótörvényeket is módosította, egy az indokolás nélkül is 72 oldal hosszú törvényjavaslat által. Varga Szimeon a nemzetiségi bizottság véleményét képviselve érdemben nem szólt hozzá a kérdéshez, csak üdvözölte a kormány lépéseit a koronavírus okozta veszélyhelyzetben a családok megsegítésére. „A Magyarországi nemzetiségek bizottsága üdvözli a kormány minden azon törekvését és intézkedését, mely az adószabályok módosításával hozzájárul a családok és a gazdaság fejlődéséhez.” (2021. 05. 18., 198. ülésnap 85.; 2021. 06. 07., 207. ülésnap 222.)

2021. május 25-én napirend előtti felszólalást tett „Május 24. a szláv írásbellel, a hit és a kultúra napja” címmel (202. ülésnap 34.). Szent Cirillre és Szent Metódra emlékezik, akik jelentősen hozzájárultak a „szláv nyelv, kultúra és

irodalom fejlődéséhez”. Javasolja a Zalavári Történelmi Emlékpark nemzeti (vagy történelmi) emlékhellyé nyilvánítását.

2021. október 18-án, napirend előtti felszólalásában (216. ülésnap 30.) ismét a Magyar–Bolgár Barátság Napjára emlékezett, és felhívta a figyelmet a hamarosan épülő új Bolgár Oktatási és Kulturális Központra, melyet a magyar kormány 2,6 milliárd forinttal támogatott. Ebben a felszólalásában Varga nemcsak a magyar kormánynak és az Országgyűlésnek, hanem Bulgária kormányának is köszönetet mondott a „magyarországi bolgár nemzetiségnek nyújtott anyagi támogatásáért”.

2021 november–decemberében egyes kulturális törvények módosításáról tárgyalt az Országgyűlés a kormány kezdeményezésére. Első olvasatra apró részletszabályok relevánsak csak a nemzetiségeket érintően, Varga Szimeon azonban jelentős dolgokra hívta fel a figyelmet hozzászólásában. (2021. 11. 30., 226. ülésnap 115.) A bizottsági véleményt ismertető hozzászólása szerint a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosítása a leginkább releváns számukra, és a módosítás a nemzeti és történelmi emlékhelyek, valamint a nemzeti emlékpontok tekintetében tartalmaz változtatásokat. Varga egy konkrét emlékhelyet is javasol (ahogy azt már május 25-i felszólalásában is megtette), hogy a Zalavári Történelmi Emlékpark történelmi emlékhellyé nyilvánításának lehetőségét vizsgálja meg az Országgyűlés. Ennél azonban általánosabb javaslatok is voltak, nevezetesen, hogy készüljön átfogó felmérés a nemzetiségi földrajzi nevekről, helységnevekről és a kihelyezett táblákról, mert a gyakorlatban ezek nem teljeskörűen valósulnak meg, nem egy központi, teljes adatbázis alapján veszik számba a nemzetiségi helységneveket. A bizottság támogatja a vonatkozó javaslat elfogadását, ahogy az a későbbi szakaszban tett hozzászólásából kiderül, saját módosító indítvány benyújtása nélkül. (2021. 12. 13., 230. ülésnap 245.)

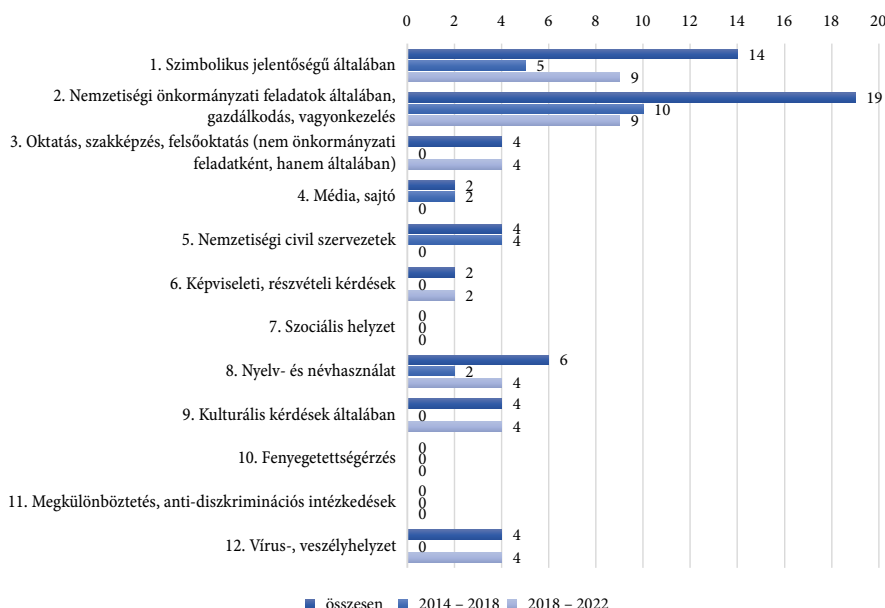
Varga Szimeon ezen kívül már csak az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény és egyéb törvények módosításáról szóló javaslat vitájában szólalt fel 2022 elején. Ez a salátatörvény egyebek mellett azzal foglalkozik, hogy az egyházak milyen feltételek mellett működtethetnek felsőoktatási intézményeket. Varga Szimeon a nemzetiségek bizottsága nevében támogatta a törvényjavaslat elfogadását, mivel megítélése szerint az „segíti az egyházak közfeladat-ellátását, és garanciákat biztosít az oktatás, a nevelés és adott esetben a felsőoktatás területén, hiszen a nemzetiségi kulturális és oktatási autonómia megélésében, valamint a tradícióink továbbörökítésében az egyházaknak, a vallási felekezeteknek és a hitnek mindig is kiemelt jelentőségük volt és lesz. Az egyházak jelentős szerepet töltenek be a nemzetiségi identitás megőrzésében és ehhez kapcsol-

hatóan az egész társadalom szemléletformálásában. Éppen ezért a magyarországi nemzetiségek támogatónak lépnek fel valamennyi olyan szabályozás tekintetében, ahol az egyházak garanciát és további teret kapnak a jövő generáció oktatásának területén”. (2022. 02. 22., 233. ülésnap 46.; 2022. 03. 10., 234. ülésnap 47.)

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Varga Szimeon tehát első ciklusában, 2014 és 2018 között 18 felszólalást tett, melyből 12 alkalommal a magyarországi nemzetiségek bizottságának véleményét képviselte. Második ciklusában, 2018 és 2022 között 30 alkalommal szólalt fel, ebből 21 alkalommal képviselte a bizottságot, ez 67, illetve 70%-os arány.

Felszólalásának témái változatosak, de kiemelkednek közülük a szimbolikus jelentőségű ügyek, és a Bolgár–Magyar Barátság Napjának kezdeményezésével a kétoldalú kapcsolatok erősítése is hangsúlyosan megjelenik. Hozzászólásai jó részében érinti még a nemzetiségi önkormányzatok feladatköreit, ami tekintettel arra, hogy a költségvetésekről szóló vitákhoz mindig hozzászól, szinte magától értetődő fejlemény.

5. ábra: Varga Szimeon felszólalásainak témakörei

Összességében az aktívabb szószólók közé tartozik, sőt, Ritter Imre után ő a legaktívabb az összesen 48 felszólalásával, ami az összes nemzetiségi felszólalás 12,73%-a a két ciklusban. Az általános törvényalkotási kérdésekben, költségvetési kérdésekben és napirenden kívül is rendszeresen felszólalt.

Varga Szimeon három alkalommal említette explicite az országgyűlési konszenzust a nemzetiségi kérdések kapcsán, és emellett előszeretettel hálálkodott a kormánynak; ezeket nem csak a megszokotthoz, vagy a többiekhez hasonló módon a nemzetiségekkel kapcsolatos források növekedése vagy egyéb, a nemzetiségeket érintő politikák miatt tette, hanem időnként azon túlmenően, például a koronavírus-járvány kezelését illetően is. Első ciklusában egy alkalommal hivatkozott a határon túli magyarságra, mint a magyarországi nemzetiségi politika egyfajta céljára, és egy alkalommal húzott éles határvonalat a „most érkező” bevándorlók és az „értéket teremtő” magyarországi nemzetiségek közé.

A Bolgár Országos Önkormányzat a 2022-es választásokra is Varga Szimeon listavezetésével állította fel a nemzetiségi listáját. 207 fő iratkozott fel az országgyűlési választásokra is kiterjedően a bolgár nemzetiségi névjegyzékbe, és közülük 146-an adtak le érvényes szavazatot 2022. április 3-án, így Varga Szimeon 2022. május 2-án harmadik szószóli ciklusát kezdhette meg.

GÖRÖG

Érdekes megfigyelni, hogy a görög nemzetiség Magyarországon éppen csak néhány száz fővel népesebb a bolgár nemzetiségnél, a választásokon való részvételi arányuk egészen hasonló, viszont emellé kifejezetten inaktív szószólói tevékenység társul mindkét parlamenti ciklusban. Ennek fényében talán nem meglepő, hogy a Bakirdzi és E.C. Magyarország elleni ügyben is görög származású volt az első kérelmező, aki a szavazata elvesztegetése mellett érvelt.

2014. február 19-én a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata Koranisz Laokratisz vezetésével állította össze nemzetiségi listáját.²⁸ A névjegyzékbe – az országgyűlési választásokra is kiterjedően – 140-en iratkoztak fel, és 102 érvényes szavazat érkezett a listára.

2014–2018, KORANISZ LAOKRATISZ

Koranisz Laokratisz 2014 és 2018 között két felszólalást tett az országgyűlés plenáris ülésein, mindkettőt 2015-ben.

2015. május 12-én (72. ülésnap 172.) a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény módosításáról zajlott a vita, melyben kétperces felszólalásra jelentkezett. A szószóló az épített környezet kategóriába javasolt egy konkrét nemzeti értéket, méghozzá „Beloianisz falvát, ahol a mai napig a kettős identitással élők példáját mutatják a világnak, hogy a magyar nép befogadó, és együtt tud élni a befogadottakkal”. A kijelentés kontextusa a 2015-ös menekültválság, amikor Magyarországot jónéhány jogos kritika érte a menekültekkel, a bevándorlókkal való bánásmódja, jogi szabályozása miatt. A szószóló ki is mondta, hogy mindezt azért tartja fontosnak elmondani, mert Magyarországot sokat bírálják menekültpolitikája miatt.

28 „28/2014. (II.19.) számú határozat”, *MGOÖ Határozatok 2014.* <https://mgoo.hu/fajlok/hatarozatok/2014-hatarozatok.pdf>

Két további okból is érdekes a javaslat. Egyrészt a képviselők a vitán természetesen nem a nemzeti értéktárat és a hungarikumok listáját töltötték fel szabad ötletelés alapján, hanem csak a vonatkozó jogszabályi környezetet igazították ki. A másik érdekesség, hogy felszólalásában tulajdonképpen leleplezi azt, hogy a magyarországi görögök (nagy része legalábbis) valójában nem felel meg a magyarországi nemzetiség törvényi definíciójának. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 1. § (1) bekezdése szerint ugyanis „nemzetiség minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul”.

Ezzel szemben a szószóló úgy fogalmaz, hogy Beloianisz, „amely az ötvenes években épült a magyar nép odaadó, hathatós segítségével, hogy a görög polgárháború menekültjeinek befogadására otthont teremtsen [...]”, ezzel mintegy elárulva, hogy a magyarországi görögök jó része nem évszázadok vagy legalább egy évszázada itt élők leszármazottai. Tekintettel arra, hogy a törvény 1. melléklete fel is sorolja a 13 elismert magyarországi nemzetiséget, ez a kis „önleleplező” mondat csak egy – természetesen semmiféle gyakorlati következménnyel nem járó – érdekesség.

Második hozzászólásában (2015. 06. 29., 91. ülésnap 308–320.) az anyakönyvi eljárásokkal kapcsolatos vitához szólt hozzá, melyben több szószóló is megnyilvánult. A nemzetiségek által támogatott módosítás egyértelműbbé teszi a nemzetiségi nevek anyakönyvezésének eljárását, mivel korábban a gyakorlat igen nehézkes volt, és az anyakönyvvezetők sokszor megtagadták a jogot és az anyakönyvi iratok pontos elkészítését. A szószóló elmesélte, hogy milyen nehézségekbe ütköztek harmadik unokája görög nyelvű anyakönyvezésekor.

2018–2022, SIANOS TAMÁS

2018. január 24-én a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának közgyűlése 9 szavazattal listavezetővé választotta Sianos Tamást,²⁹ ezzel a következő

²⁹ „8/2018. (I.24.) számú határozat”. A közgyűlési jegyzőkönyvből kiderül, hogy komoly politikai vita előzte meg a listaállítást; az önkormányzat tagjai közül sokan nem voltak elégedettek az előző szószóló tevékenységével, azt állították, hogy nem az önkormányzat érdekeit képviselte.

ciklusra ő lett a szószóló. A lista több szavazatot kapott, mint négy évvel korábban, 235 feliratkozóból 159-en adtak le érvényes szavazatot a görög listára.

Ha azonban azt gondolnánk, hogy mindez változást hoz a görög szószóló aktivitása tekintetében, akkor tévedünk. Sianos Tamás a 4 év alatt egyetlen hozzászólást tett. 2021. március 22-én (185. ülésnap 30.) napirend előtti felszólalást tett az Oszmán Birodalom elleni görög szabadságharc kezdetének 200 éves évfordulójára emlékezve. Ebben a felszólalásban köszönetet mondott a kormánynak, Soltész Miklós államtitkárnak, hogy 10 millió forinttal segítették a Rodosz szigetén „megrogyant” keresztény templom felújítását, és átadta a görög sziget hivatalos köszönőlevelét.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

A görög nemzetiség szószólói a legkevésbé aktívak, csak a román szószóló összesen 4 felszólalásos tevékenysége mérhető hozzájuk.

2021 végén közmeghallgatás jellegű eszmecsere zajlott a lehetséges szószólók körül,³⁰ majd 2022 januárjában komoly viták zajlottak a listaállítás mikéntjéről, végül a görög önkormányzat (is) a nyílt szavazás mellett döntött.³¹ A vitákból az látszik, hogy komoly törésvonalak, pénzügyi elszámolási viták vannak a görög nemzetiségi önkormányzaton belül. Végül a január 31-i határidőn meghozott döntés értelmében a listavezető ismét Koranisz Laokratisz lett, így a 2022-vel kezdődő ciklusban újra ő a görög nemzetiségi szószóló. A görög nemzetiségi-ként feliratkozottak (340 fő) és a szavazók (221 fő) száma tovább nőtt a 2022. április 3-i választásokra.

„Jegyzőkönyv a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának Rendkívüli Közgyűléséről”, 2018. január 24. <https://mgoo.hu/fajlok/jegyzokonyvek/2018.01.24-jegyzokonyv.pdf>

30 „Jegyzőkönyv a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának Közgyűléséről”, 2021. november 16. <https://mgoo.hu/fajlok/jegyzokonyvek/2021.11.16-jegyz%C5%91k%C3%B6nyv.pdf>

31 „Jegyzőkönyv a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának Közgyűléséről”, 2022. január 31. <https://mgoo.hu/fajlok/jegyzokonyvek/2022.01.31-jegyz%C5%91k%C3%B6nyv-publikus.pdf>

HORVÁT

Horvát nemzetiségűnek a 2011-es adatok szerint kb. 26 ezer ember tekinthető. Ez jóval magasabb, mint a négy-ötezer körüli bolgár és görög közösség, ugyanakkor még ez is kevés ahhoz, hogy a nemzetiségeknek valós esélyük legyen teljes jogú képviselőt választani az Országgyűlésbe.

2014–2018, HEPP MIHÁLY

A 2014-es választásra 1623 fő volt a névjegyzékbe feliratkozva, és 1212 ember szavazott érvényesen a horvát listára. Hepp Mihály, az önkormányzat elnöke lett a horvát szószóló. Az ilyesfajta összeférhetlenség feloldására néhány hónapos határidőt kaptak a szószólók.

Hepp a parlamenti ciklus során három felszólalást tett. A Magyarországi Nemzetiségek Bizottságán belül a Köznevelési és kulturális albizottság alelnökeként is tevékenykedett.

A 2015-ben tett három felszólalás mindegyikét a nemzetiségi bizottság felkért előadójaként tette, és törvénymódosításokhoz, törvényjavaslatokhoz szolt hozzá.

2015. március 3-án (51. ülésnap 58.) a mikrocenzusról szóló döntéshez szolt hozzá, javasolva, hogy a nemzetiségek bizottságának képviselőit vonják be a mikrocenzus előkészítésébe. Nemcsak a mintavétel pontosságára hívta fel hangsúlyosan a figyelmet, hanem kifejtette, hogy helyes lenne, ha a kérdezőbiztosok között is megjelenének a magyarországi nemzetiségekhez tartozók. Érdekes, hogy ebben a nemzeti kisebbségek számára valóban fontos témában más hozzászólás nem érkezett a szószólók részéről.

A másik két hozzászólása a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló törvény módosításáról tartott vitában hangzott el. Ezekben a hozzászólásokban kifejtette, és példákkal támasztotta alá, hogy a „magyarországi nemzetiségek közösségi értékei szerves részét képezik a nemzeti értékek tárházának”,

valamint üdvözölte, hogy a törvényalkotó és a kormány bevonja a nemzetiségeket a magyar nemzeti értéktárba. Sajnálataát fejezte ki amiatt, amit viszont nem sikerült módosító javaslatként átvinniük, hogy a nemzetiségeknek külön értéktárunk legyen. (2015. 05. 12., 72. ülésnap 170.; 2015. 06. 08., 81. ülésnap 297.)

2018–2022, SZOLGA JÓZSEF

2018. február 3-án az Országos Horvát Önkormányzat Közgyűlése Szolga Józsefet választotta listavezetőnek.³² Ekkor már 2269 fő iratkozott fel horvátként a névjegyzékbe, és végül 1743 szavazat érkezett a horvát listára.

Szolga elődjénél jóval aktívabban tevékenykedett, 2018 és 2022 között 11 felszólalást tett az Országgyűlésben, ebből 8-at a nemzetiségi bizottság előadójaként. Fő témái közé neki is az önkormányzatok feladataival, (vagyon)gazdálkodásával kapcsolatos kérdések kerültek, de kiemelten sok felszólalása (7) érintette a Covid19-járvány miatti helyzetet is. Volt néhány (3) szimbolikus jelentőségű felszólalása is, és egy alkalommal ő is hivatkozott a határon túli magyarságra mint a kedvező kisebbségpolitika okára és áttételes haszonélvezőjére.

2019. november 20-án, első felszólalásában (95. ülésnap 59.) a bizottság véleményét képviselte az általános vitán, amikor az Országgyűlés működését és a képviselők jogállását érintő egyes törvények módosításáról szóló törvényjavaslatot tárgyalták (egy határozati javaslattal együtt). A javaslat bizonyos meglévő szabályokat emel törvényi szintre, és „mélyíti a részletrendelkezéseket”. Szó van itt általánosságban a szemléltetőeszközök lehetséges használatáról, a tárgyalási rend fenntartásáról és a fegyelmi eszközökről is, de ami a nemzetiségeket érinti, leginkább az anyanyelven történő felszólalás lehetőségeiről, az erre való (tolmácsolási) felkészülésre adható időről, illetve efféle részletszabályokról van szó. A javaslat bevezeti a nemzetiségek érdekeit, jogait érintő interpelláció jogintézményét, amivel a nemzetiségi képviselő élhet rendes ülészakonként egy alkalommal. A javaslat a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága számára is lehetővé teszi, hogy több alelnököt válasszon.

A felszólalások szabályait Szolga megfogalmazásában a következőképp rendezi: „A javaslat több ponton is érinti a nemzetiségi képviselő és a szószóló

32 „Határozati kivonat az Országos Horvát Önkormányzat 2018. február 3-án megtartott közgyűlésének zárt üléséről”. https://horvatok.hu/images/Dokumentumok/Hatarozatok/Hatarozat_kivonat_2018.pdf

felszólalásának szabályait, így: csak egyetlen napirend utáni felszólalásra van lehetőség; egyperces időtartamban van mód ügyrendi javaslatot tenni; kétperces hozzászólási lehetőséget kérhetnek; ha az Országgyűlés a vitát lezárta, öt-öt perces időtartamban felszólalhatnak; a bizottsági felszólalásokat követően legkevesebb öt percben felszólalhatnak; a zárószavazás előtt ötperces időtartamban szólalhatnak fel. A javaslat a nemzetiségi napirendi pontok vitájában kvázi vezérszónoknak tekinti a bizottság által felkért felszólalót, és mellette a többi nemzetiségi képviselőnek, szószólónak is felszólalási lehetőséget biztosít. A határozattervezet rendezi a kialakult gyakorlatot, vagyis vitához kapcsolódó bizottságnak minősíti a nemzetiségeket képviselő bizottságot a költségvetésitörvény- és a zárszámadásitörvény-javaslat tárgyalása során.”

Szolga József mindezek összefoglalása után bejelentette, hogy a bizottság meg fogja tárgyalni a törvényjavaslatot.

2020 május–júniusában a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról szóló vitában szólalt fel. A T/10303. számú javaslat a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról benyújtója a nemzetiségi bizottság nevében Ritter Imre elnök volt. A javaslat a törvény sok részkérdését érinti, a szervezeti-működési szabályoktól, a közmeghallgatás mibenlétén át az adatvédelmi rendelkezésekig. Két nagyobb elemet lehet kiemelni.

Egyik legfőbb részében a nemzetiségi önkormányzatok köznevelési-kulturális feladataihoz kapcsolódó ingatlanátvételekhez tartozó szabályokat állapítja meg. „A Javaslat szerinti módosítással rögzítésre kerülnek az újonnan alakuló helyi nemzetiségi önkormányzatok kötelező közfeladatai, valamint az intézményalapításra és átvételre vonatkozó szabályok” – fogalmaz a javaslat indokolása. Ehhez kapcsolódóan tehát a javaslat meghatározza a nemzetiségi nevelésben-oktatásban résztvevő köznevelési intézmény fogalmát, és további részletszabályokat, garanciális szabályokat rendel ehhez a feladathoz. Fontos újdonság az is, hogy (miniszteri engedéllyel) immár a szociális intézmény alapítása-fenntartása is a nemzetiségi önkormányzatok lehetséges, „önként vállalt” közfeladatai közé került.

A másik fő részében a javaslat a települési szintű nemzetiségi választások kiírásának feltételeivel foglalkozik. A javaslat alapján a „2024. évi általános választástól kezdődően a települési nemzetiségi önkormányzati képviselők választását akkor kell kitűzni, ha a településen az adott nemzetiség önszerveződése fokának és a településen való honosságának vizsgálata alapján az országos nemzetiségi önkormányzat szükségesnek tartja a településnemzetiségi közösségének

önigazgatását.” Ennek a vizsgálatnak a részletszabályait tartalmazza a javaslat. A félreértés elkerülése végett fontos leszögezni, hogy emellett a korábbiaknál alacsonyabb létszámú nemzetiségi jelenlét esetén is ki kell tűzni a választást, így ez a módosító nem jelent korlátozást, sőt.

Szolga József nem a bizottságot képviselő szószólóként, hanem saját jogon szólott hozzá a vitához (2020. 05. 07., 127. ülésnap 115.). Kiemelte, hogy az állam demokratikusságáról mond el valamit az, ha kedvezően bánik nemzetiségeivel, és fontos, hogy az EU és a szomszédos államok is lássák, Magyarország „tisztetben tartja az egy hazában élő népek szabadságát és kultúráját, vallási hagyományait, valamint alkotmányos eszközökkel garantálja érvényre juttatásukat”. Sajnálátát fejezte ki aziránt, hogy a fent részletezett módosításokat „egyes sajtóorgánumok” úgy kommentálják, hogy a nemzetiségekért felelős bizottság „nekiment az etnobiznisznek”, szerinte ennél többről van szó, az öngazgatás, az önrendelkezés feltételeinek erősítéséről.

Ezen felül megemlítette a Kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért elnevezésű európai polgári kezdeményezést, és az aláírására szólított fel.

A témában tett második felszólalása (2020. 06. 02., 133. ülésnap 202.) érdekes fejleményekre hívta fel a figyelmet a horvát nemzetiség kapcsán. Ez az egyik olyan hozzászólás, amit a „fenyegetettségérzés” címkével láttam el, pedig itt nem, vagy nem elsősorban csak a nemzetiség tagjainak fenyegetettségérzéséről van szó, hanem arról, hogy a horvátoknak számító, Szolga megfogalmazása szerint az azon belüli „etnikai alcsoportot”, a bunyevácsgót többen szívesen látnák önálló nemzetiségként Magyarországon. Elmondása szerint több durva, gyűlöletkeltésre is alkalmas támadás érte a bunyevácsgót, pedig a „tudományos kutatása mára egyértelműen tisztázta, hogy a magyarországi bunyevácok őshazája a történelmi Horvátország területén található”, és a „legközelebbi rokonok ma is Horvátországban [...] élnek”. Szolga tehát visszautasította a megosztó kezdeményezéseket.

Emellett a törvény támogatására szólított fel, megjegyezve, hogy tovább folytatják az egyeztetéseket, és ezt a módosítót csak egy folyamat első lépcsőjének szánják az öngazgatás szélesítése érdekében tett lépések között.

A következő hét hozzászólása mind a koronavírus-járvány, illetve az ezzel kapcsolatos kormányzati intézkedések kapcsán történt.

2021. február 22-én (181. ülésnap 106–108.), a harmadik hullám kezdetén a kormány által benyújtott örvényjavaslat (T/14800. A koronavírus-világjár-

vány elleni védekezésről) kapcsán arról beszélt, hogy amennyiben a nemzeti-ségi önkormányzat képviselő-testülete feladat- és hatáskörét a veszélyhelyzet fennállása alatt az elnök gyakorolja, akkor ehhez további átmeneti szabályok megalkotása válhat szükségessé, sőt, az időtartam meghosszabbítására is szükség lehet, valamint rendezni kell a kötelező közmeghallgatások (illetve ezek halasztásának) ügyét.

Emellett Szolga József „felhívta” a nemzeti közösségeket, hogy olttassák be magukat, és töltsék ki a védekezéssel kapcsolatos nemzeti konzultációt. Kiemelte, hogy Horvátországban 2020 végén földrengés történt, és a magyar állam azonnal segítséget nyújtott, ezzel biztosítva az országot szolidaritásáról.

2021 április–májusában a fenti vita alkalmával elfogadott törvény módosítására – még egyszerűbben szólva –, a koronavírus-veszélyhelyzet meghosszabbítására került sor. Az eredeti veszélyhelyzet, a kormány kezébe adott döntések is komoly vitát váltottak ki az ellenzék részéről, nem különben a helyzet meghosszabbítása. Tekintettel arra, hogy ma már látható, a parlament végig ülésezni tudott, kérdéses, miért volt szükséges ilyen széles körű felhatalmazást adni a kormánynak a rendeleti úton történő kormányzásra.

Szolga (2021. 04. 29., 194. ülésnap 82.) ugyanakkor üdvözölte a hosszabbítást, és a nemzetiségek bizottsága előadó szószólójaként támogatásáról biztosította a javaslatot. E hozzászólásában még nem dicsérte meg explicit módon a kormányzatot, de kifejtette, hogy a „járvány okozta gazdasági károk enyhítése, a munkahelyek megőrzése érdekében gyors és hatékony döntéshozatalra van szükség”, illetve úgy fogalmazott, hogy Magyarországon zajlik Európa egyik legeredményesebb oltási programja.

A dolog érdemét tekintve a nemzetiségi önkormányzatok és a köznevelési-kulturális intézmények feladatellátásával kapcsolatos kérdéseket vetett fel, és sürgette megoldásukat, mivel a veszélyhelyzeti szabályozás ellehetleníti néhány törvényi feltétel teljesítését, például az önkormányzat egyetértési jogának gyakorlását a szóban forgó intézményekkel kapcsolatos döntésekben.

Lényegében később, a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitájakor is megismételte ezeket az állításokat. (2021. 05. 17., 197. ülésnap 210.)

2021 júniusában a T/16367. A veszélyhelyzettel összefüggő átmeneti szabályokról szóló javaslatát tárgyalta az Országgyűlés. Ez lényegében egy salátatörvény, rengeteg különböző törvényt érint, a bértámogatás-visszafizetési moratóriumot, a szabadság kiadását, az idegenforgalmi adó fizetését, az önkormányzati díjak befagyasztását is tartalmazza.

2021. június 1-jén tett felszólalásában (206. ülésnap 130.) felsorolta a nemzetiségeket érintő részeket, és vonatkozó módosító indítványokat helyezett kilátásba a bizottság részéről. Ilyen például, hogy hány ülést kötelező tartania az országos nemzetiségi önkormányzatnak, érvényesek-e a különböző összeférhetetlenségi szabályok (például önkéntes katonai szolgálat esetén), vagy a Nemzeti Kulturális Alapnál képződő maradvány kulturális célú elköltésénél intézményesített módon vegyék figyelembe a nemzetiségek érdekeit. A javaslat államháztartási-adatszolgáltatási kötelezettségeket, valamint felsőoktatási, oktatási képzésszervezési kérdéseket is érint.

2021. június 14-én, a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitájakor tett felszólalásában (209. ülésnap 222.) kifejtette, hogy a bizottság javaslata szerint a törvény csak egy ülést követeljen meg az átmeneti szabályok szerint, és bízza az önkormányzatokra a testületi ülések összehívását. Kezdeményezték emellett, hogy a gazdaság újraindításáról szóló törvényhelyeken legyenek nevesítve a nemzetiségi önkormányzatok is, és így váljon egyértelművé, hogy részesülhetnek közvetett támogatásból a Beruházási Alapból.

Kiemelte, hogy a javaslat azon eleme, miszerint a tartalékos katonai szolgálati viszony és az önkormányzati képviselőség ne legyenek összeférhetetlenek, egybeesik a nemzetiségek érdekeivel.

2021 végén sor került egy nagyon hasonló körre, egy újabb salátatörvényben, egy újabb sor jogszabály módosítása történt meg a koronavírussal szembeni védekezéssel kapcsolatban. A kormány T/17671. számú, a veszélyhelyzettel összefüggő egyes szabályozási kérdésekről szóló javaslatának vitájában is Szolga József jelent meg a nemzetiségi bizottság képviselőjeként.

A 2021. november 30-án (226. ülésnap 84.) tett felszólalását láttam el a „kormány dicsérete” címkével. Nem csak igazoltnak látta a veszélyhelyzeti jogrend meghosszabbítását, de az előtte fekvő javaslatot és az oltási programot is kifejezetten dicsérte, sőt azt állította, hogy a „meghozott rendkívüli és átmeneti intézkedések jól szolgálták a világjárvány elleni védekezést. A magyar gazdaságot sikerült kivezetni a válságból [...]”. A javaslat tartalmát illetően a köznevelési intézményben dolgozók kötelező oltásáról szólalt fel, arról, hogy ezt pontosan ki rendelheti el a különböző fenntartók esetén. Javasolta, hogy a nemzetiségi oktatásban fenn lehessen tartani a hibrid oktatás lehetőségét, hogy a jelenléti oktatáshoz ragaszkodás ne sodorja veszélybe adott esetben a nemzetiségi oktatás egészét, és így az önkormányzatok feladatellátását.

A vita későbbi szakaszában ezeket jórészt megismételte, a kötelezően elrendelhető oltás tekintetében pedig további egyeztetéseket kezdeményezett. (2021. 12. 13., 230. ülésnap 253.)

Szolga József azon kevesek közé tartozik, akik még 2022-ben is felszólaltak. Így 2022. március 10-én (234. ülésnap 55.), az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló törvény és egyéb törvények módosításáról szóló vitában is. Azt emelte ki, hogy a helyi önkormányzatokról szóló törvény módosítása révén Baja és Esztergom települések a megyei jogú városok rangjára emelkednek. Emellett kijelentette, hogy „a magyarországi horvát közösség egységesen elutasít mindenfajta háborús cselekményt, és csatlakozik a humanitárius segítségnyújtáshoz”.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Noha a magyarországi horvát nemzetiség magyarországi viszonylatban közepesen népesnek mondható, teljes jogú parlamenti képviselőt még így sem érhetnek el, mégis, ebből a helyzetből arra következtethetnénk, hogy szószólóik kifejezetten aktívan fogják megjeleníteni saját nemzetiségi közösségük érdekeit. Ezzel szemben Hepp Mihály 2014 és 2018 között egy nagyon inaktív képviselő volt. Ugyanakkor a második ciklusban, 2018 és 2022 között Szolga József néhány egyéb megszólalás mellett a koronavírus-veszélyhelyzet kapcsán a nemzetiségekért felelős bizottság rendszeres előadójává vált, ezzel viszonylag aktívabbnak tekinthető szószólóvá válva.

2022-ben 2192 feliratkozó és 1692 szavazat mellett, az országos önkormányzat által 2021. november 20-án felállított lista alapján³³ újfent Szolga Józsefet választották horvát szószólónak.

33 „Határozati kivonat az Országos Horvát Önkormányzat Közgyűlésének 2021. november 20-i rendkívüli ülésén felvett jegyzőkönyvből”. https://horvatok.hu/images/Dokumentumok/Hatarozatok/Hatarozat_kivonat_2022.pdf

LENGYEL

A lengyel nemzetiség Magyarországon nem éri el a tízezer fős létszámot. A rendszer debütálásakor mindössze 133 lengyel nemzetiségű iratkozott fel a névjegyzékbe, 2022-re ez a szám 349-re emelkedett. Az emelkedés folyamatos, noha teljes jogú képviselő megválasztására nincs esély.

2014–2018, DR. CSÚCS LÁSZLÓNÉ

Az Országos Lengyel Önkormányzat listája 2014-ben 99 szavazatot kapott. A listavezető, Dr. Csúcs Lászlóné lett a lengyel szószóló, aki 2014 és 2018 között mindösszesen négy alkalommal szólalt fel az Országgyűlés plenáris ülésein.

2014. szeptember 24-én (16. ülésnap 231.) saját előterjesztését adta elő a Henryk Sławik halálának 70. évfordulója, valamint idősebb Antall József halálának 40. évfordulója emlékére beterjesztett határozati javaslat formájában. Az előterjesztést Kövér Lászlóval közösen jegyzi, felszólalását magyarul kezdte, de nagy részét lengyelül mondta el. Az emlékező iromány szerint Henryk Sławik és idősebb Antall József a más népek felé nyitott, önzetlen barátság szimbóluma. „Magyarország Országgyűlése azt szeretné, hogy a háborús hányattatások idején tanúsított odaadó testvériség legyen példakép Lengyelország és Magyarország számára a béke idején is.” Felszólalásában hangsúlyozta a két nép közötti barátság fontosságát. Utána Maria Pańczyk-Pozdziej lengyel szenátusi alelnök is beszédet mondott.

A második felszólalása is egy előterjesztés, amely egyrészt egy ilyen szimbolikus értelemben jelentős ügyről, másrészt a két ország közötti viszonyról szól. A 2016-os év magyar–lengyel szolidaritás évének nyilvánításáról szóló előterjesztését 2016. február 29-én adta elő. (130. ülésnap 32.) Csakúgy, mint másfél évvel korábban, a két nép barátságát most is a kommunizmus és a Szovjetunió elleni küzdelem tényére vezette vissza. Történelemértelmezése szerint az 1956-os események nyitották meg az utat az 1989–90-es rendszerváltások

előtt. „Az évszázados magyar–lengyel sorsközösség és barátság XX. századi megnyilvánulása volt a két nemzet közös küzdelme a kommunista diktatúrák ellen. A második világháború után kialakuló nemzetközi világrend által a Szovjetunióknak kiszolgáltatott, nemzeti érzéseikben megalázott, gazdaságilag kifosztott és politikailag elnyomott magyarok és lengyelek 1956-ban tetteikkel és áldozataikkal megnyitották az utat, amely 1989–90-re a kommunista rendszer bukásához vezetett Közép-Kelet-Európában, és megerősítette ezen térség nemzeteinek egy igazságosabb nemzetközi rendbe vetett hitét” – fogalmazott. Későbbi felszólalásában a pártpolitikán való felülemelkedést hangsúlyozta. „Kérem, hogy egységünket, közös értékeinket, barátságunkat, vágyainkat ne hagyjuk szétverni, hanem pártpolitikai hovatartozástól függetlenül erősítsük!” (2016. 02. 29., 130. ülésnap 50.)

A negyedik és egyben utolsó felszólalását is a magyar–lengyel szolidaritás éve alkalmából tette, az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmából. A szolidaritás éve kapcsán megvalósult programokról számolt be. (2016. 10. 24., 177. ülésnap 30–32.)

2018–2022, DR. RÓNAYNÉ SLABA EWA MARIA

Az Országos Lengyel Önkormányzat 2017. december 9-i ülésén döntött a nemzetiségi lista felállításáról és a sorrendről. Az eddigi szószóló nem került a listára,³⁴ ami a választáson 210 szavazatot kapott.

Az új szószóló Dr. Rónayné Slaba Ewa Maria lett, aki 2018 és 2022 között hat felszólalást tett. Felszólalásait rendre lengyelül kezdte, majd egy-két mondat után magyar nyelvre váltott.

Az első felszólalásában – miután megköszönte a napirend előtti felszólalási lehetőséget – a lengyel államiságról emlékezett meg. „Tudom, hogy az első világháború lezárulása Trianont hozta el Magyarországnak számára, mégis a lengyel nemzetiség szószólójaként azzal kapcsolatos nagy örömmel szeretném megosztani önökkel, hogy anyaországunk újból szabad, független ország.

34 A listáról zárt ülésen döntöttek. Az ülés nyilvános részének jegyzőkönyvéből az kiderül, hogy Dr. Csúcs Lászlóné ambicionálta volna a listavezetést és a szószólóságot, és kifejezetten sérelmezte, hogy a listaállítás mindenféle előzetes egyeztetés, sőt egy általa adott beszámoló nélkül történt meg. „OLÖ Jegyzőkönyv”, 2017. december 9. <https://lengyelonkormanyzat.hu/wp-content/uploads/2019/08/jgyk-2017-12-09.pdf>

Éppen tegnap, november 11-én ünnepeltük a lengyel függetlenség visszaszerzésének 100. évfordulóját, Lengyelország 123 év kihagyást követően e napon került vissza Európa térképére” – fogalmazott, kidomborítva a világháború kapcsán eltérő történelmét a két országnak. Megköszönte, hogy Magyarország különböző módokon a lengyelekkel együtt emlékezett. (2018. 11. 12., 38. ülésnap 34.)

2018. november 28-án a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, a vallásfelekezetek és a vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításáról szóló vitához szólt hozzá (45. ülésnap 130.) a nemzetiségek bizottsága nevében. Felszólalásában leszögezte, hogy a legtöbb nemzetiség esetében a vallás különösen fontos szerepet tölt be, a nemzetiségi identitástudat szerves részét képezi, „az átörökítés három legfontosabb színtere a család, a nemzetiségi iskola és a nemzetiségi vallási közeg”. Ezen kívül felidézte, hogy mintegy harminc évvel korábban, amikor ő Magyarországra érkezett, a templomok üresek voltak, mivel a kommunista rendszer „erkölcsi pusztítást” végzett. Szerinte „Lengyelország és Magyarország az elmúlt évszázadokban a keresztény Európa védőbástyái voltak, és jelenleg is ezt a szerepet töltik be”. Illetve idézte a Robert Schumannnak tulajdonított mondást arról, hogy Európa vagy keresztény lesz vagy nem lesz.³⁵ A törvényjavaslat az egyházi státusz kapcsán lezajlott hosszas közéleti, emberi jogi vita egyik állomása, melyben a kormány az egyházi státusz elismerésének kérdését kívánta olyan módon rendezni, hogy az ne veszélyeztesse az Európai Uniótól érkező fejlesztési pénzek kifizetését, de a támogatás központosítását sem.³⁶ 2018. december 11-én kijelentette, hogy a bizottság módosító indítványt nem nyújt be. (49. ülésnap 54.)

2018. december 11-én (49. ülésnap 36.) a független Lengyelország helyreállításának centenáriumáról szóló előterjesztés vitájához szólt hozzá. Az előterjesztést kormánypárti képviselők jegyezték. A szószóló a „Magyarország számára kijelölt irányokról” szólt. Beszélt a két nép barátságáról, a közös ünnepekről, a közös dicsőséges múltbéli cselekedetéről, de a legérdekesebb részben a történelem tudományával foglalkozók számára adott iránymutatást. Sürgette az

35 Apró tévedés, hogy Robert Schumann nem azt és nem úgy mondta, ahogy azt a 2015-ös menekültválság után a politikusok kezdték el használni a nem keresztény menekültekkel és bevándorlókkal szembeni hangulatkeltésre. Lakner Dávid, „Az Európai Unió atyja nem azt mondta, amit a fideszesek neki tulajdonítanak”, *Magyar Hang*, 2021. május 10. <https://hang.hu/magyar-hang-plusz/az-europai-unio-atyja-nem-azt-mondta-amit-a-fideszesek-neki-tulajdonitanak-126613>

36 Uitz Renáta, „A T/3618-as modell: Semlegesség az állam kegyelméből, kedvére és boldogulására”, *Magyar Narancs*, 2019. január 6. <https://magyarnarancs.hu/publicisztika/a-t3618-as-modell-115571>

együttműködést a lengyel és a magyar „történeti intézmények” között, de csak olyanok között, „amelyek a korábbi történelemfelfogásra nem dogmaként, hanem az új tudományos eredményektől függő változóként tekintenek, meghaladva például a finnugor elmélet megkérdőjelezhetetlenségét.”

Emellett – ismét Schumann nyomán utalva a keresztény Európára – kifejtette, „Létfontosságú, hogy a jövő Európáját a multikulturalizmus, illetve a sovinizmus helyett a patriotizmusra alapozzuk”.

Ezt követően már csak kétszer emelkedett szólásra, egyszer 2019-ben és egyszer 2021-ben. A 2019. június 21-én tett felszólalása (77. ülésnap 80.) a közneveléssel kapcsolatos. A magyarországi nemzetiségek bizottságát képviselte, és mint a Köznevelési, Kulturális és Egyházügyi Albizottság tagja, felszólalása kimerítő, alapos volt. Több kritikát is megfogalmazott a javaslat kapcsán, általánosságban azt, hogy a ház előtt fekvő törvényjavaslat nincs tekintettel a nemzetiségi köznevelési intézmények sajátos helyzetére. A nemzetiségi önkormányzatokat fenntartóként továbbra sem csak véleményezői, hanem egyetértési joggal ruházná fel a nevelési tervek tekintetében, illetve pazarlónak tartja az intézményektől minimálisan elvárt infrastrukturális feltételek megszabását is. Felhívta a figyelmet arra, hogy a nemzetiségi iskolák jellemzően milyen alacsony létszámmal indulnak, és elmondása szerint a törvényt a valósághoz kellene igazítani.

Külön beszélt a nemzetiségi előkészítő évfolyam bevezetésének ügyéről, a hitoktatásról és a tankönyv-ellátásról, valamint a költségvetési kérdésekről is. Ami kiemelhető, hogy hozzászólásában nem érintett általános elemeket, kizárólag a nemzetiségi iskolákkal foglalkozott.

2021. november 9-én (221. ülésnap 30.) a lengyel állami ünnepség kapcsán szólalt fel. Elmondása szerint a járványhelyzet miatt 2020-ban és 2021-ben elmaradt a lengyel–magyar barátság napjának (március 23.) a megünneplése, de az őszi ünnepek is okot adnak a két nép közötti barátság és a történetükben lévő párhuzamok felelegetésére. Józef Piłsudski egyik beszédéből idézett, mely szerint a lengyelek sohasem nyomták el nemzetiségeiket. A szószóló szerint ennek szellemében dolgozik a magyar kormány is, és jelenleg „jó dolog” nemzetiségi állampolgárnak lenni Magyarországon. Megköszönte a kormánynak a különböző támogatásokat.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

A magyarországi lengyelek nem nagy, de mégis jelentős csoport, melyet érintenek különböző kulturális jogosultságok, például a nemzetiségi anyanyelvi oktatás kérdése. A választói névjegyzékbe kifejezetten kevesen iratkoznak fel, mintha a lengyel nemzetiségű választópolgárok tudatában lennének annak, hogy csak szószóló megválasztására van esélyük, és inkább nem feliratkozóként „megtartják” a pártlistákra adható szavazatukat is. A felszólalások között a nemzetiségi oktatás felmerült, de alapvetően mindkét szószóló inkább a szimbolikus ügyekre, és a két ország, a két nép kapcsolatára helyezte a hangsúlyt.

Dr. Rónayné Slaba Ewa Maria 2022-ben is szószólóként került az Országgyűlésbe.³⁷

³⁷ Az Országos Lengyel Önkormányzat 2021. november 20-i közgyűlésén döntött a nemzetiségi listáról, és arról, hogy az addigi szószóló fogja vezetni a listát. „Jegyzőkönyv”. <https://lengyelonkormanyzat.hu/wp-content/uploads/2021/11/Jegyzokonyv-2021-11-20-kgv-OLO.pdf>

A németiség, noha nem a legnépesebb nemzetiségről van szó, kezdettől fogva az egyik esélyese volt annak, hogy ne csak szószólót, hanem teljes jogú képviselőt válasszon az Országgyűlésbe. 2011-ben Magyarországon még több mint 185 ezren vallották magukat németnek. 2014-ben 15 209 fő iratkozott fel a választói névjegyzékbe nemzetiségi szavazóként, és 11 415-en adtak le érvényes szavazatot. Ezzel – ekkor még csak – szószólót választottak, mivel a kedvezményes kvóta 22 022 szavazat volt.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata a 2014-es választásokra olyan listát állított, amelyen Heinek Ottó elnök foglalta el az első helyet, és Ritter Imre a második helyen volt. Az MNOÖ Közgyűlésének 56., illetve 57/2014. (04.12.) határozatainak megfelelően³⁹ azonban Heinek Ottó az eskütétel után lemondott, és így a Nemzeti Választási Bizottság döntésével⁴⁰ Ritter Imre foglalta el a német szószólói pozíciót a 2014–2018-as ciklusra.

Ritter Imre kapcsán elengedhetetlen megjegyezni, hogy a jelenlegi német nemzetiségi képviselő korábban a Fidesz támogatásával futott be önkormányzati politikai karriert. Korábban úgy fogalmazott, hogy pártkötődésének nincs

38 Tekintettel arra, hogy a német nemzetiség az egyetlen, amelyik 2014-ben szószólót, azóta pedig teljes jogú képviselőt választ, Ritter Imre munkásságát kiemelt figyelem övezi. Az *e* kötetben használt módszerrel összehasonlított két ciklusának elemzése megjelent a *REGIO* 2023/3. számában „Szószóló vagy képviselő? – Ritter Imre két ciklusának összehasonlító elemzése” címmel (78–109. o.). DOI: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v3oi3.78>; Ez a fejezet tehát ennek a szövegnek átdolgozott, kissé részletesebb változata.

39 „Közgyűlési Határozatok 2014”, <https://ldu.hu/wp-content/uploads/2021/08/2014-Kozgyulesi-hatarozatok.pdf>; Érdekeség, hogy sem a 2014., sem a 2013. évi határozatok között nem található olyat, amelyik a lista sorrendjéről döntött volna. A Közgyűlések jegyzőkönyvei pedig ennyire visszamenőleg már nem érhetők el az MNOÖ honlapján.

40 „1090/2014. NVB határozat – a német nemzetiségi szószóló megbízatásának megszűnése tárgyában” (Nemzeti Választási Bizottság, Budapest, 2014. április 25.). <https://www.valasztas.hu/en/hatarozat-megjelenito/-/hatarozat/1090-2014-nvb-hatarozat-a-nemet-nemzetisegi-szo-szolo-megbizatasanak-megszunese-targyaban>

köze a parlamenti munkájához,⁴¹ de párttagságát végül a 2018-as választások előtt felfüggesztette, képviselővé válása után pedig kilépett a pártból, ami azt jelenti, hogy míg szószólóként tagja volt a kormányzó pártnak, nemzetiségi képviselőként már ilyen módon függetlenebbként jelenik meg.⁴²

2014–2018, RITTER IMRE

Ritter Imre volt a legaktívabb szószóló, 2014 és 2018 között 55 felszólalást jegyez. Ez az aktivitás sokszor abból fakad, hogy az éves költségvetésekhez, zárszámadásokhoz a bizottságot képviselő szószólóként szól hozzá, de tekintettel arra, hogy ebben az időszakban (még) nem ő volt a magyarországi nemzetiségek bizottságának elnöke, ennek a szerepnek a rendszeres vállalása is aktív képviselői munkát mutatott. Ugyanakkor persze ő a bizottságon belüli Önkormányzati, külügyi és költségvetési albizottság elnöke volt. Az általános vitákban „saját jogon” is sokszor megnyilvánult.

Ritter Imre első felszólalását teljes egészében németül mondta el, tolmácsolás mellett, azóta rendszerint egy-egy mondatot németül mond el, és magyarul folytatja a felszólalást, hasonlóan más szószólókhoz. 2014. június 30-án (12. ülésnap 44.) kiemelte, hogy a magyarországi nemzetiségeknek utoljára 1933-ban volt képviseletük a magyar Országgyűlésben, ezért egy történelmi lehetőség a kedvezményes mandátum és a szószólói rendszer bevezetése, és bízik abban, hogy „ez nemcsak formális, hanem valódi ajtónyitás a magyar politika részéről”. Ugyan a felszólalás a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény és a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény módosításáról szóló vitában hangzott el, a bizottság álláspontját a javaslat tartalmáról nem ő mondta el, ő csak az Országgyűlés történelmi felelősségére hívta fel a figyelmet. Itt fogalmazta meg először azt a később néhányszor még visszatérő toposzt, miszerint a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos magyarországi poli-

41 Dull Szabolcs, „Élesedik egy új választási szabály, amely Orbán kezére játszik”, *Index.hu*, 2018. március 27. https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/03/27/a_nemet_nemzetiseg_egy_kepviselot_kuldhet_a_parlamentben_ritter_imre_nemzetisegi_mandatuma/

42 „»Mindig a nemzetiségem érdeke volt a legfontosabb.« – Interjú Ritter Imre német nemzetiségi képviselővel”, *Zentrum.hu*, 2018. november 7. <http://www.zentrum.hu/hu/2018/11/mindig-a-nemzetisegem-erdeke-volt-a-legfontosabb/>

tika valójában éppen a határon túl élő magyar kisebbségekhez fűződő törekvéseknek ad alapot.

Ahogy azt a bolgár szószóló, Varga Szimeon 2015 novemberi felszólalásai kapcsán kifejtettem, érdekes, hogy itt már nem csak példamutatásról van szó a környező országok számára, és így közvetetten a magyar kisebbségi közösségek helyzetének javításáról, hanem kifejezetten a magyar kormány tevékenységeinek megalapozásáról, hitelességéről, eredményeiről. „Itt az ideje, hogy a magyar politika is megértse: a nemzeti összetartozást, a nemzeti egység megteremtését itthon kell megalapozni a magyarországi nemzetiségek felkarolásával, valódi, garantált nemzetiségi jogok biztosításával. Csak ez adhat stabil alapot, hitelességet és eredményességet a határon kívüli magyar nemzetiséggel kapcsolatos, általunk támogatott és teljesen jogosnak tartott törekvéseknek. Ez mindannyiunk közös érdeke” – fogalmazott Ritter Imre.

Megítélésem szerint kifejezetten figyelemre méltó, hogy egy magyarországi nemzeti kisebbség, sőt tulajdonképpen képviseleti-politikai értelemben véve a legsikeresebb nemzetiség képviselője kifejezetten örömtelinek tartja, hogy nem más, mint a példamutatás, illetve a „nemzeti egység” megteremtésének szándéka irányítja a hazai nemzetiségekkel kapcsolatos politikát, ezzel explicit megerősítve ezt a már többször feltárt jelenséget.⁴³ Ez ellene hat annak a felfogásnak, hogy a politikusok és a nem politikus állampolgárok jogokként tételezzék mindazt, amit a nemzeti kisebbségek közösségeinek az állam juttat, legyen az feladat, forrás vagy támogatás. Ez a fajta megközelítés meggyőződésem szerint megerősíti azt, hogy a magyarországi nemzetiségekkel kapcsolatos bánásmód nem jogokon alapuló követelések, nem emberi jogok vagy kisebbségi jogok kérdése, hanem a mindenkori aktuális kormányzat kegyétől, meggyőződésétől függ. És ha az adott kormányzatnak tulajdonképpen egy független nemzetpolitikai kérdés miatt érdekében áll támogatni a nemzetiségeket, akkor helyes, hogy megteszi. Véleményem szerint ez rendkívül rossz üzenetet hordoz, még akkor is, ha egyébként tényleg kedvező a bánásmód, vagy éppen tényleg emelkednek a különböző támogatások, feladatokhoz rendelt források, melyeket a kormányzat juttat a nemzetiségi önkormányzatoknak.

43 Lásd pl. Majtényi Balázs, „Mi lesz veled »bezzeggyerek«?: változóban a kisebbségi jogi szabályozás”, *Fundamentum* 9 (3). 109–120. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/05-3-10.pdf>; illetve Dobos Balázs és Molnár Sansum Judit, „Cultural Autonomy in Hungary: Inward or Outward Looking?”, *Nationalities Papers* 48 (2) [Special Issue 2020], 251–266. DOI: <https://doi.org/10.1017/nps.2019.80>

2014 október–novemberében háromszor is hozzászólt a 2013. évi központi költségvetésről szóló 2012. évi CCIV. törvény végrehajtásáról szóló törvény elfogadása körüli vitához. 2014. október 14-én tett felszólalása (19. ülésnap 36.) több szempontból is érdekes. Mindenekelőtt – ahogy ő maga fogalmaz – a magyar parlamentben, mint a nemzetiségek bizottságának felkért előadója első alkalommal fejthette ki álláspontját.

Emellett, bár németül kezdte a felszólalást, utána kijelentette, azt szeretnék, ha a magyar parlamentben minél előbb természetes lenne, hogy a nemzetiségek képviselői nemzetiségük nyelvén szólalnak fel, most a közérthetőség kedvéért magyarul fog felszólalni. Azóta láthatjuk, hogy ez a gyakorlat honosodott meg. Legtöbbször néhány mondat hangzik csak el az adott nemzetiség nyelvén, a felszólalások döntő része és döntő többsége magyar nyelven hangzik el.

Kifejtette azt is, hogy a 2013-as költségvetés zárszámadása kapcsán egyszerre vannak könnyű helyzetben a nemzetiségek. Könnyű a helyzet, mivel a költségvetés megalkotásához még nem tudtak hozzászólni, így könnyű véleményt mondani. Megfogalmazása szerint azért vannak nehéz helyzetben, mert „ennek a hozzászólásnak először már közel húsz évvel ezelőtt kellett volna megtörténnie itt a parlamentben, így közel két évtized mulasztását kell [...] felszámolni”. Bár ezzel explicite nem mondja ki, úgy tűnik ő maga is elfogadja azt a megközelítést, hogy a nemzetiségek parlamenti képviseletének csak önkormányzati szintű megteremtésével az Országgyűlés az alkotmányos mulasztás állapotában volt.

A felszólalás tartalmi részét illetően itt alkalmaztam a *Szimbolikus jelentőségű ügyek általában* kódot és azon belül a bilaterális kapcsolat az anyaországgal kódot. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ebben a felszólalásban, e tekintetben, ahol költségvetésről, a nemzetiségi önkormányzatok feladatairól, az azokhoz rendelt és rendelhető forrásokról, és ezek kapcsán a bilaterális kapcsolatokról van szó, ez nem „szimplán” szimbolikus jelentőségű kapcsolat. Ritter Imre éppen arról beszélt, pozitív fejlemény, hogy több országgal vannak kormányközi kisebbségi vegyes bizottságok, de ez a legtöbb nemzetiség esetében nem áll fenn, így ezektől nem remélhető forrás. A horvát, szlovén és szlovák vegyesbizottságok révén külön támogatáshoz lehet jutni, de ez nem lehet szempont a támogatások kiosztásánál. Azt is elfogadhatatlannak tartotta (a bizottság nevében), hogy a támogatásoknál az legyen a döntő szempont, hogy egy adott nemzetiség anyaországában létezik-e magyar nemzetiségi közösség vagy nem.

Érdekes ellentmondás sejlik itt fel. Mikor általában volt szó a nemzetiségekkel kapcsolatos politikáról, a nemzetiségek (feladatellátásának) támogatásáról,

akkor Ritter egyike volt azoknak, akik kifejezetten hivatkoztak a határon túl élő magyar nemzetiségi közösségekre, és a velük kapcsolatos kormányzati politikára, melynek éppen a magyarországi nemzetiségi politika adhat hitelességet. Ugyanakkor, ha a párhuzam a gyakorlatban ennél konkrétabb volt, és a kormány kifejezetten a példamutatás szándékával, a magyar nemzeti közösség érdekeit figyelembe véve tett különbséget a magyarországi nemzetiségek (támogatása) között, azt nem tartotta elfogadhatónak.

Összességében Ritter tehát üdvözölte, hogy emelkedtek a nemzetiségeknek juttatott támogatási összegek, de „több dicsérendő és örömteli változás mellett továbbra is évtizedes elmaradások és aránytalanságok vannak” jelen, és reményét fejezte ki, hogy a 2015-ös költségvetés megalkotása kapcsán nagyobb szerephez juthatnak szószólóik révén a nemzetiségek.

E bizottsági véleményt képviselő hozzászólása mellett még egy kétperces felszólalást is tett a vitában, kiemelve, hogy a választási eljárással kapcsolatos módosításokkal, a regisztráció könnyítésével, illetve a külön nemzetiségi szavazókörök megszüntetésével is spórolnak a költségvetési tételeken. (2014. 10. 14., 19. ülésnap 54.)

2014. november 10-én a vita egy másik szakaszában tett felszólalásában (24. ülésnap 208.) megismételte a fentieket, és egy fokkal nagyobb hangsúlyt fektetett a nemzetiségi civil szervezetek támogatásával kapcsolatos kérdésekre.

A 2014-ben tett további három hozzászólása mind a 2015. évi költségvetéssel, annak megalapozásával volt kapcsolatos.

„A tolerancia csak egy átmeneti állapotot jelölhet, mely elismeréshez kell vezessen. Az elfogadás önmagában sértés.» Hadd fejtsem ki röviden Goethe idézetét nemzetiségi vonatkozásban! Az elfogadás, a tolerancia egy nemzetiség szemszögéből olyan, mintha csak megtűrnék, elviselnék a jelenlétüket. Holott évszázadokon keresztül tették hozzá tudásukat, munkájukat, tehetségüket az ország boldogulásához, amelyben éltek, s amelynek polgárai voltak. Ha kellett, életüket áldozták érte. Magyarországért. Az elfogadás tehát nem elég. Csak az elfogadás önmagában sértés. Többet szeretnénk. Többet várunk. Elismerést. Az elismerésre őseink élete elégséges alapot ad, mi még dolgozunk érte. Az elismerés feltétele, alapja a megismerés.” – Ritter Imre így kezdte 2014. november 21-i felszólalását (30. ülésnap 126.), és azt a szokását, hogy ezzel a Goethe-idézetrel vezeti be mondandóját, megtartotta az összes költségvetési vitában. Tartalmi értelemben véve minden fontos területet megemlíttet: a nemzetiségi civil szervezetek, az egyedi döntésű támogatottságok a kisebbségi vegyesbizottságok

révén, az országos és települési, területi nemzetiségi önkormányzatok. Sajnálkozva állapította meg, hogy minden terület több mint egy évtizede alulfinanszírozott, a támogatások az inflációt sem követték 2002–2003 óta, sőt 2015-re volt, ami még csökkent is a törvényjavaslatban az előző évhez képest.

Ugyanakkor szerinte „az életben semmit nem adnak ingyen, mindenért meg kell dolgozni, meg kell küzdeni”, ezért már nyáron elkezdtek felmérni a nemzetiségek igényeit, és egyeztetni kezdtek a szaktárcákkal és a parlamenti frakciókkal, és sikerült konszenzusos módosítócsomagot alkotniuk. A támogatások emelkedtek, a köznevelési feladatellátáshoz kapcsolódóan normatív támogatásokat vezettek be, bővültek az önkormányzatok lehetőségei. Ezzel „végre valóban egyenrangú partnernek tekint bennünket” – fogalmazott. Lényegében ezeket a gondolatokat ismételte meg az összegző módosító javaslat tárgyalásakor is. (2014. 12. 08., 37. ülésnap 250.)

Fel szólalása végén újfent kifejtette a már bemutatott gondolatait arról, hogy ez a politika a kormány határon túli magyar közösségekkel kapcsolatos törekvéseinek adhat hitelességet, a nemzeti egység így kezdődik.

A 2014. december 2-án tett hozzászólásában (35. ülésnap 44.) nem ment bele a költségvetés tartalmi kérdéseibe, hiszen az Varga Szimeon bolgár szöszölő feladata volt, viszont egy nagyon fontos körülményre felhívta a figyelmet. Sérelmezte, hogy az Országgyűlés nem tesz eleget törvényi kötelezettségének, és nem konzultál a költségvetés elfogadása előtt az országos nemzetiségi önkormányzatokkal. Rámutatott, attól, hogy nemzetiségi szöszölők kerültek az Országgyűlésbe, ez a törvényi kötelezettség továbbra is fennáll. Kifejtette, hogy több szinten is jelezték ezt a kormány felé, érdemi előrelépés azonban az ügyben nem történt.

Ezt a kritikáját egyébként később többször is megismételte, mindvégig következetesen képviselte.⁴⁴ „[...] amennyiben a továbbiakban az országos nemzetiségi önkormányzatokkal történt előzetes egyeztetés nélkül kerül a parlamenthez benyújtásra egy [...] javaslat, úgy kérni fogjuk a Házbizottságtól, hogy a törvénysértő módon történt előkészítés miatt a benyújtott iromány ne kerüljön tárgysorozatba vételre” – fogalmazott, ugyanakkor ilyen drasztikus lépésre azóta sem szánta el magát a nemzetiségeket képviselő bizottság.

44 Mivel ez kifejezetten a nemzetiségek képviselésével, döntéshozatalában való részvételével kapcsolatos (illetve törvényességi) kérdés, ezért a választójogi szabályok módosítása mellett az ilyen jellegű felszólalásokat is jelöltem a 6. Képviselési, részvételi kérdések kóddal.

2015. március 16-án a T/3871. számú, az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény módosításáról szóló, a nemzetiségek bizottsága által benyújtott javaslat volt napirenden. Előterjesztői nyitóbeszédében (55. ülésnap 248.) Ritter Imre kifejtette, a javaslat célja az, hogy az országos nemzetiségi önkormányzat hivatala, valamint a nemzetiségi önkormányzati költségvetési szerv akkor is rendelkezhesen gazdasági szervezettel, ha az éves átlagos statisztikai állománya nem éri el a száz főt. Ez tulajdonképpen egy főszabály alóli kivételt enged a nemzetiségi önkormányzatok esetében. Ritter felszólalása szerint ez azért fontos, mert „egyre több helyi nemzetiségi önkormányzat is vett át és működtet sikeresen nemzetiségi, köznevelési, kulturális és egyéb intézményt. A gazdasági szervezet, a gazdálkodói jogok elvétele, az irányító szervhez – értsd települési önkormányzatok, KLIK s a többi – történő átirányítása visszarendelné a korábbi helyzetet, felesleges feszültségforrást gerjesztene [...], alapjaitban veszélyeztetné a nemzetiségi kulturális autonómia gyakorlását”.

Előadói válaszában (55. ülésnap 268.) megköszönte valamennyi frakció támogatását, és újra jelezte a nemzetiségi önkormányzatokkal történő egyeztetés kormányzati kötelezettségét.

2015. április 28-án a Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló 2014. évi C. törvény módosításáról szóló javaslat volt napirenden. Bizottsági felkért szószólóként Ritter (68. ülésnap 130.) a törvényjavaslatot az „idő rövidségére tekintettel” támogatta, de felvetett néhány szempontot, melyeknek meg kellene jelenniük az elkövetkező költségvetésekben. Egyfelől ezek a korábbi években bevezetett különféle beszámolók és ellenőrzések, valamint a nemzetiségi önkormányzatok értelmetlen kényszerítése arra, hogy a tárgyévi támogatásokat még tárgyéven belül felhasználják. Kiemelendő még az önkormányzati adósságtávállalás és adósságkonszolidáció, amit kiegészítendő a kormányzat forrást biztosít a felelősen gazdálkodó önkormányzatok részére is. Ritter szerint ezt ki kellene terjesztetni a közfeladatot ellátó, intézményt fenntartó nemzetiségi önkormányzatokra is. Azt hangsúlyozta, hogy az óvodapedagógusok és a nevelő munkájukat közvetlenül segítők kiegészítő támogatása, illetve az óvodai ellátásban részesülők ingyenes étkeztetésének támogatása is nagy segítség a nemzetiségi önkormányzatok számára is.

Lényegében ugyanezeket ismételte meg a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitáján tett felszólalásában is. (2015. 05. 26., 75. ülésnap 264.)

2015. április 29-én a nemzetiségi anyakönyvezésről tett felszólalásokat (69. ülésnap 14. és 26.), az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény módo-

sításáról szóló vitában. A módosítás egyszerűsíti a nemzetiségi anyakönyvek kiadását, és az országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalását teszi irányadóvá az anyakönyvezhető nemzetiségi nevek tekintetében. Ritter három gyermeke példáján mutatta be, milyen kálváriát jelentett a meglévő szabályozás mellett nemzetiségi anyakönyvhöz jutni Magyarországon. Amikor gyermekei anyakönyvi kivonatát felmutatta, az ülést levezető elnök figyelmeztette, hogy nem engedélyeztette a Házbizottsággal a szemléltető eszköz használatát.

2015. június 29-én került sor a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitájára. Ekkor (91. ülésnap 302.) Ritter, felidézve a történetet a négy évig igényelt nemzetiségi anyakönyvről, összefoglalta mondandóját, és arra hívta fel a figyelmet, hogy a törvény szövege és az elektronikus rendszer adta lehetőség egy dolog, sajnos „az érintett köztisztviselők többsége nincsen tudatában ennek, elzárkóznak a nemzetiségi anyakönyvek kiadásától”.

Még 2015. május 27-én megkezdődött a 2016. évi költségvetésről zajló vita. Ritter ekkor (76. ülésnap 77.) szokásosan a már bemutatott Goethe-idézettel kezdett. Hosszasan felidézte a korábbi költségvetési hozzászólásában is elmondott helyzetleírását a magyarországi nemzetiségeknek, majd kifejtette, hogy a kormányzattal történő egyeztetések eredményeképpen a javaslat már magában foglalja a nemzetiségek által megfogalmazott igényeket, és az előző évhez képest 2 milliárd 63,4 millió forint emelést tartalmaz. Részletezte az emelés mibenlétét, majd köszönetet mondott a kormánynak és valamennyi parlamenti frakciónak, mert már előre leegyeztette velük a javaslatot, és támogatásukról biztosították azt. „Végre valóban érezzük a Goethe által is hiányolt megbecsülést. Köszönjük szépen” – fogalmazott. A forrásnövekedés miatti örömeinek adott hangot 2015. június 15-én is (86. ülésnap 38.).

2015. június 15-én interpellálta is a miniszterelnököt, Magyarország soha sem volt multikulturális társadalom? címmel, Orbán Viktor 2015. május 19-én, Strasbourgban elmondott beszédére reagálva. Kijelentette, aki arról beszél, hogy Magyarország kultúrájában homogén ország, az „a kisebbségi közösségek elismerését, a kisebbségi közösségekhez tartozó és azok fontosságának tudatában élő embereknek a politikai közösséghez való tartozását vonja kétségbe”. Leszögezte, hogy a kulturális sokszínűség érték, és arra kérte a miniszterelnököt, hogy fejtse ki a kérdésben „világos álláspontját” (86. ülésnap 144.).

Felszólalására Rétvári Bence államtitkár reagált (86. ülésnap 146.) azt fejtegetve, hogy a soknemzetiségű és a multikulturális nem ugyanazt jelenti, a „szószólói szinten képviselt” nemzetiségek a „magyar nemzet szerves részei”, viszont

a multikulturalizmus kifejezés a „különböző civilizációból érkező emberek találkozására szolgál”.

2015. június 23-án az Országgyűlés az Állami Számvevőszék 2014. évi szakmai tevékenységéről és az intézmény működéséről szóló tájékoztató beszámolót tárgyalta. Ritter ez alkalommal is a bizottságot képviselte. Felszólalásában (90. ülésnap 132.) úgy fogalmazott, hogy „ha van ma Magyarországon intézmény, szervezet, amelyik a Magyarországon élő nemzetiségeket, a nemzetiségi önkormányzatokat úgymond jelentőségüknek, súlyuknak megfelelően kezeli, sőt erőteljes pozitív diszkriminációban részesíti, az mindenképpen az Állami Számvevőszék”. De jelezte, hogy ezen a ponton nem gúnyolódik, úgy gondolja, hogy mivel sok nemzetiségi önkormányzat csak néhány százmillió forintból gazdálkodik, könnyen ellenőrizhetők. Amire hangsúlyosan felhívta a figyelmet, az az, hogy a települési nemzetiségi önkormányzatok a gazdálkodási, elszámolási feladataikat tekintve elég nagy mértékben kiszolgáltatottak a települési önkormányzatok apparátusainak. Az ebből a kiszolgáltatottságból, pontosabban sok esetben a helyi önkormányzat apparátusának mulasztásaiból nem kellene a nemzetiségi önkormányzatokra vonatkozóan bírálatot megfogalmazni az ÁSZ jelentéseiben; mert aki csak számszerűleg nézi, hogy hány megállapítás született a nemzetiségi önkormányzatokkal kapcsolatban, az így a valóságnál jóval negatívabb képet kap. Végül 2015. július 3-án (93. ülésnap 54.) is a beszámoló elfogadását fejezte ki.

2015 október–novemberében az Országgyűlés a szabályértési eljárásokkal kapcsolatos törvényhelyeket módosította, és tisztázta, hogy a közigazgatási, igazságszolgáltatási eljárások során – az érintett fél többletköltsége nélkül – a nemzetiségi nyelv használható. A törvények korábban a regionális vagy kisebbségi nyelv kifejezést alkalmazták, és ugyan Ritter is hivatkozott a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájára, a bizottság nevében tett felszólalásában üdvözölte, hogy a nemzetiségekről szóló törvényben használt nemzetiségi nyelv megfogalmazás kerül ezekre a törvényhelyekre is. Állítása szerint a „magyar állam ezen törvényi szabályozással biztosítja a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájában meghatározott követelményeknek történő jogszabályi megfelelést, amelyet a Magyarországon élő nemzetiségek részéről örömmel nyugtázunk”. Ritter azt is felidézte, hogy néhány nappal korábban az Európa Tanács anyanyelvi szakbizottságának tagjaival áttekintették a nyelvi kartában megfogalmazottak érvényesülését, és arra a megállapításra jutottak, hogy a magyarországi jogszabályok nagyrészt megfelelnek

a karta előírásainak, de a gyakorlati jogalkalmazás során továbbra is jelentős problémák, nehézségek merülnek fel, mint például a korábban tárgyalt anyakönyveztetési kérdés tekintetében. A vita mindkét fázisában a törvényjavaslat elfogadását javasolta. (2015. 10. 20., 107. ülésnap 66.; 2015. 11. 16., 116. ülésnap 395.)

2015 novemberének második felében a Nemzeti Kulturális Alapról szóló és a közművelődésről szóló törvényt módosította az Országgyűlés. A bizottságot képviselő szószólóként a törvényjavaslat támogatására szólított fel. (2015. 11. 19., 119. ülésnap 86.) A módosítás lényege, hogy a (megyei hatókörű) városi, illetve területi múzeumok általános gyűjtőterületén kívül a fenntartó kérésére más terület is kijelölhető többek között nemzetiségi gyűjtőkör esetében.

Ritter erre nem is vesztegetett sok szót, ehelyett inkább „előre tekintve” részletes áttekintést adott a nemzetiségek tájházainak helyzetéről és problémáiról a német és szlovák nemzetiség példáján keresztül. Mondandójának lényege, hogy mivel a tájházak finanszírozása is csak pályázatok útján valósulhat meg, és a pályázatokon való elindulásnak kiterjedt feltételrendszere van, így a legtöbb tájház nem rendelkezik működési engedéllyel, mivel nem engedhetik meg maguknak az ezen feltételek anyagi vonzatait. A vita későbbi szakaszában is ugyanezt foglalta össze, hozzátéve, hogy vannak olyan pályázatok is, melyek esetében a fenntartó nemzetiségi önkormányzatok a települési önkormányzatoknak vannak kiszolgáltatva. (2015. 11. 30., 121. ülésnap 304.)

2015. december 2-án (123. ülésnap [46. és 50.] hozzászólásában a kormány beszámolójáról beszélt. A Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről szóló (2013–2015. február) beszámolóról a bizottság nevében Varga Szimeon beszélt először, utána következett Ritter Imre. A bolgár szószóló hozzászólását kiegészítette, de előtte ő is megjegyezte, hogy az MTVA ügyében nem sikerült előrelépni az elmúlt években. Reményét fejezte ki, hogy a vezérigazgató-váltás érdemi javulást jelent majd a nemzetiségek megjelenésére a közmédiában.

Hozzászólása elején kifejtette, hogy a kisebbség szó nem megfelelő leírása az ő helyzetüknek, ők nemzetiségek. „Nemzetiség, kisebbség: a két szó között nemcsak stilisztikai-nyelvi különbség van, hanem egy nagyon jelentős tartalmi különbség is.⁴⁵ Ránk elsődlegesen nem az a jellemző, hogy kisebbségben vagyunk, kevesen vagyunk, mások vagyunk, hanem az, hogy egy vagy több

45 A nemzetközi dokumentumok és a (nemzetközi) szakirodalom nem tesz érdemi különbséget a két kifejezés között. A nemzetiség kifejezést a 2010 utáni jogalkotás vezette be tartalmi különbség nélkül. Ezzel együtt, mivel a szószólók a *nemzetiségek* kifejezést használják előszeretettel, e kötetben is ez a gyakrabban előforduló megnevezés.

nemzetiséghez tartozunk, és ez rendkívül fontos. Ennek a megértése az alapja annak, hogy a nemzetiségekkel kapcsolatban egy lojális, beleérző, tisztességes politizálást lehessen kialakítani.”

Elmondása szerint nagy örömmel olvasta a beszámolót, mivel nem csak a támogatások, a pályázati keretek emelkedtek a beszámoló által felölelt időszakban, hanem ezek a fejlemények „felrázták, új jövőképet” adtak a nemzetiségeknek. Megítélése szerint a szószólói rendszer bevezetése révén az „elmúlt másfél év lehetővé tette, hogy [...] itt a magyar parlamentben többet beszélünk, beszéltek a Magyarországon élő nemzetiségekről, mint a megelőző 20 évben.” Intenzív, előre vivő törvényhozás alakult ki, amely „valóban érdemben javított” a nemzetiségek helyzetén.

A felszólalás végén Soltész Miklós államtitkár a jelentés előadójának megjegyzésére reagál, miszerint ez a nemzetiségi politika „mintául szolgál, sőt sok helyen pedig úgy említik ezt szomszédos vagy más országokban, mint a követhető példát sok-sok országban, és ez összességében kihat a Kárpát-medencében élő magyar emberek életére is”. (2015. 12. 02., 123. ülésnap 42.)

Ritter egyetértett vele, szerinte a nemzetiségeknek biztosított „valós jogok a legnagyobb előnyt Magyarországnak és a határon túli magyarságnak fogják hozni”, és örült annak, hogy ezt a magyar politika „megértette”, és „ez jelentősen irányítja a cselekedeteit”.

A felszólalás érdekessége még egyébként, hogy a minisztériumi tisztviselők egy részének Ritter külön köszönetet mondott, köztük Paulik Antalnak, aki az államigazgatást később elhagyva, 2018-ban szlovák szószóló lett.

2015. december 14-én (125. ülésnap 315.) összefoglalta a pozitív változásokat, és kiemelte, hogy a kormány sokkal szélesebb körben kezeli a nemzetiségi napi-rend kérdését, mint a hatályos országgyűlési törvény.

A következő hét hozzászólása 2016 május–júniusában mind költségvetési kérdésekről szólt, vagy a 2017-esről vagy a 2016-os módosításáról. A 2016. május 11-i felszólalását (150. ülésnap 22.) hagyományosan a Goethe-idézettel kezdte. Kiemelte, hogy milyen nagymértékű emelés volt a támogatások tekintetében, ugyanakkor rossz az irány a szabályozási, ellenőrzési területeken, mert sokszor az apparátus munkabírását meghaladó, az adott támogatási összeg miatt nem indokolt ellenőrzési metódusoknak kell megfelelni, illetve mert sok esetben a nemzetiségi önkormányzatok ilyen értelemben kitétek a települési önkormányzatoknak. Ezzel olykor pazarló gazdálkodásra kényszerítik a nemzetiségi önkormányzatokat.

A 2016. május 12-i hozzászólásában (151. ülésnap 116.) kijelentette, hogy mivel a keretösszegek nem kerültek emelésre, a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága törvénymódosító javaslatot fog benyújtani, de csak olyan mértékben, amelyben az előzetes egyeztetésen a kormánnyal és a frakciókkal megállapodnak. Azt is megjegyezte, hogy a nemzetiségek számára bizonyos pályázatok miatt jobb, hogy az Országgyűlés nem ősszel, hanem már tavasszal elfogadja a következő évi költségvetést.

Két elemet érdemes kiemelni a hozzászólásból. Az egyik, hogy felsorolta, hány (többségében köznevelési) intézményt tartanak fent nemzetiségi önkormányzatok, „74 az országos nemzetiségi önkormányzatok, 35 a helyi nemzetiségi önkormányzatok és 1 a nemzetiségi önkormányzatok társulásának fenntartásában”. Ehhez hozzátette, hogy a korábbi törvénymódosítások következtében sok esetben már a fenntartók az adott intézmény épületeinek vagyongazdái, sőt tulajdonosai is.

A másik, hogy rávilágított egy objektíven igen kedvezőnek ítélt fejlődésre, míg 2014-ben a támogatás jó része a napi működésre ment el, addig 2015 óta 35–40%-a beruházásra, felújításra, „tehát a jövőnk megalapozására megy”.

2016. május 13-án a költségvetés megalapozásáról szóló törvényhez szólt hozzá (152. ülésnap 86.), újfent a nemzetiségi bizottság előadójaként. Hozzászólásának lényege, a bizottság szeretné, hogy a nemzetiségi önkormányzatok is szerepet kapjanak az Országos Területfejlesztési Érdekegyeztető Fórum munkájában, illetve a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségéhez is delegálhasson tagot az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége. Ritter felhívta a figyelmet arra, hogy korábban ez volt a gyakorlat.

Hozzászólásában – ezen kívül példával is illusztrálva – az eddigieknél nyomatékosabban felhívta a jogalkotó figyelmét, hogy a nemzetiségeket érintő törvények elfogadásakor az országos nemzetiségi önkormányzatokkal egyeztetési kötelezettsége van, és ezt nem váltja ki a szószólói intézményrendszer. Nem is annyira a parlament figyelmét hívta fel erre, hanem a törvény-előkészítés felelősségét emelte ki, arra kérve tehát a kormányt, hogy vegyék komolyan az egyeztetési kötelezettséget.

Ugyanaznap a 2016-os költségvetés módosításához is hozzászólt. (152. ülésnap 132.) Ugyan a kormány által kezdeményezett módosítások nem érintik kifejezetten a nemzetiségeket, a 2017. évi költségvetés egyeztetésekor a nemzetiségek bizottsága megállapodott a kormánnyal, hogy a 2016-oshoz 400 millió

többletmódosítást nyújtanak be, amit a nemzetiségi intézmények támogatása, beruházása, felújítása pályázati önrész sorra írhatnak be.

2016. június 6-án három hozzászólást is tett. Első hozzászólásában (159. ülésnap 294.) a fent ismertetett kompromisszumos megoldást ismertette. Második hozzászólásában (159. ülésnap 310.) a Magyarország 2017. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló törvényjavaslat kapcsán újra kifejtette, a nemzetiségi önkormányzatoknak lehetőséget kellene kapniuk, hogy képviselhessék magukat az OTÉF munkájában, azonban – elismerve, hogy a Törvényalkotási bizottság nem támogatta a javaslatot – azzal nem értett egyet, hogy a kérdést a nemzetiségek részéről napirenden kívánják tartani, és 2016 őszén újra fel fogják vetni. Ezzel együtt az összegző módosító elfogadását javasolta.

Harmadik hozzászólásában (159. ülésnap 326.) a 2017. évi költségvetéshez szólt hozzá. Összefoglalta, hogy három év alatt a „kevesebb mint 4 milliárd forint nemzetiségi támogatás több mint 9,1 milliárd forintra emelkedik”, és ezzel szinte minden területen előrelépés történik. Megítélése szerint ilyen nagy mértékű pozitív változásra az elmúlt száz évben nem volt példa a Magyarországon élő nemzetiségekkel kapcsolatban.

Ezután júniusban az Állami Számvevőszék 2015. évi szakmai tevékenységéről szóló beszámoló elfogadása került napirendre. A 2016. június 8-án (161. ülésnap 18.) tett felszólalásában a bizottság véleményét tolmácsolva, a szerb szószóló által elmondottakhoz csatlakozva azt fejtette ki, hogy noha az ÁSZ jelentésének megállapításai jogosak, a felróható mulasztások sok esetben a jogszabályi környezet következményei, és ebben az ügyben a bizottság törvénymódosításokat fog javasolni. Azt is felvetette, hogy a sajtó számára kiadott ÁSZ-anyagok a valóságosnál negatívabb képet festenek a nemzetiségi önkormányzatokról. 2016. október 10-én (172. ülésnap 252.) a jelentés elfogadását javasolta, noha a kritikákat megismételte.

Közben tett egy napirend előtti felszólalást is 2016. szeptember 26-án (169. ülésnap 32.). Arról tájékoztatta az Országgyűlést, hogy a német Bundestag elfogadott egy irányelvet, mely szerint „a kényszerszermunkára, közismert nevén málenkij robotra civilként elhurcolt” német nemzetiségű embereket egyszeri 2500 eurós juttatás illeti. Kiemelte, hogy a magyarországi sajtóhírek, melyek szerint tízezrek juthatnak így pénzhez, hamisak, a német országos önkormányzat felmérése szerint nagyságrendileg néhány száz emberről lehet szó. Javasolta, hogy az Országgyűlés fontolja meg egy hasonló, más nemzetiségűek számára is adható jóvátétel lehetőségét.

2016. október 14-én (175. ülésnap 16.) A Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló 2014. évi C. törvény végrehajtásáról szóló törvényjavaslat vitájában tulajdonképpen csak felidézte a költségvetés elfogadásakor elmondott gondolatait. Előkerült a szokásos Goethe-idézet az elismerésről, a különböző támogatási területek, a parlamenti konszenzus kérdése, és persze az is, hogy a nemzetiségi politika megalapozza a kormány törekvéseit a határon túli magyarokkal. Aznap másikként hozzászólásában (175. ülésnap 34.) a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott nemzetiségi intézmények beruházására, felújítására biztosított összegek jelentőségét emelte ki két példán keresztül.

2016. november 7-én zajlott le a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitája. Felszólalásában megfogalmazta, hogy a 2015. évi költségvetés „új fejezetet nyitott a magyarországi nemzetiségek és a magyar politika kapcsolatában”, és a törvény elfogadását javasolta az országgyűlésnek. (182. ülésnap 255.)

2017. május 16-án a 2017. évi költségvetés módosítása volt napirenden. (223. ülésnap 124.) Ritter Imre – noha ez alkalommal is megköszönte a támogatási összegek emelkedését az elmúlt két évben – minden korábbinál élesebben fogalmazta meg azt, hogy látva a teljes folyamatot, a kiindulópontot, olyan nagyszámrendű feladatok vannak „anyanyelvünk, identitásunk, hagyományaink megőrzése, gyerekeink részére történő átadása vagy mondhatnám inkább: visszaadása terén”, melyek komoly finanszírozást igényelnek. „[...] az első két év még csak arra volt elég, hogy megkapaszkodjunk, újra hitet kapjunk [...]”

Finanszírozási és likviditási kérdések merültek fel az átvett nemzetiségi köznevelési intézményeknél, az ingyenes étkeztetés, az ingyenes tankönyv, a különböző pályázati kiírások kapcsán. Sajnálattal állapította meg, hogy a költségvetés elfogadásának tavaszra való előrehozása nem járt együtt azzal, hogy a kulturális programokra, az anyanyelvi diáktáborokra szóló pályázatok kiírása is előbbre kerüljön az ősz elejére. Mindezek alapján a 2017. évi központi költségvetési törvényt módosító javaslat bizottsági benyújtását helyezte kilátásba az őszi ülészak elejére.

2017 május–júniusában elsősorban a 2018. évi költségvetés kérdéseire szólt hozzá. E körben legelőször a 2018. évi költségvetést megalapozó törvényjavaslat vitáján azt fejtette ki (2017. 05. 16., 223. ülésnap 86.), hogy helyesebb, ha szűken értelmezi a betervező kormány és az Országgyűlés a költségvetési törvényt megalapozni szolgáló törvények körét, és nem kerülnek be „nem megfelelő gondossággal előkészített módosítások”, amelyek ráadásul áttekinthetatlenné teszik az egész megalapozó törvénycsomagot. Általa már korábban is felemlgetett

példát hozott, mely szerint az államháztartási törvény 2015. évi költségvetést megalapozó módosításában egy a gazdálkodásról szóló általános pont visszavetette volna a kulturális autonómia ügyét, mivel az átvett (nagyreszt köznevelési) intézmények gazdálkodási feladatai visszakerültek volna a települési önkormányzatokhoz.

Hozzászólásának fő tartalmi eleme azt a pontot érintette, mely szerint az adóbevallási kötelezettség a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott, működtetett intézményektől átkerülne közvetlenül a Kincstárhoz. Ritter (és a bizottság) véleménye szerint ez több kérdést, problémát is felvet, például mi van, ha hibás adóbevallást nyújt be a Kincstár a NAV-hoz, vagy ha nem nyújtja be határidőre. „[...] a Magyarországi nemzetiségek bizottsága részéről csak abban az esetben tartjuk ezt a módosítást támogathatónak, ha a bevezetéshez szükséges részletszabályok a nemzetiségi önkormányzatokkal egyeztetett módon, garantáltan, az ő egyetértésükkel és minden körülmények között még a törvényhely hatálybalépését megelőzően szabályozásra kerülnek.” Emellett a szabály hatálybalépésének elhalasztását is kérte. A hatálybalépés elhalasztását a kormány elfogadta, így az bekerült a költségvetési bizottság összegző módosító javaslatába, amit Ritter a 2017. június 12-i negyedik hozzászólásában (232. ülésnap 349.) üdvözölt.

2017 májusában már kifejezetten csak a költségvetéshez szólt hozzá, képviselve a magyarországi nemzetiségek bizottságának véleményét. A szokás szerinti Goethe-idézet és az elmúlt évek fejleményeinek felidézése mellett legfőbb pont a nemzetiségi óvodapedagógus- és nemzetiségi pedagógusprogram volt, ami évi 2 milliárd 416 millió forint volt. Ezt több éves előkészítés után nyújtották be, mivel „a KLIK-kel és egyéb oktatási kérdések kapcsán megindult tüntetések, átszervezések miatt ismételtelen nem lehetett előterjesztést készíteni, mivel nem volt ismert a végleges kormányzati szándék”. (2017. 05. 17., 224. ülésnap 42.)

2017. május 18-án (225. ülésnap 14.) a nemzetiségi óvodákban készített felmérések eredményeit és a programban tervezett intézkedéseket ismertette részletesebben, beszélt a nyelvvizsga-követelményekről és az egyetemeken szerepéről a nemzetiségi pedagógusképzésben. Felhozta a „nyelvében él a nemzet” bonmot-t, és érdekes aspektusra hívta fel a figyelmet, amikor közölte, hogy Magyarország részben azért az utolsó idegennyelvtudás szempontjából Európában, mert a nemzetiségek „elvesztették” anyanyelvüket.

2017. május 19-én (226. ülésnap 40.) egy példával ismertette a helyzet súlyosságát, azzal, hogy mennyire fontos a nemzetiségi óvodapedagógus- és nemzeti-

ségi pedagógusprogram. Hozzászólásának érdemi részében a program melletti 1,1 milliárd forint összegű egyéb nemzetiségi igényt részletezte öt tételben. Itt többnyire különböző pályázati lehetőségekről volt szó a nemzetiségi kulturális intézmények, programok számára.

2017. június 12-én (232. ülésnap 67.) először a 2017. évi költségvetés módosítása volt napirenden. Noha a nemzetiségi bizottság nem fogalmazott meg módosítót, Ritter felhívta a figyelmet néhány költségvetési problémára, amelyek gondot okoznak a nemzetiségi önkormányzat által fenntartott köznevelési intézményeknek. Ez az ingyenes gyermekétkeztetés, amit az intézménynek kell finanszíroznia, az ingyenes tankönyv- és nemzetiségi tankönyvellátás, amit az intézménynek kell legalább előfinanszíroznia, valamint a garantált bérminimum is.

2017. június 12-i második hozzászólásában (232. ülésnap 91.) kifejtette, hogy a nemzetiségek bizottsága által benyújtott, összesen 3,5 milliárd forintos módosító javaslatból a részletes vita lezárását követő napon a kormányülésen 1,5 milliárd került csak támogatásra. Ezzel a nemzetiségi pedagógusprogram megkezdését el kellett halasztani, a nemzetiségi óvodapedagógusoknál pedig a tervezettnél kisebb, „de így is jelentős, 200 százalékos nemzetiségipótlék-emelést” lehet végrehajtani. Kisebb, de érzékelhető támogatásemelést lehet biztosítani a nemzetiségi civil szférának, a helyi nemzetiségi önkormányzatoknak, illetve a beruházási felújítási keretek megemelésével az országos és helyi önkormányzatoknak, az általuk fenntartott köznevelési intézményeknek.

Mindezen alapvetően rossz hírek után mégis úgy összegezte felszólalását, hogy 2014 óta nagymértékű a támogatásemelés, és megköszönte a kormány támogatását, valamint a parlamentnek azt, hogy a nemzetiségi kérdéseket a frakciók mindig egyhangúlag támogatják és kiveszik azt a napi politikai csatározásokból. „A 2014. évi központi költségvetésben biztosított kevesebb mint 4 milliárd forint támogatás a 2018. évi központi költségvetéssel együtt már 10 milliárd 377,7 millió forintra, azaz több mint a két és félszeresére emelkedik.”

Aznapi másik (232. ülésnap 257.) hozzászólásában az egyes adótörvények és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló vitában fejezte ki, hogy a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága a „módosító javaslatokról nem foglalt állást, és további módosításra irányuló szándékot sem fogalmazott meg”. Így a javaslattal a bizottság egyetértett, azokat támogatta, és a javaslat elfogadására hívta fel az Országgyűlést.

2017. október 19-én a 2016. évi költségvetés zárszámadásához szólt hozzá (249. ülésnap 33). Ritter felidézte, hogy az elmúlt években milyen mértékben

emelkedtek a támogatások. Nem csak köszönetet mondott a parlamenti ciklusban kapott kormányzati támogatásért, hanem előrevetítette, hogy mindez „csak” alapja a továbbiaknak. „[...] ez a négyéves ciklus óriási előrelépést hozott a magyarországi nemzetiségek megismerése és a magyar kormány, a magyar parlament által történő elismerése terén is. Ez jó alapot ad a további eredményes munkához, a magyarországi nemzetiségek biztató jövőjéhez.” 2017. november 27-én (261. ülésnap 269.) is összefoglalót nyújtott, de nagyobb hangsúlyt fektetett a parlamenti konszenzusra, ami a szóban forgó döntéseket övezte.

2017. november 30-án (263. ülésnap 116.) a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról szóló vitához szólta hozzá. A javaslat összeférhetlenségi szabályokat törölné el, és a politikailag aktív nemzetiségi képviselőknek engedné, hogy az önkormányzati rendszer mindhárom szintjén egyszerre is képviselők lehessenek. Ezt egyes parlamenti képviselők kritizálták, Ritter pedig a saját példáján keresztül mutatta be, hogy ez nem csak lehetséges, hanem megítélése szerint hasznos is.

Ezen a napon a bizottság nevében egy napirendi pont előadójaként is megszólalt. (263. ülésnap 126.) A bizottság kezdeményezte a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény módosítását. Hangsúlyozta, hogy a javaslatot az érintett szaktárcákkal és minden parlamenti frakcióval egyeztetették. „A törvényjavaslat célja, hogy a magyarországi köznevelési intézményekben az elmúlt években egyre jelentősebb problémát okozó nemzetiségpedagógus-létszámbeli hiányt ellensúlyozza, és a megfelelő képzettségű szakembereket biztosítsa a magyarországi nemzetiségek részére.” Köszönetet mondott a kormánynak a program fedezetének költségvetési törvényben történő támogatásáért, annak ellenére, hogy éppen az ő fentebb ismertetett elmondása szerint csökkentették az e célra felhasználható összeget, ami a program elhalasztásához vezetett. E felszólalásában hangsúlyozta is, hogy ami e javaslat révén történik, nevezetesen a nemzetiségi pótlék jelenlegi alsó és felső határa a mostani 10%-ról egyaránt 15%-ra emelkedik, csak a program legelső lépcsőjét jelenti. Ritter kifejtette, hogy „a Magyarországon élő 13 nemzetiségből nyolc nemzetiségnek van hivatalosan nemzetiségi óvodája – a horvát, német, roma, román, ruszin, szerb, szlovák és szlovén nemzetiségnek –, öt nemzetiségnek – bolgár, görög, lengyel, örmény, ukrán – nincsen bejegyzett intézményként működő nemzetiségi óvodája.”

2017. november 30-án (263. ülésnap 140.) Jacob Leier, Magyarország első és mindmáig utolsó nemzeti kisebbségi minisztere 1933-ban elhangzott szavait idézte a nem kielégítő nemzetiségi iskolarendszerről, és arról, hogy

„[k]ultúrnépek csak úgy adhatják át csorbítatlanul és romlatlanul népiségüket és műveltségüket nemzedékről nemzedékre, ha az iskola segítségükre van”.

Ezen kívül tulajdonképpen a törvényjavaslat, a program létjogosultságát fejezte ki az elhangzott felvetésekre reagálva. Hozzászólásában nagyjából elutasította azt, hogy a nemzetiségek közvetlen szempontjain kívüli, átfogóbb érdekeket érintsen, vagy ilyen irányú lépéseket tegyen. Kifejezte, hogy ugyan ő is örülne, ha nemcsak a nemzetiségi pedagógusok bére emelkedne, hanem mindenkié, vagy ha a nem nemzetiségi köznevelési intézmények is magasabb finanszírozásban részesülnének, de ők (ti. a nemzetiségek bizottsága) a nemzetiségek érdekének képviseletéért vannak jelen. „[M]i elsődlegesen azért vagyunk itt a parlamentben, hogy a nemzetiségi pedagógusoknak próbáljunk meg jobb lehetőségeket biztosítani, ezért választottuk a nemzetiségipótlék-emelést, és nem alapbér- meg életpályamodell- és egyéb módosításokat.” Még kétszer szólt meg a témában, 2017. december 11-én (265. ülésnap 304. és 308.) a javaslat fontosságát és a parlament egyhangú támogatását kiemelve.

2018–2022, RITTER IMRE KÉPVISELŐ

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata közgyűlési döntésének megfelelően 2018-ban már Ritter Imre vezeti a nemzetiségi listát.⁴⁶

2018-ban az országos önkormányzat komoly elhatározást tett, és a magukat német nemzetiségűnek valló polgárok mozgósításába fogott. Több tízezer, a teljes jogú képviselet potenciális eléréséhez szükséges választópolgárt győzött meg arról, hogy német nemzetiségűként iratkozzanak fel a választói névjegyzékbe (az országgyűlési választásokra is kiterjedő módon). Az így feliratkozott választópolgárok a választáson nagy létszámban részt is vettek: 33 010 fő iratkozott fel, és 26 477 szavazatot kapott a német nemzetiségi lista, ami 80%-os részvételi arányt jelent.

Ezzel egy igen érdekes ciklus vette kezdetét. Először is számottevő különbség jelent meg a nemzetiségek képviselete között. Miközben a németiség teljes jogú képviselővel, addig a többi 12 nemzetiség csak szószólóval képviseltethette magát.

⁴⁶ „A Közgyűlés 100/2017. (10.21.) számú határozata”, MNOÖ, <https://ldu.hu/wp-content/uploads/2021/08/MNOo-KGY-jegyzokonyv-20171021.pdf>

Ritter képviselőként elfoglalta a Magyarországi nemzetiségek bizottságának elnöki székét is, illetve teljes jogú képviselőként joga volt másik bizottsághoz, jelen esetben a költségvetési bizottsághoz is tagként csatlakozni.

Természetesen a legérdekesebb változás az, hogy immár szavazati joggal is rendelkezett, így szavazói magatartása, különösen a (korábbi) fideszes kötődése miatt kritikák tárgyát képezte, sőt már a választást megelőzően is fő kérdéssé vált, hogy majd, ha eljön az ideje, hogyan fog szavazni.

Ritter Imre a 2014–2018-as ciklus egyik legnagyobb eredményének azt tartja, hogy – megítélése szerint – a nemzetiségek kérdését ki lehetett vonni a napi politikai vitákból, és az ellenzéki és kormánypártokkal egyeztetve sikerült mindig egyhangú döntést hozni.⁴⁷ A köz- és nemzetiségi érdekek valamiféle „összehangolásának” kérdésében ugyanakkor azt a megoldást választotta, amit már a választások előtt is kifejezett, hogy „nem fog pártpolitikai vitákat folytatni”, de „ellenzékit játszani” sem kíván,⁴⁸ és noha „nem egy fideszes pártkatona”,⁴⁹ minden ügyben, ami megítélése szerint nem érinti a nemzeti kisebbségek ügyét, a kormánypártokkal együtt fog szavazni. Ugyanakkor „fenntartja magának a jogot”, hogy e főszabálytól például lelkiismereti okokból eltérjen, továbbá képviselői jogosítványaival élve minden nemzetiséget képviselni kíván.⁵⁰

Képviselőként aktívabb szerepet vállalt második ciklusában; a 2014 és 2018 közötti 55-höz képest 2018 és 2022 között 74 alkalommal szólalt fel az Országgyűlés plenáris ülésén.

Az új parlamenti ciklusban először a 2019. évi központi költségvetéshez szóló hozzá 2018 június–júliusában, összesen 4 alkalommal.

2018. június 27-én kezdte felszólalásai sorát (13. ülésnap 34.) a már megszokott módon, a Goethe-idézzel az elismerésről. A nemzetiségek bizottságának véleményét ismertette, immár nem csak előadóként, hanem a bizottság elnökeként. Visszatekintett az elmúlt csaknem négy évre, kifejtve, hogy 2013-ban a nemzetiségek támogatása „siralmas” állapotban volt. Éppen erre építve, azt fejezte ki,

47 „Mindig a nemzetiségem érdeke volt a legfontosabb.» – Interjú Ritter Imre német nemzetiségi képviselővel”, *Zentrum.hu*.

48 Dull Szabolcs, „Élesedik egy új választási szabály, amely Orbán kezére játszik”, *Index.hu*.

49 „Német nemzetiségi képviselő: nem fideszes pártkatona vagyok”, *Magyarnemzet.hu*, 2018. április 8. <https://magyarnemzet.hu/belfold-archivum/2018/04/nemet-nemzetisegi-kepviselo-nem-fideszes-partkatona-vagyok>

50 „Nem a Fideszt, hanem a németeket képviselem.» Interjú Ritter Imre képviselővel”, *Barátság – kulturális és közéleti folyóirat*, 2018. április 23. <https://nemzetisegek.hu/2018/04/23/interju-ritter-imre-kepviselovel/>

hogy noha a támogatásemelés mértéke valóban óriási, valójában – aki átfogóan nézi a Magyarországon élő nemzetiségek helyzetét, az láthatja, hogy – anyanyelvük, identitásuk, hagyományaik megőrzése és továbbörökítése terén az „utolsó órában” vannak a nemzetiségek és Magyarország. Ezen kívül az is világos, hogy megközelítésbeli és szabályozási kérdésekben egyet nem értesek vannak a nemzetiségi önkormányzatok és a szaktárcák között. „Ezért fontosnak tartom most az újabb parlamenti ciklus elején, hogy a magyarországi nemzetiségek egységes álláspontját, annak lényegét itt és most is egyértelműen kinyilvánítsuk.”

A legsarkalatosabb kérdés az, hogy a nemzetiségi önkormányzatokat mindig valamilyen általánosabb szabályozás körébe próbálja bevonni a jogalkotó. A települési önkormányzatok gazdálkodási szabályait próbálják alkalmazni a helyi nemzetiségi önkormányzatokra, ami életszerűtlen, az országos nemzetiségi önkormányzatokat pedig a pályázati rendszerből támogatott civil szervezetek közé sorolják, ami csorbítja az önálló gazdálkodás lehetőségét és így az önkormányzatiság elvét, végső soron a kulturális autonómiát. Mindezt tetézi az évenkénti elszámolás kényszere, ami nem tesz lehetővé semmiféle takarékoskodást.

Kifejtette, hogy az új kormányzati struktúrában a Miniszterelnökséghez került 12 nemzetiség ügye, csak a roma nemzetiség maradt az Emberi Erőforrások Minisztériumánál. E kapcsán pozitív várakozást fejezett ki, megközelítése szerint ugyanis azzal, hogy megosztva két minisztérium és miniszter is felelős a nemzetiségekért, több figyelem irányulhat az igényeikre.

Ritter előadta, hogy az egyeztetéseket már megkezdték, és összesen 5 milliárd 120 millió forint módosítást kíván benyújtani a nemzetiségek bizottsága, öt súlyponti területen: a nemzetiségi önkormányzatok és az általuk fenntartott intézmények épület- és építményállományának beruházási, felújítási pályázati önrésze; az önkormányzatok és a média; a már megkezdett nemzetiségipedagógus-program következő lépcsője; a nemzetiségi egyesületek, szervezetek, iskolák pályázati kerete; a helyi önkormányzatok működési költsége.

2018. június 28-án (14. ülésnap 28.) a nemzetiségipedagógus-program, a nemzetiségi pályázati keretek és a helyi nemzetiségi önkormányzatok támogatási igényének részletes indokolását adta. Kifejtette, hogy a működési támogatási emelések lebontva már nem olyan számottevő összegek, és mindenképpen szükség van rájuk, valamint részletezte, hogy a nemzetiségi pedagógus- és óvodapedagógus-képzés tekintetében milyen lemaradások vannak, melyeket valahogyan, pótlékemeléssel vagy egyéb ösztönzőkkel meg kell oldani ahhoz, hogy legyenek nemzetiségi pedagógusok a pályán.

Érdekes, hogy soha nem kontextualizálja ezeket a problémákat az általános, országos problémákkal, a pedagógusok lemorzsolódásával, pályaelhagyásával, alacsony bérezésével.

2018. június 29-én (15. ülésnap 22.) tett felszólalásában először az országos nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi média működési támogatására, másodszor az országos nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott intézmények működésköltség-igényére, harmadszor a nemzetiségi önkormányzatok, valamint az általuk fenntartott intézmények épület- és építményállományának beruházási, felújítási pályázatiönrész-biztosítását szolgáló pályázati rész emelésére tért ki.

Ekkor parlamenti felszólalásában is kifejtette, az előző ciklus legnagyobb eredményének azt tartja, hogy a parlamenti frakciók konszenzussal támogatták a nemzetiségi bizottság részéről érkezett törvényjavaslatokat, módosító indítványokat, és kifejezte reményét, hogy ez az elkövetkező ciklusban is így lesz. „Az elmúlt parlamenti ciklus nemzetiségi szempontból legfontosabb eredményének tartom, hogy mi, a parlamentben zöldfülű, kezdő, szavazati joggal nem rendelkező nemzetiségi parlamenti szószólók következetes és tisztességes munkával el tudtuk érni azt, hogy a magyar parlament minden frakciója és minden képviselője a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága által beterjesztett törvényjavaslatokat, kivéve a napi politikai csatározásokból, mindig egyhangúlag szavazta meg. Tisztelettel kérem önöket, hogy a magyar parlament elmúlt négy évben kialakult ezen gyakorlatát tegyék szokásjoggá, és kövessék az előttünk álló négy évben is.”

2018. július 16-án a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitájában csak összegezte (18. ülésnap 42.) a bizottság által benyújtott módosítási igényeket, amelyek az egyeztetések révén csökkentek, 4 milliárd 620 millió forintot tesznek ki, és a törvényjavaslat elfogadására szólított fel.

2018. szeptember 17-én napirend előtti felszólalást tett. (22. ülésnap 60.) Tájékoztatta az országgyűlést arról, hogy „Heinek Ottó elnök úr, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnöke hosszas betegség után, 2018. augusztus 20-án elhunyt.” Megemlékezett Heinek pályafutásáról és szerepéről a magyarországi némettség érdekeinek képviselésében. Hozzászólását egy Balzac-idézettel zárta, miszerint „Az ember kétszer él: először a valóságban, másodszor az emlékezetben”.

2018. október 16-án a Magyarországi nemzetiségek bizottságának nevében előadóként szólalt fel (30. ülésnap 174. és 188.) a nemzeti köznevelésről szóló

2011. évi CXC. törvény módosításáról szóló vitában. Átfogó elemzést mutatott be arról, hogy milyen állapotban van a nemzetiségióvodapedagógus-képzés, valamint egyszerre kell ösztöndíjakkal ösztönözni azt, hogy a fiatalok e pályát válasszák, és pótlékemeléssel azt, hogy a pályán lévők ne hagyják el azt, vagy esetleg az országot. A költségvetési módosító javaslatból is kiolvasható volt már a szándék, ez a módosító arról szól, hogy 2019. január 1-jétől a 15 százalékra emelt nemzetiségi pótlék 30 százalékra emelkedjen. Ritter szerint szükséges átfogóan kidolgozni a nemzetiségipedagógus-képzést, de amíg ez megtörténik, addig az emelést ki kell terjeszteni a nemzetiségi tanítókra és tanárookra is.

Végül kifejezte köszönétét azon nemzetiségek szószólói felé – nevezetesen a bolgár, a görög, a lengyel, az örmény, az ukrán és a ruszin nemzetiségi parlamenti szószólóknak –, akiknek ugyan nincsenek szóban forgó köznevelési, közoktatási intézményeik, de a bizottsági üléseken mindig támogatták az ilyen irányú javaslatokat.

Ugyanaznap, 188. számú felszólalásában elsősorban az ellenzéki frakciók képviselői által elmondottakra reagált. Mások mellett a Jobbik frakcióban ülő, egyébként szintén német nemzetiségű politikus, Brenner Koloman azt fejezte ki (180.), hogy ez a pótlékemelés nem oldja meg a helyzetet. Ritter egyetértett vele, ezért hozzátette, emellett nagyon fontos, hogy egy ösztöndíjrendszert is el tudjanak indítani, mely letárgyalásának gyakorlatilag a végéhez értek. Arató Gergely, a Demokratikus Koalíció frakciójából kilátásba helyezte (186.), hogy módosítót fognak benyújtani a gyógypedagógusok, a nehéz körülmények között lévő gyermekeket tanítók pótlékemelésével kapcsolatban. Ritter kifejtette, hogy miközben alapvetően egyetért a kezdeményezéssel, kifejezetten szeretné, hogy a nemzeti-ségi indítványhoz nem nemzetiségi módosítókat ne nyújtsanak be a képviselők, így megőrizve a parlamenti konszenzust a nemzetiségek tekintetében. Lesz „még az ősszel” egy a köznevelési törvényt módosító indítvány a kormányzat részéről – jegyezte meg –, de direkt korábban nyújtották be a saját indítványukat.

2018. november 12-én zajlott a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitája. Ritter, felszólalásaiban (38. ülésnap 319. és 321.) megköszönte az egyhangú támogatást a bizottságban, és ezt kérte a szavazásra is, illetve kiemelte, hogy a pótlékemelés fenntartótól független intézkedés.

Ugyanezen a napon még hozzászolt (a bolgár szószóló után) az egyes adó-törvények uniós kötelezettségekhez kapcsolódó, valamint egyes törvények adóigazgatási tárgyú módosításáról szóló vitához is, kifejtve (359–361.), hogy nemcsak pénzügyi, hanem bérszámfejtési okból is kedvező a módosítás. Meg-

köszönte a Pénzügyminisztériumnak a módosítás benyújtását, mivel a nemzetiségek bizottsága a Paksi Atomerőműben volt látogatáson és kihelyezett ülésen, így nem volt alkalmuk elkészíteni az indítványt a nemzetipedagógus-képzésben elnyerhető ösztöndíjak adómentességéről.

2018. december 11-én (49. ülésnap 66.) a népszámlálásról szóló törvény kapcsán szólalt fel – tulajdonképpen a nemzetiségek között is kisebbségben maradván – az ügyben, hogy a népszámláláskor kötelező-e megadni a családi és utónevet. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata határozatba foglalta, hogy a kormány törvényjavaslatát nem támogatja, felkérte Ritter Imrét, hogy az előterjesztést ne támogassa, és tegyen meg mindent a teljes anonimitás biztosítása érdekében.

Felidézte a németiség kitelepítését az 1945. december 22-én hozott kormányrendelet értelmében, aminek következtében három év alatt 220-250 ezer embert üldöztek el Magyarországról. Az ebből fakadó félelem tehát az alapja annak, hogy a magyarországi német nemzetiségi önkormányzat szeretné elérni, hogy ne kelljen a nevet megadni, és így ne derülhessenek ki szükségszerűen a nemzetiségi hovatartozási adatok, ne kapcsolódhassanak össze a különböző, az állam által kezelt adatok. Mint hozzászólásából kiderül, Ritter egyébként a nemzetiségen belül kisebbségben van, ő nem lát problémát a népszavazás szabályozásában: „[...] a magyarországi németiséget igyekeztem meggyőzni arról, hogy nem azért volt ’46-ban kitelepítés és elűzetés, mert volt egy ’41-es népszámlálás, hanem azért, mert egy embertelen világ volt, ahol mindent meg lehet tenni. Ennek ellenére nagyon sok emberben benne van ma is a félelem [...]”

Mindezek alapján Ritter bejelentette, hogy a 2021. évi népszámlálásról szóló törvény elfogadásakor tartózkodni fog.

Érdekesség, hogy valamiért szükségesnek érezte ebben a felszólalásában is Orbán Viktor miniszterelnököt idézni, aki a kitelepítések 70. évfordulóján a budaörsi megemlékezésen úgy fogalmazott, hogy „[a]mit kitelepítésnek neveztek, az valójában a magyar svábok kifosztása és elűldözése volt. Megfosztották őket házaiktól és hazájuktól”.⁵¹

2019 februárjában került a parlament elé a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2015. február – 2017. február) szóló kormányzati beszámó-

51 „Orbán Viktor beszéde a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapján”, *miniszterelnok.hu*, 2016. január 19., Budaörs (Wudersch). <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-magyarorszag-i-nemetek-elhurcolasanak-es-eluzetesenek-emleknapijan/>

ló.⁵² Ritter tájékoztatta a parlamentet, hogy a bizottság a beszámoló elfogadását támogatja. Kifejtette (2019. 02. 20., 55. ülésnap 8.), hogy ugyan vannak még hátralévő feladatok, de ennek ellenére az elmúlt években olyan mértékű előrelépés volt, amiért köszönettel tartozik a kormánynak, a parlamentnek, a frakcióknak, a független képviselőknek és a kormányzati apparátusban dolgozóknak is. Köszönetet mondott Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébetnek, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettesnek is, és visszautalt Soltész Miklós államtitkár két évvel korábbi mondataira arról, hogy a magyarországi nemzetiségi politika hogyan ágyaz meg a határon túli magyarokkal kapcsolatos politikának.

A jelentéssel kapcsolatos vitában került elő élesen, hogyan szavazott Ritter Imre az elmúlt képviselői időszakában a kormánynak fontos törvényjavaslatok tekintetében. Bencsik János jobbikos képviselő (2019. 02. 20., 55. ülésnap 12.), miközben elismerte az előrelépéseket, alapvetően kritikus hangot ütött meg a beszámoló kapcsán, felrótta Ritternek, hogy ő a parlamentben a kétharmados Fidesz–KDNP biztosítéka.

Ritter Imre kijelentette (2019. 02. 20., 55. ülésnap 22.), hogy a parlamentben a szavazói magatartása nem az egyéni döntésének a függvénye, hanem még a választások előtt, miután a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata úgy döntött, hogy számukra „stratégiai kérdés”, hogy teljes jogú képviselő legyen, a közgyűlésben átbeszélték, és valamennyi parlamenti frakcióval is egyeztettek. Magyarázata szerint a szabály az, hogy nemzetiségi kérdésekben a nemzetiségek érdekei szerint szavaz, nem nemzetiségi kérdésekben pedig – amennyiben a mindenkori magyar kormány olyan nemzetiségpolitikát folytat, amelyről a magyarországi nemzetiségek úgy ítélik meg, hogy számukra jó –, a mindenkori kormány mellett fog szavazni, ez a főszabály. Elmondása szerint ezt előre elmondták, és akkor is ehhez tartotta volna magát, ha más végeredménye van a választásnak.

Bencsik János későbbi hozzászólásában (2019. 02. 20., 55. ülésnap 34.) arról beszélt, hogy nem a saját értékítéletét közvetíti, hanem hogy a közvélemény szemében hogyan tűnik fel Ritter Imre (és Farkas Félix roma szószóló). Bencsik példákat is hozott arra, hogy miket szavazott meg Ritter: „Például megsza-

52 „B/2160. Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2015. február – 2017. február)”. Magyarország Kormánya, Budapest, 2018. október. <https://www.parlament.hu/irom41/02160/02160.pdf>

vazta a közigazgatási bíróságok bevezetését,⁵³ amely gyakorlatilag a független magyar igazságszolgáltatás és a bíróság szétverésének, pártállamosításának első lépcsőfoka, megszavazta a lakás-takarékpénztárak bezárását. Tehát ilyen szavazások után nehéz az embernek magát úgy pozicionálni, hogy nem akar, nem vesz részt a belpolitikában, hanem csupán nemzetiségi ügyeket képvisel.” Csárdi Antal (LMP) is hozott egy példát (2019. 02. 20., 55. ülésnap 24.): „[...] jól értem-e: akkor, ha a kormány egy helyes és szimpatikus kormányzást folytat a nemzetiségek érdekei mentén, akkor meg lehet szavazni egy rabszolga-törvényt? Nem látom az összefüggést [...]”.

Ritter még egyszer hozzászólt (2019. 02. 20., 55. ülésnap 36.) a kérdéshez, néhány tartalmi felszólalásra is reagált, például egyetértett Arató Gergely képviselővel (2019. 02. 20., 55. ülésnap 18.) abban, hogy ezek a támogatások, az emelések nem adományok a kormány részéről, hanem jog, amivel explicitté válik ez ügyben az álláspontja. Szavazói magatartása kapcsán felajánlotta Bencsik Jánosnak, hogy szívesen elmagyarázza a döntés hátterét az ülés után, és kijelentette, hogy „ez az egyedüli lehetséges módja annak, hogy egy nemzetiség és egy nemzetiségi képviselő a szavazati jogával hogyan él.”⁵⁴

2019. március 4-én került sor a témában a bizottsági jelentések vitájára. Ritter (57. ülésnap 200.) a bizottság előadójaként a beszámoló elfogadására hívta fel az Országgyűlést, köszönetet mondva a kormánynak, és újfent a határon túli magyarságot emlegetve.

2019. március–áprilisában kormánypárti képviselők kezdeményezésére került sor a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, a vallásfelekezetek és a vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításához kapcsolódóan egyes törvények módosításáról. Ritter első felszólalásában (2019. 03. 19., 61. ülésnap 170.) bizottsági előadóként kifejezte, hogy az egyházaknak, a hitéletnek kiemelt szerepe van a nemzetiségek kultúrájának fennmaradásában. Két konkrét törvényhely kapcsán szólt.

Az egyik, hogy miközben a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosításával a javaslat egységesíti a közgyűjtemény fogalmát

53 A törvény elfogadása után közel egy évvel a kormány végül (feltehetőleg hazai és európai nyomásra) egy időre letett a terv megvalósításáról.

54 E vita közben Farkas Félix roma szószólót is kritikával illették az ellenzéki képviselők, ezeket a róla szóló fejezetben bemutatom. A vita lezárása után szólalt fel Soltész Miklós, a Miniszterelnökség államtitkára, és védelmébe vette Rittert és Farkast, az ellenzéket provokációval, valamint rasszizmussal vádolva. (2019. 02. 20., 55. ülésnap 38–40.)

valamennyi fenntartóra vonatkozóan, addig az állami támogatások nem egységesek. E kapcsán a 2020. évi központi költségvetésre vonatkozó módosító indítványt helyezte kilátásba.

A másik általa kiemelt pont a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény módosításáról szól. A pont a fakultatív hitoktatásról szól, mely finanszírozásának kérdését vetette fel. Felszólalásában elmondta, hogy a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkárságával fog tárgyalni a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága. Áprilisi felszólalásában (2019. 04. 01., 64. ülésnap 122.) lényegében megismételte az általánosabb dolgokat, és e fenti két elemet már nem említette. Felszólalásaiban kitért a Budapesten megrendezendő 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus kapcsán szervezett nemzetiségi programokra. Szerinte „ezek a nemzetiségi nyelveken lezajló liturgikus események egész Magyarország kedvező nemzetközi megítélését is javíthatják, elősegíthetik, hiszen a magyar politika pozitív nemzetiségpolitikáját nemcsak szavakban olvashatják, hanem a kongresszuson részt vevő hívők személyes programjaikon keresztül is megtapasztalhatják”.

Legközelebb 2019. június 18-án szólalt fel (74. ülésnap 48.) az egyes adótörvények módosításáról szóló vitában, bizottsági előadóként. Ekkor a nemzetiségipedagógus-hallgatói ösztöndíj adó- és járulékmentessége bevezetésének fontosságáról beszélt. Újra érintette a képviselői jogállásából fakadó lehetőségeket, nemcsak a szavazás, hanem a felszólalások tekintetében is. A felszólalás legérdekesebb pontja, hogy megjegyezte, szívesen hozzászólna nem nemzetiségi szempontból is a témához, és képviselőként meg is tehetné, de nem teszi, mivel álláspontja szerint ezzel a nemzetiségi kérdésekben elért parlamenti konszenzust veszélyeztetné. „Az elmúlt évi választást követően mint független nemzetiségi parlamenti képviselő bármelyik napirendi pont bármely szakaszához hozzászólhatok és elmondhatom véleményemet, észrevételeimet. Mondanom sem kell, hogy mint az Adótanácsadó Klub egyik alapító tagja, mint harminc éven át gyakorló adószakértő és költségvetési kiegészítő minősítéssel rendelkező könyvvizsgáló, nagy figyelemmel kísérem a különböző adótörvényt módosításokat, és nagy a kísértés számomra, hogy képviselőként hozzászóljak és akár részletesen is kifejtsem a szakmai véleményemet ezekben a kérdésekben. Ugyanakkor az elmúlt években a Magyarországi nemzetiségek bizottsága részéről nagyon komoly erőfeszítéseket tettünk a nemzetiségi kérdésekkel kapcsolatos parlamenti konszenzus megteremtésére, sikerült azt elérni, hogy a nemzetiségi ügyekben az összes parlamenti frakcióval és független képviselő-

vel kialakult egy íratlan szokásjog, hogy az előzetesen egyeztetett nemzetiségi ügyeket minden esetben kompromisszummal, politikai vita nélkül, egyhangúlag fogadta el az előző és a mostani parlament is. Ezt a konszenzust nem kívánom a legkisebb mértékben sem kockáztatni, hogy képviselői felszólalásomban kifejtendő szakmai véleményemmel esetleg olyan, akár politikai vitába keveredjek vagy csússzak bele, amely az eddigi íratlan szokásjogot nemzetiségi ügyekben veszélyeztetné.”

A 2020. év költségvetési vitájában kiemelten beszélt arról, hogy miközben a magyarországi nemzetiségek hálásak lehetnek, elsősorban a kormánynak, az elmúlt években történt támogatásemelések miatt, addig valójában olyan hátrányból, elmaradásokból indultak ezek az emelések, hogy a nemzetiségek helyzete továbbra sem megfelelő. „A Magyarországon élő nemzetiségek nevében ismételtelen megköszönöm, elsősorban természetesen a magyar kormánynak, de az egész magyar parlamentnek, minden parlamenti képviselőnek az elmúlt öt évben nyújtott nemzetiségi támogatást.” Kiemelte, hogy ezeket a támogatásokat azonban „a helyükön kell kezelni és értékelni”. Szerinte annak, „aki átfogóan látja a Magyarországon élő őshonos nemzetiségek helyzetét, a teljes folyamatot, a számok mögött lévő tartalmat, hogy milyen mélyről indultunk, hogy anyanyelvünk, identitásunk, hagyományaink megőrzése, gyerekeink részére történő át- vagy inkább visszaadása terén milyen nagyságrendű feladataink vannak, mennyire az utolsó órában vagyunk, az azt is tudja, hogy az elmúlt öt év még csak arra volt elég, hogy megkapaszkodjunk, újra hitet kapjunk, és új lendülettel elinduljunk azon az úton, elindítsuk azokat a hosszú távú programokat, amelyek a Magyarországon élő őshonos nemzetiségek fennmaradását biztosíthatják”. (2019.06.19., 75. ülésnap 30., 2019.06.20., 76. ülésnap 28., 2019.06.21., 77. ülésnap, 20. – idézetek az első felszólalásból.)

2019 novemberében a 2018. évi költségvetési törvény végrehajtásáról vitáztak a képviselők. Ritter Imre a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága előadójaként újfent a parlamenti konszenzus miatti háláját fejezte ki, és megköszönte az „elmúlt nyolc évben” példátlan támogatásemeléseket, a kormánynak, a kormányfrakciónak és az egész parlamentnek is (2019.10.24., 87. ülésnap 22.). A vita későbbi pontján azért kihangsúlyozza, hogy bár a változás történelmi, „sok feszültség, probléma, kihívás, megoldandó feladat áll előttünk” (2019.11.18., 93. ülésnap, 269.).

2019 végén sor került a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény módosítására. Ritter a nemzetiségi bizottság mint előterjesztő képviselőjeként

szólalt fel. A törvényjavaslat alapján a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 8. számú melléklete 6. sora 2020. január 1-jétől úgy módosul, hogy a nemzetiségi pótlék alsó határa a jelenlegi 30 százalékról 10 százalékra csökken, és felső határa a jelenlegi 30 százalék helyett 40 százalékra emelkedik. Ezzel sokaknak emelik a pótlékot, és bevezetnek újabb, alacsonyabb kategóriákat azok számára, akik eddig egyáltalán nem voltak jogosultak pótléokra. Ritter előterjesztőként megjegyezte, hogy ez a kérdés kifejezetten fontos a határon túli magyarság és a példamutatás szempontjából is. Ez „a határon innen, Magyarországon élő nemzetiségeknek és a határon túli magyarságnak ugyanúgy fontos kérdés. [...] pont 215 német nemzetiségi óvoda van, mint ahány 215 határon túli magyar nemzetiségi óvoda van”. (2019. 11. 21., 96. ülésnap 78., 88., 2019. 12. 02., 99. ülésnap 356., 358.)

2019. december 10-én (102. ülésnap 46.) mintegy összegezte eddigi tevékenységüket. Napirend előtti felszólalásában az első nemzetiségi önkormányzatok megalapításának 25. évfordulójára emlékezett. A parlamenti képviselő tekintetében elmondta, hogy „a Magyarországi nemzetiségek bizottsága munkájának az eredményeként az első három évben a nemzetiségi támogatások mintegy négyszeresére emelésével biztosítottuk a nemzetiségi önkormányzataink és nemzetiségi egyesületeink alapvető működésének feltételeit, az utóbbi két évben pedig a nemzetiségpedagógus-program kidolgozásával és elindításával megalapoztuk gyermekeink és unokáink nemzetiségi jövőjét”.

2020 februárjában Ritter Imre napirend előtt szólalt fel. (2020. 02. 17., 105. ülésnap 46.) Ekkor futott a Petőfi Irodalmi Múzeum és Petőfi Irodalmi Ügynökség Hajónapló című műsora, melyben a Gumiszoba elnevezésű blokkban „többek között a németiség teljes kiirtásáról vizionáltak, általánosító, a német közösség tagjait súlyosan sértő kijelentések hangzottak el”. Ritter elmondása szerint a „kollektív bűnösség elve alapján a német közösséget összemosták a náci Németország által elkövetett bűnökkel, sértő és gúnyos megjegyzéseket tettek a magyarországi németiségre is”. A műsor nagy botrányt kavart, mire Ritter napirend előtt felszólalt, addigra le is állították.⁵⁵ Ritter elmondása szerint Demeter Szilárd, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója bocsánatot kért tőle e-mailben, „melyben az adás vendégei és a saját nevében is megköveti a magyarországi német közösséget”.

55 Tiltakozott mások mellett például Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi biztoshelyettes is, vagy Brenner Koloman, a német nemzetiséghez tartozó jobbikos képviselő is. Demeter Szilárd először még védte a műsort a szólás- és sajtószabadságra, valamint a szerkesztői szabadságra hivatkozva, majd később bocsánatot kért.

2020 május–júniusában a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosítása került napirendre, a benyújtó a Magyarországi nemzetiségek bizottsága volt. Előterjesztői nyitóbeszédében kifejtette, hogy a korábbi törvény-módosításokhoz hasonlóan most is csak olyan módosító kerül a törvényjavaslatba, amiben az előzetes egyeztetések során mindenki egyetértett. „Minden olyan kérdéskör, probléma, felvetés, amire nem tudtunk olyan megoldást találni, amivel mindenki egyet tudott érteni, az nem került bele ebbe a törvényjavaslatba.” (2020. 05. 07., 127. ülésnap 99.)

A törvényjavaslat 48 pontot tartalmaz, ezek jó része a javaslat indoklása alapján a jogalkalmazói tapasztalatok alapján felmerült visszasságokból és eltérő jogértelmezésekből fakadó problémák kiküszöbölésére született. Egyebek mellett megalkotja a nemzetiségi nevelésben-oktatásban résztvevő köznevelési intézmény fogalmát, foglalkozik azzal, hogy ha a nemzetiségi önkormányzat fenntartóvá válik, akkor a köznevelési intézmény feladatainak ellátását szolgáló ingó és ingatlan vagyont is át kell adni, meghatározza, hogy milyen esetekben kell kitűzni a települési nemzetiségi önkormányzati választást, és ennek meghatározásában milyen jogkörei vannak az országos önkormányzatoknak, de még adatkezelési kérdésekkel is foglalkozik.

Előadói válaszában (127. ülésnap 133.) kiemelte, hogy ők (ti. a nemzetiségi képviselő és a szószólók) a nemzetiségek érdekében politizálnak és próbálják „a szemüvegen kívülre rakni” a napi politikai csatározásokat, amelyek „megakadályoznák azt, hogy a nemzetiségeink érdekében hatékonyan dolgozzunk”. Ezért nem reagál néhány felvetésre, ami nem közvetlenül a javaslat szövegét illeti, hanem általánosabb, a társadalom egészét érintő felvetések.

2020. június 2-án zajlott le a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitája, az egyéb bizottsági javaslatok alapján a nemzetiségek bizottsága új, egységes szövegjavaslatot készített, erről szavazott később az Országgyűlés. Ritter kilátásba helyezte, hogy két év múlva újabb módosítócsomagot terjesztenek be. (133. ülésnap, 198. és 204.) Felszólalásaiban jelzi, hogy időközben a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény módosításáról szóló kormányzati javaslat is benyújtásra került, így az e területet érintő változásokat egyszerre tudja a parlament elfogadni. (2020. 07. 02., 145. ülésnap 170.)

A 2021. évi központi költségvetési vitához négyszer szólt hozzá. A 2020. évi központi költségvetési törvényben a roma támogatások átkerültek a XIV. Belügyminisztérium fejezetbe, a többi 12 nemzetiség pedig a XI. Miniszterelnökség fejezetben szerepel, így ekkor külön beszélt ezekről. Mivel a roma nemzetiségre

nézve a tervezet eleve mintegy 800 millió forintos emeléssel számolt, így ott nem merültek fel igények, a többi 12 nemzetiség esetében azonban összesen 1,1 milliárd forintos támogatásemelést fogalmazott meg a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága. (2020. 06. 10., 138. ülésnap 34.; 2020. 06. 11., 139. ülésnap 66–70.; 2020. 06. 12., 140. ülésnap 32.)

Ritter későbbi felszólalásából (2020. 06. 29., 143. ülésnap 220.) kiderül, hogy ezt a javaslatot a kormányzat nem fogadta el. „Tudjuk, hogy a Covid-19-vírus okozta egészségügyi és gazdasági vészhelyzet jelentős terheket jelent Magyarországnak, ezért, bár az ezúttal elmaradó támogatásemelésnek nem örülünk, de azt fegyelmezetten elfogadjuk, tudomásul vesszük” – fogalmazott.

2020. szeptember 22-én a kormány beszámolóját tárgyalta az országgyűlés a magyarországi nemzetiségek helyzetéről.⁵⁶ Ritter – Brenner Koloman felvetésére (151. ülésnap 42.) – kifejtette (151. ülésnap 56.), hogy a nyelvesztés valóban a nemzetiségek egyik legnagyobb problémája, majd az eredményekre fókuszálva a nemzetiségpedagógus-képzésről beszélt leginkább. Mivel Brenner Koloman felszólalásának német nyelvű része azt érintette, hogy mennyire kell közel lennie a kormánypártokhoz egy nemzetiségnek, Ritter arról is beszélt, hogy bár ő és szószólótársai mindig megköszönik a lehetőségeket, támogatásemeléseket, de valójában „mindig, kivétel nélkül mindig felvetjük azt is, hogy ezzel természetesen nem oldottunk meg mindent, nagyon sok olyan feladat van előttünk, ami éget, és a 36. órában vagyunk”.

A választójog gyakorlása is felmerült. Véleménye szerint az, hogy a választóknak választaniuk kell, pártlistára vagy nemzetiségi listára szavaznak-e (ennek megfelelően iratkoznak fel a nemzetiségi névjegyzékbe), zárja ki a visszaélési lehetőségeket, és azt, hogy a nemzeti többséghez tartozók nem iratkoznak fel. Ugyanakkor rámutatott, hogy ez a fajta visszaélési lehetőség az önkormányzati szinten megmaradt.

2020. november 4-én az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek beszámolóját vitatta meg az Országgyűlés. A bizottság álláspontját nem ő ismertette, csak kifejtette (162. ülésnap 20.), hogy a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága egyöntetűen támogatta Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet újraválasztását (és Dr. Kozma Ákos ombudsman megválasztását).

56 „B/8328. Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2017. január – 2018. december)”, Magyarország Kormánya, Budapest, 2019. november. <https://www.parlament.hu/irom41/o8328/o8328.pdf>

2020. november 10-én tett felszólalásában egy újabb botrányra reagált. Napokkal korábban Bárany Balázs, az MSZP országos elnökségi tagja, solymári önkormányzati képviselő egy civil fórumon elhangzott mondataira reagált. „Konkrétan ott, ahol a polgármester egy elfajzott tősgyökeres sváb, fideszes, sőt annál is fideszesebb, cigánygyűlölő, homofób, zsidógyűlölő, igazi fasiszta barom.” A politikai közéletből történő kizárására szólított fel. (165. ülésnap 32.)

2020. november 20-án az Európa Kulturális Fővárosa 2023 programsorozat kapcsán tett felszólalást (170. ülésnap 94.), nehezményezve azt, hogy a szervezők a nemzetiségeket jórészt kihagyják a programból, és sértő bevezető szöveget tett fel a honlapra: „Nemzeti kisebbségek bevonása. Veszprém és környéke rendkívül homogén: különféle rossz emlékű történelmi vargabetűk eredményeként inkább csak nemzetiségi emlékek maradtak körülöttünk, nemzetiségek viszont nem. A városban ma csak minimális számban élnek magukat más nemzetiségek tagjainak vallók, és ők is többnyire vagy egyetemistaként, vagy a környéken letelepedett külföldiként vannak jelen, így aztán nincsenek szem előtt, és az önszerveződés sem jellemző rájuk. A jelenlétük mégis egyszerre lehet kihívás és lehetőség arra, hogy a programunkban megjelenhessen egy csipetnyi idegen íz, ami révén a helyieket is könnyebben szembesíthetjük a más milyenséggel. A 'Köztünk élnek' és az ErasMunch projektek például e törekvéseinket támogatják, elsősorban a hasunkon keresztül. A kisebbségi kultúrák által hagyott helyi örökségeket, emlékeket a Szembesítés projektpillér egyes projektjei dolgozzák majd fel.”

Rittert, tiltakozása után a szervezők megbeszélésre hívták, és egyeztetések kezdődtek. 2020. december 14-én már e pozitív fejleményekről tudott beszámolni. (175. ülésnap 213.)

2021. április 8-án egyes vagyongazdálkodási tárgyú rendelkezésekről, valamint egyes vagyongazdálkodást és nemzeti pénzügyi szolgáltatásokat érintő törvények módosításáról tárgyalt a parlament. Ritter a bizottság véleményét tolmácsolva (188. ülésnap 161–163.) egyetértett az ingyenesen átadott ingó és ingatlan vagyon tulajdonjogának az eredeti tulajdonosra történő automatikus visszaszállása garanciális feltételével, amiről a javaslat lényegi része szól.

2021. áprilisában több egyetem alapítványának létrehozásáról és nekik szóló vagyonszármazásról volt szó az Országgyűlés plenáris ülésén. (Ekkor egy törvényjavaslat, a felsőoktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló javaslat – mivel a Házbizottság ülése után került napirendre – nem volt nemzetiségi napirendként megjelölve, de mivel együt-

tes vita zajlott, így hozzá tudtak szólni a szószólók is.) Ritter a magyarországi nemzetiségek bizottságának álláspontját ismertette, mindenekelőtt leszögezve ismét, hogy csak a nemzetiségi aspektusra fókuszál. „Elöljáróban szeretném megjegyezni, hogy a vita politikai részében a Magyarországi nemzetiségek bizottsága részéről nem kívánunk részt venni, hozzászólásomat kizárólag a nemzetiségi kérdésekre korlátozom.” Elsősorban a nemzetiségióvodapedagógus-, -tanító-, -tanár- és -szaktanár-képzés, valamint a nemzetiségi felsőoktatás területén tett előrelépésekről beszélt, kiemelve, hogy vannak még feladatok e téren. Néhány példával (pl. hogy az ELTE Origó Nyelvvizsgaközpont meg akarta szüntetni 13 úgynevezett kisebb nyelv, köztük 5 nemzetiségi nyelv nyelvvizsgáit, és csak hosszas tárgyalások után tudta a fenntartó biztosítani a szükséges forrásokat) tökéletesen illusztrálta a felsőoktatás általánosan forráshiányos állapotát.

Felszólalásának lényege az, hogy míg a közoktatás, köznevelés tekintetében az adott nemzetiségeknek egyetértési vagy legalább véleményezési joguk van, addig ez a felsőoktatás területén nincs jelen, csak a miniszternek kell véleményt kérnie az adott nemzetiségtől. Ritter szerint bármilyen fenntartó (jelen esetekben alapítvány vagy egyház) is van jelen, törvénybe kell foglalni az Országos Nemzeti Tanács véleményezési jogát a nemzetiségi képzésekre vonatkozóan: „a miniszter részére a felsőoktatási törvényben előírt véleménybeszerzési kötelezettséget ki kell terjeszteni ugyanúgy a kuratórium nemzetiségi képzésre vonatkozó döntéseire is”. (2021.04.09., 189. ülésnap 25.)

Ez tehát Ritter egy egyéni módosító indítványa, mellyel ugyan a bizottság tagjai is egyetértettek, de a bizottság technikailag nem tudta azt benyújtani, ezért Ritter volt kénytelen ezt megtenni egyéni képviselői indítványként. (Ritter tehát minden egyes egyetem esetén elmondta, hogy a bizottság nem fogalmaz meg módosítót [191. ülésnap 226., 244., 264., 272., 286., 314., 330.], de ő a „A felsőoktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról” szóló javaslatához igen [191. ülésnap 338.].) A módosítóról nem szavazott külön az Országgyűlés, az bekerült az egységesített törvényjavaslatba, ami a ház elé került szavazásra.

Ezen a napon még a köznevelési intézményeknek történő vagyonátadásokról is szó volt, melyről Ritter elmondta, hogy a 104 intézmény „több mint 90 százalékában a tulajdonjog-átadás már vagy sikeresen lezárult, vagy folyamatban van, és néhány héten belül várhatóan rendben lezárul”. (191. ülésnap 206.)

2021. április 28-án az Országgyűlés a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítványról. Ennek apropóján Ritter Imre inkább a Pécsi Tudományegyetem Német Történelem és Kultúra Délkelet-Közép-Európában Alapítványi Tanszék hányattatott sorsának rendezésére szólította fel az érintetteket, és hiányolta az Alapítvány közfeladatainak felsorolásából a magyarországi őshonos nemzetiségekkel kapcsolatos feladatok, kutatások, egyéb feladatok említését. (193. ülésnap 127.) A Bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitájában már arról tudott beszámolni, hogy a törvényalkotási bizottság ülésén bekerültek a nemzetiségi bizottságok is az Országgyűlés elé kerülő szövegbe: „1. a XX. századi magyarországi, valamint közép- és kelet-európai történeti, politikai és társadalmi kutatások, ezen belül különösen a kommunizmus, a közép- és kelet-európai diktatúrák XX. századi történetének feltárása és bemutatása, a magyar, valamint a közép- és kelet-európai történelem, politika és társadalom tényeinek kutatása és elemzése, beleértve a régióban élő őshonos nemzetiségek történetét is.” (2021.05.17., 197. ülésnap 247.)

2021. május 18-án újfent módosító indítványt nyújtott be (198. ülésnap 37.) a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosítására. A javaslat lényege, hogy „az országos nemzetiségi önkormányzatok közgyűlései nemzetiségi listaállításáról szóló döntéseinek szabályait világosan és tisztán rögzítse”, hogy demokratikus legitimitást biztosító, jogszerű döntések születhessenek. Ritter előremutató, az autonómiát biztosító lépésnek tekintette, hogy a törvény nem írja elő, a nemzetiségi lista napirendjét nyílt vagy zárt ülésen, nyílt vagy titkos szavazással hozza-e meg. Ezeket az országos önkormányzatok működési szabályzataikban maguk határozhatják meg. Leszögezi a javaslat azonban, hogy a döntés a személyi azonosító kivételével nyilvános, és azt az önkormányzat honlapján egy napon belül nyilvánosságra kell hozni. A javaslat szól még a törvényességi felügyeletről, jogorvoslati lehetőségekről is.

Ritter Imre most is kifejtette, hogy „[mi], ha lehetséges, kizárólag csak a törvények nemzetiségi vonatkozásairól foglalunk állást, mint ahogy ezen törvényjavaslatban is kizárólag a nemzetiségi listával kapcsolatos eljárási szabályokat kívántuk optimalizálni, szabályozni, és semmilyen formában, semmilyen mértékben nem volt szándékunkban bővebb, szélesebb körű politikai kérdéseknek a szabályozása vagy bármilyen szintű részleges módosítása”.

Érdekesség, hogy Ritter felszólalásából kiderül, elsősorban az Országos Roma Önkormányzat emelt szót az ellen, hogy a törvény megkövetelje a minősített többséggel hozott döntést a listaállításról, arra hivatkozva, hogy az az ő esetükben nehezen biztosítható, és így a roma kisebbség könnyen képviselő nélkül maradhat.⁵⁷

Előadói válaszában (198. ülésnap 51.) a parlamenti konszenzus fontosságára hívta fel a figyelmet, miközben reagált több, a nemzetiségek helyzetét igen, de az adott törvényjavaslatot kevésbé érintő felvetésre.

2021. június 7-én (207. ülésnap 214. és 218.) a Bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitáján arról számolt be, hogy a javaslatot a parlament konszenzussal támogatta, és ő ezt megköszönte.

2021. május 19-én a 2022. évi központi költségvetés vitája kezdődött meg. Ekkor rövid összefoglalást adott (199. ülésnap 36.) az elmúlt évek emeléseiről, azzal zárva, hogy a 2021. évi költségvetés esetében a magyarországi nemzetiségek bizottságának javaslatait nem fogadták be, így az bár a roma nemzetiség esetében emelést tartalmazott, a másik 12 nemzetiség esetében mintegy 400 milliós támogatáscsökkenés volt jelen.

2021. május 20-án részletesen kifejtette (200. ülésnap 30.), hogy milyen területeken van szükség emelésre. Összesen 2 milliárd 970,3 millió forint többlettámogatási igényt jelentett be a bizottság nevében. Másnap folytatta a többletigény indokolásának kifejtését. (201. ülésnap 20.)

2021. június 7-ei felszólalásából (207. ülésnap 236.) kiderül, hogy ezt így nem fogadták el, összesen azonban így is kétmilliárd forint emelést kapnak a nemzetiségek.

2021. június 8-án az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2020. évi tevékenységéről szóló beszámoló elfogadásához szólt hozzá (208. ülésnap 49.), kiemelve a jó kapcsolatot a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága és a nemzetiségek jogaiért felelős biztoshelyettes között.

2021. szeptember 28-án az egyes közjogi tárgyú törvények módosításáról szóló vitában arról beszélt (214. ülésnap 40.), hogy mivel a koronavírus miatti veszélyhelyzet okán több esetben a nemzetiségi önkormányzatokkal kapcsolatos szabályozásban a települési önkormányzatokra utalnak vissza, joghézagok keletkeztek a rendszerben, melyeket orvosolni kell. A vita későbbi pontján

⁵⁷ Ma már tudjuk, hogy – részben amiatt, mert a küldöttgyűlés nem tudott megállapodni a szavazás titkos vagy nyílt mivoltában – az ORÖ nem állított listát a 2022-es választásokra, így jelenleg nincs roma szószóló a parlamentben. Lásd erről később a roma képviselőről szóló fejezetet.

kifejti, hogy a pandémiás helyzet javulására, a nemzetiségi önkormányzati ülések lehetővé tételével a helyzet javult, de ezek az anomáliák a jogrendszerben továbbra is jelen vannak. (2021.11.08., 220. ülésnap 261.)

2021. október 20-án a 2019. évi költségvetés zárszámadásáról volt szó, a bizottság nevében Ritter az elfogadására tett javaslatot (218. ülésnap 22.). E hozzászólásában is visszatekintett egészen 2014-ig, az első felszólalására, és arra, hogy azóta mi változott. Kiemelte, hogy a nemzetiségi pénzek, támogatások, pályázati keretek felosztását a nemzetiségekért felelős minisztériumok törvényességi felügyelete mellett, de alapvetően a 13 nemzetiség maga végzi, maga határozza meg. Ami viszont még érdekesebb, arról beszélt, hogy az objektív emelések mellett fontos, hogy a „parlamenti jelenléttel a magyar politikusok, a magyar parlament megismerte a magyarországi őshonos nemzetiségek céljait, problémáit, és partner lett ezek megoldásában”. A Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága „részese lett a magyarországi politikai életnek”.

A bizottsági jelentések vitáján szintén ő ismerteti a Magyarországi Nemzetiségek Bizottságának a zárszámadás elfogadására vonatkozó véleményét. Kiemeli, hogy 2014 és 2022 között közel hatszorosára, 4 milliárdról 22 milliárdra emelkedett a nemzetiségek támogatása, miközben „a parlamenti képviselőt megelőző 14 évben szinte semmilyen érdemi támogatásemelés sem volt”. Úgy fogalmaz, hogy „a 2014. évben megvalósult parlamenti képviselőt egy új időszámítás kezdete lett a 13 őshonos magyarországi nemzetiség részére.” (2021.11.08., 220. ülésnap 217.)

2021. november 8-án napirend előtti felszólalásában (220. ülésnap 34.) a nemzetiségi pedagógusprogram eredményeiről, terveiről beszélt, kivételesen tágabb kontextusban is: „amennyiben a nemzetiségiösztöndíj-program segítségével 100-200, akár 500 fővel több jól képzett nemzetiségi pedagógust tudunk biztosítani, ezzel nemcsak a nemzetiségipedagógus-ellátottság helyzetén tudunk jelentősen javítani, hanem egyúttal az egész magyar köznevelési rendszer részére is ugyanennyi fővel több, jól képzett pedagógust tudunk biztosítani.”

Ritter Imre – a felsőoktatási intézmények alapítványosításánál kifejtett technikai jellegű probléma miatti képviselői felszólaláson és módosító-benyújtáson kívül – még két olyan felszólalást tett, amit szószólóként nem tehetett volna meg, kétszer szólt hozzá nem nemzetiségi napirendhez. A II. világháborút követő jogsértések miatti kárpótlások ügyében, pontosabban az egykori Rozmaring Mezőgazdasági Termelőszövetkezet működési területén kárpótlásra

váró személyek helyzetének rendezéséről tárgyú törvényjavaslattal kapcsolatban. Ritter felszólalásaiban az érintettek érdekeit tolmácsolva a kárpótlásban érintettek körének tágabb megfogalmazására, jogszabályi pontosításokra tett javaslatot. Amint kifejtette, „az a felfoghatatlan és megengedhetetlen helyzet állt fenn Solymár, Pilisszentiván és Nagykovácsi – nem kell hangsúlyoznom, hogy a második világháborút követően gyakorlatilag még döntően sváb települések – lakói esetében, hogy közel 350 család a mai napig, bő 30 évvel a rendszerváltás, a kárpótlások megkezdése után sem kapta meg azt a részleges kárpótlást sem, amit máshol mások már évekkal, évtizedekkel korábban megkaptak”. (2021. 11. 10., 222. ülésnap 86.; 2021. 12. 13., 230. ülésnap 277.)⁵⁸

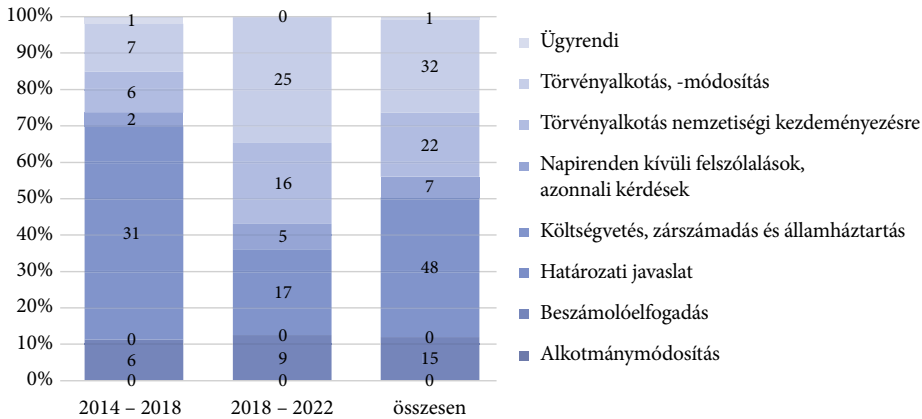
2021. december 1-jén és 13-án A minimálbér és a garantált bérminimum 2022. évi emelésével összefüggésben szükséges adóintézkedésekről, valamint egyes más intézkedésekről volt szó; lényegében a munkáltatói járulékok és a szociális hozzájárulás csökkentéséről. Ritter a bizottság nevében üdvözölte a javaslatot. (227. ülésnap 45.) A vita későbbi szakaszában kifejtette, hogy ez „jelentős javulást fog eredményezni a gazdálkodási feltételekben a nemzetiségi önkormányzatok és nemzetiségi alapítványok által fenntartott minden nemzetiségi köznevelési és kulturális intézménynél. Ez a pozitív hatás vonatkozik természetesen a Klebelsberg Központ, a települési önkormányzatok és az egyházak által fenntartott nemzetiségi köznevelési és kulturális intézményekre is”. (230. ülésnap 227.)

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Ritter Imre tehát az általam megkülönböztetett típusok közül leginkább a költségvetésre-zárszámadásra, az államháztartásra vonatkozó törvényalkotási vitában volt aktív, illetve egyéb, a nemzetiségeket (is) érintő törvényalkotás és -módosítások kapcsán szólalt fel. Az egyéb kategóriákba sorolható felszólalásokat is tett, de jóval alacsonyabb számban, napirend előtti vagy utáni felszólalásra például kifejezetten ritkán emelkedett. Elmozdulás történt azonban a két fő kategóriát tekintve is a két ciklus között. Míg 2014 és 2018 között, szó-

⁵⁸ Az elfogadott 2021. évi CXLV. törvény az egykori Rozmaring Mezőgazdasági Termelőszövetkezet működési területén kárpótlásra váró személyek helyzetének rendezéséről szóló törvény nagyrészt tartalmazza Ritter egyéni módosító javaslatait. <https://www.parlament.hu/irom41/17427/17427-0002.pdf>

szólóként a költségvetési kérdések dominálták hozzászólásait, addig 2018-tól kezdődően, immár képviselőként sokkal inkább az egyéb törvényalkotásról szóló parlamenti vitákhoz szólt hozzá, és a költségvetési vitákban kevesebb szer nyilvánult meg. Ezt a változást azonban nem magyarázza megváltozott szerepe és jogállása, hiszen amint az az elemzésből is kiderült, mindössze néhány alkalommal szólt hozzá nem nemzetiségi napirendi ponthoz.

6. ábra: Ritter Imre felszólalásainak típusai

Összegezve, Ritter kiemelt témája a nemzetiségi önkormányzatok feladatait érinti. A 7. ábra tekintetében fontos azt ismételteszögezni, hogy a számok nem a felszólalások konkrét számát mutatják, hiszen egy-egy felszólalás esetében több témát is érinthet, tehát a címkék nem kizárók. A számok tehát azt mutatják, hány felszólalását lehetett ellátni az adott téma címkéjével. Látható, hogy ez a kiemelt téma egészült ki az ezzel kapcsolatos finanszírozási, ingatlangazdálkodási stb. vetületekkel. Ugyanebben a vonatkozásban beszélt a médiáról és a nemzetiségi civil szervezetekről is.

Kiemelendő, hogy képviselőként Ritter immár nem csak a Magyarországi nemzetiségek bizottságának lehetett tagja, hanem teljes jogú tagja a Költségvetési bizottságnak is, mintegy ezzel is mutatva munkájának fő fókuszát.

Megjegyzendő, hogy – ahogy arra egy felszólalásában utal is – Ritter Imre közgazdász végzettségű, adótanácsadó, könyvvizsgáló, így a gazdasági kérdések iránti érdeklődése vélhetően nem újkeletű. Ez a fajta felszólalási fókusz azonban vélhetően nemcsak szubjektív érdeklődése kérdése, hanem képviselői szerepfelfogásával is találkozhat. Felszólalásaiból az látszik, elsődleges feladatának azt

tartotta, hogy megfelelő forrásnövekedést érjen el a kormányzatnál, és a parlament többsége (lehetőleg egyhangúlag) támogassa a nemzetiségek igényeit a költségvetési tervezési időszakokban. Az, hogy ez kiemelt feladat lehetett számára, abból is látszik, hogy „szimbolikus jelentőségű” címkével ellátható felszólalásra csak néhány alkalommal emelkedett.

A fenti adatok alapján az látszik, hogy bár a német nemzetiségi képviselőként aktívabb, mint szószólóként volt, valójában szándékosan nem élt a képviselői jogosultságokkal, nem használta ki azt, hogy felszólalási lehetőségei nem korlátozottak, szándékosan nem szólt hozzá a nem nemzetiségi témákhoz. Tulajdonképpen tudatosan kerülte, hogy nem nemzetiségi ügyekben felszólaljon, sőt a felmerülő kérdések általánosabb, nem nemzetiségi vetületeiről való beszédet is kerülte, és a felvetést is visszautasította.

Más tekintetben viszont élt jogosultságaival, részt vett a parlamenti szavazásokon, ezzel azonban leginkább csak a közvélemény egy részének és az ellenzéki képviselőknek fent bemutatott vádjait vonta magára. Tehát miközben saját állítása szerint távol kívánt maradni a politikai vitáktól, és legfőbb eredmények éppen a konszenzust tartotta nemzetiségi ügyekben, aközben bár nem beszélt nyíltan álláspontjáról más ügyekben, rendre a kormánypártokkal, az őt önkormányzati politikai karrierje idején támogató Fidesz–KDNP koalícióval szavazott. Noha elmondása szerint 2014 után párttagságát felfüggesztette, 2018 után pedig ki is lépett a Fideszből, ezzel jól láthatóan nem tudta maga mögött hagyni a személyével és képviselői szavazati magatartásával kapcsolatos pártpolitikai természetű kritikákat.

Ez a helyzet eleve kétségessé teszi, hogy hatékony képviseletet tud-e ellátni, vagy tudja-e képviselni „csak” a németiséget. Az látható, hogy az önként vállalt korlátozás a témák tekintetében nem oldja fel ezt az ellentmondásos helyzetet. A szavazásokon való részvétel, a nagyon megosztó témákban a véleménynyilvánítás elmulasztása, a nyílt politikai állásfoglalás kerülése, de a konzekvens kormánytöbbséggel való együttszavazás elkerülhetetlenné teszi a kritikákat.

Összességében kijelenthető, nem látszik az, hogy a képviselői jogosítványok érdemben hozzáadnának a nemzetiség képviseléséhez, hogy a szavazati jog segítené az érdemi, szubsztantív vagy hatékony képviseletet, inkább csak korábban elkerült vitákat generál a tekintetben, hogy a nemzetiségi képviselő hogyan szavaz. Hozzájárulhatna a hatékonysághoz, ha Ritter Imre nem nemzetiségi ügyekben is hallatná a hangját, de ez – úgy tűnik – nem felel meg az ő szerepfelfogásának. Véleménye szerint ezzel a saját közösségét „szétvágva” kellene

politizálnia. Ezzel szemben, időnként mégis beleállt a nagypolitikai kérdésekbe, hiszen a szavazataiban megnyilvánuló képviselő tevékenysége miatt időnként magyarázkodásra kényszerült. A nemzetiségi politikán túlmutató kijelentések például, hogy állítása szerint a „Stop Soros” törvénycsomaggal és az „idegen népesség betelepítését” tiltó hetedik Alaptörvény-módosítással szemben senki nem hozott fel „megalapozott ellenérvet”.⁵⁹ Megítélése szerint a „Stop Soros” törvénycsomag nem is érintette közvetlenül a nemzetiségeket, ami abban az értelemben igaz, hogy a nemzetiségi szervezeteket éppen a nemzetiségek bizottságának kérésére, Kissné Köles Erika szlovén szószóló hozzászólása után kivették a törvényjavaslat hatálya alól.⁶⁰

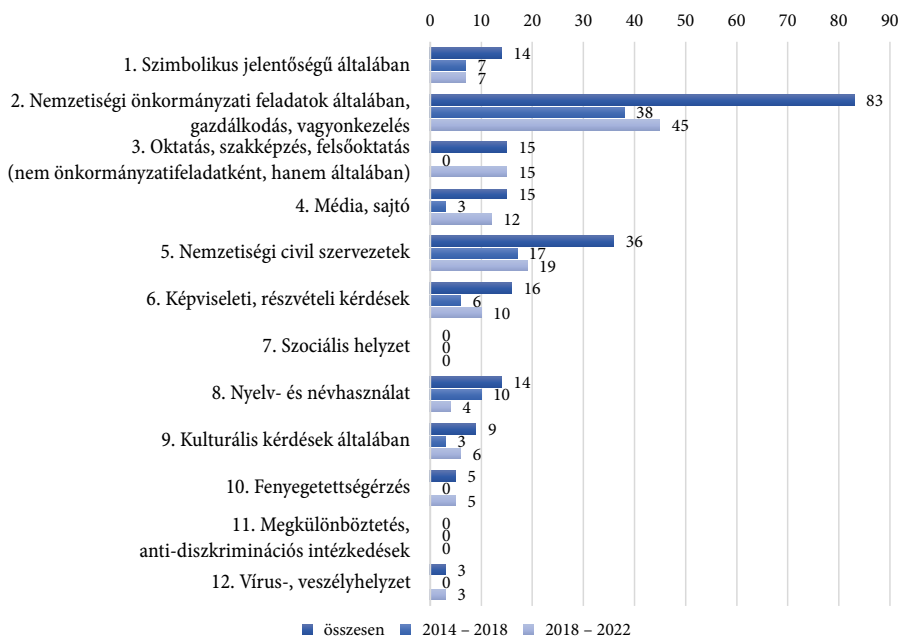
Az látszik, hogy az ő meggyőződése szerint kizárólag a nemzetiségekkel kapcsolatosan kell felszólalnia a parlamentben. Sőt, még a nemzetiségekkel kapcsolatos ügyeket sem helyezte tágabb kontextusba, például az oktatás vagy más költségvetési kérdés területén. Ahogy a 2018–2022-es ciklus egyik utolsó, képviselőként, nem nemzetiségi napirendhez tett felszólalásából látszott, számára a képviselőlet sokkal inkább szimbolikus dolog, mely a múltbéli sérelmeket ellensúlyozza. „Bízom benne, hogy minden feldolgozatlan probléma lassan napirendre és megoldásra kerül, és a múlt fájó sebei lassan begyógyulnak. Ebben nagy segítség számunkra a 2014. évben megvalósult parlamenti képviselőlet, amely új időszámítás kezdetét jelentette a magyarországi őshonos nemzetiségeknek, benne kiemelten a német nemzetiségnek is” – fogalmazott. Ugyanakkor ezzel valamelyest szemben áll az, hogy nem volt kifejezetten aktív a szimbolikus, történelmi, bilaterális ügyek felvetésében, sokkal aktívabbnak a nemzetiségi önkormányzatok feladatellátását tekintve, költségvetési kérdésekben bizonyult, tehát a nemzetiségek életének gyakorlati kérdései állnak érdeklődése homlokterében.

Ritter – a parlamenti konszenzus elérése mellett – a nemzetiségi támogatás-növekedést említette, ha az eredményekről kellett beszámolnia. A felszólalásaiból, azok tágabb kontextusából azonban az látszik, hogy mindez teljes mértékben a kormány elgondolása szerint alakul, ami nem csak a nagy parlamenti többség következménye, hanem egyértelműen látszik abból is, hogy a szószólók és a német nemzetiségi képviselő legtöbb hozzászólásukban megköszönték a kormány és a kormánypártok támogatását. Sok esetben ehhez az ellenzéki

59 „»Mindig a nemzetiségem érdeke volt a legfontosabb.« – Interjú Ritter Imre német nemzetiségi képviselővel” *Zentrum.hu*.

60 Lásd erről később a Kissné Köles Erika szószólói tevékenységéről szóló fejezetet.

képviselőket és függetleneket is hozzávették, amikor a parlamenti konszenzus fontosságáról beszéltek. Ahogy azt fent bemutattam, e hálálkodó viszony miatt Ritter Imre nem egyszer magyarázkodni is kényszerült a parlamentben.

7. ábra: Ritter Imre felszólalásainak témakörei

Kétségtől fontos lehet ugyanakkor a magyarországi nemzetiségek bizottságának állandó jelenléte, és a törvénymódosítások vagy költségvetések állandó véleményezése. Természetesen a parlamenti többséggel szemben nem tudnak felvetni javaslatokat, de – ahogy Ritter Imre fogalmazott fent bemutatva – valóban a politikai élet részeseivé váltak. Ugyanakkor ez kissé ellentmondásban áll azzal, hogy mindeközben a mindennapi politikai csatározásból ki kívánnak maradni.

Összefoglalva tehát, a támogatásnövekedés és a felfokozott jelenlét, a szimbolikus jelentőséget is hordozó állandó jelenlét aligha annak köszönhető, hogy a német nemzetiség 2018 óta immár nem szószólóval, hanem teljes jogú képviselővel van jelen az Országgyűlésben. Ennek hatékonysága, hasznossága meggyőződés szerint nem látszik. A nemzetiségi politikák, nemzetiségi képviselő területén természetesen a szimbolikus aktusoknak is kiemelt szerepük van,

ugyanakkor a döntéshozatal befolyásolására tett hatás, hatékonyság nem tűnik kiemelkedően magasabbnak a képviselői jogkörök megszerzésével a szószólói jogálláshoz képest.

Fontos ugyanakkor leszögezni, hogy a releváns nemzetközi dokumentumok jellemzően nem a nemzetiségi csoportok képviseletéhez való jogáról, hanem egyéni jogként a csoporthoz tartozók közéletben való részvételéről, és annak hatékonyságáról szól. A hatékonyság nem (csak) a képviselet minőségéhez, hanem a politikai részvételhez, sőt a közéletben történő részvételhez kapcsolt jelző. A politika színterén maradva tág értelemben arra van szükség, hogy a körülmények kedvezzenek a nemzetiségi közösségek tagjainak identitásuk felvállalására, és valóban nemzetiségiként regisztráljanak a választásokra. Ez a német nemzetiség esetén – a népszavazás kapcsán kifejtett aggályok ellenére – nem tűnik problémásnak, amit mutat az is, hogy Ritter Imrének semmiféle diszkriminációt érintő témában nem kellett felszólalnia a nyolc év alatt. Megjegyzendő itt azonban, hogy a 2022-es népszámlálás nemzetiségi adatai szerint a legtöbb nemzetiséghez tartozók száma csökkent, de legjelentősebb mértékben a németeké;⁶¹ amiből az következik, hogy a parlamenti képviselettel járó láthatóság ellenére olyan folyamatok zajlottak Magyarországon, olyan politikai klíma övezi a politikát, melyek nem kedveztek annak, hogy a magyartól eltérő identitásáról valljon valaki.

Ennek fényében tehát a német nemzetiség részvételének hatékonysága megítélésem szerint meglehetősen kérdéses, ellentmondásos. A németként feliratkozók részvétele hatékony abban az értelemben, hogy (részvételtől függően) nem 70-80 ezer szavazattal, hanem mindössze 26, illetve 24 ezer szavazattal választanak teljes jogú képviselőt. Ez a kedvezmény tehát segíti a német nemzetiségű választópolgárok hangjának megjelenítését az országos döntéshozatalban.

Viszont nem hatékony abban az értelemben, hogy Ritter Imre egy szószólói és egy képviselői ciklusát összevetve az látszik, hogy a képviselő egyfelől nem tud, másfelől nem akar sokkal többet tenni, mint amit szószólóként megtehetne. A nemzetiség érdekeit szószólóként is megjeleníthette, és ha a képviselői jogosultságok tekintetében korlátozza magát, akkor nem látszik, mi előnye származik a németiségnek abból, hogy nem szószólót, hanem képviselőt „küld” az Országgyűlésbe. Sőt, a különböző, nemzetközi vitákat is kiváltó döntésekben

61 A németek létszáma 142 551-re csökkent. „Népszámlálás 2022. Végleges adatok, kiadvány”. <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/kiadvany/>

történő, a kormánypártokkal való rendszeres együtt szavazás még a németiség képviseletének hitelességét is megkérdőjelezi egyes szereplőkben.

Tekintettel arra, hogy a nemzetiségi listát vezető személy szavazatok híján is szószólóvá válhat,⁶² az látszik most, hogy a nagyságrendileg harmincezer német nemzetiségi választó ezzel inkább megfosztja magát attól, hogy pártlistákra szavazzon, „kiiratkozik” a pártlisták közötti választásból. Így, tekintetbe véve, hogy teljes jogú képviselőjének tevékenysége nem igazán mutat túl azokon a kereteken, amelyeket szószólóként megtehetett és megtehetne, tulajdonképpen – a szakirodalom megfogalmazását átvéve – csökkenti saját részvételének hatékonyságát. Nem vitatva persze, hogy a megválasztott szószóló vagy képviselő legitimációjának erőssége múlik a szavazatok számán, a két ciklus értékelése után, a képviselői jogállásból fakadó előny – a szószólóhoz képest – nem látszik.

Ritter Imrét a 2022-es választáson ismét teljes jogú képviselővé választották. A nemzetiségi lista összeállításakor azonban, mintegy implicite elismerve, hogy a képviselő szavazási magatartása megkérdőjelezhető helyzetekhez vezetett, egy dokumentumban tisztázták a képviselő és az őt jelölő országos önkormányzat együttműködésének alapelveit. E szerint a parlamenti képviselő minden demokratikus erővel együttműködik, a pártsemlegesség elve mentén, illetve a nem nemzetiségi ügyekben az önkormányzat és a képviselő állandóan egyeztet.⁶³

62 A már hivatkozott, Ritter Imréről szóló tanulmányom végén (108. o.) úgy fogalmaztam, hogy akár egyetlen szavazattal is szószólóvá lehet válni, de tévedésemet itt korrigálok. Valójában a törvény szövege szerint ehhez még szavazatra sincs szükség. A 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról 9. Nemzetiségi szószóló. 18. § (1) A nemzetiségi listát állító, de azon mandátumot nem szerző nemzetiséget nemzetiségi szószóló képviseli az Országgyűlésben. (2) A nemzetiségi szószóló a nemzetiségi listán első helyen szereplő jelölt lesz. Lásd. Kállai Péter, „Szószóló vagy képviselő? – Ritter Imre két ciklusának összehasonlító elemzése”, *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom*.

63 „Elkészült a magyarországi németek országos listája a 2022-es országgyűlési választásokra”, *Zentrum.hu*, 2021. november 30. <http://www.zentrum.hu/hu/2021/11/elkeszult-a-magyarorszag-i-nemetek-orszag-os-listaja-a-2022-es-orszaggyulesi-valasztasokra>

ÖRMÉNY

A magyarországi örmények a 2011-es népszámlálás alapján a négyezer főt sem elérő csoport Magyarországon. Ennek megfelelően a nemzetiségi névjegyzékbe feliratkozók száma is rendkívül alacsony, 2014-ben 184, 2018-ban 264, 2022-ben 268. Érdeemes megjegyezni, hogy a bevezetőben hivatkozott Bakirdzi és E.C Magyarország elleni ügyben a második kérelmező is az örmény nemzetiséghez tartozik.

2014–2018, DR. TURGYÁN TAMÁS

2014-ben az örmény nemzetiség listája 110 szavazatot kapott.

Dr. Turgyán Tamás első felszólalását 2015. február 16-án tette (45. ülésnap 318.). Mindenekelőtt az ekkor száz éve történt örmény népirtásról emlékezett meg, illetve ennek kapcsán fájdalmának adott hangot, amiért az örmény–magyar diplomáciai kapcsolatok megszakadtak. Felszólalásában ennek okait csak röviden idézte fel, annyit mondott, hogy „gyalázatos gyilkosság és az azt követő történések”. Itt azonban érdemes megemlíteni, hogy a diplomáciai kapcsolattartást Örményország függesztette fel, miután Magyarország kiadta Azerbajdzsánnak a „baltás gyilkos” néven hírhedtté vált Ramil Safarovot, aki egy örmény katona megölése miatt kapott életfogytiglan tartó börtönbüntetést Magyarországon.⁶⁴ Noha Szerzs Szargszján akkori örmény elnök úgy fogalmazott, hogy ezt az örmény nép nem bocsájtja meg,⁶⁵ most Turgyán Tamás, kifejezetten annak a véleményének adott hangot, hogy „a kapcsolatok nem az örmények és a magyarok, hanem kormányaik és hatóságaik között szűntek

64 A 2012-es kiadatás után korrupciógyanú is felmerült. Lásd erről Kernel Zsolt, „Ma 15 éve gyilkolt az azeri baltás gyilkos”, *24.hu*, 2019. február 19. <https://24.hu/kulfold/2019/02/19/azeri-baltas-gyilkos/>

65 „Örményország megszakítja kapcsolatait Magyarországgal”, *ma.hu*, 2012. augusztus 31. https://www.ma.hu/kulfold/142471/Ormenyország_megszakítja_kapcsolatait_Magyarországgal

meg. Nehéz, szinte lehetetlen a hatékony nemzetiségi érdekképviselet, ha Budapest és Jereván között nincs párbeszéd”. Ezzel összefüggésben Örményország fontosságáról beszélt a kormány keleti nyitás politikája kapcsán, kiemelve, hogy Örményország Oroszország stratégiai partnere és Moszkva barátja. „A Putyin-látogatás előestéjén engedtessek meg nekem, hogy megjegyezzem, hazánk keleti gazdasági nyitása elképzelhetetlen Örményország nélkül, hiszen Oroszország stratégiai partnereként, Moszkva barátjaként Jereván kulcsszerepet tölt be a térség geopolitikai folyamataiban.” Végezetül annak adott hangot, hogy saját (és a magyarországi örmények) meggyőződése szerint Magyarországnak nem volt és nem is lehetett szándéka (a kiadatással) „az örmény nép, az örmény nemzet vagy az Örmény Köztársaság kormányának megsértése”. A diplomáciai kapcsolatok végül az eset után tíz évvel, 2022-ben álltak helyre.⁶⁶

2015. június 10-én (83. ülésnap 146.) Fuzik János szlovák szószólóval közösen vezették elő a szószólók jogállásával, még pontosabban költségkeretével, üzemanyag-kártyájával, irodabérleti lehetőségeivel kapcsolatos problémákat a nemzetiségekért felelős bizottság nevében. A módosító indítvány (néhány, a Házbizottság javaslatára bekerülő, általánosan érvényes módosításon kívül) lényegében arról szól, hogy a szószólók a teljes jogú képviselőkkel azonos jogosultságokat kapjanak e tekintetben. Ahogy Turgyán Tamás fogalmazott, „[...] az összeg nem a szószólók kényelmét, hanem a Magyarországon élő nemzetiségek érdekeit szolgálja”.

Ugyanebben a tárgykörben, a szocialista Bárándy Gergelynek válaszul (aki kifogásolta, hogy miért a nemzetiségek bizottsága nyújtotta be az általános szabályokat is tartalmazó javaslatot) kifejtette (83. ülésnap 168.), hogy a „a 13 szószóló gyakorlatilag az ország lakosságának 15 százalékát képviseli valamilyen módon”, így igenis kompetensek a kérdésben, ami az imént tárgyalt, a német szószóló/képviselő által hangoztatott alapállásponthez képest meglehetősen eltérő megközelítés. Ebből annak kellene következnie, hogy a szószólóknak nem csak nemzetiségi ügyekben kellene megszólalniuk, nem csak nemzetiségi szempontú felszólalásokat kellene tenniük. Ezzel szemben később egyébként ő maga sem követte ezt a megközelítést.

2015. október 6-án (102. ülésnap 161.) az aradi vértanúkról emlékezett meg, kiemelve az örmény származású Lázár Vilmost és Kiss Ernőt. „Örményként

66 Földi Kitti, „A baltás gyilkos kiadatása után tíz évvel újra helyreállítjuk a diplomáciai kapcsolatainkat Örményországgal”, *444.hu*, 2022. december 1. <https://444.hu/2022/12/01/a-baltas-gyilkos-kiadatasa-utan-tiz-evvel-ujra-helyreallitjuk-a-diplomaciai-kapcsolatainkat-ormenyorszaggal>

éltek, magyarként cselekedtek, örményként születtek és magyarként váltak vértanúvá” – fogalmazott. Újfent szorgalmazta a magyar–örmény kapcsolatokat helyreállítását.

2016. február 16-án (128. ülésnap 36.) a konzuli védelemről szóló 2001. évi XLVI. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat vitájához szólt hozzá. Előbb jogtörténeti érdekességeket sorolt fel, majd rátért a „többszörös identitással”, kettős állampolgársággal rendelkező állampolgárokkal kapcsolatos kérdésekre, és kiemelte a tiszteletbeli konzuli szolgálati rendszerben rejlő pozitív lehetőségeket, valamint örömet fejezte ki az iránt, hogy a Külgazdasági és Külügyminisztérium megkezdte ezek „integrálását”. Felszólalásában felvetette, hogy nemzetiségi szószólókat is meg lehetne bízni tiszteletbeli konzuli feladatokkal. Továbbá, vajon a konzuli szolgálat felkészült-e arra, hogy a magyarországi nemzetiségekhez tartozó polgárok – élve e jogukkal – esetleg anyanyelvükön folyamodhassanak konzuli védelemért? 2016. március 29-én (137. ülésnap 239.) a vita lezárásakor a Magyarországi nemzetiségek bizottságának előadójaként kifejtette, hogy a bizottság egyhangúlag támogatja a javaslatot.

2016. szeptember 26-án az örmény államiságra, a Szovjetuniótól való elszakadásra emlékezett. (169. ülésnap 252.) Felidézve Karabah rendezetlen sorsát, és hangsúlyozta, hogy Örményország volt a Baltikumon kívül az első köztársaság, amely augusztus 23-án kivált a Szovjetunióból.

2017. április 10-én (212. ülésnap 369.) napirend utáni felszólalásában az Országos Örmény Önkormányzat elnöksége által írt, a közgyűlés által megerősített levelét olvasta fel az Országgyűlésben. Ez a levél tulajdonképpen az első, szélesebb nyilvánosságot kapó jele annak az örmény nemzetiséget megosztó belharcnak, amely tulajdonképpen máig tart. A levél arról szól, hogy egy szervezet, az Erdélyi Örmény Gyökök vitatja, hogy az örmények jó része valóban az örmény nemzeti kisebbség része lenne, azokat bevándorolt örményeknek tartja, szemben azokkal a „magyarörményekkel”, akiket valóban őshonos nemzetiségként kellene tételezni. Turgyán Tamás ezt a közösség megosztására irányuló kísérletnek tartotta. Ami érdekes, hogy Turgyán Tamás szerint azzal, hogy az EÖGYKE és vezetője, Issekutz Sarolta a bevándorló és a betelepült szavakat használta, gyűlöletet keltett, hiszen ebben az időszakban ezek a szavak „egyet jelentenek a migráns fogalmával”, és e kifejezéseket tudatosan szitokszóként használta a magyar állampolgárok ellen. Érdekes rámutatni, hogy Turgyán Tamás arról nem szólt, hogy a migráns kifejezés miként vált gyűlöletkeltő szitokszóvá a kérdéses időszakban. Érdekes még, hogy a levél aláírói

között későbbi örmény szószólók találhatók (Dr. Serkisian Szeván [2018–2022]; Akopján Nikogosz [2022–]). A felszólalásban és levélben található egy vélhetően félresikerült mondat is, amely arra reagált, hogy az EÖGYKE felszólítása szerint a jelenlegi örmény nemzetiségi önkormányzatnak bocsánatot kellene kérnie. „Azoktól kérjen bocsánatot, akik folyton-folyvást megzavarnak az etnobiznisz pecsenyéjének sütögetésében?” Tekintettel az örmény nemzetiség országos képviselőjével kapcsolatos további fejleményekre, amelyeket a következő szakaszban bemutatok, a félresikerült mondat akár elszólásnak is minősíthető.

2017. április 24-én (216. ülésnap 206.) az örmény népirtásra való emlékezés kapcsán megemlítette, hogy a magyar Országgyűlés még adós a genocídium hivatalos elismerésével, és – mandátumának utolsó hozzászólásában – úgy fogalmazott, hogy a „hazai örménység kapcsolatépítését, boldogulását nem segíti sem a kormány külpolitikai stratégiája, sem az azeri háborús retorikával felváltva egyre gyakrabban hallható török genocídiumtagadás sem”. A két ország közötti diplomáciai kapcsolatok megszakadását úgy fogalmazta meg, hogy a „távoli anyaországunkhoz való kötődést szolgáló nemzetközi viszonyunk alapjaiban sérült”, valamint szót ejtett az önkormányzat megosztottságáról, feszültségekkel teli működéséről is.

2018–2022, DR. SERKISIAN SZEVÁN SIMON

E szakaszban az évszámok megadása némileg félrevezető, ugyanis Dr. Serkisian Szeván Simon 2018-ban nem végzett szószólói tevékenységet. Amennyiben csak a plenáris üléseken tett felszólalásokat vesszük alapul, akkor az egész ciklusban sem. Egyetlen felszólalást sem jegyez.

Az országos önkormányzat elnöksége állított listát a választásra (közgyűlési határozat nélkül), melynek élére Dr. Simani Silva került, egy idő után Serkisian Szeván Simon pedig második helyre lépett, mivel a listát nem pontosan ilyen sorrendben adták le, de többeket a Nemzeti Választási Bizottság törölt, hiszen nem rendelkeztek az országgyűlési választásra kiterjedő módon érvényes nemzetiségi regisztrációval. (Később egyikük sérelmezte is az elnöknel, hogy „trükk áldozata lett”.⁶⁷)

67 Sajnos ezek a jegyzőkönyvek már nem érhetőek el az Országos Örmény Önkormányzat weboldalan.

A választások után tehát hivatalosan Dr. Simani Silva lett az örmény szószóló, ő azonban soha nem vette fel a megbízólevelét, mandátumát egy percig sem nem töltötte be, sem plenáris ülésen, sem a Magyarországi nemzetiségek bizottságának ülésén nem vett részt.

Végül Dr. Serkisian Szeván Simon, örmény nemzetiségi szószóló 2019. március 7-én vette át megbízólevelét a Nemzeti Választási Irodától, ezt követően 2019. március 18-án tett esküt. Felszólalást nem tett, a bizottsági ülésen is elvétele vett részt. Még ebben az évben felfüggesztették a mentelmi jogát a Fővárosi Törvényszék kezdeményezésére, mivel még a 2014-es önkormányzati választások alkalmával valójában nem örmény, többségében hajléktalan személyeket vett rá az őt jelölő koalícióra történő szavazásra, italért és némi készpénzért cserébe.⁶⁸ A választáson a másik induló jelölő szervezet a fentebb, Turgyán Tamás hozzászólásában is kritizált EÖGYKE volt. A mentelmi jog felfüggesztéséről szóló mentelmi bizottsági ülésen Serkisian Szeván is megjelent, azt állítva, hogy „ő csak tanúja volt az ügy tárgyát képező cselekménynek, nem elkövetője”.⁶⁹ Külön pikantériája a történetnek, hogy később ugyanazért a cselekményért a 2022-ben megválasztott szószóló, Akopján Nikogosz mentelmi jogát is felfüggesztették.⁷⁰

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Jól látható, hogy a magyarországi örmény nemzetiség politikailag olyannyira megosztott, hogy ezzel a szószólóválasztás demokratikussága, átláthatósága is megkérdőjelezhetővé válik, így esetükben hatékony képviselőről aligha beszélhetünk. Noha az első vizsgált ciklusban Turgyán Tamás igyekezett – leginkább – az Örményországgal való kapcsolattartás fontosságát napirenden tartani, ezen kívül érdemi képviselői tevékenységet nem látunk az örmény szó-

68 „H-6859 országgyűlési határozat”, Budapest, 2019. július 12. <https://www.parlament.hu/irom41/06859/06859.pdf>

69 Herczeg Márk, „Választási csalásért felfüggesztették az örmény nemzetiségi szószóló mentelmi jogát”, *444.hu*, 2019. július 12. <https://444.hu/2019/07/12/valasztasi-csalasert-felfuggesztettek-az-ormeny-nemzetisegi-szoszolo-mentelmi-jogat>

70 Herczeg Márk? „Választási csalásért felfüggesztették egy örmény nemzetiségi szószóló mentelmi jogát”, *444.hu*, 2022. június 7. <https://444.hu/2022/06/07/valasztasi-csalasert-felfuggesztettek-egy-ormeny-nemzetisegi-szoszolo-mentelmi-jogat>; „H-203 országgyűlési határozat”, Budapest, 2022. június 7. <https://www.parlament.hu/irom42/00203/00203.pdf>

szólóktól. A kétoldalú kapcsolatok az ismert, bemutatott események miatt csak jóval később, 2022-ben álltak helyre valamelyest. Erre az Országgyűlés plenáris ülésén már senki nem reagált, a 2022-ben szószólóvá vált Akopjan Nikogosz egyelőre nem szólalt fel az Országgyűlésben. Az örmény hangok hiánya azért feltűnő, mert 2023-ban Azerbajdzsán felszámolta az addig örmény ellenőrzés alatt álló szakadár Hegyi-karabahi Köztársaságot, és anyaországukba elűldözte a kb. 150 ezres örmény lakosságot, akik az anyaországba menekültek, és azóta is határmenti incidensek jellemzik a helyzetet. Orbán Viktor miniszterelnök 2023 végén gratulált Iham Alijev azeri elnöknek a térség stabilitása érdekében végzett munkájához. Érdekes lenne látni, hogyan reagált volna minderre egy örmény nemzetiségi szószóló, hiszen a kétoldalú kapcsolatfelvételt remélő Turgyán Tamás felszólalásaihoz képest a keresztény örmények helyzete csak még rosszabbra fordult.

ROMA

A magyarországi roma kisebbség a legnagyobb létszámú nemzetiség Magyarországon. Megfelelő mértékű politikai mobilizáció esetén a legnagyobb esélye lenne arra, hogy ne csak szószólót, hanem teljes jogú képviselőt válasszon az Országgyűlésbe. Ezzel szemben 2014-ben 14 271 fő volt feliratkozva a névjegyzékbe, amely számról előre tudható, még ha mindenki el is menne szavazni, akkor sem érné el a lista a várható kedvezményes kvótát. Ennek megfelelően 4048 szavazattal szószólót választottak az Országgyűlésbe.

2014–2018, FARKAS FÉLIX

A roma nemzetiségi szószóló a Fidesszel megállapodást jegyző Lungo Drom egyik vezető politikusa, Farkas Félix lett. Farkas Félix első szószólói ciklusában mindösszesen három felszólalást tett.

2014. november 21-én (30. ülésnap 140.) arra kérte az Országgyűlési képviselőket, a költségvetés elfogadásakor támogassák, hogy a nemzetiségi önkormányzatok „a megemelkedett feladataikhoz mértén megkaphassák a növelt finanszírozást is”.

Ezután legközelebb három évvel később szólalt fel, 2017. december 11-én (265. ülésnap 398.) napirend után felidézte, hogy Zagyva György Gyula, a Jobbik képviselője (és más jobbikosok) a holokauszt áldozatain viccelődnek. Arra hívta fel a figyelmet, hogy a Jobbik hiába próbál meg „cukiskodással” roma szavazatokat gyűjteni, valójában soha nem változnak meg. „Nekimentek a zsidóknak, nekimentek a cigányoknak, nekimentek a nyugdíjasoknak. Ezután ki lesz a következő? A nők, a gyerekek, a gyengénlátók? Vagy mindegy a hatalomért?” – állított fel egy érdekes listát.

E ciklusbéli utolsó hozzászólásában, 2017. december 12-én (266. ülésnap 102.), szintén napirend után a kormány védelmére kelt. Elmondása szerint túl sok a kritikai hang a közoktatás tekintetében, ezért a cigányság nevében – meg-

említve az ingyenes tankönyvet, ösztöndíjprogramot – meg kell védenie a kormányt, mivel az valódi esélyt kínál és nem propagandatevékenységet folytat. „Hálásak vagyunk, hogy a jelenlegi kormány nem propagandaként használja az esélyegyenlőség eszméjét, a felzárkóztatás fogalmát, hanem valódi lépéseket tesz, és komoly lehetőségeket teremt nekünk, romák számára az integráció érdekében” – fogalmazott.

A közoktatás helyzetének, az iskolai szegregációnak a mély elemzése nélkül is érdekes kontextusba kerül ez a hozzászólás, ha felidézzük, hogy – bár ítélet csak 2019-ben született – ebben az időszakban már zajlott a gyöngyöspatai iskolai szegregációról szóló per, melynek végén, 2019-ben 99 milliós kártérítést kaptak a szegregált gyöngyöspatai roma tanulók.⁷¹ Az ítélet kimondta, hogy a tanulókat származásuk alapján különítették el, nem részesültek olyan minőségű oktatásban és nevelésben, mint nem roma társaik, ennek ellenére a kormány és Orbán Viktor miniszterelnök az ítéletet személyesen is igazságtalannak nevezte, a kártérítést pedig mindenféle munka nélkül járó pénznek, és úgy fogalmazott, hogy a gyöngyöspataiaknak (értsd nem romáknak) igazságot kell szolgáltatnunk.⁷²

Farkas Félixet e ciklus kapcsán több kritika is érte, megkapta a „néma levente” jelzőt is, amely jelző eddig csak Farkas Félixet, sokáig a Fidesz egyetlen roma képviselőjét illette. Vélhetően ennek köszönhetően is, újraválasztása utáni második ciklusára Farkas Félix aktívabbá vált, több felszólalást tett.

2018–2022, FARKAS FÉLIX

Második ciklusában, talán részben a kritikák hatására, Farkas Félix már 26 felszólalást jegyez, jellemzően napirenden kívüli felszólalásokkal növelte saját láthatóságát a plenáris ülés munkájában.

2018-ban az ukrainai Lembergben gyűlöletbűncselekmény áldozata lett egy magyar anyanyelvű roma férfi, és a támadásban többen is megsérültek. Farkas

71 Zsilák Szilvia, „99 milliós kártérítést kaptak a szegregált gyöngyöspatai roma tanulók”, [abcug.hu] 444.hu, 2019. szeptember 18. <https://444.hu/2019/09/18/99-millios-karteritest-kaptak-a-szegregalt-gyongyospatai-roma-tanulok>

72 Szurovecz Illés, „Orbán szerint igazságtalan, hogy kártérítést kaphatnak a roma gyerekek, akiket éveken át elkülönítettek az iskolában”, 444.hu, 2020. január 9. <https://444.hu/2020/01/09/orban-szerint-igazsagtalansag-hogy-karteritest-kaptak-a-roma-gyerekek-akiket-eveken-at-elkulonitettek-a-iskolaban>

Félix 2018. július 20-án (20. ülésnap 10.) erre emlékezett. Napirend utáni felszólalásában túrhetetlennek nevezte az esetet, és beszámolt arról, hogy Szuperák Brigitta ukrán szószólóval Ukrajnába látogatott, és az ottani kormány tájékoztatta az elkövetők elfogásáról és fellépéseiről a gyűlölet-bűncselekmények ellen. Farkas Félix érdekes összefüggésekre próbált rámutatni. A felszólalást oda futtatta ki, hogy megköszönte a magyar kormánynak, amiért megvédi a magyarországi nemzetiségeket (is) a bevándorlóktól. Szintén megköszönte a magyar kormánynak az erkölcsi és anyagi támogatást (gondolva a megemelt támogatásra), és a „Brüsszellel szembeni erős kiállást”, tökéletesen illeszkedve a kormány kommunikációjába.

2018. szeptember 17-én (22. ülésnap 234.) gratulált Mága Zoltánnak a Magyar Érdemrend Tisztikereszt Polgári Tagozat kitüntetéséhez, és ennek kapcsán arra hívta fel a kormányt, hogy terjessze ki a korábban „Muzsikáló Budapest”, majd „Muzsikáló Magyarország” néven ismertté vált, a cigányzenészek kedvező, állami támogatott formában történő, éttermi foglalkoztatását biztosító programot.

2018. szeptember 24-én (24. ülésnap 110–112.) az Európai Parlament ún. Sargentini-jelentés elfogadása körüli vitához szólt hozzá a kormánypártok oldalán. Felvetése szerint az EP szavazási módszere nem szabályos, mivel a tartózkodó szavazatokat nem számolták a nem szavazatok közé. A tartózkodás nem számít leadott szavazatnak az EP állásfoglalása szerint, ezt a kormánypártok élesen kifogásolták. Farkas Félix megígérte, hogy napirend után beszámol a romák aktuális helyzetéről, mivel szerinte a jelentés e tekintetben súlyos csúsztatásokat tartalmaz.

Ennek megfelelően az aznapi, 202. számú, napirend utáni felszólalásában visszautasította, hogy a jelentés „aggályosnak tartja” a nemzetiségek, köztük a romák jogait. A jelentést a kormányzati kommunikációval összhangban rágalomgyűjteménynek nevezte, bár elismerte, hogy voltak problémák, azokat a korábbi, nem Fidesz-vezette kormányokhoz köti. Felidézte, hogy az ún. „romagyilkosságok” is az előző kormány alatt történtek. Véleménye szerint a gyűlöletbeszéd alaptörvényi tilalma is komoly védelmet jelent, és a rasszista indíttatású bűncselekmények büntetési tételét is emelték. „Ugyancsak nem felel meg a valóságnak, hogy a romák továbbra is rendszerszintű, hátrányos megkülönböztetéssel és esélyegyenlőséggel szembesülnek az élet valamennyi területén, de nem felel meg a valóságnak az sem, hogy a roma közösség továbbra is széles körű diszkriminációnak és kirekesztésnek, munkanélküliségnek, továbbá lakhatási és oktatási szegregációnak van kitéve. Ezekkel az állításokkal szemben

a kormány elkötelezett a romák társadalmi befogadása terén” – fogalmazott, anélkül, hogy bármiféle adatot felhozott volna a jelentés megállapításainak cáfolatára. Elmondása szerint a romák többsége ma nem a segélyt, hanem a foglalkoztatást „választja”, illetve szerinte a kormány elköteleződését mutatja az is, hogy 2011-ben elkészült a romastratégia.

2018. november 12-én tett napirend utáni felszólalásában (38. ülésnap 38.) ugyancsak a korábban is említett romagyilkosságokról szólt, azokról emlékezett meg. Felidézte, hogy az áldozatoknak csak „azért kellett meghalniuk, mert cigányok voltak.” A fontos évfordulóról szóló megemlékezést szintén a kormány dicséretével zárta. „[A] jelenlegi kormánynak köszönhetően a Magyarországon élő nemzetiségeknek már nem kell tartaniuk ilyen vagy ehhez hasonló súlyos tragédiák előfordulásától, hiszen Magyarország védi a nemzetiségeit, ideértve magunkat, a hazai cigányságot is, elkötelezett a rasszizmussal, a romaellenességgel és a gyűlöletkeltéssel szemben is. Nem csupán az Alaptörvényben fogalmazza meg, de a nemzetiségekhez tartozók érzik is, hogy fontosak Magyarország számára, valóban államalkotó tényezők.”

2018-ban még két hozzászólást tett a népszámlálással kapcsolatban. (Az eredetileg 2021-ben esedékes népszámlálást végül 2022-ben tartották meg a Covid19-járvány miatt.)

2018. november 28-án a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága nevében megköszönte (45. ülésnap 60.) a nemzetiségi napirenddől nyilvánítást, majd arra tért ki, hogy nem látnak veszélyt a nemzetiségi adatok felvételében, sőt azt kifejezetten fontosnak tartják, különösen így, hogy a törvény rendelkezik megfelelő technikai megoldásról az adatnak az adatfelvétel pillanatában történő álnevesítésére. Felvetette továbbá, hogy az anyanyelv esetében is kötelezővé lehetne tenni az adatszolgáltatást. A Bizottság álláspontja szerint „a nemzetiséghez tartozás ma Magyarországon büszkén vállalható, az adatszolgáltatási kötelezettség e körrel történő bővítése indokolt lehet, mivel Magyarország többnemzetiségű ország”, és nem merül fel „sem a közvetlen, sem a közvetett megkülönböztetés veszélye”. Újfént megköszönte Magyarország kormányának a támogatásemeléseket, az erkölcsi megbecsülést, az elfogadásukat, amelyek az identitásvállalás alapjai lehetnek.

2018. december 11-én (49. ülésnap 64.) bejelentette, hogy végül nem nyújt be önálló módosító indítványt a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága.

2019. február 18-án (53. ülésnap 18.) napirend előtt az „éppen a baloldal felé kacsintgató” Sneider Tamás jobbikos képviselő skinhead múltját hozta fel.

Kiemelte, hogy a kilencvenes években rendszeresek voltak a skinhead-csoportok romák elleni támadásai, és a kétezres években pedig megalakult a Magyar Gárda is, hasonló szellemben. Tekintettel arra, hogy ebben az időszakban már megindult az ellenzéki pártok között valamiféle közeledés, szövetségkeresés a választásokra való készülés jegyében, Farkas Félix igyekezett az egészet a „baloldalra” hárítani: „Szeretném hangsúlyozni, hogy ez mind a szocialista kormányzás ideje alatt” – fogalmazott. Felemlgette a romagyilkosságokat is, és alaposabb kifejtés nélkül megjegyezte, hogy „Már akkor felmerült a halvány gyanú, hogy a szocialisták és a Jobbik esetleg nem is ellenségek, mint az egy kívülállónak tűnhet. Ez mára már egyértelmű, hiszen közös rendezvények, közös eszmék és közös politikai aktivitás jellemzi a két oldalt”. Értékelése szerint a Jobbik roma- és zsidóellenes szemlélettel rendelkezik, és „nem változik meg soha”, a magukat liberálisnak valló baloldali képviselőknek viszont el kellene gondolkodniuk azon, hogy a hatalomszerzés érdekében összeállnak-e ezzel a párttal. „Bár ezen már nem is igazán önöknek kell elgondolkodni, hanem majd a választópolgároknak” – helyesbített.

2019. február 20-án (55. ülésnap 6.) a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2015. február – 2017. február) című beszámoló⁷³ elfogadásához szólt hozzá a nemzetiségek bizottsága nevében. „A bizottságunk az Igazságügyi bizottság határozati javaslatában foglaltakkal egyetért” – kezdte. Kifejtette, hogy „önök” teremtették meg a nemzetiségi szószólói intézményrendszert. A 2013–2015 közötti időszakról szóló beszámoló idején a nemzetiségi szószólók intézménye még „gyerekcipőben járt”, de mostanra hivatalosan is részt vesznek az Országgyűlés munkájában, ami a „sarokszámok emelkedésében is megmutatkozik.” Ritter Imre felszólalására utalt előre, tehát a számokra saját maga nem tért ki, de érdemes kiemelni, hogy ő is a szószólók jelenlétéhez kötötte az intézményi támogatások emelkedését. A másik érdekes pont, hogy az ő elképzelése szerint is a szószólói intézményrendszer nemzetközi példaként szolgálhat. „[...] más országokban is mintának és követendő példának gondolják a nemzetiségek parlamenti jelenlétét” – állította.

Kritikai észrevételt nem fogalmazott meg, sőt kifejezte, hogy „úgy gondolom, hogy a nemzetiségek és a kormány között kialakult együttműködés példaértékű.”

73 „B/2160. Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2015. február – 2017. február).” Magyarország Kormánya, Budapest, 2018. október. <https://www.parlament.hu/irom41/02160/02160.pdf>

Ugyanezen a napon, a 26. számú felszólalásában visszautasította a baloldali és a jobbikos kritikákat a nemzetiségek és a romák helyzetére vonatkozóan, felidézve a korábban általa már bemutatott Sneider Tamás-féle jelenséget, illetve kritizálva az MSZP-kormány alatti munkaerőpiaci helyzetet. A Jobbik képviselői bekiabálásokkal lényegében belefojtották a szót, amelyben végül arra jutott, hogy a jobbikosok már „nemcsak a romákban keltettek félelmet, hanem mindenkiben.”

2019. május 27-én (67. ülésnap 236.) napirend után a Mi Hazánk Mozgalom törökszentmiklósi akciójáról beszélt. A Mi Hazánk Mozgalom egy üzletben történő összetűzés után tartott erődemonstrációt a városban, és különösen a romák lakta utcákban. Farkas kifejtette, hogy a rendfenntartás nem a párt feladata, és „mivel Magyarország elkötelezett a rasszizmussal, a romaellenességgel és a gyűlöletkeltéssel szemben is, bízom abban, hogy a Mi Hazánk Mozgalom és egyetlen szélsőséges szervezet sem szakítja szét az együtt élőket, és nem ver éket a többségi társadalom és az itt élő roma nemzetiség közé”.

2019. június 19-én (75. ülésnap 32–36.) a költségvetésről szóló vitához szólt hozzá. Először is, már tulajdonképpen nem is a kormánynak, hanem személyesen Orbán Viktornak mondott köszönetet. Megállapította, hogy „Orbán Viktor miniszterelnök 2010-es kormányalakítása óta a kisebbségek nemzetiségek lettek, a minimális költségvetési támogatások megnöttek, 2010 óta csaknem a háromszorosukra duzzadtak”. Ezután kifejtette, hogy a nemzetiségekkel kapcsolatos tételek megbontásra kerültek a költségvetés különböző fejezetei között, hogyan történt az, hogy a többi nemzetiséggel ellentétben a romákkal kapcsolatos támogatások, összegek már a Belügyminisztérium fejezete alatt szerepelnek. E kapcsán nem fogalmazott meg sem aggályt, sem örömet. Szólt a helyi nemzetiségi önkormányzatok támogatásának fontosságáról, a nemzetiségi pályázatokról, az önkormányzati intézményekről. Ideje lejártával a parlamenti konszenzus fontosságára hívta fel a figyelmet. „Úgy gondolom, hogy nemzetiségi parlamenti szószólóként következetes és tisztességes munkával, szószólótársaimmal és a bizottsággal el tudtuk érni azt, hogy a magyar Országgyűlés minden frakciója és minden képviselője a Magyarországi nemzetiségek bizottsága által beterjesztett törvénymódosító javaslatokat egyhangúlag szavazta meg, és ezért hálás köszönetemet fejezem ki. Arra kérem önöket, hogy most is tegyék ugyanazt, fogadják el a költségvetést a nemzetiségi módosításokkal együtt” – fogalmazott.

2019. július 8-i hozzászólásában a többlettámogatások mértékéről adott tájékoztatást, és a törvényjavaslat elfogadására szólított fel. (82. ülésnap 55.)

2020. március 2-án (109. ülésnap 206.), napirend utáni felszólalásában elsőként Szentandrassy István Kossuth-díjas roma festőművész haláláról emlékezett meg. Majd rátért eredeti témájára, a gyöngyöspatai iskolai szegregáció kapcsán hozott ítéletre. Ahogy fent erről említést tettünk, a 2019 év végi ítélet szerint a Gyöngyöspatán szegregált osztályokban tanuló roma diákok (és szüleik) összesen 99 millió forintos kártérítésre jogosultak az ítélet szerint. A kormányzati kommunikációban az eset a „többségi társadalommal” szembeni igazságtalanságként jelenik meg. Farkas Félix felszólalásában az előző, szocialista vezetésű kormány felelősségét emelte ki, mivel elmondása szerint az ítéletben szereplő szegregációs időszak nagy része a 2010 előtti időszakra esik, 2004-ben kezdődött. „Önök akkor szegregáltak, a jelenlegi kormány pedig ösztöndíjprogramokkal segíti a tehetséges, jól tanuló roma fiataljainkat.” Meglátása szerint az ellenzéki politikusoknak nem a kormányzat ez esettel kapcsolatos kommunikációja elleni tüntetéseken kellene felsorakozniuk, hanem „felszólalásaikkal inkább próbálják közelebb hozni egymáshoz a többségi társadalmat és a hazai cigányságot. Magyarország számára ugyanis nem az itt élő több százezer cigány jelenti a komoly veszélyt, mint inkább az, hogy bakancsos kopaszokhoz hasonlóan, lassan már az újonnan összefogott ellenzék is éket akar verni, árkot akar ásni cigányok és magyarok közé álságos megszólalásaikkal és megnyilvánulásaikkal pedig valójában ellenségeskedést akarnak szítani, és stigmatizálni akarják a hazai cigányságot”.

2020. május 18-án, napirend előtti felszólalásában (129. ülésnap 48.) május 16-ra, a Roma ellenállás napjára emlékezett. Elbeszélése szerint a Birkenau melletti haláltáborban „1944. május 16-án a cigány tábor összefogott, a halálukat jelző gongszóra senki nem jött elő. Félelmüket leküzdötték, mert élni akartak. A Zigeunerlager lakói ellenálltak és kitartottak”. Kiemelte, hogy „a magyar társadalom történelmének tragikus fejezete ez”.

2020. május 18-án (129. ülésnap 294.) a koronavírus-járvány megfékezésére tett kormányzati intézkedéseket dicsérte, különösen a tanodák digitális fejlesztése érdekében tett lépéseket. „Hangulatkeltés helyett higgadtságra, türelemre, összefogásra, szolidaritásra van szükség.”

2020. szeptember 22-én a következő, nemzetiségek helyzetéről szóló beszámolóról szóló vita zajlott. Ander Balázs (Jobbik) képviselő hosszasan beszélt (151. ülésnap 54.) arról, hogy „nem előítélet, hanem megoldatlan problémák” vannak jelen a cigányság kapcsán. Farkas Félix erre reagálva, hozzászólásaiban (151. ülésnap 58. és 64.) felidézte a Magyar Gárdát, illetve a Jobbik korábbi, gyű-

lőletkeltő kommunikációját, és visszautasította az Ander által elmondottakat. Meglátása szerint a Jobbik csak cigány szavazatokat próbál szerezni, de ez úgysem fog sikerülni. „Önök akkor is ott voltak, amikor a szocialista kormányzás ideje alatt mi sírtunk, akkor, amikor halomra lőtték a cigányságot. A gyilkos az ötéves kisgyermek életét sem kímélte. Önök akkor masíroztak, félelmet keltettek, és ezt a magyarországi cigányság nem fogja elfelejteni, ezt most mondom.”

2020. november 2-án (160. ülésnap 32.) napirend előtt megint arról beszélt, hogy a Jobbik cigányellenes, és a baloldali pártok asszisztálnak ehhez. „Jakab Péter, a Jobbik pártelnöke igen sokszor rasszista kijelentéseket tett. Szerinte a cigányok jelentős része lop, a szoba közepére piszkít, és nem akar dolgozni, mélyigénytelen életvitelt akar fenntartani, élősködő és romboló. Ehhez pedig a baloldal valamennyi pártja asszisztál. Talán még egyet is értenek ezzel? Mert ugye, a szerencsi időközi választáson az ellenzéki baloldal a mögé a Bíró László mögé sorakozott fel, akinek szintén voltak rasszista megjegyzései. Nem csodálkozom ezen, hiszen ő is a Jobbikhoz tartozik. Szégyenteljes, hogy a magát liberálisnak tartó baloldal nem határolódik el az antiszemita megnyilvánulásokat hordozó Jobbiktól és Jakab Péter krumplosztogató nézeteitől sem” – fogalmazott. Felszólalásának apropóját elmondása szerint az adja, hogy egy kormánypárti időközi választási siker kapcsán olyan hangok kerültek előtérbe, melyek szerint csak a romák szavazataival nyert.

2020. november 3-án (161. ülésnap 32.) Balogh József „Paci”, józsefvárosi önkormányzati képviselő, ismert roma folklórzenész haláláról emlékezett meg, majd a tizenkét évvel ezelőtti romagyilkosságokra terelte a szót. A tragédiáról történő megemlékezés ezúttal is azt a célt szolgálta, hogy az ellenzéki pártok ellen szólaljon fel, és a Fidesz-kormányt dicsérje. „Mindannyiunk közös gyásza az, hogy a szocialista kormányzás idején, 2008-ban ilyen tragédiák rázták meg hazánkat, és még csak együttérzést sem érezhettünk tőlük. Éppen abban az időben, amikor a Jobbik Magyar Gárdával masírozott, riogatott és félelmet keltett. [...] Az Orbán-kormány a megalakulása után azonnal cselekedett, beszüntette a szélsőséges félkatonai szervezetet, így a Magyar Gárda működését is. Ezzel egy időben felderítette a gyilkosság elkövetőit is.”

A 2021. évi első felszólalásában (179. ülésnap 48.) lényegében megismételte az előző felszólalását, ezúttal gondolati szinten a náci haláltáboroktól eljutva az ellenzéki összefogásig. „1945. január 27-én szabadult fel a leghírhedtebb náci haláltábor, Auschwitz-Birkenau. Az ENSZ Közgyűlése 2005-ben emléknappá nyilvánította január 27-ét. [...] Nekünk, romáknak mindennap emlékeznünk

és emlékeztetnünk kell erre, hogy soha többé ne ismétlődhessék meg ez a borzalom” – fogalmazott, majd felemlgette a kilencvenes évek skinhead-mozgalmát, a Magyar Gárdát és a romagyilkosságokat is, majd a jelenlegi kormányt dicsérte. Felszólalása végén az Országos Roma Önkormányzat egyik elhunyt képviselőjéről, Rafael Gyuláról emlékezett meg.

2021. március 16-án (183. ülésnap 36.) egy újabb halálhírről számolt be napi-rend előtt. Vajda Gyuláról, a 100 Tagú Cigányzenekar hegedűművészeréről emlékezett meg. Felszólalásában két budapesti kerületi polgármestert, Niedermüller Pétert és Pikó Andrást kritizálta, amiért „elnyomják a cigány kultúrát”. Arról van szó, hogy az előbbi vezette VII. kerületből a 100 Tagú Cigányzenekar kényszerült elköltözni, az utóbbi vezette VIII. kerületben pedig csökkentették a Józsefvárosi Cigányzenekar létszámát. Farkas örömet fejezte ki a kormánypárti polgármesterek és a kormány támogatása miatt, és kijelentette, hogy „a cigányzenészeknek nagy múltjuk van, és ha nem a baloldalon múlik, akkor jövőjük is lesz.”

2021. április 8-án (188. ülésnap 30.), A roma kultúra világnapján is felidézte a fent ismertetett konfliktust, majd kiemelt néhány hazai és néhány nemzetközi cigány származású előadót. Sajnálataát fejezte ki, amiért a koronavírus-járvány miatt sok kulturális program elmaradni kényszerül immár második éve. Felszólalásának legérdekesebb pontja, amikor a nemzetközileg ismert sztárok roma származását emlegette fel. Néhány előadó roma származása kérdéses, vagy legalábbis kevésbé ismert a listán. „Világhírű és roma: Elvis Presley, Kalkuttai Boldog Teréz, Carlos Santana, Zlatan Ibrahimović, Eric Cantona, Charlie Chaplin, Karel Gott. Cigányságukat büszkén vállalták vagy vállalják a mai napig” – fogalmazott.

A 2022-es választásokig még három alkalommal szólalt fel. 2021. május 17-én (197. ülésnap 36–38.) ismét a holokauszt roma áldozataira történő emlékezés kapcsán tett kampányjellegű felszólalást az ellenzéki pártok ellen és a Fidesz mellett. „A cigányság által átélt embertelen megaláztatásra és a méltánytalanságra mondott nemet több ezer ember azon a napon, 1944. május 16-án. Bátrak voltak mindannyian. És nemet mondunk most is a cigányellenességre. Nemet mondunk az antiszemita, rasszista eszmék jelenlétére, ahogy nemet mondtunk a judapestező képviselőjelöltekre is. Nem akarunk többé romagyilkosság-sorozatot, nem akarunk Magyar Gárdát és nem akarunk gyűlöletbeszédeket. És nem akarjuk azt a Jobbikot sem, amelyik napjainkban a szocialistákkal kéz a kézben készül a 2022-es választásokra, pedig nem is olyan régen még cigányellenes megnyilvánulásaikkal botrányoztattak meg minden jóérzésű embert.”

Ezek után már csak az „adatváltozás-kezelési szolgáltatás bevezetésével, továbbá az állampolgárok adminisztratív terheinek csökkentésével összefüggő egyes törvények módosításáról” szóló törvényjavaslat vitájához szolt hozzá. A javaslat összességében tehát szerinte bővíteni kívánja az ügyfelek által igénybe vehető elektronikus szolgáltatások körét, és kényelmi szolgáltatásokat kínál az ügyfeleknek a különböző hatósági eljárások során. Leegyszerűsítve, a javaslat lényegében a közműátírás megkönnyítését teszi lehetővé. Farkas Félix a nemzetiségi bizottság előadójaként azt emelte ki, hogy a nemzetiségekhez tartozók egyes adatai, azok írásmódja sokszor eltérhet a szokásostól, így többféle adatrögzítés kerülhetett a rendszerbe, de az a törvényjavaslat egységesít, és ez üdvözlendő. Ezt emelte ki mindkét hozzászólásában. (2021. 10. 19., 217. ülésnap 191.; 2021. 11. 08., 220. ülésnap 267.)

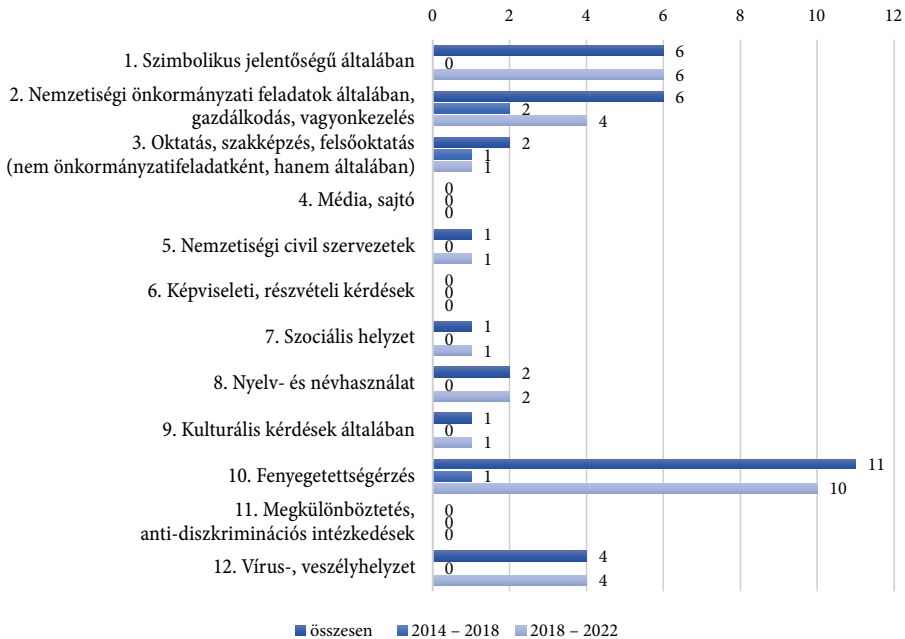
ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK ÉS A 2022-ES LISTAÁLLÍTÁS SIKERTELENSÉGE⁷⁴

Farkas Félix tehát első ciklusában nem igazán hallatta a hangját. Az ezzel kapcsolatos kritikák hatására aktívabb szerepre váltott, többször képviselte a nemzetiségek bizottságát is a plenáris üléseken, de aktivitásnövekedése leginkább annak köszönhető, hogy rendre szót kért napirenden kívül is. Érdeemes kiemelni, hogy a cigány kisebbség különös helyzete kizárólag ezekben a napirenden kívüli, jellemzően az ellenzéki pártokkal kapcsolatos kritikák megfogalmazásakor válik hangsúlyossá.

A költségvetési kérdésekben, vagy egyéb országosan fontos kérdésekben nem igazán jelenik meg a cigány kisebbség helyzete, nem kerülnek elő szociális problémák vagy a szegregációval, előítéllettel kapcsolatos ügyek. A koronavírus kapcsán előkerültek a tanodák, de ezen kívül a gyöngyöspatai szegregációs per-ről való beszámoló is inkább csak annak eszközeként jelenik meg, hogy Farkas Félix a cigányság nevében a kormánynak köszönetet mondhasson, a kormányt dicsérhesse, az ellenzéket kritizálhassa. Ez aligha nevezhető a roma kisebbség érdekei hatékony képviseletének, Farkas Félix felszólalásait tekintve plusz egy

⁷⁴ A következő néhány bekezdés átdolgozott részleteket tartalmaz az alábbi írásból: Kállai Péter, „How to Lose (the Almost) Guaranteed Representation – Recent Developments concerning Roma Parliamentary Representation in Hungary”, *ECMI Minorities Blog*, 2022. március 11. DOI: <https://doi.org/10.53779/DJPMo924>

szavazat nélküli kormánypárti képviselőként jelenik meg jórészt a 2018–2022 közötti időszakban a plenáris üléseken.

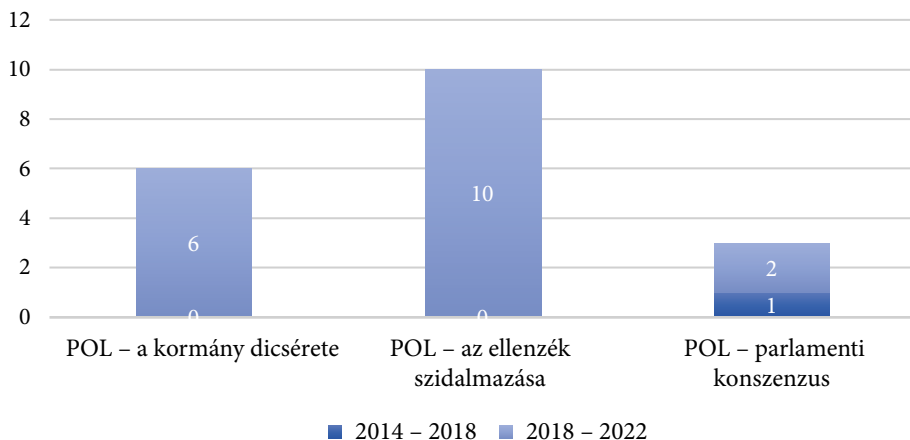

8. ábra: Farkas Félix roma szószóló felszólalásainak témakörei

A 2022-es választások után nem került az Országgyűlésbe roma szószóló. Áder János köztársasági elnök 2022. január 11-én írta ki a választásokat április 3-ra, ennek megfelelően az országos nemzetiségi önkormányzatoknak legkésőbb január 31-ig kellett (volna) listát állítaniuk. Ez a többi 12 nemzetiségnek sikerült, az Országos Roma Önkormányzatnak azonban nem.

Mindez tulajdonképpen azzal van összefüggésben, hogy a rendszerből hiányzik a verseny, a választók nem választhatnak a különböző jelöltek közül, így aki a listát vezeti, az biztosan szószóló (vagy akár képviselő) lesz. Más-ként megfogalmazva, egy képviselő megválasztásához magas fokú egységre, egyetértésre van szükség a nemzetiségben belül, és egy bizonyos mértékig erre már a listaállításkor szükség van. Az alacsonyabb létszámú nemzetiségek számára ez nem jelenthet különösebb nehézséget, hiszen a tét is kisebb: nem egy potenciális képviselő, hanem egy biztosan („csak”) szószóló megválasztására készülhetnek. (Ezzel együtt persze látunk ilyen esetekben is konfliktusokat,

vitákat.) A roma, mint a legnagyobb magyarországi nemzeti kisebbség számára azonban az, hogy a versengő helyzet helyett belső egységet kell felmutatni, komoly belső feszültségeket generál és hoz felszínre, mutat meg a szélesebb nyilvánosság számára is.

9. ábra: A plenáris üléseken expliciten kifejezett politikai szimpátia Farkas Félix felszólalásaiban

2021 végén már arról lehetett hallani, hogy az Országos Roma Önkormányzat célul tűzi ki a kedvezményes kvóta elérését, és szószóló helyett teljes jogú képviselőt küldene az Országgyűlésbe. A hírek szerint az ORÖ akkori elnöke, Agócs János magának nézte ki a pozíciót. (A két pozíció természetesen összeférhetetlen, feltehetőleg az ORÖ elnöki posztjától megvált volna.) A 47 tagú közgyűlés többsége hajlott is arra, hogy ne az addigi szószóló Farkas Félixet támogassák újra. Annak ellenére, hogy Farkas szervezete, a Lungo Drom rendelkezett a legnagyobb frakcióval a közgyűlésben, a többség Agócs mellé állt, és a 2021. november 9-i ülésen megválasztották Agócsot listavezetőnek. Agócs János 21, Farkas Félix mindössze 18 szavazatot kapott. Mivel a szavazás titkosan zajlott, csak sejthetjük, hogy nem csak legközelebbi szövetségesei szavaztak Agócsra, hanem talán még néhány Lungo Dromos is. Ezek után további hat ember került fel a listára, Farkas Félix nem. Köszönőbeszédében Agócs kifejezte célját a roma közösség mobilizálására és a teljes jogú képviselet megcélzására, annak érdekében, hogy a teljes roma közösséget tudja képviselni a parlamenti munka során.

A Lungo Drom azonban azonnal felülvizsgálati eljárást kezdeményezett. A Budapest Fővárosi Törvényszék elutasította a beadványt, az Alkotmánybíróság azonban befogadta az alkotmányossági beadványt, és megsemmisítette az ORÖ listaállító határozatát. A megsemmisítés melletti fő érv az volt, hogy az ORÖ módosította a saját szervezeti és működési szabályzatát, annak listaállításra vonatkozó részeit, majd helytelenül azonnal a jelöltek megszavazásával folytatta a napirendet. Így nem volt érdemi felkészülési idő az új szabályok alkalmazására, tehát a helyes döntés egy külön közgyűlés összehívása lett volna. Mindennek következményeként az ORÖ kénytelen volt egy újabb közgyűlést összehívni, hogy listát állítson a választásokra.

Időközben több találkozóra is sor került Sztojka Attila, roma kapcsolatokért felelős kormánybiztos, a Belügyminisztériumhoz tartozó Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság főigazgatója (2022 óta a Fidesz frakcióban helyet foglaló parlamenti képviselő) és több ORÖ-tag között. Néhány ilyen találkozón titkos hangfelvétel készült, ami kiszivárgott a sajtónak. A hangfelvétel szerint Sztojka különféle finanszírozási lehetőségekről beszélt, különféle szerződéseket felkínálva a jelenlévőknek. „Félre ne értsétek, ez nem megvásárlás, én senkit nem akarok megvásárolni”⁷⁵ – közölte, majd ki nem mondott politikai elvárásokra célozgatott. Később az is kiderült, Farkas Félixről kért tanácsot arról, hogy kit érdemes megkeresni. Egy másik hangfelvétel szerint nem csak forrásokat ígért, hanem finom fenyegetésként is felfogható célzásokat is tett, kijelentve, hogy mivel a Belügyminisztériumban dolgozik, ezért „mindenkiről tudok sok mindent. Azt is tudom, hogy mikor beszélt kivel, meg hogyan”. Egy másik alkalommal családi ügynek minősítette ezeket a belső folyamatokat.⁷⁶

Ezeket a találkozókat különféle módon értékelték. Az ellenzék szerint egyértelmű zsarolásról és korrupcióról van szó, nyomásgyakorlásról, hogy Farkas Félixet válasszák listavezetővé. Az ORÖ ismeretlen tettes elleni feljelentést tett, színlelt szerződések ígérete miatt. A Központi Nyomozó Főügyészség ezek után

75 Czene Gábor, „Sztojka Attila kormánybiztos szerződéseket ígért a »körön belül lévő« roma képviselőknek”, *Népszava.hu*, 2022. január 5. https://nepszava.hu/3142465_sztojka-attila-kormanybiztos-szerzodeseket-igert-a-koron-belul-levo-roma-kepviseloknek

76 Czene Gábor, „Újabb hangfelvételen beszél Sztojka Attila arról, hogy aki a család tagja, azt családon belül kezelik, de kívül ezt senki nem érezheti”, *Népszava.hu*, 2022. január 11. https://nepszava.hu/3142979_ujabb-hangfelvetelen-beszelt-sztojka-attila-arrol-hogy-aki-a-csalad-tagja-azt-csaladon-belul-kezelik-de-kivul-ezt-senki-nem-erezheti

megnevezte Farkas Félixet az ügyben.⁷⁷ Mások őszinte, de elfogultan működő, egyoldalú próbálkozásnak látták a dolgot a romák helyzetének javítására, hiszen a különféle „felzárkóztatási” programokat, integrációs programokat mindig is rendre így, az ORÖ tagjain keresztül bonyolították le. (Ami persze attól, hogy rendszeres, még nem feltétlenül helyes, vagy jogkövető helyzet, és a nemzetiség tagjai hatalomnak való kitettségét mindennél jobban bizonyítja.) Sztojka és a kormányzat egyszerű segítségnyújtásként hivatkozott az esetre. Mindenesetre az biztos, hogy a Fidesz-kormány érdeke közeli szövetségésének, Farkas Félixnek az újraválasztása lett volna.

Az ORÖ végül a határidő napján, január 31-én tartott új közgyűlést. Az azt megelőző napokban Farkas Félix győzelmét jósolták a híradások. A közgyűlés végére, egészen éjfélig képtelenek voltak megállapodni a listavezetőről, illetve arról, hogy nyíltan vagy titkosan kell-e szavazni, és így nem csak egy potenciális képviselő megválasztásától, de a szószóló parlamentbe küldésének lehetőségétől is elestek.

A 13 óra hosszan tartó közgyűlésről folyamatos közvetítést adott a Romnet nevű hírportál és annak Facebook-oldala.⁷⁸ A kibontakozó vita – noha természetesen arról szólt, hogy Agócs vagy Farkas – procedurális természetűnek tűnt: titkosan vagy kézfeltartással kell-e szavazni a listavezető személyéről. A Lungo Drom vezetői és Farkas szövetségesei nyilvános szavazást szerettek volna, ami vélhetően Farkas listavezetővé választását jelentette volna, míg Agócs és támogatói a titkos szavazáshoz ragaszkodtak, abban reménykedve, hogy így néhány kormányhoz közelebb, de Farkas Félixet titokban elutasító tag szavazata elnyerhető. Egy ponton Agócs felajánlotta, hogy lemond a jelöltségről, amennyiben ezt Farkas is megteszi, de utóbbi visszautasította az ajánlatot.

Megegyezés híján tehát roma nemzetiségi lista nem született a 2022-es választásra, és így ma senki nem tölti be a különleges képviselői vagy szószóli helyet. Nehéz lenne a kialakult helyzetért való felelősséget pontosan kimérni, de az biztos, hogy a kormány által támogatott Farkas célja az volt, hogy vagy ő vagy senki ne kerüljön a lista élére, ezzel vélhetően azt a kormányzati kíváncsiságot teljesítve, hogy a romák képvisellete kizárólagosan a Fidesz oldalán jelenjen meg.

77 Szalai Anna, „ORÖ: Ismeretlen tettes ellen tettek feljelentést, de a vádhatóság nevesítette az ügyben Farkas Félixet”, *Népszava.hu*, 2022. február 11. https://nepszava.hu/3146116_oro-roma-farkas-felix-feljelentes

78 A történelmi jelentőségű dokumentációért köszönet illeti Hidvéghi B. Attilát.

Eközben az Agócs János⁷⁹ vezette másik oldal mindenképp szeretne volna megátalni, hogy Farkas Félix harmadjára is a parlamentbe kerüljön. Ha így nézzük, bizonyos értelemben mindkét oldal sikerrel járt.

Ugyanakkor a fő felelősséget tényleg inkább a rendszer jellegében lehet megtalálni. A nemzetiségi választási rendszer egésze korábbi megállapodásoknak és külső behatásoknak kitett, és így, hogy a választók nem választhatnak szabadon különböző alternatívák, különböző jelöltek között, ha a felek közötti egyezség nem jön létre, a döntés nem bízható a választókra. Így vesztette el Magyarország legnagyobb nemzetisége, a roma közösség a lehetőséget egy (majdnem) garantált mandátumra. A nemzetiségi önkormányzati rendszer egészét átható klientelizmus jelensége tehát legerősebben a roma önkormányzat esetében van jelen.⁸⁰

Meglepetésre viszont más roma nemzetiségű képviselők kerültek a parlamentbe. Sztojka Attila a Fidesz listájáról jutott be, az ellenzék közös listájáról pedig három roma képviselő került be. Berki Sándor a Párbeszéd frakciójában foglal helyet (bár a pártból időközben kilépett), Lőcsei Lajos a Momentum frakciójában. Varga Ferenc a Jobbik jelöltjeként került a közös listán a Parlamentbe, jelenleg független képviselő, a Demokratikus Koalícióhoz áll közel. Farkas Félix plenáris üléseken végzetten munkájának kontextualizálásához, összehasonlításuk e helyütt csak annyit érdemes megjegyezni, hogy a négy roma képviselő a 2022 és 2024 közötti fél parlamenti ciklus során már 157 felszólalást tett: Berki Sándor 53-at, Lőcsei Lajos 37-et, Varga Ferenc 44-et, és Sztojka Attila 23-at. Az egymással való vitákon kívül (vagy éppen azokban) a cigányságot érintő érdemi kérdések is rendszeresen napirendre kerülnek.

79 Feltehetően Agócs János politikai pályájának végét jelenti, hogy később két képviselőségének is felajánlotta, 30 millió forintért lemond az elnöki tisztségéről és közbenjár a korrupciós pénzt kifizető képviselő elnökké választása érdekében. Lásd Kolontár Krisztián, „Jogerősen négy év fogházat kapott Agócs János, az Országos Roma Önkormányzat volt elnöke”, *24.hu*, 2024. június 27. <https://24.hu/belfold/2024/06/27/agocs-janos-oroszagos-roma-onkormanyzat-jogeros-itelet-utolso-szo/>

80 Lásd erről: Kállai Péter, „Preferential Roma Representation in the Hungarian Parliament is Obstructed by the Fidesz Government?”, *European Yearbook of Minority Issues* 20 (1). 263–282. DOI: <https://doi.org/10.1163/22116117-02001012>

ROMÁN

A körülbelül harmincezres létszámú román kisebbség, bár a népesebbek közé tartozik Magyarországon, valójában szintén nincs gyakorlati esélye arra, hogy teljes jogú képviselőt válasszon. Az országos önkormányzat az elnökét, Kreszta Trajánt jelölte a lista élére.

2014–2018, KRESZTA TRAJÁN

Kreszta Traján első ciklusában mindössze két alkalommal szólalt fel az országgyűlés plenáris ülésein. Első felszólalásában, 2017. október 4-én (244. ülésnap 6.) az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2016. évi tevékenységéről szóló beszámoló⁸¹ elfogadásához szólott hozzá. A nemzetiségek bizottsága nevében a jelentés elfogadását javasolta. Kiemelte, hogy a nemzetiségibiztos-helyettes megjelenése gyakoribbá vált a médiában, illetve elindította Facebook-oldalát, majd angol nyelvű Twitter-oldalát is. „A beszámoló és az elmúlt év gyakorlata alapján a bizottság tartalmasnak és eredményesnek értékelte a biztoshelyettes hivatala és a Magyarországi nemzetiségek bizottsága együttműködését” – fogalmazott Kreszta Traján. 2017. október 16-án (246. ülésnap 270.) is a jelentés elfogadására tett javaslatot. Felszólalásait román nyelvű köszöntő és zárással keretezte.

2018–2022, KRESZTA TRAJÁN

Az MROÖ 2018. február 6-i közgyűlésén döntött a választási listáról, és újra Kreszta Trajánt jelölték listavezetőnek, és így szószólónak. Érdekesség, hogy az őt jelölő közgyűlési tag szerint „kiválóan látta el feladatát” az előző ciklusban.⁸²

81 „B/14301. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2016.”, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2017. <https://www.parlament.hu/irom40/14301/14301.pdf>

82 „Jegyzőkönyv az MROÖ Közgyűlése 2018. február 6-án tartott rendkívüli üléséről”. <https://atruroman.hu/wp-content/uploads/2021/04/Jegyzokonyv-2018-02-06.pdf>

Kreszta Traján a második ciklusában is mindösszesen két alkalommal szólalt fel, és ekkor is az ombudsmani beszámoló kapcsán. 2021. június 8-án a nemzetiségek bizottsága nevében kifejtette, hogy az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2020. évi tevékenységéről szóló beszámolót a nemzetiségek bizottsága megtárgyalta, azt elfogadásra javasolta. Mindkét felszólalásában a Covid19-járvány okozta nehéz szituációkat emelte ki, de szót ejtett az Egyenlő Bánásmód Hatóság ombudsmani hivatalba történő integrálásáról is. „A beszámoló alapján és az elmúlt év tapasztalatai alapján a bizottság tartalmasnak és eredményesnek értékelte a biztoshelyettes hivatala és a Magyarországi nemzetiiségek bizottsága együttműködését, valamint bízik a közös, eredményes munka folytatásában. A fentiek alapján az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága támogatja az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2020. évi tevékenységéről szóló beszámoló plenáris ülésen történő elfogadását” – fogalmazott. (2021. 06. 08., 208. ülésnap 35.; 2021. 10. 18., 216. ülésnap 213.)

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Kreszta Traján a plenáris üléseken tehát nem volt aktív. Mindösszesen egy tárgykörben tett két külön évre vonatkozóan felszólalást, mind a 4 felszólalása a biztosi beszámoló elfogadására tett javaslat. Sem a nemzetiségek érdekeinek képviselete általában, sem a román nemzetiség egyedi ügyei nem kerültek elő. A közgyűlésben a 2018-as listaállításra lényegében fel sem merült, hogy mást, esetleg egy aktívabb szószólót lehetne listavezetőnek jelölni. Annak ellenére, hogy egy 30–40 ezer közötti létszámú, tehát Magyarországon jelentősen mondható nemzetiséget képvisel ilyen módon, Kreszta Trajánt 2022-ben is listavezetőnek jelölték, így jelenleg is parlamenti szószóló. A nemzetiségek bizottságán belül a Köznevelési, Kulturális és Egyházügyi Albizottság tagja, illetve ma már alelnöke.

RUSZIN

A ruszin nemzetiség létszámában az örményhez mérhető, nem érik el a 2500 fős létszámot. Érdekes, hogy ennek ellenére az örményekhez képest kifejezetten aktívak politikai értelemben, 2014-ben 611-en, 2018-ban 893-an, 2022-ben 999-en vannak nemzetiségi választóként feliratkozva a választói névjegyzékbe.

2014–2018, GIRICZ VERA

A ruszin lista 2014-ben 463 szavazatot kapott, a szószóló Giricz Vera lett, aki 2014 és 2018 között 5 felszólalást tett.

Első felszólalásában, 2015. március 19-én (58. ülésnap 54.) mindenekelőtt megköszönte a „leghűségesebb népe”, a ruszinok nevében, hogy II. Rákóczi Ferenc születésnapját emléknappá nyilvánította az Országgyűlés. Felszólalása további részében Az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2013 című beszámoló⁸³ elfogadásáról szóló vitához szólt hozzá a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága nevében. A beszámoló elfogadása kapcsán több kritikát is megfogalmazott a törvényhozás felé, nagyrészt a nemzetiségi ügyekért felelős biztoshelyetessel egyetértésben.

Először is kiemelendő, hogy mennyire másként beszél a cigány „csoportokról” és a többi, „hagyományos értelemben vett” nemzetiségről. Megállapította, hogy „elenyészőek voltak a nemzetiségek részéről érkezett panaszügyek, leszámítva a szegénységben élő cigány csoportok panaszait, amelyek szociális problémáikat próbálták nemzetiségi jogsérelemként megjeleníteni. [...] Az adatok azt is igazolják, hogy a hagyományos értelemben vett nemzetiségek, amelyeknek jogérvényesítő képessége, társadalmi beágyazottságuk, elfogadottságuk nagyobb, ritkán kezdeményeznek eljárást”. Különbség fedezhető fel

83 „B/101. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2013.”, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2014. <https://www.parlament.hu/irom40/00101/00101.pdf>

abban is, hogy míg a cigány önkormányzatok függősége a helyi önkormányzatoktól a közfoglalkoztatásban és segélyezésben jelenik meg, addig más nemzetiiségek önkormányzatainál inkább a helyi támogatástól való függőség a jellemző. Kiemelte viszont, hogy hátrányos megkülönböztetés nem csak a cigányságot érheti, így az ellene való küzdelemre több hangsúlyt kellene fektetni.

Ezen kívül az oktatással kapcsolatos kérdéseket emelte ki a beszámolóból: a nemzetiségi népismeret anyanyelven való oktatása pozitív fejlemény, a köznevelési intézmények SZMSZ-ének és a pedagógiai programjainak elfogadásánál a nemzetiségi önkormányzatok egyetértési jogának kikerülése viszont – egyetértve a biztoshelyettessel – negatívumként tekinthető.

Települési nemzetiségi önkormányzati választást csak olyan településen lehet kiírni, ahol a népszámlálási adatok az adott közösség jelenlétét mutatják. Giricz Vera a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága nevében kritizálta ezt: „Továbbra is vitatjuk, hogy a nemzetiségi önkormányzatok megválasztásának alapja a népszámlálás során a nem kötelezően megválaszolandó nemzetiséghez tartozás legyen, amely egyes nemzetiségi közösségeket választási ciklusokon átívelően hátrányosan érint, mivel nem volt közismert, hogy ezeket az adatokat választási célra is fel fogják használni.” Itt megjegyzendő, hogy a kérdéses szabályt később módosította az Országgyűlés, a települési nemzetiségi önkormányzati választást akkor kell kitűzni, „ha a településen az adott nemzetiség önszerveződése fokának és a településen való honosságának vizsgálata alapján az országos nemzetiségi önkormányzat szükségesnek tartja a település nemzetiségi közösségének öngazgatását”, és a huszonöt fős minimumszám csak kiegészítő szabállyá vált.⁸⁴

Kitért a nyelvhasználattal kapcsolatos kérdésekre is. Kiemelte, üdvözlendő, hogy az „EMMI szerződést kötött az ELTE Idegennyelvi Továbbképző Központtal, és a megállapodás értelmében az intézmény 2014. márciusi határidővel vállalta, hogy a bolgár, a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán nyelvekből államilag elismert nyelvvizsgát akkreditál”. Továbbá felidézte, hogy évek óta kezdeményezik, „a települési önkormányzatok a nemzetiségi ügyek intézésével megbízott referensek kiválasztásánál legyenek figyelemmel a nemzetiségi származásra, nyelvismeretre”, annak érdekében, hogy a nyelvhasználathoz való jog érvényesülni tudjon.

Felidézte továbbá azt is, hogy az ombudsmani struktúra átalakítása negatív hatott a jogintézmény működésére, márpedig a „nemzetiségi jogok védelme

84 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól, 56. §.

nem képzelhető el megfelelő jogintézmények nélkül”. Kijelentette, hogy a vizsgált időszakban nem valósult meg a biztos és a nemzetiségi jogokért felelős biztoshelyettes közötti szoros együttműködés, mivel az új rendszer bevezetése során a jogalkotó a személyi kérdéseket nem rendezte megfelelően, így a nemzetiségi ombudsmanhelyettes, Dr. Kállai Ernő szakmai stábjának létszáma lecsökkent és elvesztette szervezeti önállóságát. „Reméljük, hogy az ombudsmanhelyettesi megbízás lejártával új időszak vette kezdetét, és a személyi feltételek változásával helyére került a nemzetiségi jogok védelmének ellátása” – fogalmazott.

A kritikák ellenére a jelentés elfogadására tett javaslatot. A bizottsági jelentések vitájánál lényegében ugyanezeket a pontokat ismételte meg, összefoglalva, rövidítve a felszólalását, és újfent kérte a jelentés elfogadását. (2015. 04. 13., 64. ülésnap 266.)

2016. március 29-én (137. ülésnap 329.) újfent II. Rákóczi Ferencre emlékezett, és kiemelte a szabadságharcban a ruszinok szerepét. „A ruszinság számára a Rákóczi-szabadságharc sikere a már megszerzett előjogok megőrzését jelentette, és Rákóczi fejedelem biztosította is számukra ennek a lehetőségét. A ruszinok hűséggel harcoltak a magyar és saját szabadságuk védelmében, és kitartottak a legvégsőig [...]”

2016. szeptember 13-án (166. ülésnap 30.) az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2015 című beszámoló⁸⁵ elfogadása kapcsán zajlott vitához szólt hozzá. Kiemelte, hogy „előrelépés tapasztalható az ombudsmani munka nyilvánosságával, valamint a hazai és a nemzetközi közvélemény tájékoztatásával kapcsolatban is, amely alapján a társadalom realisabb képet kaphatott a kulturális autonómia elméleti kérdéseiről és gyakorlati megvalósulásairól”. Továbbá pozitívként értékelte, hogy a 2015 eleji SZMSZ-módosítás következtében a nemzetiségek jogaiért felelős biztoshelyettes önállóbban, hatékonyabban tudja végezni a munkáját. A beszámoló elfogadását kérte ez alkalommal, és a bizottsági jelentések vitájakor is (2016. 10. 10., 172. ülésnap 234.), ám ekkor már – felsorolásszerűen – kiemelt néhány problematikusabb pontot is. „Osztjuk az ombudsmanhelyettes kiemelt ügyek vizsgálatával kapcsolatos megállapításait: egyértelműen sérültek a nemzetiségi önkormányzatok együttműködési jogosítványai; a kulturális autonómia kiterjedtebb formájaként jelenhet meg az átalakult nemzetiségi önkormányzat; a nemzetiségi óvodák működte-

85 „B/9278. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2015.”, Alapvető jogok biztosának hivatala, 2016. <https://www.parlament.hu/irom40/09278/09278.pdf>

tése kiemelt támogatást kellene hogy élvezzen; a nemzetiségi alapon elkülönült oktatás nem jelent szegregációt, támogatjuk az integrált oktatást; a településfelmérési programok végrehajtása súlyos gondokat és problémákat mutat, nem hozta meg a várt eredményeket, Miskolc megyei jogú város önkormányzatának intézkedései ellentétesek a jogállamiság elvével, méltósággellenesek.”

2018–2022, GIRICZ VERA

2018-ban 539 szavazatot kapott a lista. Giricz Vera második ciklusában már csak három felszólalást jegyez.

2020. november 4-én (162. ülésnap 6.) újfent az ombudsmani beszámoló elfogadásához szólott hozzá, ezúttal 2019-re vonatkozóan. Kiemelte, hogy lejárt a nemzetiségi ombudsmanhelyettes mandátuma, így új személyt kellett az ombudsmannak jelölnie a posztra. „A kötelező egyeztetési eljárás folyamán az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége és az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága egyhangú támogatásáról biztosította a korábbi biztoshelyettest. Az Országgyűlés 2019. november 4-én 153 szavazattal ismételten dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébetet választotta a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettesté.” Felszólalásában az egész ciklusra visszatekintett: „2013 és 2019 között 1966 panaszügyben járt el a biztoshelyettes, ezek közül 2020. január 1-jére 1866 ügyet már lezárt, 1515 esetben érdemi intézkedésre is sor került.”

2021. április 29-én (194. ülésnap 152.) és 2021. május 17-én (197. ülésnap 218.) a közélet befolyásolására alkalmas tevékenységet végző civil szervezetek átláthatóságáról és az ezzel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi törvényjavaslathoz szólott hozzá a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága nevében. A törvényjavaslat részeként, az Európai Unió Bíróságának releváns döntése értelmében a 2017. évi LXXVI. törvényt a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról (elhíresült nevén civiltörvényt) hatályon kívül kellett helyezni. A Bíróság „hátrányosan megkülönböztetőnek” és „indokolatlanul korlátozóknak” minősítette a jogszabályt az érintett civil szervezetekre és potenciális támogatóikra nézve.⁸⁶

86 C-78/18 – Bizottság kontra Magyarország. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=o9DC8F62A094DD47E376AFF35AE79778?text=&docid=227569&pageIndex=o&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=882353>

Érdemes rámutatni, hogy Giricz Vera kevésbé foglalkozik a civil szervezetek szabályozásával általában. Nem tért ki arra, hogy szerinte a törvény és az azt felváltó újfajta beszámolási kötelezettségek valóban korlátozóak-e vagy sem, milyen, esetlegesen „dermesztő” hatással lehet a civil közéletre, szinte kizárólag azzal foglalkozott, hogy a szabályozásból maradjanak ki a nemzetiségi civil szervezetek. „[...] bizottságunk továbbra is támogatja azt a szabályozási elvet, mely szerint [...] a törvény hatálya nem terjed ki a nemzetiségi szervezetekre, a nemzetiségi egyesületekre, nemzetiségi alapítványokra. [...] A nemzetiségi szervezetként tevékenykedő civil szervezet nélkülözhetetlen a nemzetiségi önkormányzatok választási eljárásában.” Ezzel a bizottság támogatta és elfogadásra javasolta a törvényjavaslatot.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Giricz Vera a kevésbé aktív szószólók közé sorolható, egy-két kivételtől eltekintve csak az alapvető jogok biztosa és helyettese beszámolójának elfogadásához szólt hozzá, ekkor viszont – idézve a jelentést – felsorolta az Országgyűlés plénuma előtt a kritikával illehető politikákat, intézkedéseket. Mindösszesen nyolcszor szólalt fel, és felszólalásait ruszin nyelven kezdte és zárta. 2022-től kezdődően is ő a ruszin szószóló, ekkor a ruszin lista – tekintet nélkül arra, hogy a kedvezményes kvótát elérni nincs esélye a kisebbségnek – több feliratkozó mellett még több, 614 szavazatot kapott.

SZERB

A szerb kisebbség alig több mint tízezer fő feletti nemzetiség. 2014-ben 349 feliratkozó mellett 236 szavazatot kapott a lista, 2018-ban 424 feliratkozott mellett szintén ennyit. Ezek az arányok 2022-re emelkedtek: 627 feliratkozó, 406 szavazat.

2014–2018, ALEXOV LYUBOMIR

Alexov Lyubomir az előző néhány szószóolóhoz képest aktívabb, rögtön megválasztásának évében felszólalt, és felszólalását anyanyelvén kezdte. 2014. november 20-án (29. ülésnap 34.) tett hozzászólásában mindenekelőtt kifejezte, hogy szerinte a szerb nyelven felszólalás ténye önmagában „nagyon jelentős” a szerb közösség számára, amely már a „kora középkortól” él itt, együtt a magyar néppel. A magyarországi nemzetiségek bizottságának álláspontját adta elő a nemzetiségi civil szervezetek finanszírozása, támogatása kapcsán. Álláspontja szerint az Alaptörvény által is garantált identitásválasztás szabadságában, a nyelv és kultúra ápolásában a nemzetiségi önkormányzati rendszer és a „vallásgyakorlás által biztosított lehetőségek” mellett az önszerveződő közösségek, a civil szervezetek jelenthetik a meghatározó terepet. Álláspontja szerint ezen szervezetek „szerepe ma megkerülhetetlen, ha a magyarországi nemzetiségek megmaradásáról beszélünk. Abban mindnyájan egyetértünk, hogy a többnemzetiségű Magyarország megmaradása a többségi nemzet számára is fontos. A magyar állam példamutató módon prioritást ad a nemzetpolitikának, példát mutatva, hogy a nemzeti egység kérdése összeegyeztethető az uniós politikával”. Tehát Alexov Lyubomirnál is megjelenik az a logika, hogy a magyarországi nemzetiségekkel kapcsolatos politika a többségi nemzet számára a példamutatás miatt válik fontossá, de ezt egyben az Európai Unió politikái kapcsán keretezi, ami másnál nem fordul elő.

Reményét fejezte ki, hogy a parlament emelni fogja a civil szervezetek számára adott támogatás mértékét a 2015. évi központi költségvetésről szóló törvényjavaslatban. Fontos látni, hogy a szószóló kiemelte a civil szféra és a kormányzat együttműködésének fontosságát, illetve ezen együttműködés democráciákban betöltött szerepét. „Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a kormányzat és a civil szféra együttműködése a demokrácia működésének fontos feltétele. A kormányzati szervekkel létesített közös együttműködés nem csupán gazdaságossági kérdés, hanem az adott közösség demokratikus működésének alapvető feltétele” – fogalmazott.

2015. március 9-én (54. ülésnap 110–114.) azonnali kérdést intézett az emberi erőforrások miniszteréhez Van-e jövője a nemzetiségi színjátszásnak Magyarországon? címmel. Elmondása szerint a színházak támogatása általában véve csökkent az elmúlt években, és ez a nemzetiségi színházakon kiemelten érzékelhető. „Például a Magyarországi Szerb Színház állami támogatása 2009-ben 38 millió forint volt, 2013-ban 22 millió forintot juttatott a költségvetés a színházi szervezetnek. Ez a támogatás 43 százalékkal való csökkenését jelenti” – fogalmazott. A kérdésre Rétvári Bence államtitkár válaszolt, kifejtve, hogy szerinte pozitív diszkriminációban részesülnek a nemzetiségi színházak, önálló csoportként kerülnek elbírálásra, így nem kell a többi színházzal a forrásokért versenyezniük. A támogatási összegek csökkenésére érdemben nem reagált. (54. ülésnap 116.)

2015. május 28-án a 2016. évi központi költségvetésről szóló T/4730. számú törvényjavaslathoz szólt hozzá (77. ülésnap 20.) a nemzetiségek bizottsága nevében. Újfént szólt a nemzetiségi színjátszásról, érintette a különböző pályázati lehetőségeket, és a köznevelés kapcsán is szót ejtett a nemzetiségi iskolák, óvodák fenntartásának költségvonzatáról. Ez utóbbi kapcsán kifejtette, az, hogy a költségvetési javaslatban 80 millió forintot elkülönítenek erre, természetesen nem elegendő, de óriási jelentősége van annak, hogy egy ilyen „címrend” végre megjelenik a költségvetésben.

2015. október 6-án (102. ülésnap 40.), szintén a bizottságot képviselve, a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő törvénymódosításokról szóló javaslathoz szólt hozzá. E részeként a nemzetiségek számára kiemelt módon a nemzetiségi önkormányzatokhoz (és azok törvényességi felügyeletét ellátó szervhez) és az adóhatósághoz fordulhat, hogy információt kapjon arról, a képviselők szerepelnek-e a köztartozásmentes adózói adatbázisban. Álláspontja szerint ott tudnak jól, törvényesen működni a nemzetiségi önkormányzatok, ahol a települési önkormányzatok partnerként tekintik őket.

A másik, a nemzetiségek szempontjából kiemelten fontos része a javaslat-csomagnak az anyakönyvi eljárásról szóló törvény módosítása, ami azt teszi lehetővé, hogy a személyi igazolványt kiállító hatóság a nemzetiséghez tartozó személy nevét, az anyakönyvi bejegyzésben foglaltaknak megfelelően, onnan közvetlenül vezetheti át a személyi igazolványra. A szószóló szerint ez előre-lépés, de a célnak annak kell lennie, hogy a magyarországi nemzetiségekhez tartozók esetében a személyi igazolvány kétnyelvű legyen, a két nyelvet egyen-értékűen használják. Ugyanezt ismételte meg a vita későbbi szakaszában is. (2015. 11. 16., 116. ülésnap 413.)

2015. október 26-án napirend utáni felszólalást tett. (110. ülésnap 352.) Ebben a felszólalásában történelmi leckeként felidézte, hogy a török szultán elől menekülő rácok a 15. században hogyan telepdhettek le Magyarországon és alapíthatták meg Ráckevét. A 2015-ös menekültválsághoz állít párhuzamot, és azt fejezi ki, hogy az országnak nyitottnak kell maradnia. „Azok a közösségek, amelyek bezárkóznak, elutasítókká válnak, fiataljaikat elveszítik, lemaradnak a versenyben. Azok, akik gyorsan tudnak alkalmazkodni a körülöttük zajló változásokhoz, életben maradnak, befogadókká válnak. [...] Forrong körülöttünk a világ, Európa. Sokunkban megkérdőjeleződik az otthon biztonsága. Bízunk kell abban, hogy országunk, az itt élők és a jó szándékkal érkezők számára is biztosított marad az otthon és a család biztonsága, és ehhez e Házban is jó döntések születnek” – fogalmazta meg a kormány álláspontjától és propagandájától merőben eltérő véleményét.

A felszólalásra a kormány részéről Dr. Nagy István földművelésügyi miniszteriumi államtitkár reagált, de a felszólalásban rejlő véleménnyel nem foglalkozott, a szerb nemzetiségi önkormányzatiságról beszélt, és arról, hogy milyen források fordíthatók a szerb kultúrára. (110. ülésnap 354.)

2016. május 11-én (150. ülésnap 50.) a 2017. évi központi költségvetésről szóló vitához szólt hozzá, kiegészítve Ritter Imre szószóló felszólalását, további indokokat sorolva a különböző támogatási összegek emelésére vonatkozóan. Leginkább a „nemzetiségi kultúra, az önmegvalósítás, az identitásörzés” fontosságáról és így a kulturális intézményhálózat fenntartásáról beszélt. Csatlakozva Ritter Imréhez, ő is arról beszélt, hogy a korábbi alulfinanszírozottság utáni forrásemelést hiánypótló, de ez a hiánypótló tevékenység nem érhet véget, további forrásokra van szükség, eddig csak a súlyos lemaradást sikerült valamelyest pótolni. Ebben a felszólalásában is kiemelt fontosságot kapott a nemzetiségi színjátszás és annak finanszírozása körüli kérdések, például a tervezhetőség.

2016. május 17-én (153. ülésnap 104.) azonnali kérdést intézett a Miniszterelnökséget vezető miniszterhez. A kérdés lényege abban rejlett, hogy a nemzetiségek kultúrájához tartozó, műemléki védelem alatt álló épületek (és egyéb tárgyi emlékek) restaurálásához az adott nemzetiség anyaországából szakembereket lehessen bevonni, és e kapcsán a munkajogi szabályokon könnyíteni.

A kérdésre Lázás János Miniszterelnökséget vezető miniszter reagált, kijelentve, hogy semmi akadályát nem látja ennek a fajta együttműködésnek, és az ehhez szükséges állami forrást is képesek biztosítani. (153. ülésnap 106.)

2016. június 8-án az Állami Számvevőszék 2015. évi szakmai tevékenységéről, valamint az intézményi működésről szóló beszámoló kapcsán fejtette ki a nemzetiségek bizottságának véleményét (161. ülésnap 16.). Arra hívta fel a figyelmet, hogy az ÁSZ jelentéseiből nem a nemzetiségi önkormányzatok nem jogszerű működése, hanem sokkal inkább az együttműködési megállapodások hiánya olvasható ki, az, hogy a nemzetiségi önkormányzat gazdálkodásának szabályszerűsége jelentősen függ a települési polgármesteri hivatal feladatellátásától. Összességében arra hívta fel a figyelmet, hogy a jelenlegi „jogsabályi keretek a gyakorlati életben kevésbé szolgálják a nemzetiségi önkormányzást”. Arra mutatott rá, hogy ez egy kiszolgáltatott helyzet, és számos esetben látni, hogy a nemzetiségi önkormányzat „jó vagy nem jó működése” a települési polgármesteri hivatalt vezető jegyző hozzáállásán vagy szakértelmén múlik.

2016. szeptember 13-án (166. ülésnap 32.) az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2015. évi tevékenységéről szóló beszámoló⁸⁷ elfogadásának vitájában folytatta Giricz Vera ruszin szószóló a felszólalását, a nemzetiségek bizottsága véleményének ismertetését. Kiemelte, hogy egyetértenek a nemzetiségi biztoshelyettes azon megállapításával, miszerint „a kulturális autonómia elméleti kérdései és gyakorlati megvalósulása semleges területnek számít a többségi társadalom számára”. Véleménye szerint ez egy probléma, melynek orvoslására intézkedéseket kell tenni. A média tekintetében kiemelte, hogy vizsgálni szükséges, megvalósulnak-e a nemzetiségeket érintő törvényi kötelezettségek a közszolgálati médiaszolgáltató esetében. A nemzetiségi biztoshelyettes közel 200, hatáskörébe tartozó egyedi ügyben járt el. Míg a romák esetében a legfőbb probléma a diszkrimináció, addig a többi nemzetiség esetében kulturális és oktatási jogokkal összefüggő visszasságok kerültek a biztoshelyettes asztalára.

87 „B/9278. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2015.”, Alapvető jogok biztosának hivatala, 2016. <https://www.parlament.hu/irom40/09278/09278.pdf>

Amit a leghangsúlyosabban emelt ki, az talán a nemzetiségi önkormányzatok helyzete. Arra világított rá, hogy valójában nem is valósul meg igazán az önkormányzás, hiszen a települési önkormányzatok kötelessége a gazdálkodás és működés feltételeit biztosítani, hogy – ahogy arra az Állami Számvevőszék vizsgálata is rámutat – a nemzetiségi önkormányzatok gazdálkodásának szabálysága erősen kitett a helyi települési polgármesteri hivatal működésének. Ezáltal a nemzetiségi önkormányzatok nem mellérendelt szereplőként jelennek meg, és ez a helyzet egyik érintett számára sem megfelelő. Ezt meg kell változtatni.

2016. október 3-án (171. ülésnap 132.) azonnali kérdést intézett a kormányhoz a Szerb Ortodox Egyházmegye ingatlanjainak, templomainak restaurálásáról, illetve egyéb szerb intézmények elhelyezéséről. Rétvári Bence államtitkár arról biztosította a szószólót, hogy ezek az ügyek folyamatban vannak. (171. ülésnap 134.)

2016. október 25-én (178. ülésnap 56.) az általános közigazgatási rendtartásról és a T/12234., a közigazgatási perrendtartásról szóló törvényjavaslatok vitájában Alexov Lyubomir azt emelte ki, hogy a gyakorlatban a mindennapi ügyintézés során a nemzetiségekhez tartozók nem tudnak élni a nyelvhasználathoz való jogukkal, pedig az anyanyelv az identitás alapvető eleme. Míg az Alaptörvény és a jogszabályok biztosítják a nyelvhasználathoz való jogot a hivatalos ügyintézés során, a gyakorlatban ez nem valósul meg. Hivatkozott a Nyelvi Chartára, és hangsúlyozta, hogy a nemzetiségi nyelv hanyatlása megállapítható, sőt vissza is fordítható, valamint, a nemzetiségi nyelvhasználat jogalapjának deklarálása szükséges, de nem elégséges, biztosítani kell a gyakorlatban is a nyelvhasználat lehetőségeit. A nemzetiségek bizottsága nevében elfogadásra javasolta a törvényjavaslatot.

2016. október 26-án a kormány által előterjesztett T/12475. számú, bürokráciacsökkentést érintő egyes törvények módosításáról szóló javaslatot tárgyalta az Országgyűlés. A szerb szószóló hozzászólásában (179. ülésnap 76.) szerbül is elmondta, hogy a „A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény preambuluma rendelkezései szerint Magyarország védelemben részesíti a nemzetiségeket, biztosítja saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát, kollektív részvételüket a közéletben, erősíti a kulturális autonómiájuk megvalósítását, garantálja a valós közösségeik öngazgatáshoz, önkormányzatisághoz való jogát”. Ezután a nyelvhasználati jogokról, azon belül a névhasználatról, pontosabban az ahhoz kapcsolódó adminisztratív nehézségekről, akadályokról beszélt. Kiemelte, a hatályos törvény nem rendelkezik arról, hogy a nemzetiségi

utónévkönyvben nem szereplő nemzetiségi neveket kinek kell továbbítani az országos nemzetiségi önkormányzat felé. Elmondta, a gyakorlati problémát leginkább az jelenti, hogy a hatóságok nincsenek felkészülve a kérelmek befogadására, feldolgozására. Egy jogszabályi hivatkozás pontosítása után, tekintettel arra, hogy a javaslat összhangban van saját célkitűzéseikkel, a nemzetiségek bizottsága nevében elfogadásra javasolta a törvényjavaslatot.

2017. március 8-án a büntetőeljárásról szóló T/13972. törvényjavaslat kapcsán szintén a nyelvhasználatról, valamint a nemzetiségi önkormányzatok mint feltételes adatközlők pontos feladatairól beszélt. (205. ülésnap 16.) Előrelépésnek tekinti, hogy a törvény kiemeli, lehetőség szerint a jogi szaknyelvet ismerő tolmácsot kell igénybe venni, ha a büntetőeljárásban részt vevő az anyanyelvhasználat jogával kíván élni. Megjegyezte továbbá, hogy (a helyi nemzetiségi önkormányzatok és) a területi nemzetiségi önkormányzatok nem rendelkeznek hivatallal, amely a feltételes adatközlés kérését jogszerűen kezelni és azt teljesíteni tudná, így azt a rendelkezés jogalkotója vizsgálja felül.

A törvényt később el is fogadják. 2017. június 12-én (232. ülésnap 281.), felszólalásában a nemzetiségek bizottsága nevében üdvözölte, hogy az anyanyelvhasználatra vonatkozó törvényjavaslati előírások összhangban vannak a nemzetiségi törvénnyel és a nyelvi chartával is. A feltételes adatközlés gyakorlati megvalósulását „még nem látják pontosan”, de megnyugtatónak nevezte, hogy a törvény lehetőséget ad a feltételes adatközlés teljesítése akadályának közlésére, illetve a hatósággal való együttműködésre. Összességében tehát a törvény elfogadását javasolta.

2017. április 19-én az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló javaslat vitájában szólalt fel. Felszólalásában (214. ülésnap 178.) két kiemelten fontos dolgot jegyzett meg. Az első a különböző eljárásjogi jogszabályokban a nemzetiségi nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezések, a második pedig a köznevelési törvény módosítása, miszerint a működési engedélyek kiadásának részletes szabályai már kormányrendeleti szinten lesznek szabályozva. A törvény kapcsán egy pontot illetett kritikával. Az általános közigazgatási rendtartás lehetővé teszi, hogy az ügyfél a nyilatkozatával pótolhasson olyan bizonyítékot, melynek beszerzése nem lehetséges. A módosítás azonban ebből a lehetőségből kizárja a nemzetiségi önkormányzatokat a következő kitételrel: „Az egyházi jogi személyek, a nemzetiségi önkormányzatok és a magánintézmények a központi költségvetésről szóló törvényben biztosított fenntartói támogatásával kapcsolatos ügyekben az

ügyfél nyilatkozatával a hiányzó bizonyíték nem pótolható.” A szószóló leszögezte, hogy a törvényalkotó nem indokolja, mi szükség van erre a korlátozásra, és – tekintettel arra, hogy megvannak a különböző jogi garanciák a hamis nyilatkozattétel ellen – nem is indokolt ez a korlátozás. E kivételével a bizottság tehát támogatja a törvényjavaslatot.

2017 májusában az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól szóló 2008. évi XCIX. törvény módosítását tárgyalta az országgyűlés. A törvény, a szószóló összefoglalása szerint, „a határon túli magyar alkotó- és előadóművészeti szervezetek értékkeremtő tevékenységének segítségével egy sorban megjelenő célként határozza meg a hazai nemzetiségek nyelvén születő alkotások létrejöttének bemutatását, elősegítését”. 2017. május 4-én (219. ülésnap 74.) Alexov Lyubomir mellett érvelt, ahhoz, hogy ez professzionálisan teljesülhessen, a pályázati rendszerről állandó, átlátható finanszírozásra kellene átállni. A működést segítené, ha a folyamatosan elcsúszó pályázati kifizetéseket előre kiszámítható finanszírozás váltaná fel vagy egészítené ki. A szószóló sok színházat, színházi társulást felsorolt, és hangsúlyozta, hogy „[a]z, ami az egész társadalom szempontjából a kulturális élet színesítését szolgáló lehetőség, az a nemzetiségek számára az Alaptörvény és a nemzetiségek jogairól szóló törvény által biztosított jog a nemzetiségi közösség fennmaradásának biztosítására”. Kiemelte, hogy szükség lenne Budapesten egy nemzetiségi befogadó színház létrehozására.

2017. május 29-én (228. ülésnap 348.) összefoglalta korábbi felszólalását, miszerint finanszírozási változásra lenne szükség. Reményét fejezte ki, attól, hogy a javaslat kormányrendeleti szintre utalja a színházak vezetőinek kiválasztását, még lehetőség lesz olyan részletszabályok megalkotására, melyek garantálják ebben a folyamatban a nemzetiségek szempontjainak figyelembevételét.

2017. október 24-én azonnali kérdést tett fel. Azt kérdezte (250. ülésnap 108.), a kormány tervezi-e, hogy a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézmények költségvetési finanszírozását a nemzetiségi sajátosságokhoz, illetve a kötelező béremelések végrehajtásához igazítják.

Rétvári Bence államtitkár szerint már rendelkezett a kormány emelésekről, és emelkedtek a nemzetiségek számára nyújtott támogatások a költségvetésben, illetve köznevelési szerződés keretében további jelentős mértékű kiegészítő támogatásban részesülhetnek ezek az intézmények. (250. ülésnap 110.)

2017. november 2-án is a nyelvhasználatához való jogot emelte ki. Felszólalásában (253. ülésnap 48.) az adóigazgatási rendtartásról szóló T/17995. számú

törvényjavaslat vitájához hozzászólván kifejtette, hogy helyes lenne, ha (a polgári perrendtartáshoz és a büntetőeljárásjogi törvényhez hasonlóan) az adóigazgatási eljárásokban is kötelező lenne tolmácsot alkalmazni. Ezzel együtt a nemzetiségek bizottsága támogatta a javaslatot.

Ezt ismételte meg később is a zárószavazás előtt, 2017. november 13-án. Felszólalásában (256. ülésnap 354.) kifejtette, üdvözlendő, hogy a törvényjavaslat biztosítja a nemzetiségi civil szervezet nevében eljáró személy, valamint a nemzetiségek jogairól szóló törvény hatálya alá tartozó természetes személyek nemzetiségi nyelvének használatát. További előrelépés lenne – és ezt a jogalkalmazási gyakorlat is indokolja –, ha az adóigazgatási rendtartás a nemzetiségi nyelv esetében is kötelezővé tenné a tolmács használatát, amennyiben az szükséges. A bizottság nevében támogatásra javasolta a törvényt módosítást.

2018. február 19-én napirend előtti felszólalásában (268. ülésnap 30.) Petőfi Sándor *Nemzeti dal*ának első sorait szavalta el szerb nyelven. „Ha, mint ahogy ezt a műfordító is tette, a vers egy kulcsszavát átírjuk a »magyar« helyett a »nemzetem« fogalomra, a vers bármely szabadságszerető, saját értékeiért kiálló néphez szólhat” – fejtette ki. Megemlékezett arról, hogy a Magyar Országgyűlés 150 évvel ezelőtt fogadta el a nemzetiségi egyenjogúságról szóló 1868. évi XLIV. törvénycikket, valamint 25 éve a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvényt. A törvény rendelkezései lassították az asszimilációt, alapította meg. Az évfordulókra egy konferenciával emlékezett az Országgyűlés.

2018–2022, ALEXOV LYUBOMIR

A 2018-as választásra is Alexov Lyubomir került a nemzetiségi lista élére.

Az új ciklusban is megemlékezett az 1993. évi kisebbségi törvényről. 2018. július 20-án (20. ülésnap 8.) felszólalásában kiemelte, hogy az 1993-as kisebbségi törvény jelentősége és hatása ma is tapasztalható, hiszen az alapozta meg az intézményrendszer létrejöttét. Hozzátette, hogy az elmúlt években rendelkezésre álltak az ehhez társuló jelentős kormányzati támogatások.

A 2018. évi utolsó felszólalásában (2018. 11. 19., 42. ülésnap 204.) napirend után emlékezett meg az I. világháború magyar hadseregének nemzetiségi katonáiról. „A háború befejezésének évfordulóján lélekben temessük újra az apákat, a fiúkat, a testvéreket, a férjeket, hiszen ők felvállalták sorsukat. Díszes vagy

jeltelen sírjukban nyugodjanak békében, porhüvelyük őrizze kettős identitásukat. A cselekvések és a döntések emberiek, társadalmiak, alapos feltárásuk és elemzésük elengedhetetlen a lényeg megértéséhez” – fogalmazott.

2019. március 11-én (59. ülésnap 114.) azonnali kérdést tett fel a kormánynak. Arra volt kíváncsi, hogy a nyilvános könyvtáraknak biztosított költségvetési finanszírozást kiterjesztik-e a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott könyvtárakra is. A vonatkozó jogszabályok csak a települési önkormányzatok számára biztosítanak forrást ilyen célra, pedig – amint megjegyzi – a nemzetiségi törvény szerint a helyi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályokat a nemzetiségi önkormányzatokra is alkalmazni kell. Ebben az esetben viszont ezt nem tartják be. Rétvári Bence államtitkár a kérdésre nem válaszolt, csak felsorolta a jelenleg is rendelkezésre álló – 2010 óta emelkedő – forrásokat.

2019 júniusában tárgyalta az Országgyűlés az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2017. és 2018. évi beszámolóit.⁸⁸ Alexov Lyubomir felszólalásában (2019. 06. 25., 79. ülésnap 65.) kifejtette, hogy a nemzetiségek bizottsága, miután dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet biztoshelyettes jelenlétében megtárgyalta a jelentést, támogatja annak elfogadását. „A bizottság elismeréssel nyugtázta és köszöni dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet biztoshelyettes asszonynak az elmúlt közel hat év alatt végzett és az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága állandó tagjaként ellátott eredményes munkáját is” – tette hozzá. Kiemelte, hogy akad még bőven feladat, hiszen sokan – különösen a romák – kénytelenek származásuk miatt hátrányos megkülönböztetést elszenvedni, de fontos az egyéb területeken (pl. oktatás, önkormányzás, média, döntéshozatalban történő részvétel) jelentkező megkülönböztetés elleni fellépés is. Felszólalásában kiemelt jelentőséget kaptak a nemzetiségi-pedagógusképzéssel kapcsolatos kérdések.

2019. július 8-án megismételte (82. ülésnap 307.) a 2018-as jelentésre vonatkozóan, hogy a bizottság támogatja annak elfogadását módosító indítvány nélkül. „A Magyarországi nemzetiségek bizottsága üdvözli azt a társadalmi tudatformáló és felvilágosító tevékenységet, amelyet az alapvető jogok biztosa és biztoshelyettesei a 2018. évben teljes szívvel képviseltek” – jegyezte meg.

88 „B/417. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2017.” Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2018. <https://www.parlament.hu/irom41/00417/00417.pdf>; „B/4398. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2018.”, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2019. <https://www.parlament.hu/irom41/04398/04398.pdf>

2019. október 28-án (88. ülésnap 190.) napirend után üdvözölte Magyarország és a Szerb Köztársaság kormányai között létrejött egyezményt, melyben a két országban kiállított államilag elismert bizonyítványok, oklevelek, tudományos fokozatok kölcsönös elismerését rögzítették. A dokumentum – a szószóló elmondása szerint – bővíti a magyarországi szerb nemzetiségű tanulók lehetőségeit, amennyiben Szerbiában kívánnak tanulni, de segíti a Szerbiából Magyarországra érkező (elsősorban, de nem kizárólag vajdasági magyar) diákokat is.

A 2019. évi utolsó hozzászólásában a bizottsági vélemény előadójaként szólalt fel (2019. 11. 20., 95. ülésnap 19.) Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról című javaslat vitájához. Mindenekelőtt leszögezte, hogy szükség lenne a nemzetiségek jogairól szóló törvény átfogó módosítására. Elmondása szerint, miközben a cél a törvények összhangjának megteremtése, több helyen is az eddig hatályosnál kevésbé pontos törvényi megfogalmazások kerülnek be a nemzetiségek jogairól szóló törvénybe, illetve egy-egy ponton a nemzetiségi önkormányzatok lehetőségei is szűkülnek. Mindezekkel együtt a nemzetiségek bizottsága támogatta a törvényjavaslat elfogadását.

2020. július 2-án az Állami Számvevőszék 2019. évi beszámolójának elfogadásakor ismertette a nemzetiségek bizottságának véleményét. Felszólalásában (145. ülésnap 222.) lehangsúlyosabban azt a kritikát fogalmazta meg, hogy az ÁSZ a jelentésben sommás, általános elmarasztalást közöl az országos nemzetiségi önkormányzatok fenntartásából levő intézmények gazdálkodásának szabályszerűtlenségére vonatkozóan. „Az ellenőrzések általános megállapításai sokszor azt tükrözik, hogy a belső szabályzatok hiányának kidomborítása és az ebből eredő szabálytalanság megállapítása mellett szinte eltörpül azon lényeges tény, hogy a nemzetiségi önkormányzatok gazdálkodása és intézményeik működtetése célszerű, hatékony és eredményes” – jelentette ki.

2020 október–novemberében a 2019. évi költségvetés végrehajtásáról tárgyalt az OGY. 2020. október 21-én (158. ülésnap 22.) a bizottsági véleményt ismertető hozzászólásában részletesen kifejtette, hogy 2019-re milyen mértékű, milyen területekre vonatkozó támogatásemelést kért a nemzetiségek bizottsága. Összességében arra jutott, hogy „[a] nemzetiségek számára a működéshez szükséges források biztosítottak voltak a 2019. költségvetési évben, ami elősegítette a nemzetiségi intézmények kiegyensúlyozott működését. A költségvetési támogatások biztosítása hozzájárult a magyarországi nemzetiségek megmaradásá-

hoz hazánkban”. Ugyanezt foglalta össze 2020. november 16-án, a bizottsági jelentések vitáján is. (166. ülésnap 308.)

2020. november 20-án (170. ülésnap 162.) az anyakönyvi eljárások egyszerűsítéséről és elektronizálásáról szóló vitához szólt hozzá. A nemzetiségek bizottságának előadójaként kijelentette, hogy a javaslat ismét egy lépés a nemzetiségi névviseléshez fűződő jog hatékony gyakorlása útján. „A névviselési jog az emberi méltóságból levezethető alapvető jog, hiszen minden embernek elidegeníthetetlen joga van az önazonosságát kifejező saját névhez és annak viseléséhez” – szögezi le. A 125 éves állami anyakönyvezés sokáig nehézséget okozott a nemzetiségekhez tartozó polgárok számára. A szóban forgó módosítás előírja az országos nemzetiségi önkormányzat számára a nemzetiségi névjegyzék elektronikus formában, meghatározott tartalmi elemekkel történő közzétételét. Ez ugyan feladatot ró az önkormányzatokra, de hozzájárul a névhasználat jogának garantálásához. Fontosnak tartaná ugyanakkor, hogy készüljön a nemzetiségi önkormányzatok számára elvi iránymutatás az anyakönyvezhető nevek tekintetében. „Míg a Nyelvtudományi Intézetben van egy 14 pontból álló és iránymutatást adó alapelv a kérvényezett nevek szakvéleményének elkészítéséhez, addig az országos nemzetiségi önkormányzatoknak ilyen zsinórmértékül szolgáló alapelvi összeállítása nincs [...]”

2021. április 7-én a Minority SafePack nevű európai polgári kezdeményezésről szóló parlamenti vitához szólt hozzá. Bizottsági előadóként kifejtette (187. ülésnap 214.) a kezdeményezés történetét, majd kérte az országgyűlést, hogy fogadja el a kezdeményezés támogatásáról szóló határozati javaslatot. Alexov Lyubomir kijelentette, hogy Magyarországon a nemzetiséghez tartozók a szerencsések közé sorolhatják magukat, mert a parlament ülésén tudják képviselni véleményüket a döntéshozatalban.

2021. május 25-én (202. ülésnap 214.) azonnali kérdést intézett a kormányhoz „Meddig akadályozható, illetve meghiúsítható-e a nemzetiségi köznevelési intézmények nevelési-oktatási feladatainak ellátását szolgáló ingó és ingatlan vagyon tulajdonjogának átruházása a fenntartó önkormányzatokra?” címmel. Felszólalásában kifejtette, törvényi kötelezettség van arra, hogy a fenntartói jog átadásával a köznevelési intézmény nevelési, oktatási feladatainak ellátását szolgáló ingó és ingatlan vagyont is át kell adni, de például a szerb nemzetiség esetében ez egyetlen egy alkalommal sem valósult meg. A kérdésre Potápi Árpád János államtitkár válaszolt, elmondva, hogy a kormányzat minden vonatkozó

feladatának eleget tett, a Fővárosi Önkormányzat nem írja alá az átruházásról szóló szerződést, ezzel jogsértő magatartást tanúsít. (202. ülésnap 216.)

A parlamenti ciklus utolsó felszólalásában (2021. 10. 25., 219. ülésnap 198.) napirend után elmondta, hogy a szerbiai Horgoson a felújítandó Szeged-Szabadka vasútvonal ünnepélyes és jelképes alapkövetételére került sor. Megemlítette, hogy a vasútvonal határszakaszát a 2015-ös menekülthullám következtében zárták le. Kifejtette, hogy megítélése szerint a mobilitás és a környezetvédelmi szempontok legjobb összehangolását a vasúti közlekedés jelenti, így örömet fejezte ki, hogy újraindulhat a felújítás után a vasúti közlekedés.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Alexov Lyubomir a mezőnyben az aktívabbnak tekinthető szószólók közé tartozik. Első ciklusában 22, második ciklusában 14 felszólalást tett. Legfontosabb témája a nyelvhasználat, legtöbb felszólalását kifejezetten szerb nyelven kezdte meg, és egy-két mondat után váltott magyar nyelvre. Többször megjegyezte, fontos, felemelő fejlemény, hogy nemzetiségek képviselhetik magukat az Országgyűlésben. Ezen kívül a nemzetiségi nyelvhasználat és névhasználat különböző kihívásai kapcsán is rendre felszólalt. Ezen kívül változatos témákban szólalt fel, többször bizottsági előadóként nyilvánult meg. Szót ejtett a kulturális intézmények, színházak finanszírozásáról, vagy éppen a helyi települési önkormányzat és a nemzetiségi önkormányzatok közötti nem indokolt különbségtétel kapcsán is felszólalt.

Kiemeltnek tekinthető vagy sürgős, kifejezetten a szerb nemzetiséget érintő ügyekben nem rest azonnali kérdést intézni a kormányhoz, adott esetben kritikát is megfogalmazva. Ez kevés szószólóról mondható el. Alexov Lyubomir 2022-től is betölti a szerb szószóló szerepét.

10. ábra: Alexov Lyubomir szerb szószóló felszólalásainak témakörei

SZLOVÁK

A szlovák egy kb. harmincezres nemzetiség Magyarországon, így matematikailag akár még esélye is lehetne teljes jogú képviselőt választani. Ehhez persze gyakorlatilag a teljes közösség tudatos politikai részvételére lenne szükség. A gyakorlatban a feliratkozottak száma 1300 és 1700 között hullámzik, a lista 2014-ben és 2018-ban is 995 szavazatot kapott, így szószólót küldenek az Országgyűlésbe.

2014–2018, FUZIK JÁNOS

Fuzik János 1999-től az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke volt, e minőségében került a 2014-es választásokra a szlovák nemzetiségi lista első helyére. A lista nem szerzett kedvezményes mandátumot, így Fuzik János szószólóként került az Országgyűlésbe, és önkormányzati elnökségi posztjáról lemondott. 2014 és 2018 között a Magyarországi nemzetiségek bizottságának elnöki posztját is betöltötte, ennek megfelelően több felszólalásában is a bizottság véleményét adta elő.

Első felszólalása 2014. június 30-án (12. ülésnap 32.), a napirendi pont előadójaként történt meg. A nemzetiségek bizottsága terjesztett elő átfogó módosítási javaslatot a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény és a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény módosításáról.⁸⁹ Szlovák nyelvű köszöntéssel kezdődő felszólalásában kifejtette, hogy bár a parlamenti munkával még csak ismerkednek, sok szószólónak van tapasztalata a nemzetiségi politikai életből, például 8-an jelenleg is betöltik az országos önkormányzataik elnöki tisztségét. (Legalábbis az ősszel esedékes választásokig.) Szószólótársakkal úgy döntöttek, hogy a „kulturális autonómiát építő nemzetiségi önkormányzatok” őszi választásához a bizottságnak is hozzá kell járulnia jobbító

89 „T/460. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény és a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény módosításáról”. <https://www.parlament.hu/irom40/00460/00460.pdf>

szándékkal, ezért nyújtják be a törvényjavaslatot. Ugyanakkor a módosítások java része csak a 2019-es választásra tud hatályba lépni. A javaslat a választás sok praktikus, gyakorlati részletkérdését érinti. Ez alapján például ugyanabban a szavazókörben lehet leadni a települési és a területi önkormányzati, illetve a nemzetiségi önkormányzati szavazatokat, valamint legalább hároméves működési kötelezettséget írnának elő a jelölőszervezetek számára. A nemzeti-ségi névjegyzékbe történő regisztráció megkönnyítését, esetleges elutasításának indoklását is megköveteli a javaslat.

Továbbá a hatályos szabályozás eddig kizárta, hogy a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott (javarészt kulturális, köznevelési) intézmények vezetői tagjai legyenek az önkormányzati testületnek. A módosító ezt a kizárást feloldaná.

A parlamenti hozzászólások után (12. ülésnap 46.) Fuzik János megköszönte az előkészítésben részt vevők segítségét az Országgyűlés különböző szereplőinek, a segítséget nyújtó állami szervezeteknek, valamint a frakciók támogatását, és reményét fejezte ki a módosító elfogadása iránt.

2014-ben még egyszer szólalt fel plenáris ülésen. 2014. november 19-én (28. ülésnap 30.) az ország 2015. évi költségvetéséről szóló vitához szól hozzá. Mindenekelőtt összhangban Ritter Imrével – aki többször rámutat erre –, megfogalmazta, hogy az országos nemzetiségi önkormányzatokkal történő, jogszabály által kötelezően előírt egyeztetések a kétezres évek folyamán rendre elhalványultak, majd elhaltak, így a nemzetiségek (képviselői) jó hosszú idő után most először tudnak valójában hozzászólni a törvényalkotás munkájához, jelen esetben a költségvetési kérdésekhez.

Felszólalásában arról beszélt, hogy a nemzetiségi önkormányzatok támogatása lényegében 2008 óta változatlan, mindössze némi emelés történt, amit a médiára, a sajtóra lehetett elkölteni, de az országos nemzetközi önkormányzatoknak ezeket rendre ki kell egészíteniük. Ezzel szemben a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott intézmények száma egyre csak növekszik.

Ahhoz a ma még szerencsétlenebbül hangzó hasonlathoz nyúlt, hogy a háborúhoz három dolog szükséges: pénz, pénz és pénz, de erre valójában a békés építkezéshez is szükség van. (Még meg is jegyezte, hogy háborúval nem szívesen példálózik a hosszú ideje feszült ukrajnai helyzetben, amely több hazai nemzetiséget érinthet, elsősorban Kárpátalján.) Elmondása szerint a nemzetiségek elérték teljesítőképességük határaihoz, hiszen rengeteg feladatot vettek át az államtól és az önkormányzatoktól.

Ennek megfelelően kérnek tehát forrást az országos nemzetiségi önkormányzatok működésére, az általuk fenntartott kulturális, oktatáshoz kapcsolódó és egyéb tevékenységet ellátó szervezeti egységek, intézmények költségvetésére. A köznevelési intézmények támogatására nem kérnek külön forrást, hiszen azt a szakminisztérium egy külön finanszírozási rendszerben kívánja rendezni, illetve több ilyen nemzetiségi intézményt a KLIK működtet. Ezen kívül a bizottság egy új sort, a nemzetiségi intézmények támogatását is bevezetné beruházásra, fejlesztésre és pályázati önrész összegre. Felszólalását azzal zárta, hogy „mi, Magyarországon élő, dolgozó, adózó, boldogulni és sajátos kultúránkkal fennmaradni kívánó hazai nemzetiségek is szurkolunk az ország gazdaságának, bizakodva abban, hogy annak növekvő teljesítménye a nemzetiségek finanszírozása terén is megindítja azt a régen várt pozitív elmozdulást, amelyről felszólalásomban beszéltem”.

Legközelebb, 2015. május 29-én a 2016. évi költségvetés vitájánál szólalt fel. (78. ülésnap 26.) Elmondása szerint a nemzetiségek bizottsága „kegyelmi állapotban” folytathatta le a javaslat vitáját, mivel a kormány által benyújtott költségvetési törvényjavaslat jórészt tartalmazza azokat az elvárásokat, amiket korábban megfogalmaztak. Megdolgoztak érte, „Bizonyára nem véletlenül tartozik a Magyarországi nemzetiségek bizottsága az Országgyűlés három legtöbbet ülésező testülete közé!” – fogalmazott. Három fő területre terjed ki az összesen 2 milliárd 63,4 millió forintos növekedés: 1) a nemzetiségi települési és területi önkormányzatok működési támogatásának 100 százalékos emelése, 2) a Nemzetiségi támogatások alcím növelése, ami a kulturális események támogatásától, pályázatokon át, a civil szervezetek támogatását és nemzetiségi pedagógusok anyaországi továbbképzését is felöleli, és 3) a Nemzetiségi beruházási, fejújítási keret és pályázati önrésze. Megelégedéssel mesélte el, hogy idén immár nem a saját módosító javaslataik mellett kell érvelniük, mindössze a kormány által előterjesztett igényeik indoklását kell előadniuk, ami jóval hálásabb pozíció.

2015. június 10-én nyújtották be az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény módosításáról szóló javaslatot.⁹⁰ Turgyán Tamás örmény szószólóval közösen terjesztették elő a szószólók jogállásával, költségkeretével, üzemanyagkártyájával, irodabérleti lehetőségeivel kapcsolatos fenntartásokat orvosló javaslatot. A módo-

90 „T/5033. Az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény módosításáról”. <https://www.parlament.hu/irom40/05033/05033.pdf>

sítás (néhány, a Házbizottság javaslatára bekerülő, általánosan érvényes módosításon kívül) lényegében arról szól, hogy a szószólók a teljes jogú képviselőkkel azonos jogosultságokat kapjanak e tekintetben. Felszólalásában (83. ülésnap 144.) Fuzik János Hartványi Jaroslava ukrán szószóló két nappal korábbi napirend előtti felszólalását idézve összegezte, hogy milyen komoly munkát végeztek a szószólók, a nemzetiségek bizottsága. Mindezt azért tette, hogy szembeállítsa azzal, milyen körülmények között kénytelenek dolgozni. Felidézte, hogy zökkenőkel kaptak csak irodákat a képviselői irodaházban, a költségeiket nem térítette az OGY hivatala, illetve többen közülük betöltötték az önkormányzati választásokig (javadalmazás nélkül) az országos nemzetiségi önkormányzati elnöki pozíciót is, párhuzamosan. „A nemzetiségi szószólók az ősz elején kezdtek intenzíven pénzzel foglalkozni – de akkor sem a saját juttatásaikkal” – fogalmazott.

Előadói válaszában (83. ülésnap 166.), Bárándy Gergely szocialista képviselőnek válaszul – aki leginkább a Házbizottság javaslatára bekerült általánosabb módosítások nemzetiségek bizottsága általi benyújtását kifogásolta – arról beszélt, hogy bár valaki korábban azt mondta neki, „örülhetnek, hogy nincs szavazati joguk, mert nem állnak a párt- és politikai csatározások homlokterében”, ők valójában nem örülnek, és az is látszik, hogy a csatározásokat így sem tudják elkerülni. Arra válaszul, hogy nem a nemzetiség egészét, hanem a szószólók javadalmazását érintő kérdésről van-e szó, egyáltalán nemzetiségi napirendről beszélhetünk-e, arról beszélt, hogy a szószólók munkafeltételei kapcsán őket érintő hátrányos megkülönböztetés igenis releváns kérdés. „Ha ezt sem tudják valamilyen formában – és nem mindig könnyű ez – kiharcolni és elérni, akkor nehezebben érnek el más célokat is, többek között a teljes érvényű országgyűlési, parlamenti képviseletet a nemzetiségi parlamenti képviselők számára, amelyet természetesen kitűztünk magunk elé, és amelyért nyilvánvalóan dolgozni fogunk” – fogalmaz, ezzel mintegy előrevetítve, hogy a szószólók célkitűzése egyszer szavazati joggal is rendelkező képviselethez jutni. Ezzel szemben a valóságban ez néhány, reményt kifejező elejtett megjegyzésen kívül, szisztematikus módon nem jelenik meg a szószólók munkájában. A javaslat elfogadását kérte a parlamenti frakcióktól.

2015. június 30-án folytatódott ez a vita a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat megtárgyalásával. Felszólalásában (92. ülésnap 186.) felidézte a javaslat előterjesztéséhez vezető munkát és utat. Két érdemi pont került ki az eredeti előterjesztésből. Az üzemanyagkártya felhasználhatósága autópálya-matrica vásárlására, valamint az, hogy a képviselők térségi fejlesztési taná-

csookban vállalhatnak megbízást. E két módosítással vált egységessé a javaslat, melynek elfogadását kéri a képviselőktől. Előadói válaszában (92. ülésnap 196.) megköszönte a képviselők támogatását, és azt, hogy a nemzetiségek bizottságát, a szószólókat a kulturált vita során „törvényalkotó partnereknek” tekintették.

2015. június 23-án az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2014. évi tevékenységéről szóló beszámoló⁹¹ elfogadásáról szóló vitához csatlakozott. (90. ülésnap 160.) Martin Luther King szavait idézte: „Van egy álmom, hogy egy napon Georgia vöröslő dombjain az egykori rabszolgák és az egykori rabszolgatartók fiai le tudnak majd ülni a testvériség asztalához.” Neki nem álma, hanem álomszerű emléke van – mondta –, méghozzá az, hogy 1999-ben, ünnepi ülésen hogyan hallgatta meg az Országgyűlés plenáris ülése az összes ombudsman beszámolóját.

A 2014. évi beszámolóról kijelentette, az egy tükör, és akinek nem tetszik, amit lát, ne a tükröt kárhóztassa, hanem rendezze vonásait, rendeznivaló pedig van, hiszen „2014-ben csak a nemzetiségi jogot érintő panaszügyek száma megközelítette a kettőszázat”. Ezek után kiemelte a nemzetiségi ombudsmanhelyettes megállapítását, miszerint „a biztoshelyettes az ombudsman lehetőségeinek csupán töredék részével rendelkezik”; továbbá, hogy a szószólók és az ombudsmanhelyettes asszony között kiváló munkakapcsolat van kialakulóban. Több problémás területet említett a jelentésből. Például azt, hogy a KLIK által fenntartott intézmények esetén a nemzetiségi önkormányzatok egyetértési joga megszűnt; illetve a nemzetiségi önkormányzati képviselők választásával kapcsolatban az alapvető jogok biztosa és nemzetiségi helyettese aggályosnak tartotta a népszámlálási adatok bevonását a választási rendszerbe, hiszen azok önkéntes jellege kizárta, hogy pontosan leképezzék egy adott településen a nemzetiségi lakosság számarányát. Hangsúlyozta ezeken kívül még a nemzetiségi oktatás kapcsán felmerülő problémákat is, kiemelten a roma oktatás területén. Összességében elfogadásra javasolta a beszámolót.

2015. július 3-án (93. ülésnap 46.) újra elfogadásra javasolta a beszámolót, kiemelve a jelentésből a fent említett problémásabb elemeket. Megfogalmazása szerint a jelentés hiteles tükröt tart a társadalom elé.

2015. december 7-én napirend utáni felszólalást tett A kesztölci Gulag címmel (124. ülésnap 194.). Felidézte, hogy november 25-e a Szovjetunióba hurcolt

⁹¹ „B/3064. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2014.”, Alapvető jogok biztosának hivatala, 2015. <https://www.parlament.hu/irom40/03064/03064.pdf>

magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknappja. Részletesen megemlékezett arról, hogyan hurcoltak el 385 férfit szülőfalujából, Kesztlőrcről. „A kesztölci fiúk és férfiak fele sohasem tért vissza. Neveik hosszú oszlopokban sorakoznak a falu Szabadság téri emlékművén. 1945 óta, éppen hetven esztendeje, minden év december 30-án a reggeli szentmisét a kesztölci elhurcolt foglyokért és a gulág valamennyi magyarországi áldozatáért mondják Kesztlőrcön.”

2015. december 14-én Bajban ismerszik meg a jóbarát címmel tett napirend utáni felszólalást (125. ülésnap 327.). Felszólalása arról szólt, hogy a V4 országokból milyen segítséget kapott Magyarország a schengeni határok „migránsválságtól” való „megvédésére”, hány szakértő, illetve határőrizetben részt vevő érkezett az egyes országokból. Kiemelte a magyarul is beszélő szlovák katonák tolmácsolási feladatait. „A migránsok a dupla kerítésen is próbálkoznak drótvágással, de kevés sikerrel. Ettől függetlenül a határőrizeti missziót valamennyi résztvevője nagyon hasznosnak tartja, igazi éles gyakorlatnak, amely kiválóan felkészít a szövetségesi, bajtársi összetartásra” – fogalmazott.

2016. május 12-én a 2017. évi költségvetési vitához szólt hozzá. Felszólalásában (151. ülésnap 40.) felidézte, hogy a 2016. évi költségvetés elfogadása „kegyelmi állapotban” zajlott, mivel a kormány maga terjesztette elő az emelési igényeket a nemzetiségek részéről. Elmondása szerint ez a fajta finanszírozás az EBESZ nemzeti kisebbségek főbiztosának, Astrid Thorsnak az elismerését is kiváltotta, ugyanakkor Magyarország ezzel kivívta a nemzetiségek „anyaországainak, diplomáciai és politikai testületeinek” elismerését is.

Elmondása szerint mindez egy jó kiindulási alap a további emelésekhez. Az előterjesztés kapcsán már nem érzik a kegyelmi állapotot, mivel mindösszesen 40 milliós emelést tartalmaz az előterjesztés, ami fél százalékos korrekciót jelent. Ezek után felsorolt példaként néhány fejlesztést, melyek igazolják a forrásszükségletet. „Bízom benne, hogy a jó szándékú kormányzati partnerekkel folytatott további tárgyalásaink nyomán erre meg is lesz a lehetőségük, valamennyiünk érdekében, hiszen ahogyan azt az alaptörvényünk is rögzíti, együtt élünk” – fogalmazott.

2016. június 7-én újfent napirend utáni felszólalást tett Önként és dalolva címmel. Felszólalásában (160. ülésnap 313.) a csehszlovák–magyar lakosságcsere 70 éves évfordulójáról emlékezett meg. Árnyalta az áttalapulések önkéntességét, és korábbi dokumentumfilmes munkásságából elevenített fel történeteket.

Következő felszólalására csaknem egy évvel később került sor. 2017 májusában tárgyalta az Országgyűlés a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló javaslatot. Felszólalásában (219. ülésnap 56.) felidézte a törvény preambulumát, miszerint „a társadalom közös érdeke a nemzeti, nemzetiségi kulturális hagyományok megőrzése, méltó ápolása”, és a jogszabály által korábban nem szabályozott hagyományörzés és a néphagyomány gondozása területhez szólt hozzá. Elmondta, hogy bár a törvényjavaslatnak ez a fejezete kifejezetten a magyar néphagyományokról, a magyar nyelvterületről, illetve a Kárpát-medencéről szól, a nemzetiségi szószólók ebbe a kategóriába a törvény preambulumból következően a hazai nemzetiségek és a Kárpát-medencei népek kultúráját is beleértik.

Ezután a nemzetiségi múzeumokról, feladataikról, finanszírozásukról beszélt, hozzátéve, hogy „nemcsak nemzetiségi, hanem közös kultúránkról is szó van”. A miniszter adományoz „nemzetiségi bázisintézmény” címet, és a szószóló reméli, hogy ezzel többletfinanszírozás is járni fog. Erősen kritizálta a könyvtárakkal kapcsolatos módosításokat, és hangsúlyozta, hogy a megyei könyvtárak tevékenysége meghatározó a vidéki nemzetiségi lakosság könyvtári ellátásában, ezért változatlan formában való biztonságos működésre van szükség.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok hangsúlyozták, hogy a megyei könyvtárak tevékenysége meghatározó a vidéken élő nemzetiségi lakosság könyvtári ellátásában, ezért azok változatlan formában való biztonságos működése meghatározó jelentőségű.

2017. május 29-én (228. ülésnap 340.) a bizottsági jelentések és az összegző módosító tárgyalásakor kifejtette, hogy „Magyarországi nemzetiségek bizottsága önálló módosító javaslatot fogalmazott meg, annak jeleként és eredményeként is, hogy a muzeális intézményeket, a nyilvános könyvtári ellátást és a közművelődés területét a hazai nemzetiségi közösségek kultúrája fontos színterének tekinti”. Először is örömet fejezte ki, hogy a javaslat immár a nemzeti önkormányzatot is nevesíti, mint a közművelődési intézmény fenntartóját és működtetőjét. Másodszor pedig annak indoklását adta elő, hogy a települési önkormányzat rendeletben határozza meg az ellátandó közművelődési alapszolgáltatások körét. A módosító értelmében ezügyben immár a nemzetiségi önkormányzattal is köteles egyeztetni a települési önkormányzat. A módosítók tehát bekerültek a végleges javaslatba.

A bizottsági határozati javaslat előterjesztőjeként szólalt fel 2017. október 30-án (251. ülésnap 250.) a Minority SafePack európai polgári kezdeményezés támogatásáról szóló összevont vitán. Kifejtette, hogy a bizottságuk tartózkodik ettől a lehetőségtől, de kivételes esetben, mint jelen esetben, az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója, a FUEN polgári kezdeményezésének támogatására azonban nyújtanak be indítványt. Kiemelte, hogy a hatályban lévő kisebbségi jogokkal kapcsolatos nemzetközi dokumentumok mind az Európa Tanács égisze alatt születtek. „Az Európai Unió – bármilyen hihetetlennek is tűnik – tudomásom szerint semmilyen, nemzetiségeket védő jogszabályt nem alkotott még meg” – fogalmazott. Kifejtette, hogy a polgári kezdeményezés célja olyan szakpolitikai intézkedések elindítása, amelyek érintik a regionális és kisebbségi nyelvek, az oktatás és a kultúra, a regionális politika, a részvétel, az egyenlőség, az audiovizuális és egyéb médiatartalom, valamint a regionális és állami támogatás területét. A képviselőket a kezdeményezést támogató határozati javaslat elfogadására kérte.

Előadói válaszában (251. ülésnap 266.) megköszönte a támogató hozzászólásokat, és kifejtette, meggyőződésük, hogy az Európai Bizottság nekilát a szükséges törvényalkotási folyamatnak.

A további négy hozzászólása mind a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról történő vitához kapcsolódott. 2017. november 30-án (263. ülésnap 102.) adta elő a nemzetiségek bizottsága elnökeként a bizottság által benyújtott önálló módosító indítványt.⁹² Az indítványt azzal indokolta, hogy a nemzetiségi törvény már nem minden esetben van „összhangban a társadalmunkban és a nemzetiségi területen megváltozott körülményekkel”.

A jogalkotói munka nehézségéről, két évig tartó állandó egyeztetésről beszélt, majd megköszönte a szakmai támogatást, az Országgyűlés Hivatalán, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalán és a Nemzeti Választási Irodán kívül lényegében csak kormányzati szereplőknek: „[...] az Emberi Erőforrások Minisztériuma két szervezeti egységének, az egyházi, nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkárságnak és az azt vezető, plenáris ülésünkön is jelen lévő Soltész Miklós államtitkár úrnak, valamint az EMMI köznevelési államtitkárságának, amely az oktatási ügyekben volt nagyon megbízható segítőnk. Köszönet illeti továbbá a Belügyminisztériumot, az Igazságügyi Minisz-

92 „T/18296. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról”, <https://www.parlament.hu/irom40/18296/18296.pdf>

tériumot, a Miniszterelnökséget, a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumot, a Nemzetgazdasági Minisztériumot, [...] valamint az Országgyűlés Törvényalkotási bizottsága korábbi elnökét, Gulyás Gergely képviselő urat és munkatársait.”

A törvénymódosítás különféle pontosítások mellett szubsztantív változtatásokat is tartalmaz, a törvény 170 paragrafusából 30 szakaszt módosítana. Ez utóbbira példa, hogy a nemzeti köznevelési rendszer reformja következtében az országos nemzetiségi önkormányzatok mellett intézményfenntartóként megjelentek a települési nemzetiségi önkormányzatok is. A törvénymódosítási javaslat értelmében már ezek esetében sem szükséges egy teljesen nemzetiségi iskola, „olyan köznevelési intézmények fenntartói jogát is átvehetik, ahol már nemcsak minden gyermek, illetve tanuló vesz részt nemzetiségi nevelésben vagy nevelés-oktatásban, hanem ehhez elegendő a gyermekek vagy tanulók 75 százaléka is.” Továbbá vagyonkezelői jogot biztosít a törvény a fenntartóknak.

Javasolták továbbá az országos nemzetiségi önkormányzatok kötelező közfeladatait is nevesíteni a törvényben, ezek hiánya ugyanis számos adminisztratív és finanszírozási problémát okozott az országos testületeknek.

A települési nemzetiségi önkormányzati képviselők számát négyről öt főre emelnék azokon a településeken, ahol a választások kitűzésének napján a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma eléri a 100 főt.

Módosító indítványuk „25 éves nemzetiségi törvényünket hatékonyabbá és korszerűbbé, nemzetiségeink törekvéseit és önkormányzataik működését pedig eredményesebbé teheti” – fogalmazott.

Előadói válaszában (263. ülésnap 124.) megköszönte az elismerő és támogató szavakat, majd reagált néhány felvetésre. Teleki László (MSZP) képviselő kérdéseire (263. ülésnap 108.) elmondta, hogy a tulajdonrészszerzés is cél lehet a jövőben, de egyelőre a vagyonkezelői jog megszerzését tűzték ki célul.

Arra is reagált, hogy a törvényjavaslat engedné, hogy egy nemzetiségi képviselő a rendszer mindhárom szintjén, a helyi, a megyei és az országos önkormányzatban is jelen legyen. Jelezte, hogy erre Ritter Imre szószólótársa már reagált, de kifejtette, hogy ez a kérés az önkormányzatoktól jött, és hasznos módosításnak találja, ugyanakkor leszögezte, ez nem jelenti azt, hogy a nemzetiségi önkormányzati képviselők egyben szószólók is lehetnek. Örömet fejezte ki, hogy az önkormányzati létszámemelést és a tiszteletdíj rendezését is támogatják a frakciók képviselői. Üdvözölte Gyüre Csaba (Jobbik) felvetését, miszerint a szószólói jogkör kiterjesztésére lenne szükség. (Gyüre Csaba nem fejtette ki ennek mibenlétét. 263. ülésnap 112.)

2017 decemberében került sorra a bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitájára. 2017. december 11-én (265. ülésnap 294.) felszólalásában újra kiemelte, hogy milyen jelentős ez a módosítás, és milyen nagy jogalkotási munka előzte meg. Bízva a törvény elfogadásában, megköszönte a vitában részt vevő országgyűlési frakciók képviselőinek elismerését és biztatását.

Előadói válaszában (265. ülésnap 302.) megköszönte, hogy Firtl Mátyás (KDNP) horvát nemzetiségű képviselő horvát nyelven ismerte el a nemzetiségek bizottságának munkáját (265. ülésnap 298.), valamint a jelen lévő frakciók támogatását. „Otthonra találtunk itt az Országgyűlés padsoraiban [...]” – fogalmazott.

Fuzik János egy cikluson át volt a Magyarországi Nemzetiségek Bizottságának elnöke. A 2018-as választáson nem került a nemzetiségi listára. 2020-ban Magyarország észéki főkonzulátusa vezetőjévé nevezték ki, 2022-ben hunyt el.

2018–2022, PAULIK ANTAL

A 2018-as választásokra a korábban az államigazgatásban, nemzetiségi területen dolgozó Paulik Antal került a szlovák lista élére, és lett szószóló. A ciklus folyamán a Magyarországi Nemzetiségek Bizottságán belül a Magyarországi nemzetiségek bizottsága feladatkörébe tartozó törvények végrehajtását, társadalmi és gazdasági hatását, valamint a deregulációs folyamatokat figyelemmel kíséző albizottság alelnöke.

Első felszólalása 2018. július 2-án (16. ülésnap 238.) egy napirend utáni felszólalás volt. Szent Cirill és Metód emléknapjáról, a magyarországi szlovákok nemzeti ünnepéről mesélt az Országgyűlésben. Elődjéhez hasonlóan ő is szlovákul kezdte felszólalását. Úgy fogalmazott, hogy „[m]a, amikor gyakran emlegetjük Európa, illetve a Kárpát-medence, a Kárpát-medencei népek keresztény gyökereit”, fontos felidézni, hogy a keresztény hit terjesztése, intézményesülése nem Szent Istvánnal kezdődött. „A magyarországi szlovákok 1996 óta ünneplik július első szombatján a magyarországi szlovákok napját, idén az újrateremtésének 300. évfordulóját ünneplő Békéscsabán. Az ünnep keretében évről évre megemlékeznek a két szentről, akiket II. János Pál pápa 1980 decemberében Európa társvédőszentjeivé nyilvánított.”

2019. június 17-én (73. ülésnap 244.) a Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalkotásáról szóló előterjesztés vitájához szólott hozzá a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága felkért előadójaként, mivel a bizottság módosító

javaslatot tervezett benyújtani. A módosítás több pontjával egyetértettek, azonban szerintük több minden hiányzik a javaslatból. Felidézte, hogy tavaly ugyanekkor a bolgár szószóló már jelezte, a törvényalkotó azzal, hogy előírta „a nemzetiségi önkormányzatok részére az Államkincstárnál történő számlavezetést, lényegében megduplázták a nemzetiségi önkormányzatok apparátusára nehezedő bürokratikus terheket”. Ezért javasolni fogják, hogy az államháztartásról szóló törvénybe kerüljön be költségvetési támogatási kivételként a nemzetiségi önkormányzatok és intézményeik általános működésének és feladatellátásának támogatása.

2019. július 1-jén tett felszólalásában (80. ülésnap 209.) be is mutatta a módosítást, melynek indoklása az, hogy a nemzetiségi önkormányzatok gazdálkodási alapjai a helyi önkormányzatokkal essenek egységes elbírálás alá, „az államháztartás rendszerében ne legyen megkülönböztetés velük szemben.” Ugyanakkor felszólalásából az is kiderült a Törvényalkotási bizottságban, hogy a kormány nem támogatja ezt a módosítást, így a nemzetiségi bizottság további egyeztetést fog kezdeményezni.

Ugyanezen a napon másik napirendi ponthoz is hozzászólt. (80. ülésnap 217.) A napirendi pont a közneveléssel összefüggő egyes törvények módosításáról és a nemzeti köznevelés tankönyvellátásáról szóló 2013. évi CCXXXII. törvény hatályon kívül helyezéséről szól. A nemzetiségek bizottsága két módosítót nyújtott be. Az első szerint mégsem kerülne hatályon kívül, hogy „a nemzetiségi nevelési-oktatási intézményekben intézményvezetői megbízatást csak nemzetiségi pedagógus végzettséggel rendelkező és ilyen munkakörben dolgozó pedagógusok tölthetnek be, továbbá azonos feltételek megléte esetén előnyben kell részesíteni azt, aki az adott nemzetiséghez tartozik”. „Széchenyi István fogalmazta meg, hogy nyelvében él a nemzet. Ez különösen igaz itt és ma a nemzetiségekre, akik nem a saját anyaországukban, nem saját nyelvi közegükben élnek” – fogalmazott. A másik módosításuk a korábban egységesen 30%-os mértékben bevezetett nemzetiségi nevelési-oktatási pedagóguspótlék differenciálásáról (10% és 40% között) szólt volna, de azt a törvényalkotási bizottság a költségvetési törvény hatálybalépése utánra halasztotta.

2019. november 5-én (90. ülésnap 182.) a szakképzésről szóló törvény vitájához szólt hozzá. Felszólalása elején előrebocsátotta, hogy a nemzetiségek bizottsága által kialakított vélemény „helyenként és időnként egybecseng bizonyos elhangzott véleményekkel”. De sietett leszögezni, ez nem azt jelenti, hogy elköteleződnek „valamely politikai oldal mellett”, kizárólag nemzetiségi szempontokat mérlegelt a bizottság.

„A magyarországi nemzetiségek számára megmaradásuk, illetve nyelvük és kultúrájuk továbbadása, ápolása szempontjából kulcsfontosságú terület az oktatás. Ezen belül az óvodai nevelés-oktatás, illetve a felsőoktatás mellett nem hangsúlyozható eléggé a korábban köznevelés címszó alatt összefoglalt, a T/7843. számú törvényjavaslattal köznevelésre és szakképzésre kettéválasztott nevelési-oktatási időszak fontossága” – fogalmazott. Felszólalásában jó néhány pontosítani valót megfogalmazott a törvény és a nemzetiségi intézmények összefüggéseiben, legyen szó szakképzési intézmény alapításáról, költségvetésről vagy egyéb szervezési kérdésekről.

2019. november 20-án (95. ülésnap 157.) és 2019. december 2-án (99. ülésnap 390.) a nemzetiségek bizottságának véleményét ismertette a fentebb tárgyalt, szakképzésről szóló törvény hatálybalépésével összefüggő módosításokról és hatályon kívül helyező rendelkezésekről. A második alkalommal csak leszögezte, hogy mivel az összegző módosító javaslata nem tartalmaz a nemzetiségi köznevelésre, szakoktatásra közvetlenül vagy kizárólagosan vonatkozó tartalmakat, a tervezet elfogadását javasolja. Az első felszólalásában azonban leszögezte, hogy „a nemzetiségek kulturális autonómiáját biztosító oktatási jogosítványoknak a szakképzés most folyamatban lévő átalakítása kapcsán történő korlátozása nem fogadható el”. A tervezet, bár nyolcan törvényt érint, többnyire megfelel ennek a kíváncságnak, azonban annak hatályon kívül helyezése, hogy a nemzetiségek óvodai nevelésének irányelvét és a nemzetiségek iskolai oktatásának irányelvét a felelős miniszter fogadja el és adja ki, azt a hatást hozhatja magával, hogy a nemzetiségi önkormányzatokkal való egyeztetés, az egyetértési joguk gyakorlása is megszűnik. A felvetésre Schanda Tamás János államtitkár reagált (95. ülésnap 171.): „A nemzetiségi szószóló úr felszólalását köszönjük, értékes gondolatokat hallhattunk, és annyit szeretnék csak jelezni, hogy amennyiben nem is jogszabály lesz az irányelv, attól még ki fogjuk kérni a nemzetiségek véleményét természetesen. Ezt most nem jogszabályi szinten fogjuk tartani, deregulálni szeretnénk ezt is, mint sok egyéb kérdést is. Ugyanakkor viszont ugyanúgy számítunk a nemzetiségek véleményére, mint ahogy az eddig is megtörtént.”

2020. október 20-án (157. ülésnap 106.) is a bizottság véleményét ismertette az egyes törvényeknek nyilvántartásokkal és elektronikus ügyintézészel összefüggő módosításáról szóló általános vitában. A javaslat 24 törvény kisebb-nagyobb korrekciójára tett javaslatot, és noha a nemzetiségi névhasználatra, a nemzetiségi nyelvű család- és utónévokmányokon történő megjelenítésére vonatkozó változások nem kerültek be, az elektronikus nyilvántartásokkal sze-

rinte közelebb kerültünk ahhoz a helyzethez, hogy a nemzetiségi állampolgárok anyanyelvük szabályai szerint kiállított személyi okmányokkal rendelkezhesse-
nek. (Ennek biztosítására saját törvényjavaslat benyújtását tervezték.)

2020. november 16-án (166. ülésnap 222.) megismételte és üdvözölte ezeket a fejleményeket, kihangsúlyozva, hogy jelenleg csak a személyazonosító igazolványra kerülhetnek nemzetiségi nevek, pedig azokra a többi, azonosításra alkalmas okmányon is szükség lenne.

2021. február 16-án az országgyűlés a koronavírus-járvány elleni védekezésről szóló törvényt tárgyalta. Paulik Antal felszólalásában (180. ülésnap 54.) bizottsági véleményként szlovákiai és szerbiai példákat hozott fel a lakosság „vakcinációjával” kapcsolatos tapasztalatok megosztására. Míg Szlovákiában az AstraZeneca oltóanyag miatt sokan mellékhatásokra panaszkodtak a gyorsított ütemben beoltott pedagógusok közül, addig Szerbiában, ahol a kínai Sinopharm vakcinával oltanak, nincs hír tömeges, munkavégzést hátráltató mellékhatásokról. Így aztán érthetőnek látta, hogy Magyarországon vita van az oltásokról, de leszögezte, hogy „a megoldáshoz legközelebb mégiscsak a tömeges oltás vezethet. Az addigi, illetve az azt megelőző kormányzati intézkedések hatásos voltáról pedig csak több hónap elteltével lehet majd pontos véleményt kialakítani”. Ezzel mintha kicsit a kormányt a koronavírus-járvány kezelése kapcsán érő kritikákat próbálta volna gyengíteni. Ezután tért rá a törvényjavaslatra. Első, a nemzetiségek számára is kiemelten fontos pontja a 2021-re tervezett népszámlálás elhalasztásáról szóló döntés. A halasztás kedvező, segít megszervezni a nemzetiségi lakosság tájékoztatását, így a bizottság üdvözli a döntést. A második releváns pont a távolléti oktatás megszervezésére vonatkozik, mely értelemszerűen a nemzetiségi iskolákat is érinti. Mivel a „végzős osztályok tanulóiban növekszik a feszültség az érettségire történő felkészülés kapcsán”, a szószóló reményét fejezte ki, hogy az oltások következtében mihamarabb visszatérhet az ország a jelenléti oktatáshoz. A harmadik fő ponthoz, a helyi, megyei és országos önkormányzataink működésével és a nemzetiségi önkormányzatok időközi választásával összefüggő szabályozásokhoz sem fűzött különvéleményt, de a gyakorlatot hangsúlyozva rámutatott, hogy mielőbb szükség lenne az online képviselő-testületi ülések szabályozásának megalkotására, „a XXI. század elvárásainak megfelelően”. Összességében a parlament Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága a törvényjavaslatot változatlanul támogatja, zárta felszólalását a szószóló.

2021. február 22-én (181. ülésnap 100.) megismételte az online ülésezés szabályozásának igényét is, viszont rámutatott két, aktuálisan a gyakorlatban meg-

mutatkozó problémára. A katasztrófavédelemről és a hozzákapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 47. § (4) bekezdése alapján a települési önkormányzat képviselő-testületének, a fővárosi, megyei közgyűlésnek a feladat- és hatáskörét veszélyhelyzetben a polgármester, illetve a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke gyakorolja. Ezen törvényi szabályozás előírásai vonatkoznak a helyi, területi és az országos nemzetiségi önkormányzatok képviselő-testületeire és elnökeire is. Ez a gyakorlatban azonban azt jelenti, hogy az önkormányzatok nem minden esetben tudtak élni a nemzetiségi törvényben biztosított egyetértési, véleményezési jogukkal az átszervezésekkel, a szakmai dokumentumok módosításaival vagy a beiskolázási körzethatárokkal kapcsolatos ügyekben. A másik problémát az jelenti, hogy bár a nemzetiségi törvény lehetővé teszi a szociális feladatok ellátását is a nemzetiségi önkormányzatok számára, a jelenlegi finanszírozási szabályok nem tették lehetővé, hogy eredetileg más célra szánt, fel nem használt pénzeszközeiket átcsoportosítsák erre a célra.

2021. április 8-án két felszólalást is tett. (188. ülésnap 79., illetve 97.) Az egyes hatósági eljárásokat érintő egyszerűsítések érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló vitában rámutatott, hogy egy-egy törvényjavaslat milyen sokféle szempontból érintheti a nemzetiségi állampolgárokat. Míg a köznevelési, szakképzési, felsőoktatási, anyakönyvi vagy éppen az útlevéltörvény módosítása magától értetődően érintheti őket, aközben több kisebb módosítás esetében ez nem ennyire egyértelmű. „A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló törvény a nemzetiségihez tartozásra vonatkozó különleges adatok vonatkozásában fontos számunkra. Az egyenlő bánásmód törvény a mindenkorai nemzetiségi jogok biztosítása tekintetében vált ki figyelmet a szószólók körében. Az elektronikus ügyintézés lehetőségeinek bővülésében a nemzetiségi nyelvhasználat közigazgatásban való megjelenésének további lehetőségeit keressük. [...] A közfoglalkoztatás szabályainak mindennemű változása elsősorban a közfoglalkoztatásban részt vevő roma közösséghez tartozók nagy száma miatt fontos számunkra” – fogalmazott.

A szószóló üdvözölte, hogy a Start szociális szövetkezetek lehetőségei bővülnek a közfoglalkoztatás elsődleges céljának megvalósítása, a közfoglalkoztatottak további foglalkoztatása irányába is. Felhívta a figyelmet, fontos, hogy a közszolgálati személyügyi szolgáltatási keretrendszer szolgáltatásait a nemzetiségi önkormányzatok mint intézményfenntartók is igénybe vehessék. A névhasználat tekintetében történtek előrelépések, de még van tennivaló. A nemzetiségek

bizottsága nevében Paulik Antal méltatta, hogy az útlevelemben is feltüntethetővé válik a nemzetiségi név az anyanyelvi írásnak megfelelő formában.

Az egyes köznevelést érintő törvények módosításáról szóló vitában szintén a bizottság véleményét ismertette. Mindenekelőtt leszögezte, hogy a nemzeti-ségek fennmaradásának, nyelvük és kultúrájuk megőrzésének szempontjából a köznevelés kulcsfontosságú. „Az a nemzetiség, amely nem képes a köznevelés rendszerében újratermelni magát, értelmiségét, a nemzetiség művelt köznyelvi szintű nyelvváltozatát használó közösségét, az fokozatosan elveszíti identitásának talán legfontosabb részét, az anyanyelvét”. Kiemelte az eddigi eredményeket, hogy a nemzetiségi pedagógusok képzésének népszerűsítése, kiterjesztése érdekében három éve ösztöndíjprogramot indított a kormány, illetve stabilak a finanszírozási alapok a nemzetiségi önkormányzatok intézményfenntartói szerepe tekintetében. A szószóló kiemelt néhány módosítást, pontosítást, például a tankönyvellátással kapcsolatos késedelmek remélhető megoldódását, de úgy összegezte, hogy a tervezet „nem tartalmaz a nemzetiségeket e minőségükben közvetlenül érintő módosítási javaslatokat”. Kihangsúlyozta viszont – megítélésem szerint helyesen –, hogy a nemzetiségek számára nem lehet közömbös „egyetlen olyan jogszabályváltozás sem, amely bármely összefüggésben érinti a magyarországi köznevelés, közoktatás rendszerét”.

A fenti viták lezárása (Bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitája) 2021. május 17-én volt esedékes. Az egyes hatósági eljárásokat érintő egyszerűsítések érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló vitában megismételte (197. ülésnap 269.) a korábban elmondottakat, az útlevelemben megvalósuló nemzetiségi névhasználatot azonban ekkor a nemzetközi dokumentumok kontextusában üdvözölte. „Magyarország a kilencvenes években az elsők között csatlakozott két európai kisebbségvédelmi dokumentumhoz, amelyek az egyéb nemzetiségi jogok biztosításának igénye mellett ugyancsak tartalmazták a nemzetiségi nyelvű névhasználat biztosítására vonatkozó vállalást” – fogalmazott. A köznevelést érintő törvények módosítása kapcsán (197. ülésnap 289.) csak megismételte, hogy a nemzetiségeket közvetlenül érintő pontja nincs.

Paulik Antal a ciklusban tett utolsó két felszólalását a Magyarország 2022. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló vitához tette. 2021. május 21-én (201. ülésnap 90.), az általános vita folyamán 12 percben ismertette a nemzetiségek bizottságának véleményét. Felidézte Ritter Imre két nappal korábbi felszólalását, és így ő is rámutatott, hogy a nemzetiségi önkormányzatokat érintő költségvetési támogatás 2013-ig „vállalhatatlan” szinten volt, azóta

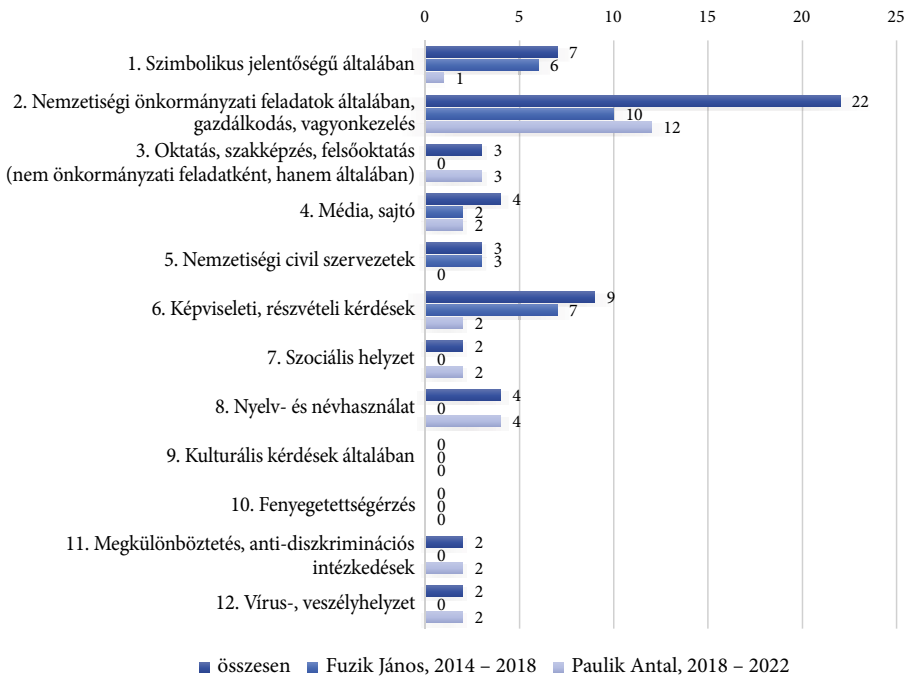
fokozatos emelkedés kezdődött, és így a nemzetiségi önkormányzatok végrehajtóval elláthatják a törvényben rögzített közfeladataikat. Ezzel egyidejűleg a kulturális autonómia szélesítése is megtörtént. Viszont a gazdasági előírások megnehezítik a támogatások felhasználását, elszámolását, különösen, mivel a nemzetiségi önkormányzatok pénzügyi szakemberek „hiányával küszködnek”. Rámutatott arra is, hogy sok nemzetiségi intézmény a működési támogatáson kívül más bevétellel nem rendelkezik, és így – egyebek mellett – a tárgyévhez kötött felhasználási kötelezettség tovább nehezíti a gazdálkodásukat. Továbbá, egy ponton említi csak a javaslat a nemzetiségi önkormányzatokat, és ez a pont tovább nehezíti a gazdálkodási feladatait ellátó települési és közös önkormányzati hivatalok feladatellátását. Mindezzel együtt a nemzetiségek bizottsága támogatta a törvényjavaslat elfogadását.

2021. június 7-én, a törvény vitájának lezárásakor (207. ülésnap 250.) üdvözölte, hogy a törvényalkotási bizottság befogadta, és így a végleges összegző módosító javaslat tartalmazza a nemzetiségek bizottságának indítványát. A javaslatba bekerült ugyanis egy pont, miszerint: „Nem minősül a költségvetési támogatás jogosulatlan igénybevételének, támogatási céltól eltérő felhasználásának, ha a helyi önkormányzat, kedvezményezett, a fejlesztési, beruházási céllal nyújtott költségvetési támogatásból származó, átmenetileg szabad pénzeszközt állampapír vásárlásával hasznosítja, feltéve, hogy a támogatási cél határidőben történő megvalósulását ez nem veszélyezteti. A helyi önkormányzat, kedvezményezett, az így elért hozamot, kamatbevételt kizárólag a támogatott tevékenységgel kapcsolatos kiadásokra használhatja fel.” A bizottság javasolta, hogy ebbe a befektetési lehetőséget élvező körbe a helyi és az országos nemzetiségi önkormányzatok is kerüljenek be.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Fuzik János szlovák nemzetiségi szószóló, és az akkor még kizárólag szószólókból álló magyarországi nemzetiségek bizottságának elnöke a viszonylag aktívabbak közé tartozott egyetlen ciklusa alatt, 2014 és 2018 között. Kiemelhető, hogy miközben elsősorban természetesen a nemzetiségek problémáival foglalkozott, azokat rendre tágabb kontextusban is megfogalmazta, többször beszélt az egész társadalomról, a közös problémákról, az együttélésről.

Paulik Antal a törvényalkotás legapróbb részleteivel is foglalkozva sokszor vállalta magára a bizottsági előadó szerepét. Tudható, hogy hosszú ideje a közigazgatásban dolgozott, nemzetiségi területen, így érthető, hogy átlátja a jogalkotással kapcsolatos problémákat, kihívásokat. Több alkalommal említette, attól, hogy egy javaslat nem közvetlenül érinti vagy említi a nemzetiségeket vagy intézményeiket, az még nem indifferens a nemzetiségek számára sem, így elődjénél talán kevésbé explicit módon, de ő is érinti azt a kérdést, hogy elválasztható-e egyáltalán a nemzetiségi érdek és a közérdek.

11. ábra: A szlovák szósztólók felszólalásainak témaköröi

Paulik Antal 2022-ben is szósztóló lett, a szlovák lista 1176 szavazatot kapott. Korábban alelnöke, 2022-től elnöke a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága feladatkörébe tartozó törvények végrehajtását, társadalmi és gazdasági hatását, valamint a deregulációs folyamatokat figyelemmel kísérő albizottságnak.

SZLOVÉN

A magyarországi szlovének néhány ezres létszámban vannak jelen. Ennek megfelelően a választói névjegyzékbe feliratkozottak száma is meglehetősen alacsony. 2014-ben 199 feliratkozó mellett 134 szavazatot, 2018-ban 252 feliratkozott mellett ugyanennyi, 2022-ben 280 feliratkozott mellett pedig 219 szavazatot kapott a szlovén lista.

2014–2018, KISSNÉ KÖLES ERIKA

2014-ben Kissné Köles Erika vezette a nemzetiségi listát, így ő lett a szlovén szószóló.

Kissné Köles Erika szlovén nemzetiségi szószóló első felszólalását a 2015. évi központi költségvetésről szóló vitához tette. 2014. november 20-án (29. ülésnap 32.) szlovén nyelven üdvözölte a képviselőket, és örömét fejezte ki, hogy anyanyelvén szólalhat meg. Magyar nyelven folytatva kifejtette, hogy a nemzetiségi önkormányzatok működése alufinanszírozott, a feladatok növekednek, a források stagnálnak, összességében teljesítőképességük határához értek. Üdvözölte, hogy „Magyarország felismerte, hogy a kulturális sokszínűség, a nyelvi különbözőség nem a megosztottság, hanem a gazdagodás forrásai. Az Alaptörvénynek a Nemzeti hitvallás részében ugyanis kinyilvánítja, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők”. Ezután részletesen bemutatta az ellátandó feladatok volumenét, a fenntartandó intézmények számát. Külön kitért az országos önkormányzatokra is, úgy fogalmazott, mivel ezek egyre inkább élnek a hazai és a határokon átnyúló pályázatok lehetőségeivel, a nemzetiségi térségek gazdasági fejlődésének is szereplői, „kinőttek a gyerekcipőből.” Végezetül arra kérte az Országgyűlést, hogy igennel szavazzanak a nemzetiségi többletigényekre: „»Oh jól vigyázz, mert anyád nyelvét bízták rád a századok / S azt meg kell védened.« – üzente Füst Milán a magyaroknak. Nekünk, Magyarország területén élő nemzetiségeknek

ugyanaz a küldetésünk: átörökíteni a jövő generációi számára nyelvi, kulturális értékeinket, hagyományainkat. Ehhez kérjük a tisztelt Ház támogatását, amikor is a költségvetés elfogadásánál a nemzetiségi többletigényekre igennel voksolnak.”

2014. november 25-én (32. ülésnap 148.) a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény módosításáról szóló vitában először is rámutatott, hogy a törvényi kötelezettség ellenére elmaradt a javaslat az országos nemzetiségi önkormányzatok és az országos nemzetiségi bizottság által történő véleményeztetésre, ezért kérték a nemzetiségi napirendi ponttá történő nyilvánítást. Összefoglalta, hogy Magyarországon (ekkor) 41 köznevelési intézmény működik (országos vagy települési) nemzetiségi önkormányzatok fenntartásában. Ezekben felül több száz, óvodák esetében önkormányzat vagy iskolák esetében KLIK által fenntartott intézményben folyik nemzetiségi nevelés. Fontosnak tartja, hogy a nemzetiségek egyetértési, véleményezési joga az átszervezések esetében mindenféleképpen megmaradjon. Hangsúlyozta, hogy ki kell terjeszteni a pedagógiai szakmai szolgáltatások térítésmentes igénybevételét, illetve az etikai kódexet a nemzetiségi intézményekre is. Megemlítette még a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók problémáját, ami leginkább a roma nemzetiséget érinti. Úgy fogalmazott, hogy „egyes roma közösségek képviselői” hátrányos megkülönböztetéstől tartanak, de szerinte, mivel az Alaptörvény biztosítja ennek tilalmát, részletszabályait pedig törvény határozza meg, „erre nem kerülhet sor”. Az összegző módosító javaslat vitájakor, 2014. december 15-én (40. ülésnap 249.) az utolsó pont kivételével ugyanezeket az aggályokat ismételte meg.

2015. április 28-án a köznevelési és a szakképzési, valamint a felnőttképzési törvény módosítása volt napirenden. Kissné Köles Erika leszögezte, hogy mivel a nemzetiségi törvény biztosítja az anyanyelven tanulás és művelődés jogát, ezért a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága „kötelességének és jogának” érzi, hogy az e javaslatokról szóló vitába bekapcsolódjék. Ebben a kijelentésben is az a gondolat jelenik meg, hogy a nemzetiségi szószólóknak csak a nemzetiségekkel kapcsolatos ügyekhez kell hozzászólniuk. „A szakképesítések megszerzését biztosító új struktúrákban is szeretnénk, ha a nemzetiségi nevelés és oktatás helyet kapna azon intézményekben, ahol erre a törvényben meghatározott számú szülő, illetve tanuló részéről igény jelentkezik” – fogalmazott. Javaslataiban lényegében a nemzetiségi oktatás biztosításának feltételeire hívta fel a figyelmet. A nemzetiségi nevelési-oktatási intézményeknek is szükségük

van pedagógiai szakmai szolgáltatókra, nemzetiségi pedagógiai szakmai szolgáltató intézményi és szaktanácsadói, szakértői körre. Legyen továbbá lehetőség a nemzetiségi közép fokú intézményekben – az adott térség gazdasági, társadalmi, munkaerőpiaci igényeinek megfelelően – egyes szakirányok kétnyelvű elméleti és gyakorlati oktatására, valamint maradjon lehetőség a készségfejlesztő szakiskolákban, szakközépiskolákban, továbbá a Híd-programokban a nemzetiségi nyelvvél és népismerettel való foglalkozásra. (68. ülésnap 46.)

2015. május 26-án folytatódott a vita. Felszólalásában (75. ülésnap 276.) lényegében röviden megismételte a korábban elmondottakat, és a szakképzés intézményrendszerének átalakítása során jól beilleszthetőnek látja a nemzetiségi szakgimnáziumok bevezetését, a nemzetiséghez tartozók szakközépiskolai oktatását. Felhívja a figyelmet a nemzetiségi nyelv és a szaknyelv fontosságára, és elmondása szerint szükséges a gyakorlati oktatásvezető munkakör visszaállítása. A nemzeti köznevelésről szóló törvény vitájánál (75. ülésnap 337.) a nemzetiségi pedagógiai szakmai szolgáltatás mint alapfeladat megjelölését tartja elengedhetetlennek, az ugyanis továbbra sem került a törvénytervezetbe.

2015. december 2-án szólt fel először napirenden kívül. A legkisebb számú magyarországi nemzetiség létkérdései (múltja, jelene és jövője) című napirend utáni felszólalásában (123. ülésnap 92.) arról beszélt, hogy a Magyarországon élő szlovének már a VI. század óta az ország nyugati határánál, a Rábától délre élnek, azonban az asszimilációs nyomás különféle módozatai miatt mára létszámuk jelentősen lecsökkent. „A rendszerváltás után, de különösen az elmúlt 4-5 évben jelentősen jobb működési körülményekről számolhatok be, köszönhetően a magyar kormány, az EMMI egyházi, nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkársága, de anyaországunk, Szlovénia gondoskodásának is” – fejezi ki köszönetét a magyar kormánynak és az anyaországnak. Megvilágította, hogy a szlovén Rába-vidéket gyakran az Őrség részeként tüntetik fel, és célként jelölte meg, hogy a tájegység külön megnevezést kapjon a települések határainál kihelyezett táblákon, két nyelven. Ezen kívül az infrastrukturális fejlesztések szükségességét emelte ki. Kifejezte továbbá, hogy a szlovén–magyar kapcsolatok mind gazdasági, mind politikai értelemben kitűnőnek mondhatók, és a szlovén nemzetiség híd szerepét kívánja a továbbiakban is fenntartani.

2016. május 12-én a 2017. évi költségvetési vitához szólt hozzá. Felszólalásában (151. ülésnap 24.) kiegészítette szószólótársai hozzászólásait, több tétel emelését indokolta. Kérte a nemzetiségi civil szervezetek működésére fordít-

ható támogatási összeg emelését, a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott nemzetiségi köznevelési intézmények számának emelkedése miatt az erre fordítható jogcím összegének növelését. Kiemelte továbbá egyebek mellett a nemzetiségi köznevelésben, közoktatásban résztvevő tanulók számára elérhető ösztöndíj fontosságát is.

2016. június 13-án napirend előtti felszólalást tett (162. ülésnap 2.). Szlovén nyelven emlékezett meg a független szlovén állam létrejöttének 25 éves évfordulójáról. „1990. december 23-án Szlovéniában népszavazás zajlott a Szlovén Köztársaság önállóságáról és függetlenségéről. Ezen a választásra jogosult állampolgárok 93,2 százaléka vett részt, túlnyomó többségük az önállóság mellett tette le voksát. A Szlovén Köztársaság közgyűlése az 1991. évi június 25-i ülésén elfogadta az alkotmányt az önállóságról és függetlenségről, emellett továbbá például az állampolgárságról, külpolitikai kérdésekről szóló és más törvényeket, így a Szlovén Köztársaság saját földjén minden illetékességet átvett a Jugoszláv Köztársaságtól” – szólott felszólalásának eleje magyar nyelven.

2016. szeptember 13-án napirend utáni felszólalást tett (166. ülésnap 102.) a következő címmel: „Két nép hű fia: Pável Ágoston”. Felszólalásában Pável Ágostonra emlékezett, akit Illyés Gyula nevezett két nép hű fiának. Pável Ágoston a „magyarországi szlovénség első tudós kutatója, néprajztudós, nyelvész, fordító, író, költő, tanár” volt, aki a „Rába és a Mura közötti vidék szellemi és anyagi műveltségének értékeit” tárta fel.

2016 novemberében az oktatás szabályozására vonatkozó egyes törvények módosítása került az Országgyűlés elé. Az általános vitában tett felszólalásában, 2016. november 10-én (185. ülésnap 100.) mindenekelőtt leszögezte, hogy a nemzetiségek és a szószólók kiemelt érdeklődéssel fordulnak az oktatás felé, ő maga pedig középiskolai tanárként különösen. A javaslat több ponton érintette a nemzetiségi köznevelési kérdéseket, azok jogszabályi hátterét. Az első pontban a külföldi (e kontextusban anyaországi) oklevelek, diplomák elismerésének kérdését egyértelműsíti és egyszerűsíti a módosítás, nem szükséges már szakértői bizottság felállítása az ilyen kérdések elbírálásához, hanem az eljáró hatóság egyszemélyi szakértőt jelöl ki. Sőt, bizonyos meghatározott feltételek érvényesülése esetén az oktatás-neveléshez szükséges diplomának a honosításától el is tekint a jogalkotó. Bekerül továbbá a köznevelési intézmények alapfeladatai közé a kiegészítő nemzetiségnyelv-oktatás, amit szintén üdvözölt.

Tisztázódott egy korábban az alapvető jogok biztosa és a nemzetiségi ombudsmanhelyettes által is vizsgált ellentmondás is. Az iskolákban a helyi

közösségek érdekeinek képviselésére intézményi tanács hozható létre. A korábbi szabályozás lehetővé tette, hogy nemzetiségi önkormányzatok fenntartóként kezdeményezhessék a létrehozást, azonban, ha fenntartóként nem voltak jelen, akkor tagot sem delegálhattak a tanácsba. Ezt az ellentmondást az alapvető jogok biztosa és nemzetiségi biztoshelyettese is vizsgálta korábban. Ezt a helyzetet a javaslat feloldja azzal, hogy ha az adott iskola nemzetiségi nevelési-oktatási feladatot is ellát, de nem nemzetiségi önkormányzat tartja fenn, akkor a többi delegálttal azonos létszámú tagot delegál az érintett települési nemzetiségi önkormányzat. Sőt, a javaslat, helyeselhető módon még tovább megy – bár erre Kissné Köles Erika nem hívta fel a figyelmet –, és nemzetiségi önkormányzat hiányában a településen működő nemzetiségi civil szervezet számára nyitja meg a lehetőséget tagok delegálására. A szószóló a módosítás elfogadására kérte az Országgyűlést.

2016. november 21-én (188. ülésnap 273.) hangsúlyozta, hogy a nemzetiségek bizottsága továbbra is ragaszkodna ahhoz, hogy a köznevelési intézmények alapfeladatai között szerepeljen a kiegészítő nemzetiségi nyelvoktatás. Illetve nem támogatják az oklevéllel (még) nem rendelkező, oktató-nevelő munkát ellátók felvételének könnyítését sem. Az intézményi tanácsokba delegálás kapcsán a bizottság módosítója tisztázni kívánta, hogy nem az összes többi delegálthoz képest delegálhat ugyanannyi tagot a nemzetiségi települési önkormányzat (vagy civil szervezet), hanem ugyanannyi főt küldhet, ahányat minden egyes delegáló résztvevő szervezet delegál.

2017. április 19-én tárgyalta az Országgyűlés a civiltörvényként elhíresült javaslatot, más néven a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról szóló törvényt. A nemzetiségek bizottsága nevében tett felszólalásában (214. ülésnap 60.) előbb megidézte, hogy az Alaptörvény szerint a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők, majd hosszasan sorolta az egyesületek, civil szervezetek jogait, lehetőségeit szabályozó törvényhelyeket. Leszögezte, hogy a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek törekvéseit, a nyelvük és kultúrájuk megőrzésének érdekében kifejtett tevékenységüket, vagy akár a gazdasági felzárkózásukat is sok esetben külföldi szervezetek, anyaországi, vagy akár más országbeli szervezetek célzott támogatással segítik, tehát ezek a szervezetek is az elfogandó törvény hatálya alá esnek. Noha elismerte, hogy „a nemzetiségek civil szervezetei is lényeges szerepet viselnek a közvélemény formálásában”, úgy gondolta, hogy mivel ezek a támogatások kizárólag a nemzetiségek fennmaradását szolgálják, és a felhasználó magyar állampolgárok betartják az ország

törvényeit, így az ezáltal „érdekeiket külföldi erő nem tudja alakítani, arra nem gyakorolhat jogsértő befolyást, saját politikai céljaira nem tudja kihasználni.” Így azt javasolta, hogy a törvényjavaslat 1. § (4) bekezdése – ez azokat a szervezetek írja le, melyekre nem terjed ki a törvény hatálya (pl. sportegyesületek vagy vallási szervezetek) – egészüljön ki a nemzetiségi törvény szerinti nemzetiségi civil szervezetekkel, egyesületekkel és alapítványokkal. Egyéb javaslatot, esetleges kritikát, a társadalom egészét érintő kérdést a törvény kapcsán nem fogalmazott meg.

A nemzetiségek bizottságának e módosító javaslata bekerült az összegző módosító javaslatba, amit 2017. június 12-én tárgyalta a parlament. A szlovén szószóló (232. ülésnap 269.) lényegében csak megismételte korábbi hozzászólását a témában, arra kérve tehát az Országgyűlést, hogy a „civiltörvény” hatálya ne terjedjen ki a nemzetiségi civil szervezetekre. A törvényt később így is fogadták el.⁹³

2017 májusában újra napirendre került az oktatás szabályozására vonatkozó törvény (és egyes kapcsolódó törvények módosítása). Az általános vitában, 2017. május 4-én (219. ülésnap 148.) az egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitáció, rehabilitáció fontosságát hangsúlyozta. A törvénybe ekkor bekerülő feladatpont sok mindent lefed, pl. a tehetséggondozás is ide tartozik, de a szlovén szószóló azt emelte ki, hogy a roma gyermekeket érintheti ez nagyobb számban, „akik bizonyos szociális hátrányokból következően szorulhatnak egészségügyi és pedagógiai rehabilitációra”. Kiemelte viszont, hogy szerinte a külön, súlyos fogyatékkal élők számára fenntartott, szegregált intézményekre továbbra is szükség van. A külföldi kirándulások kapcsán a nemzetiségi gyermekek anyországi kirándulásainak, és így „történelmének, jellemző természeti, társadalmi, kulturális értékeinek megismerés[ének]” fontosságát vetette fel. Egyebek mellett kiemelte még, hogy a szakirányú végzettséggel rendelkező pedagógusok hiányának a kérdése a nemzetiségi intézmények számára is fontos.

93 Végül tehát ezzel a kívétellel fogadták el a 2017. évi LXXVI. törvényt a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról. A törvény a „külföldről támogatott szervezet” elnevezéssel megjelölt civil szervezeteket, miközben a törvény értelmében javarészt addig is nyilvános adatokat kért rajtuk számon. A törvénnyel szemben kötelezettségszegési eljárást indított az Európai Unió Bizottsága, majd 2020-ban az Európai Bíróság jogsértőnek találta a törvényt. (A C-78/18. sz. ügy, Bizottság kontra Magyarország.) A törvényt végül 2021 tavaszán visszavonták, helyette az Állami Számvevőszék általi évenkénti ellenőrzést vezették be. Lásd fent.

A 2017.május 29-i felszólalásában (228. ülésnap 334.) röviden megismételte a fenti pontokat, és elmondta, hogy a nemzetiségek bizottsága 2017. május 8-i ülése után 14 pontos módosítót nyújtott be.

2017. május 5-én került sor az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény és a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény módosításáról szóló vitára. Felszólalásában bizottsági előadóként (220. ülésnap 76.) előadta, a javaslat végül is arról szól, hogy „az egyenlő bánásmód alkotmányossági követelménye a nemzetiségi oktatásban is hatékonyabban érvényesüljön.” Feltette a kérdést, hogy mit jelent a szegregált oktatás. „Ezért nagyon őszintén remélem, hogy [...] a nemzetiségileg, illetve etnikailag idézőjelbe tett »tisztta«, a jogvédő szervezetek szemével szegregált iskolák adott településeken ne működhessenek. Akkor szegregáltak a szlovén iskolák, a német iskolák? És be fogjuk zárni őket, amikor mi arra törekszünk, hogy ezek az intézmények fent maradhassanak? Vagy csak a romák esetére vonatkozik a szegregáció kérdése? Remélem, hogy itt nem erről van szó.”

Saját maga válaszolta meg a kérdést végeredményben, mikor azt mondta, hogy „[a] törvényjavaslat alapján jogszerűnek minősül a vallási meggyőződésen vagy nemzetiségi alapon elkülönülten megszervezett oktatás, ha az egyidejűleg megfelel a vallási meggyőződésen alapuló oktatás és a nemzetiségi oktatás valamennyi jogszabályi követelményének”. Ez a követelmény pedig azt jelenti, hogy a nemzetiségi vagy vallási alapon szerveződő oktatás ne váljon jogellenes elkülönítéssé, illetve a nem nemzetiségi oktatásban általánosan érvényesülő színvonal biztosítását jelenti.

2017. június 12-én tett felszólalásában (232. ülésnap 311.) röviden megismételte az elmondottakat, elváltasztotta egymástól a szegregáció és a nemzetiségi oktatás fogalmát, és kijelentette, hogy a nemzetiségek bizottsága a javaslatot előremutatónak ítéli.

2017. december 12-én napirend utáni felszólalást tett „A magyar–szlovén kétoldalú megállapodások szerepe és hatása a szlovén nemzetiség életére” címmel a Szlovén Köztársaságban élő magyar nemzeti közösség és a Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzeti kisebbség különjogainak biztosításáról szóló egyezmény aláírásának 25. évfordulója alkalmából. (266. ülésnap 90.) A dokumentumot dicséri, de kijelenti, hogy sok feladat áll előttük, mindenekelőtt a Rába-vidék gazdaságának, infrastruktúrájának fejlesztése. „Magyarország és Szlovénia államközi politikai és diplomáciai kapcsolatai példaértékűek.” – szögezi le.

2018–2022, KISSNÉ KÖLES ERIKA

A következő ciklus első felszólalására a választásokkal kapcsolatos törvények módosításáról szóló vitában került sor. Ugyan a törvényjavaslat nem kifejezetten érintette a nemzetiségi választójogot és a képviselők (vagy szószólók) megválasztását, Kissné Köles Erika a pártlistás és nemzetiségi listás szavazás közötti választás kényszerét vetette fel felszólalásában. (2018. 07. 03., 17. ülésnap 262.) „Számos nemzetiségi választópolgár, aki kettős identitásúnak vallja ma magát Magyarországon, úgy ítéli meg, hogy ha az egyikről vagy a másíkról kell lemondania, úgy valamely jogában korlátozott” – fogalmazott. Meggyőződése szerint a szószólók közül többen azért rendelkeznek nagyon alacsony szavazatszámmal, mert a választók inkább a pártlistákra adták a szavazatukat, noha meglátása szerint a 13 elismert nemzetiség közül a legtöbbnek nincs is esélye a képviselet elérésére. Szót ejtett arról is, az, hogy a listaállítás a feltétele a kampánypénz kiutalásának, hátráltatja a nemzetiségi választópolgárok regisztrációs kötelezettségének hirdetését, a választópolgárok tájékoztatását, így szerencsésnek tartaná, ha a rendelkezésre álló kampányra költethő összeg felét már a listaállítás előtt megkaphatnák az érintett országos nemzetiségi önkormányzatok. A regisztrációs kampányolás kapcsán egyéb problémákat, nehézségeket is megemlíttet.

Felvetette annak kérdését is, hogy a nem állampolgárok, de nemzetiséghez tartozók miért nem indulhatnak a választáson, de ezt alaptörvényi és törvényi rendelkezések idézésével saját maga söpörte le az asztalról.

2018. július 16-án (18. ülésnap 232.) előadta a nemzetiségek bizottságának módosító javaslatait. A fent tárgyalt felszólalásban vázolt problémák kiküszöbölésére a nemzetiségek bizottságának javaslata bevezetné a regisztrációs kampány fogalmát, melyhez előleget kapnának, illetve hozzáférnének a választói névjegyzékhez a jelölő országos nemzetiségi önkormányzatok. A javaslatok azonban később nem kerültek be az elfogadott törvénymódosításba.

2018. október 31-én felszólalásában (36. ülésnap 46.) amellet érvelt, hogy az oktatási nyilvántartás működéséért felelős szerv az oktatási nyilvántartásban a természetes személy e javaslatban meghatározott adatai mellett a nemzetiiséget is kezelje, hiszen az a nemzetiségi nevelés-oktatás szempontjából kifejezetten releváns. „A bevezetésre kerülő egységes oktatási nyilvántartásban a nemzetiségi oktatás, a nemzetiségi tanulók, a nemzetiségi tárgyak, a nemzetiségi pedagógusok léte, azonosíthatósága, követhetősége nagy segítség lenne valamennyi érintett és érdekelt intézményi szereplő, de a nemzetiségekkel fog-

lalkozó szervezetek számára is” – fogalmazott. A vitában később az merült fel, hogy ezek beépítéséhez az adatvédelmi törvényt is módosítani kellene, így végül nem kerültek be a szószóól által felvetett elemek az elfogadott, az oktatási nyilvántartásról szóló 2018. évi LXXXIX. törvénybe.

A 2018. november 26-i felszólalásában (43. ülésnap 266.) kilátásba helyezte, hogy kezdeményezni fogja a fent leírt adatok felvételét az oktatási nyilvántartásba az adatvédelmi törvénnyel, illetve a nemzetiségek jogairól szóló törvénnyel összhangban.

2018. december 10-én napirend előtti felszólalásra emelkedett (48. ülésnap 34.). Az igen kis létszámú szlovén közösség számára fontos évfordulókról emlékezett meg, de mindenekelőtt kiemelte a kormány segítségét: „Magyarország Kormánya 2010-től egyre nagyobb figyelmet fordít nemzetiségeire, egyre több és látványosabb előnyt és eredményes fejlődést indukáló segítséget nyújt a szlovén nemzetiségi közösségnek is.” Húsz éve, 1998. november 18-án nyílt meg a Szlovén Köztársaság szentgotthárdi főkonzulátusa, és ekkor nyitott meg a Szlovén Kulturális és Információs Központ is. Több szervezet is évfordulót ünnepel, de – pedagógusként – kiemelte még az oktatás jelentőségét is, a szlovén nemzetiség mellett a keresztény emberi értékeket is kihangsúlyozva: „125 évvel ezelőtt nyitotta meg kapuit Vas megye első állami gimnáziuma, az iskola, amelyből én is és számos, a magyarországi szlovén falvakból érkezett diák indult az élet útjára, nemcsak a megalapozott és korszerű tudás, de mindig a keresztény emberi értékek közvetítője volt. A szentgotthárdi Vörösmarty Mihály Gimnázium az elmúlt héten jubilált, az első magyarországi középiskola, amelyben a '90-es évektől szlovén nyelvoktatás, szlovén érettségi és nyelvvizsga szervezhető.”

Ezután közel egy évig nem tett felszólalást a plenáris üléseken. 2019. november 18-án (93. ülésnap 343.) a szakképzésről szóló törvény vitájához szólt hozzá, a nemzetiségek bizottságának véleményét hangsúlyozva. Kifejezte, hogy a szakképző intézményben folytatott szakképzésben is érvényre kell jutniuk a nemzetiségek kulturális autonómiájának megfelelő oktatási érdekeknek. Ennek megfelelően szükség van arra, hogy a nemzetiségi önkormányzat által alapított szakképző intézményekre is ugyanazon nyilvántartási szabályok vonatkozzanak, illetve a nemzeti köznevelésről szóló törvény rendelkezéseivel összhangban biztosítsák a nemzetiségi önkormányzat véleményezési, egyetértési jogát a nemzetiségi önkormányzati költségvetési szervként működő szakképző intézményt érintően. A felvetett pontok bekerültek a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvénybe.

2019. december 2-án napirend előtt szólalt fel. (99. ülésnap 38.) Adventi köszöntésében köszönetet mondott a kormánynak, hogy a magyarországi szlovénok nagy részét adó térségben gazdasági fejlesztésekre került sor az elmúlt évtizedben. „A magyar–szlovén–osztrák hármashatár ölelésében 94 négyzetkilométeren, hét faluban és Szentgotthárd városában él ma is a magyarországi szlovének mintegy 80 százaléka. [...] Az elmúlt évtizedben Magyarország Kormánya a nemzetiségekért felelős államtitkárság közvetítésével látványos felújításokhoz segítette értékeinket, de a szlovén Rába-vidék központjának számító Szentgotthárd barokk templomának a felújítása is a kormány célzott támogatásával történik. Köszönetünket ezúton is tolmácsolom.”

2020. április 21-én a kulturális intézményekben foglalkoztatottak közalkalmazotti jogviszonyának átalakulásáról, valamint egyes kulturális tárgyú törvények módosításáról zajlott vita. A bizottsági véleményt ismertető felszólalásában (121. ülésnap 226.) leszögezte, hogy a magyarországi nemzetiségek is tartanak fenn közművelődési intézményeket, és ezek hagyományaik megőrzését, fenntartását, továbbörökítését szolgálják, így tehát a nemzetiségi önkormányzatok egyik alapvető feladata a kulturális öngazgatás megvalósítása. Kitért arra is, hogy a nem nemzetiségi fenntartású intézményeknél az intézményvezetés kinevezésére vonatkozóan ki kellene kérnie a nemzetiségi önkormányzat véleményét, hiszen egyetértési joga van, de alapvetően a közalkalmazotti státusz elvesztésével járó potenciális hátrányokról kérdezett, érintve a munkakörök vonzóságát és a bérkérdés több aspektusát is. „A munkajogi vagy munkaszerződés alapján kötött jogviszony rugalmasabb jogviszony?” – teszi fel a kérdést.

2020. május 19-én már azt a reményét fejezte ki (130. ülésnap 32.), hogy az átalakulás és a kapcsolódó bizonyos feszültségek „reményeink szerint” feloldódnak.

2020. június 4-én a köznevelési törvény módosítása volt napirenden. Felszólalásában (135. ülésnap 121.) több pontot érintett. Kiemelten fontosnak tartotta, hogy a törvényjavaslat egységesíti, így erősíti annak lehetőségét, hogy a különböző fenntartású (Klebelsberg Intézményfenntartó Központ, nemzetiségi önkormányzatok, egyházak) intézményekben egységes legyen a jogalkalmazás. Örömet fejezte ki, hogy a köznevelési alapfeladatok közé bekerül a nemzetiségi alapfokú művészetoktatás, illetve a kiegészítő nemzetiségi óvodai nevelés, és figyelmet fordítanak a pedagógia programok összeállításáról szóló részre, mely a nemzetiségek számára különösen fontos. Hasonlóan kiemelt kérdés a felvételi körzetek meghatározása, hiszen ennek rendezése egyben azt is biztosítja, hogy

a nemzetiségi önkormányzatok egyetértési joga mindenképpen érvényesülhessen, pl. helyi nemzetiségi önkormányzat hiányában az illetékes területi nemzetiségi önkormányzat részvételével. Érdekes aspektus a térítésmentes tankönyvellátás kérdése. Tekintettel a kisebb szükséges példányszámra, a nemzetiségi tankönyvek többre kerülnek, így csak reményét fejezte ki az iskolafenntartók nevében, hogy a „a tanulónkénti tankönyvtámogatás összege a tényleges beke-rülési költségeket biztosítani tudja”.

2020. november 17-én az Országgyűlés az Egyenlő Bánásmód Hatóság Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába történő integrálásáról tárgyalt. Felszólalásában (167. ülésnap 158.) explicit kritikát nem fogalmazott meg a lépéssel kapcsolatban,⁹⁴ sőt az AJBH szempontjából megfogalmazva úgy vélte, hogy feladatkörei mellett jogkörei is kibővülnek. „A korábbi, széles körű vizsgálati és intézkedési jogosultságai kiegészülnek hatósági jogkörrel is” – fogalmazott. Ugyanakkor felvetette, ha egy panaszos a Hivatalhoz fordul, kérdés, hogy milyen fajta eljárás indul el, és ebben célszerű lenne a területért felelős biztos, tehát a nemzetiségek védelmét ellátó biztoshelyettes véleményét kikérni annak érdekében, hogy a „diszkriminációs panaszok vizsgálati módszerének kiválasztása ne vonjon el a beadványozótól jogvédelmi lehetőséget.”

2020. november 30-án ismertette (172. ülésnap 247.) a fenti problémára megoldást kínáló bizottsági módosító javaslatukat, mely szerint tehát: „(4) Ha a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülésével összefüggő ügyben a beadványtevő nem nyilatkozik, vagy mindkét eljárás megindítását kéri, az alapvető jogok biztosa a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettesének a javaslata alapján dönt, hogy az e törvény szerinti vagy az Ebktv. szerinti eljárást indokolt megindítani.” A törvényt ennek megfelelően fogadták el, és ma is így szerepel az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/M. § (4) bekezdésében.

2020. december 1-jén (173. ülésnap 120.) felszólalásában a felsőoktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló vitához szólt hozzá. Több változtatást üdvözölt, például az iskolai végzettség egységsülő értelmezésére, vagy az akkreditált intézményekben, külföldön szerzett diplomák automatikus elismerésére, vagy a külföldi munkavállalók (és így az anyaországokból érkező szakemberek) foglalkoztatásának megkönnyítésére vonatkozó rendelkezéseket. Üdvözölte „a kormány és a szaktárca azon támogató

94 Ellentétben több civil szervezettel, akkor és azóta is.

intézkedéseit, amelyek a köznevelés egésze és elsősorban a felsőoktatás területén biztosítani kívánják a nemzetiségi közösségek számára a megfelelő, jól felkészült pedagógus-utánpótlást. Hasonlóképpen megnyugtató a köznevelés egészére kiterjesztett szervezeti és költségvetési szükségletek biztosítása [...]” Kiemelhető még, a nyelvhasználat szempontjából fontos, hogy a hallgató kérésére a végzettséget igazoló oklevélmellékletet a magyar mellett az érintett nemzetiség nyelvén is ki kell állítani. Ugyanakkor kritikákat is megfogalmazott: a nemzetiségitanár-szakokat hátrányosan érinti az az elképzelés, amely két félévnyi szaktárgyi kredittel lerövidítené a képzést. A nemzetiségitanár-szakokon a nyelvi képzés két félévre szűkítése nem biztosítja, hogy „magasan kvalifikált, jó szaktudással felvértezett pedagógusok irányítsák a nevelés-oktatást, biztosítva ezzel a tanulókat, diákok számára a nemzetiségi nyelvek kiemelt színvonalú megismerésének lehetőségét”. Megfogalmazza emellett azt a sokszor visszatérő kíváncsiságot is, hogy a döntéshozatalba vonják be a nemzetiségeket: „a különböző nemzetiségi-pedagógus-képzések és az azokat ellátó intézményekben tervezett átalakítások előtt a nemzetiségi közösségek egyeztetthessenek az átalakításokról.”

2021. április 28-án tárgyalta a parlament az Európai Unió Bírósága C-66/18. számú ítéletének végrehajtása érdekében a felsőoktatási törvény módosítását, vagyis közkeletű nevén a Lex-CEU, a Central European University országból történő kiűldözését jelentő törvény visszavonását. A szószóló, bizottsági véleményt előadó felszólalásában (193. ülésnap 172.) megragadta az alkalmat, hogy a nemzetiségek szempontjából megvilágítsa a külföldi egyetemeken jelenlétének hasznát, de magáról a konkrét ügyről nem szólt. Később, 2021. május 17-én (197. ülésnap 321.) sem említette a CEU-t.

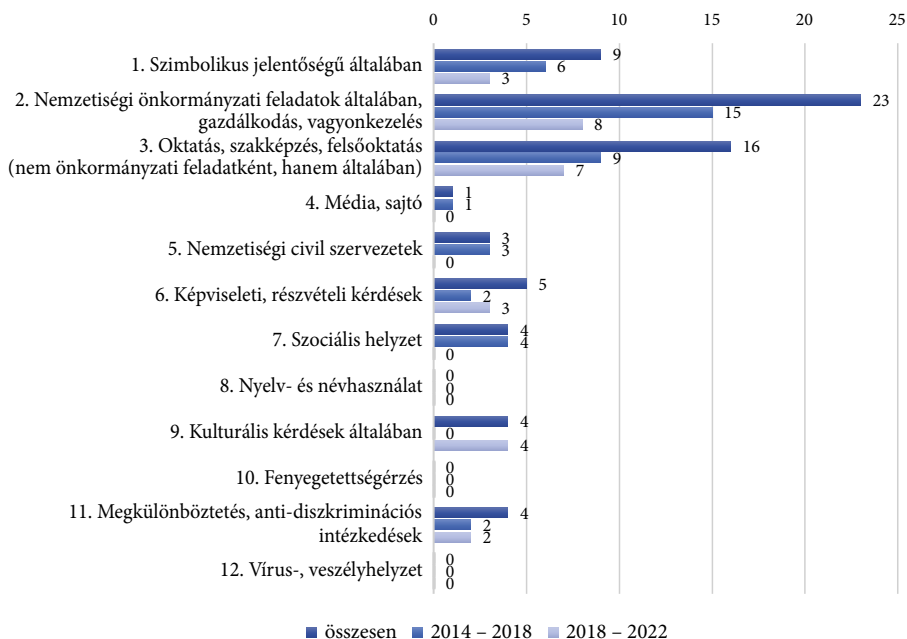
2021. június 14-én napirend előtti felszólalást (209. ülésnap 32.) tett A Szlovén Köztársaság függetlensége kikiáltásának 30. évfordulója és annak a magyarországi szlovén közösségre gyakorolt hatásai címmel. „Szlovénia, a magyarországi szlovén közösség anyaszája függetlenségének, önállóságának 30. évfordulóját ünnepli” – fogalmazott. Örömet fejezte ki a két ország jó kapcsolata és az ebből fakadó, gazdasági fejlődést is jelentő együttműködések miatt.

A ciklusban legvégül az ingatlan-nyilvántartásról szóló 2021. évi C. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti rendelkezésekről, valamint egyes, az ingatlan-nyilvántartással, területrendezéssel, településrendezéssel kapcsolatos és kulturális tárgyú törvények módosításáról szóló vitához szólt hozzá. A törvényjavaslat egyfelől elektronikus ingatlanbejegyzési eljárást vezet be, és részletesen szabályozza a közfeladatokat ellátó intézményekben keletkező iratok, tehát

közziratok védelmét. Felszólalásában 2021. november 10-én (222. ülésnap 72.) ennek nemzetiségi szempontból fontos aspektusait domborította ki, kritikát, módosítani valót nem fogalmazott meg. Üdvözölte, hogy a módosítás nyomán a nemzetiség által lakott településen a települési önkormányzat, a településterv, a kézikönyv és a településképi rendelet készítése érdekében az adott településen működő nemzetiségi önkormányzattal is egyezett. 2021. december 13-án (230. ülésnap 259.) újfent ezt az utóbbi elemet emelte ki.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

A két ciklusban 19, illetve 18 felszólalásával Kissné Köles Erika szlovén szószóló a közepesen aktívak közé tartozik. Pedagógus, volt középiskolai tanár lévén szószólóként is kiemelt témája maradt az oktatás, néhány kivételtől és napirenden kívüli felszólalásaitól eltekintve kizárólag csak az oktatás-nevelés, a szakképzés vagy a felsőoktatás kapcsán szólalt fel a plenáris üléseken.

12. ábra: Kissné Köles Erika szlovén nemzetiségi szószóló felszólalásainak témakörei

A téma melletti elköteleződését az is mutatja, hogy 2014-től a Magyarországi nemzetiségek bizottságán belül a Köznevelési és kulturális albizottság, illetve 2018-tól a Köznevelési, kulturális és egyházügyi albizottság elnökeként is tevékenykedik. Számára – amint azt több alkalommal kifejtette – a megfelelő színvonalon biztosított nemzetiségi oktatás a záloga a nemzetiségek megmaradásának. Emellett napirenden kívül szimbolikus ügyekben is megszólalt, ugyanakkor ezeket rendre összekötötte Magyarország és a szlovénok anyaaállama, Szlovénia kapcsolatainak kérdésével.

A 2022-ben kezdődő ciklusban is Kissné Köles Erika a szlovén szószóló.

UKRÁN

A körülbelül tízezer fős ukrán nemzetiség nem tűnik kifejezetten aktívnak nemzetiségi politizálás tekintetében. Az ukrán lista 2014-ben 502 névjegyzékbe feliratkozott ukrán választó mellett 293 szavazatot kapott, 2018-ban 549 választó mellett ugyanennyit. 2022-re ezek a számok valamelyest emelkedtek, 710 feliratkozott mellett 383 szavazatot kapott a lista.

2014–2018, HARTYÁNYI JAROSZLAVA

Hartyányi Jaroslava öt felszólalást tett 2014 és 2018 között. Felszólalásait rendszerint anyanyelvén kezdte, és magyarul folytatta.

2015. június 8-án (81. ülésnap 2.) a nemzetiségek bizottsága megalakulásának egyéves évfordulójáról emlékezett meg napirend előtti felszólalásában. Nagyvonalakban beszámolt a bizottság és a három albizottság munkájáról, és arról, hogy az igen eltérő háttérű, létszámú és így érdekű nemzetiségeket képviselő szószólók rendre konszenzussal nyújtanak be irományokat, tehát képesek együtt dolgozni. Megemlítette azonban, hogy van még rendezni való az Országgyűlésben betöltött státusukat, szerepüket illetően, ezért benyújtották az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény módosításáról szóló javaslatukat, ami a jogállásukat és javadalmazásuk kérdését is érinti. Kiemelendő még, hogy köszönetet mondott a magyar népnek, amiért a „bajban lévő Ukrajnának” humanitárius segítséget nyújtott. Egy sajátos, de az anyaországa helyzetére tekintettel persze egyre kevésbé meglepő szerepfelfogással találkozhatunk itt. Elmondása szerint a „szószólóknak az is a feladatuk, hogy a kormánnyal együtt, amennyiben kell, segítsék a nemzetiségek anyaországait”.

Legközelebb több mint egy év elteltével szólalt fel újra, szintén napirend előtt. 2016. szeptember 26-án tett felszólalásában (169. ülésnap 30.) szintén Magyarország Ukrajna irányába mutatott szolidaritásáért mondott köszönetet. Az azóta történt fejlemények, a háború, és a magyar kormány háborúval

kapcsolatos politikája fényében ezek mára még érdekesebbé vált mondatok. Köszönetet mondott az Országgyűlésnek és Magyarország népének az Ukrajna függetlenségének kivívásakor tanúsított szolidaritásukért és az immár 25 éves támogatásukért, és úgy fogalmazott, hogy „Ukrajna európai útválasztása ma már nem lehet vitatéma.” Említést tett a Magyarország és Ukrajna között született, nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról szóló nyilatkozatról és a létrejövő Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság munkájáról. „E bizottság munkájának köszönhetően a Kárpátalján élő magyarok és a magyarországi ukrán nemzetiségűek előmozdították közösségeik politikai és kulturális fejlődését, megerősítve a nemzeti identitásukat. Ezáltal e két közösség szimbolikus hidat épít a két ország között.” Kiemelte továbbá, hogy Magyarország Ukrajna függetlenségének kikiáltása óta segítette, támogatta európai integrációs törekvéseit, valamint az Európa Tanácshoz csatlakozását is.

„Az 1994-ben Budapesten aláírt memorandumban Ukrajna – az atomfegyverek leszerelése ellenében – garanciát kapott a nagyhatalmaktól területi egysége sérthetlenségének biztosítására vonatkozóan. Sajnos, a garanciák kevésnek bizonyultak. Ukrajna arra kényszerült – és ez ma is érvényes –, hogy fegyverrel védje meg területi egységét, pedig az ukrán nép békére vágyik” – fogalmazott már 2016-ban. Érdekes még, hogy az Európai Unió integrációjáról szóló vitát leegyszerűsítő egységes Európa kontra erős nemzetállamok kérdésben nem foglalt állást, hanem úgy fogalmazott, csak az egységes Európa, az erős, egymást támogató nemzeti államok képesek túlélni a világra, Európára zúduló megpróbáltatást.

2017. április 20-án egy nagy javaslatcsomagot tárgyalt az Országgyűlés egyes törvényeknek a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény végrehajtásával összefüggő módosításáról. Felszólalásában (215. ülésnap 34.) Hartyányi Jaroslava elmondta, hogy az előterjesztés szinte kizárólag jogharmonizációs célokat szolgál, más aktualizálási törekvése nincs. Azt leszögezte azonban, hogy a nemzetiségi önkormányzatok (az országot kivéve) gazdálkodási és egyéb tekintetben nem önálló adatszolgáltatók, hiszen ezt a kötelezettséget a helyi önkormányzatokkal kötött együttműködési megállapodások szerint a helyi önkormányzatok végzik el. Az országos nemzetiségi önkormányzatok és nemzetiségi civil szervezetek önálló adatszolgáltatók. Kiemelte még a személyes adatok védelmének fontosságát.

2017. május 15-én (222. ülésnap 237.) a fenti problémát újra felvetve kiemelte, hogy nagyon sok nemzetiségi önkormányzat működik, így ezek az adatszol-

gáztatásra vonatkozó megállapodások változatosak lehetnek, ezért a törvény végrehajtási utasításához egyértelmű iratmintát javasolnak mellékelni.

2017. november 27-én (261. ülésnap 24.) újra Ukrajna szovjet elnyomásáról emlékezett meg. (A Házbizottság javasolta az Országgyűlésnek, hogy a napi-rend elfogadása előtti felszólalásra adjon engedélyt.) A szószóló köszöntötte Nepop Liubov asszonyt, Ukrajna magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövetét, és Jevhen Csoliljt, az Ukrán Világkongresszus elnökét. A holodomorra, az 1932–1933. évi ukrajnai nagy éhínség áldozataira emlékezett: „a szovjet sztálini rezsim 500 napon át, szándékos népiirtást hajtott végre az ukránok ellen, hogy megsemmisítse nemzeti identitásukat, térdre kényszerítse a falusi lakosságot, mert a legnagyobb áldozatokkal járó ellenállást az ukránok tanúsították az elnyomó rendszer ellen az akkori Szovjetunióban.” Köszönetet mondott a 15 évvel ezelőtti parlamenti határozat szerinti szolidaritásért is. Szerinte az ügy „nemcsak Ukrajna népét érinti, hanem a magyarországi ukránokat is. Hiszen a holodomor, az 1932–33. évi ukrajnai nagy éhínség áldozatainak vagy túlélőinek leszármazottai élnek még Magyarországon is, akiknek az ukránok nemzeti tragédiája nemcsak történelem, hanem személyes és családi veszteség”.

2018–2022, SZUPERÁK BRIGITTA

Az Országos Ukrán Önkormányzat 2018. február 9-én, zárt ülésen titkos szavazással állított listát, melynek élére Szuperák Brigitta került.⁹⁵ Ugyanakkor eljárási hiba miatt később az ülést és a szavazást meg kellett ismételniük. Ekkor Hartyányi Jaroslava élesen kritizálta a jegyzőkönyvvezetést és a hibákat.⁹⁶

Szuperák Brigitta felszólalásait szintén anyanyelvén kezdte, majd magyarul folytatta. Elsőként a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2017. január – 2018. december) szóló kormányzati beszámoló elfogadását övező vitához szólt hozzá. 2020. szeptember 22-én (151. ülésnap 38.) felszólalásában példaértékűnek nevezte a nemzetiségek és a kormány nemzetiségekért felelős államtitkársága közötti együttműködést. „A beszámolóban foglaltak egyértelműen és tényszerűen bizonyítják a magyar kormány törekvéseit: a nemzetiségek megmaradása, fennmaradása, a nemzetiségek anyanyelvének, kultúrájá-

95 „16/2018. (02.09.) OUÖ határozat”, „Jegyzőkönyv”, OUÖ Közgyűlés, 2018. 02. 09. <https://ukrajinci.hu/uoo-kgj-jkv-2018-02-09/>

96 „Jegyzőkönyv”, OUÖ Közgyűlés, 2018. 02. 25. <https://ukrajinci.hu/uoo-kgj-jkv-2018-02-25/>

nak, hagyományainak ápolása vagy a nemzetiségi intézményekben végrehajtott fejlesztések” – fogalmazott. Kitért két jelentősebb eseményre a beszámolóban tárgyalt időszakból. 1) 2018-ban átszervezték a nemzetiségi ügyeket a kormányban: „a romák ügyei az Emberi Erőforrások Minisztériuma szociális ügyekért és társadalmi felzárkóztatásért felelős államtitkárságához kerültek, míg a többi 12 nemzetiség kérdései az EMMI-től átkerültek a Miniszterelnökségre, ahol a miniszterelnök általános helyettese alá tartozó egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkárság hatáskörébe tartoznak.” Ezt csak megállapította, nem fűzött ehhez sem pozitív, sem negatív megjegyzést. 2) Ebbe az időszakba esik a 2018-as parlamenti választás, amikor is több nemzetiség új szószólót, a német nemzetiség pedig immár teljes jogú képviselőt választott.

Megemlítette továbbá, hogy a nemzetiségek bizottságának kezdeményezése sikeres volt, és módosították a nemzetiségekről szóló törvényt ebben az időszakban: „az Országgyűlés 2020. június 16-ai ülésnapján 184 igen szavazattal, 9 tartózkodás mellett megszavazta a Magyarországi nemzetiségek bizottsága önálló indítványaként benyújtott, a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CXC. törvény módosításáról szóló 10/10303. számú törvényjavaslatot. A törvénymódosítás elfogadásával tovább nőnek az őshonos államalkotó tényezőként elismert nemzetiségek lehetőségei Magyarországon” – fogalmazott. Kiemelte a nemzetiségi pedagógusok utánpótlásával kapcsolatos nehézségeket, és az ennek megoldására tett intézkedéseket, a nemzetiségipedagógus-ösztöndíjprogram (és nemzetiségiovodapedagógus-képzésben résztvevők ösztöndíjprogramjának) elindítását, valamint a nemzetiségipedagógus-pótlék emelését.

Kiemelt még két nemzetközi fejleménnyel kapcsolatos intézkedést a nemzetiségek bizottsága részéről. A jogtipró ukrán oktatási törvény elítéléséről szóló országgyűlési határozat elfogadását, valamint a Minority SafePack nevű európai polgári kezdeményezéshez való, országgyűlés általi csatlakozást. Összességében úgy fogalmazott, a beszámoló is bizonyítja azt az alaptörvényi kitételt, hogy a „nemzetiségek államalkotó tényezők, és a politikai nemzet integráns részei”.

2020 novemberében és decemberében az Alaptörvény kilencedik módosításához szolt hozzá, a bizottsági véleményt adta elő. A módosítás főbb pontjai, a családfogalom szűkítésében, az „anya nő az apa férfi” tétel kimondásában, és a különleges jogrenddel kapcsolatos rendelkezésekben érhető tetten. Egyik pontja kimondja, hogy „Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonossághoz való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést”,

és az ukrán szószóló is ezt a keresztény kultúrára vonatkozó utalást emelte ki. Megítélése szerint a nemzetiségi identitás és kultúra megőrzésében kiemelt szerepük van a történelmi egyházaknak, és egyes nemzetiségi csoportok számára a keresztény kulturális kötődés határozza meg ezen közösségek mindennapjait, hiszen sokan falvakban élnek, ahol az egyházak szerepe jelentősebb mind oktatási-nevelési, mind kulturális, mind szociális tekintetben. A különleges jogrenddel kapcsolatban annyit jegyzett meg, hogy „[á]lláspontunk szerint ezek a pontosítások a mai, korábban nem tapasztalt világjárvány kiváltotta helyzetben indokoltak és elfogadhatók.” Kiemelte még, ha újra online távoktatásra lenne szükség, akkor nagyobb figyelmet kellene fordítani arra, hogy a leghatározottabb helyzetű fiatalok oktatási-nevelési joga ne sérüljön. (2020.11.18., 168. ülésnap 242.)

2020. december 14-én már nem szólt hozzá érdemben az üléshez, a bizottság nevében csak a keresztény elköteleződését hangsúlyozta (175. ülésnap 335.): „Amit azonban újra szeretnék megerősíteni, a nemzetiségek képviselőitében a bizottság tagjai hangsúlyozták: a nemzet és a nemzetiségek szempontjából fontos figyelemmel lennünk keresztény értékeinkre, keresztény gyökereinkre. Ezek határozzák meg a mai mindennapjainkat, ezek szellemében igyekszünk nevelni gyermekeinket úgy a családi körben, mint a nemzetiségi köznevelési intézményekben” – fogalmazott.

2020. december 15-én az anyakönyvi eljárások egyszerűsítéséről és elektronizálásáról, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló javaslat vitájában ismertette a Magyarországi nemzetiségek bizottságának véleményét. Felszólalásában (176. ülésnap 141.) kiemelte, hogy a nemzetiségeknek joguk van a saját nyelven való névhasználathoz. A módosításban számukra a legrelevánsabb, hogy a nemzetiségi utónévjegyzék könnyebb hozzáférhetősége valósuljon meg, és így lehetővé váljék a nemzetiségi név viseléséhez fűződő jog hatékonyabb gyakorlása.

2021 május–júniusában a szakképzéssel és a felnőttképzéssel összefüggő törvények módosításáról tárgyalt az Országgyűlés. Az ukrán szószóló a nemzetiségek bizottságának véleményét képviselte a vitában. 2021. május 27-én tett felszólalásában (204. ülésnap 58.) leszögezte, hogy a bizottság módosító javaslatot nem fogalmazott meg. Elmondta, hogy a két évvel korábban elfogadott szakképzési törvény kapcsán született annyi tapasztalat, hogy időszerű annak pontosítása, módosítása. Szerinte a munkaerőpiacon jelentős hiány mutatkozik szakemberek tekintetében, és a kormányzat erre próbál reagálni. Rávilágít

viszont, hogy a nemzetiségek szempontjából a „prioritás a nemzetiségi nyelvet a kornak megfelelő szinten beszélő szakemberek képzése.” Felvetette, hogy sok esetben a nem nemzetiségi napirendi pontként tárgyalt javaslatoknak is vannak nemzetiségi érintettjei. Rámutatott a nemzeti nyelvű tankönyvek esetleges szükségességére, valamint a nemzetiségi ismeretek programtervbe-illeszthetőségének fontosságára. Fontos pontként kiemelte még, hogy a törvényjavaslat nem szerepelteti a szakképzési hozzájárulás fizetése alól mentesülő szervezetek között a nemzetiségi önkormányzatokat, de mivel – ha más szabályozás nincs érvényben – a helyi önkormányzatokra vonatkozó szabályokat a nemzetiségi önkormányzatokra is alkalmazni kell, remélhetőleg mindez nem jelent problémát a gyakorlatban.

2021. június 14-én (209. ülésnap 278.) üdvözölte, hogy az előbb vázolt problémát orvosolta az előterjesztő, az Innovációs és Technológiai Minisztérium szakképzésért felelős helyettes államtitkársága megalapozottnak találta az észrevételt, így azt a módosító javaslat már tartalmazza. Azért is örült ennek a megoldásnak, mert a gyakorlatban több esetben a felsorolásból való kimaradás hátrányos jogértelmezéshez vezet. Erre az illetéktörvény alkalmazása kapcsán hozott egy példát. Általában felhívja tehát a jogalkotók figyelmét arra, hogy ne feledkezzenek meg a nemzetiségekről, a különböző nemzetiségi intézményekről.

ÖSSZEGZŐ MEGJEGYZÉSEK

Az első parlamenti ciklusban Hartyányi Jaroslava a nem túl aktív szószólók csoportját erősítette. Egyetlen napirenden lévő törvényjavaslathoz szólt hozzá, a másik három hozzászólásában a szovjetek ukrainai népirtására, a holodomorra emlékezett. Természetesen öt felszólalásból nehéz végső konklúziót vonni, de az látszik, hogy az ukrán szószólót inkább a szimbolikus jelentőségű ügyek érdekelték, ami persze tekintettel anyaországa helyzetére, érthető. A ciklusban a Magyarországi nemzetiségek bizottsága feladatkörébe tartozó törvények végrehajtását, társadalmi és gazdasági hatását, valamint a deregulációs folyamatokat figyelemmel kísérő albizottság tagja volt.

A 2018-as választásokra az ukrán lista első helyére új jelölt került Szuperák Brigitta személyében. Elődjéhez hasonló aktivitást mutatott, de felszólalásai teljesen más jellegűek voltak. Nem igazán foglalkozott szimbolikusnak tekinthető

témákkal, az anyaországa és Magyarország kapcsolatát sem vetette fel, hanem kifejezetten szakmai kérdésekhez is hozzászólt. Munkáját az országos önkormányzatban komoly kritika érte a következő listaállításkor. 2021. október 14-én beszámolót tartott, de azt írásban nem volt hajlandó rendelkezésre bocsájtani. Grexa Liliána képviselő azt a kritikát fogalmazta meg, hogy Ukrajnából érkező csoportokat fogad, és idegenvezetést tart nekik, pedig valójában a magyarországi ukránokat kellene képviselnie.⁹⁷ Míg Szuperák Brigitta kivárt volna a listaállítással, több képviselő azt le akarta tudni. Amikor jelölték a listára, azt nem fogadta el, mert – ahogy fogalmazott – „ez így igazságtalan.” A 2014–2018-as ciklus szószólója sem vállalta a jelölést, mert – állítása szerint – „őt itt egyszer már hátba szúrták.” A lista élére végül Grexa Liliána került, aki így 2022-től ukrán szószóló lett. Anyaországának Oroszország általi megtámadása következtében jóval aktívabb szerepet visz, és rendszeres napirend előtti felszólalásokkal kéri az Országgyűlést Ukrajna és a megtámadott ukrán nép támogatására.

97 A jegyzőkönyv több ízben csak így fogalmaz: „vita folyik” vagy „további vita folyik”.

ÖSSZEGZÉS ÉS KONKLÚZIÓ

Háromszázhetvenhét felszólalás feldolgozása után összességében az mondható el, hogy bár komoly különbségek fedezhetők fel egyes nemzetiségi szószólók (és a német nemzetiségi képviselő) teljesítménye, munkabírása között, mindannyian bele vannak kényszerítve egy olyan politikai rendszer olyan választási rendszere keretében működő képviseleti intézményrendszerbe, amely meglehetősen korlátozott lehetőségeket kínál.

Először is tehát, a rendszer arra kényszeríti a nemzetiségi választópolgárokat, hogy ha nemzetiségi identitásuk szerint kívánnak szavazni, akkor a pártok közötti versenyben ne foglaljanak állást szavazatukkal. Miközben többségüknek nincs esélye kedvezményes képviselő megválasztására. Az így megválasztott szószólókról tulajdonképpen túlzás azt mondani, hogy választva lennének, hiszen a választóknak a szavazáskor semmiféle lehetőségük nincs a szószóló személyének befolyásolására, a listavezető szavazat nélkül is az Országgyűlésbe kerülne. A német nemzetiség ugyan elérte 2018-ban és 2022-ben a kedvezményes kvótát, és így korábbi szószólójuk immár teljes jogú képviselőként ül a parlamentben, de nem látszik, hogy ebből fakadó jogosultságai a képviselet előnyére válnának.

Az elmúlt két ciklus kiemelt témája mindenképpen a nemzetiségi önkormányzatok által ellátandó feladatok voltak, az önkormányzatiság, az ahhoz és kisebb részt a civil szervezetekhez kapcsolódó kulturális autonómia és a köznevelés kérdése. Ehhez természetesen szorosan kapcsolódik a finanszírozás, melyben a nemzetiségek jelentős előrelépéseket értek el az elmúlt bő egy évtizedben.

Amiről viszont igen látványosan nincsen szó, az egyfelől a tágabb politikai, társadalmi, az egész politikai közösségre vonatkozó kontextus. Azon kívül, hogy a „határon túli magyarokat” időnként megemlítik a felszólalásokban a kedvező nemzetiségi politika áttételes élvezőiként, nem jelenik meg a nemzetiségi civil szervezetek kapcsán általában a civil szervezetek helyzete a mai Magyarországon, a nemzetiségi pedagógus utánpótlás vagy bérpótlék kérdésakor általában a pedagógusok helyzete Magyarországon, és így tovább...

Nem hessegethető el a benyomás, hogy mindez azért nem jelenik meg így, mert a nemzetiségek és a fent említett feladatok finanszírozása meglehetősen komoly függésben van a kormányzat döntésétől, és a tágabban értelmezett társadalmi kérdésekben bizony aligha lehetnének elkerülhetők a komoly kritikai megjegyzések.

A 2014–2022 közötti két parlamenti ciklusban a szószólók és a német képviselő kifejezetten kerülték, hogy bármiféle kritikát fogalmazzanak meg a kormányoldallal szemben. Nem eltagadva, hogy ez belső meggyőződések következménye is lehet, az azért mégiscsak furcsa, hogy tulajdonképpen egyetlen igazi, kritikus felszólalást sem találni, sokkal inkább a kormány (és különböző egységei) számára kifejezett köszönetnyilvánítás, hálálkodás a bevett. Ennél még jellemzőbb a parlamenti konszenzus elérésének célja, és az e fölött kifejezett öröm. Egyrészt persze pozitív fejlemény, hogy a nemzetiségek meg tudják győzni az összes frakciót még a szavazások előtt, másfelől viszont mindez a gyakorlatban az érdemi politikai viták és így kritikai megjegyzések megjelenésének elkerülését jelenti.

A kormánnyal szembeni hálaérzet a 2010-es évek eleji finanszírozási állapotot és az azóta történt emelkedést nézve egyfelől persze érthető, mégis nagyon megerősíti azt a benyomást, hogy ezek az egyébként közfeladatellátást finanszírozó pénzeszegek nem járnak, nem kisebbségi jogokat biztosító eszközök, hanem a kormányzat kénye-kedve szerinti adományok. Amennyiben a felszólalások nagy része ezt a függőségi viszonyt tükrözi vissza, annyiban viszont hiába erősödött meg a nemzetiségek politikai részvétele abban az értelemben, hogy a rendszerbe van kódolva, érdekeik immár általuk képviselve megjelenhetnek az Országgyűlésben, összességében mégis leginkább ez a fajta kitett helyzet jelenik meg, válik nyilvánlávóvá.

Mi sem bizonyítja jobban ezt a fajta kitettséget, és az ország vezetése számára esetlegesen kellemetlen vagy azonnali megoldásra ösztönző témák elkerülését, hogy a vizsgált nyolc év 377 felszólalásából 15 szólt mindössze a szociális helyzetről. Ebben elsősorban persze a Fidesszel szövetséges Lungo Drom roma szószólójának van felelőssége, mégis, általánosan megmutatja azt, hogy a kínosnak ígérkező témákat – legalábbis a plenáris üléseken – inkább elkerülik a szószólók. Meggyőződésem, hogy ezt a kitettséget intézményileg erősíti az is, hogy a szószólók nem minden napirendhez, hanem csak a Házbizottság által előzetesen nemzetiségi napirendi ponttá nyilvánított pontokhoz szólhatnak hozzá. Még akkor is, ha a gyakorlatban a Házbizottság ez ügyben meglehetősen megengedő, és kérésre lényegében mindent nemzetiségi napirendi ponttá nyilvánít.⁹⁸

⁹⁸ Lásd erről bővebben: Móré Sándor, „Érdemi befolyás vagy statisztaszerep: A Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága az Országgyűlésben (2018–2022)”, *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom*.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága tehát 2023 elején jogerősen kimondta, hogy a jelenlegi rendszer több okból is sérti az Egyezményt, de leginkább azért, mert több nemzetiség választóit szavazataik elvesztegetésére ösztönzi, és kizárja őket a pártlisták közötti választásból.

Nem látszik, hogy a magyar Országgyűlés sietne megoldani ezt a helyzetet, és fel akarná számolni a jogsértő állapotot, de kérdéses az is, milyen módon tehetné meg ezt anélkül, hogy más alapjogok sérelme ne következne be. Például, ha egyszerűen csak visszaadnák a pártlistára szavazás lehetőségét, és immár nem kellene a nemzetiségi névjegyzékbe fel- vagy leiratkozással választani a nemzetiségi lista és a pártlista között, akkor a nemzeti kisebbséghez tartozó választóknak immár 3 szavazatuk lenne, sérülne a szavazatok egyenlőségéhez való jog, és egy részüknek (pl. németeknek) több képviselő megválasztására lenne jogosultságuk. Ugyanakkor, ha eltörölnék a kedvezményes képviselő rendszerét, és kizárólag szószólók kerülnének az Országgyűlésbe, még a néhány nagyobb létszámú nemzetiség esetében sem bátorítana senkit arra, hogy nemzetiségiként vegyen részt a választásokon.

Meggyőződésem szerint fontos lenne, és e problémára a megoldás lehetne, ha a demokráciákra jellemző versengő elemet állítanák helyre a választási rendszer ezen alrészében. Ha a szószólók egy része így is csak 100-200 szavazatot jelentő felhatalmazással kerülne be, sőt, a törvény szerint egyetlen szavazat nélkül is bekerülhetne, akkor a szavazatok számát jelentő támogatottság helyett a felhatalmazás „minőségét” azzal lehetne emelni, ha több jelölt indulhatna, és közülük választhatnának a nemzetiséghez tartozó választópolgárok. A nemzetiségi önkormányzatok nagymértékben ki vannak téve a mindenkori kormánynak, hiszen a központi költségvetésen kívül más bevételi forrással gyakorlatilag nem rendelkeznek, még intenzív anyaországi kapcsolatok esetén sem. Ha nem csak ezen országos nemzetiségi önkormányzatok jelöltjei vehetnének részt a választáson, hanem más, az adott nemzetiséghez tartozó jelöltek is, valamelyest a fent tárgyalt kitettség is enyhülhetne, hiszen nem csak az adott nemzetiség politikai elitjéhez tartozó szószóló kerülhetne be az Országgyűlésbe.

Két jelenséget fontos zárásként megemlíteni, melyekkel ez a kötet nem foglalkozott.

Először is ez a kötet a plenáris üléseken tett felszólalásokat elemzi, ezekhez legfeljebb kontextusként szemlél más adatokat. E kapcsán egyfelől le kell szögezni, hogy a parlamenti jelenlétnek önmagában is lehet fontos, szimbolikus jelentősége. Másfelől viszont e szimbolikus jelentőséget a nyilvánvaló kitettség

erodálja. A szimbolikus jelentőség sajnos a 2022-es népszámlálási adatokban sem mutatkozik meg, hiszen a legtöbb nemzetiség önbevalláson alapuló létszáma csökkent a két parlamenti ciklus végére. A jelenlét nem szimbolikus aspektusból meglévő fontosságához hozzá kell tenni, hogy a plenáris üléseken való (aktív) részvétel csak egyetlen eleme az egyébként sokrétű, több elemből álló parlamenti képviselői, szószólói munkának. Ott a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága, mely állandó bizottságként ülésezik, és jelen van a lobbizás vagy az állandó kapcsolattartás a kormány, a frakciók vagy például a nemzetiségekért felelős biztoshelyettes felé, melyek fontos, jelentős elemei lehetnek a szószólók tevékenységének. Ezek jelentőségét például a költségvetési támogatási összegek emelkedésében kár lenne lebecsülni.

Másodszor, létezik a helyettesítő képviselet fogalma (*surrogate representation*). Nem biztos, hogy a nemzetiségek érdekeit csak a nemzetiségi képviselők jeleníthetik meg. Ez a kötet kizárólag a kedvezményes rendszerben megválasztott képviselővel és a szószólók munkájával foglalkozik, miközben a választási rendszeren belül más módokon is bekerülhetnek a parlamentbe adott esetben nemzetiségekhez tartozó képviselők, sőt a nemzeti többséghez tartozók közül is lehetnek képviselők, akik magukra vállalhatják a nemzetiségek érdekeinek képviseletét. Ezzel a jelenséggel ez a kötet nem foglalkozott, ezek további vizsgálódások tárgyai lehetnek.⁹⁹

A 2022-es választás kapcsán a legnagyobb változás, hogy a roma kisebbség sikertelen listaállítás következtében nem küldött szószólót a parlamentbe. Ezen kívül régi-új szószólót választott a görög, valamint új szószólót választott az örmény és az ukrán kisebbség. Ez a nagy képet tekintve kevesebb változtatás, mint 2018-ban, ami alapján azt lehet mondani, hogy bár a nemzetiségeken belüli politikai versenynek nem feltétlenül kedvez, de a rendszert valamelyest bejáratták, a nemzetiségi politika szereplői már tudják, hogy mit várhatnak tőle.

Reményem szerint a háromszázhetvenhét felszólalás elemzése is ehhez a tudáshoz járul hozzá, és a kötet segít megérteni, mit várhatunk, és mi az, amit nem várhatunk ettől a nemzeti kisebbségi képviseleti rendszertől.

99 Lásd erről M. Balázs Ágnes, „Kik képviselik a nemzetiségeket a parlamentben?: Nemzetiségi ügyek és képviselet az Országgyűlésben – a szószólókon túl,” *Pro Minoritate* 2023 (tél). 61–85.

IRODALOMJEGYZÉK

A nemzetiségi szószlók és a képviselő felszólalásainak forrása a parlament weboldalán elérhető jegyzőkönyvek. A szószlók ciklusonként adatai, az egyes szószlók adatlapja és azokon belül a felszólalásaik az alábbi linken érhetők el: <https://www.parlament.hu/web/guest/szoszlok-ciklusonkenti-adatai>

A kötetben szereplő összes internetes hivatkozás utolsó letöltésének dátuma: 2024. szeptember 4.

SZAKIRODALOM

Dobos Balázs. „A nemzetiségi részvétel jellemzői az országgyűlési választásokon (2014–2018)”. *Parlamenti Szemle* 2021 (2). 53–81. <https://parlamentiszemle.hu/wp-content/uploads/2022/03/psz-202102-53810-dobosbalazs.pdf>

———. „Mobilizáció és demobilizáció – A nemzetiségi részvétel főbb tapasztalatai az országgyűlési választásokon”. *Fundamentum* 27 (2–3). 57–61. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-05.pdf>

Dobos Balázs és Molnár Sansum Judit. „Cultural Autonomy in Hungary: Inward or Outward Looking?”. *Nationalities Papers* 48 (2) [Special Issue 2020]. 251–266. DOI: <https://doi.org/10.1017/nps.2019.80>

Hajdu Tamás és Krekó Judit. „Koronavírus-járvány Magyarországon: kevés teszt, sok halálozás”. *KRTK Blog*, 2022. május 20. <https://www.portfolio.hu/krtk/20220520/koronavirus-jarvany-magyarorszagon-keves-teszt-sok-halalozas-545321>

Kiss Balázs. „Gondolatok a nemzetiségek országgyűlési képviseletéről az EJEB Bakir-dzi és E.C. Magyarország elleni ügye apropóján”. *Fundamentum* 27 (2–3). 65–70. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-07.pdf>

László Róbert. „Nemzetiségi képviselet vs. politikai ellenérdekeltség”. *Fundamentum* 27 (2–3). 62–64. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-06.pdf>

- M. Balázs Ágnes. „Kik képviselik a nemzetiségeket a parlamentben? Nemzetiségi ügyek és képviselet az Országgyűlésben – a szószólókon túl”. *Pro Minoritate* 2023 (tél). 61–85.
- . „Szólnak a szószólók? A nemzetiségi szószólók hatása a parlamenti napirendre”. *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom* 25 (3). 231–259. https://regio.tk.hu/wp-content/uploads/BALAZS_2017_3_231_259.pdf DOI: <http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v25i3.178>
- Majtényi Balázs. „Választási autokrácia kívülről: Téves és megalapozatlan strasbourgi ítéletek a kisebbségi képviseletről”. *Fundamentum* 27 (2–3). 5–19. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/Fundamentum-2023-2-01.pdf>
- . „The Right Answer Without a Reasonable Argument? The shortcomings of Bakirdzi and E.C. v Hungary”. *Strasbourg Observers*, 2023. január 19. <https://strasbourgobservers.com/2023/01/19/the-right-answer-without-a-reasonable-argument-the-shortcomings-of-bakirdzi-and-e-c-v-hungary/>
- . „Mi lesz veled „bezzeggyerek”? Változóban a kisebbségi jogi szabályozás”. *Fundamentum* 9 (3). 109–120. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/05-3-10.pdf>
- Móré Sándor. „A cigányság parlamenti képviselete 2014 és 2022 között – javaslatok a jövőre nézve”. *Glossa Iuridica* 10 (4). 143–160. DOI: <https://doi.org/10.55194/GI.2023.4.6>
- . „Érdemi befolyás vagy statisztaszerep: A Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága az Országgyűlésben (2018–2022)”. *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom* 30 (3). 110–126. DOI: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v30i3.110>
- Nagy Alíz. „Illiberális állampolgárság: A magyar állampolgárság-politika következményei Erdélyben”. ELTE Társadalomtudományi Kar – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2022. <https://www.elteader.hu/media/2022/03/Nagy-Aliz-Illiberalis-allampolgarsag-web.pdf>
- . „Külhoni állampolgárok parlamenti képviselete”. *ELTE POL-IR Working Paper Series* 2022/1. 1–31. <https://polir.elte.hu/dstore/document/4960/Nagy%20Al%C3%ADz%20WP.pdf>
- Uitz Renáta. „A T/3618-as modell: Semlegesség az állam kegyelméből, kedvére és boldogulására”. *Magyar Narancs*, 2019. január 6. <https://magyarnarancs.hu/publicisztika/a-t3618-as-modell-115571>
- Unger Anna. „Putting an End to Minority Voter Disenfranchising in Hungary”. *Verfassungsblog*, 2022. december 5. <https://verfassungsblog.de/putting-an-end-to-minority-voter-disenfranchising-in-hungary/> DOI: <https://doi.org/10.17176/20221206-001634-0>

PARLAMENTI IROMÁNYOK

- „2021. évi CXLV. törvény az egykori Rozmaring Mezőgazdasági Termelőszövetkezet működési területén kárpótlásra váró személyek helyzetének rendezéséről” <https://www.parlament.hu/irom41/17427/17427-0002.pdf>
- „B/101. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2013.”, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2014, <https://www.parlament.hu/irom40/00101/00101.pdf>
- „B/14301. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2016.”, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2017, <https://www.parlament.hu/irom40/14301/14301.pdf>
- „B/2160. Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2015. február – 2017. február)”, Magyarország Kormánya, Budapest, 2018. október, <https://www.parlament.hu/irom41/02160/02160.pdf>
- „B/3064. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2014.”, Alapvető jogok biztosának hivatala, 2015, <https://www.parlament.hu/irom40/03064/03064.pdf>
- „B/417. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2017.”, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2018, <https://www.parlament.hu/irom41/00417/00417.pdf>
- „B/4398. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2018.”, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2019, <https://www.parlament.hu/irom41/04398/04398.pdf>
- „B/6626. Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2013. február – 2015. február)”, Magyarország Kormánya, Budapest, 2015. szeptember, <https://www.parlament.hu/irom40/06626/06626.pdf>
- „B/8328. Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2017. január – 2018. december)”, Magyarország Kormánya, Budapest, 2019. november, <https://www.parlament.hu/irom41/08328/08328.pdf>
- „B/9278. Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2015.”, Alapvető jogok biztosának hivatala, 2016, <https://www.parlament.hu/irom40/09278/09278.pdf>
- „H-203 országgyűlési határozat”, Budapest, 2022. június 7., <https://www.parlament.hu/irom42/00203/00203.pdf>
- „H-6859 országgyűlési határozat”, Budapest, 2019. július 12., <https://www.parlament.hu/irom41/06859/06859.pdf>

- „T/18296. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításáról”, <https://www.parlament.hu/irom40/18296/18296.pdf>
- „T/460. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény és a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény módosításáról”, <https://www.parlament.hu/irom40/00460/00460.pdf>
- „T/5033. Az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény módosításáról”, <https://www.parlament.hu/irom40/05033/05033.pdf>

JEGYZÖKÖNYVEK, HATÁROZATOK

- „1090/2014. NVB határozat – a német nemzetiségi szószóló megbízatásának megszűnése tárgyában” (Nemzeti Választási Bizottság, Budapest, 2014. április 25.) <https://www.valasztas.hu/en/hatarozat-megjelenito/-/hatarozat/1090-2014-nvb-hatarozat-a-nemet-nemzetisegi-szoszolo-megbizatasanak-megszunese-targyaban>
- „16/2018. (02.09.) OUÖ határozat”, „Jegyzőkönyv”, OUÖ Közgyűlés, 2018. 02. 09. <https://ukrajinci.hu/uoo-kgj-jkv-2018-02-09/>
- „28/2014. (II.19.) számú határozat”, *MGOÖ Határozatok 2014.* <https://mgoo.hu/fajlok/hatarozatok/2014-hatarozatok.pdf>
- „A Bolgár Országos Önkormányzat Közgyűlésének ülése – Jegyzőkönyv”, 2014. február 28. http://www.bolgarok.hu/fileadmin/pdf/jegyzokonyvek/2014/BOOE_JZK_2014.02.28.pdf
- „A Bolgár Országos Önkormányzat Közgyűlésének ülése – Jegyzőkönyv”, 2018. január 19. http://www.bolgarok.hu/fileadmin/pdf/jegyzokonyvek__2018/BOOE_2018_01_19.pdf
- „A Közgyűlés 100/2017. (10.21.) számú határozata”, Magyarországi Németek Országos Önkormányzata. <https://ldu.hu/wp-content/uploads/2021/08/MNOo-KGY-jegyzokonyv-20171021.pdf>
- „A Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága ülésének jegyzőkönyve”, 2020. december 8. <https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjv41/NEB/2012081.pdf>
- „Határozati kivonat az Országos Horvát Önkormányzat 2018. február 3-án megtartott közgyűlésének zárt üléséről”. https://horvatok.hu/images/Dokumentumok/Hatarozatok/Hatarozat_kivonat_2018.pdf
- „Határozati kivonat az Országos Horvát Önkormányzat Közgyűlésének 2021. november 20-i rendkívüli ülésén felvett jegyzőkönyvből”. https://horvatok.hu/images/Dokumentumok/Hatarozatok/Hatarozat_kivonat_2022.pdf

- „Jegyzőkönyv a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának Közgyűléséről”, 2021. november 16. <https://mgoo.hu/fajlok/jegyzokonyvek/2021.11.16-jegyz%C5%91k%C3%B6nyv.pdf>
- „Jegyzőkönyv a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának Közgyűléséről”, 2022. január 31. <https://mgoo.hu/fajlok/jegyzokonyvek/2022.01.31-jegyz%C5%91k%C3%B6nyv-publikus.pdf>
- „Jegyzőkönyv a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának Rendkívüli Közgyűléséről”, 2018. január 24. <https://mgoo.hu/fajlok/jegyzokonyvek/2018.01.24-jegyzokonyv.pdf>
- „Jegyzőkönyv az MROÖ Közgyűlése 2018. február 6-án tartott rendkívüli üléséről”. <https://atruroman.hu/wp-content/uploads/2021/04/Jegyzokonyv-2018-02-06.pdf>
- „Jegyzőkönyv az Országos Lengyel Önkormányzat 2017. december 9-i Közgyűléséről”. 2017. december 9., <https://lengyelonkormanyzat.hu/wp-content/uploads/2019/08/jgyk-2017-12-09.pdf>
- „Jegyzőkönyv az Országos Lengyel Önkormányzat 2021. november 20-i közgyűléséről”. 2021. november 20., <https://lengyelonkormanyzat.hu/wp-content/uploads/2021/11/Jegyzokonyv-2021-11-20-kgv-OLO.pdf>
- „Jegyzőkönyv”, Országos Ukrán Önkormányzat Közgyűlés, 2018. 02. 25. <https://ukrajinci.hu/uoo-kgv-jkv-2018-02-25/>
- A Bolgár Országos Önkormányzat Közgyűlésének ülése – Jegyzőkönyv. 2014. február 28. http://www.bolgarok.hu/fileadmin/pdf/jegyzokonyvek/2014/BOOE_JZK_2014.02.28.pdf

CIKKEK, INTERJÚK

- „»Mindig a nemzetiségem érdeke volt a legfontosabb.« – Interjú Ritter Imre német nemzetiségi képviselővel”. *Zentrum.hu*, 2018. november 7. <http://www.zentrum.hu/hu/2018/11/mindig-a-nemzetisegem-erdeke-volt-a-legfontosabb/>
- „Nem a Fideszt, hanem a németeket képviselem.» Interjú Ritter Imre képviselővel”. *Barátság – kulturális és közéleti folyóirat*, 2018. április 23. <https://nemzetisegek.hu/2018/04/23/interju-ritter-imre-kepviselovel/>
- „Elkészült a magyarországi németek országos listája a 2022-es országgyűlési választásokra”. *Zentrum.hu*, 2021. november 30. <http://www.zentrum.hu/hu/2021/11/elkeszult-a-magyarorszag-nemetek-orszagos-listaja-a-2022-es-orszaggyulesi-valasztasokra>

- „Német nemzetiségi képviselő: nem fideszes pártkatona vagyok”. *Magyarnemzet.hu*, 2018. április 8. <https://magyarnemzet.hu/belfold-archivum/2018/04/nemet-nemzeti-segi-kepviselo-nem-fideszes-partkatona-vagyok>
- „Örményország megszakítja kapcsolatait Magyarországgal”. *ma.hu*, 2012. augusztus 31. https://www.ma.hu/kulfold/142471/Ormenyország_megszakítja_kapcsolatait_Magyarországgal
- Czene Gábor. „Sztójka Attila kormánybiztos szerződéseket ígért a „körön belül lévő” roma képviselőknek”. *Népszava.hu*, 2022. január 5. <https://nepszava.hu/3142465-sztójka-attila-kormanybiztos-szerzodeseket-igert-a-koron-belul-levo-roma-kepviseloknek>
- . „Újabb hangfelvételen beszél Sztójka Attila arról, hogy aki a család tagja, azt családon belül kezelik, de kívül ezt senki nem érezheti”. *Népszava.hu*, 2022. január 11. <https://nepszava.hu/3142979-ujabb-hangfelvetelen-beszel-sztójka-attila-arrol-hogy-aki-a-csalad-tagja-azt-csaladon-belul-kezelik-de-kivul-ezt-senki-nem-erezheti>
- Dull Szabolcs. „Élesedik egy új választási szabály, amely Orbán kezére játszik”. *Index.hu*, 2018. március 27. https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/03/27/a_nemet_nemzetiseg_egy_kepviselot_kuldheth_a_parlamentben_ritter_imre_nemzetisegi_mandatum/
- Földi Kitti. „A baltás gyilkos kiadatása után tíz évvel újra helyreállítjuk a diplomáciai kapcsolatainkat Örményországgal”. *444.hu*, 2022. december 1. <https://444.hu/2022/12/01/a-baltas-gyilkos-kiadatasa-utan-tiz-evvel-ujra-helyreallitjuk-a-diplomaciai-kapcsolatainkat-ormenyorszaggal>
- Herczeg Márk. „Választási csalásért felfüggesztették az örmény nemzetiségi szószóló mentelmi jogát”. *444.hu*, 2019. július 12. <https://444.hu/2019/07/12/valasztasi-csalasert-felfuggesztettek-az-ormeny-nemzetisegi-szoszolo-mentelmi-jogat>
- . „Választási csalásért felfüggesztették egy örmény nemzetiségi szószóló mentelmi jogát”. *444.hu*, 2022. június 7. <https://444.hu/2022/06/07/valasztasi-csalasert-felfuggesztettek-egy-ormeny-nemzetisegi-szoszolo-mentelmi-jogat>
- Kernel Zsolt. „Ma 15 éve gyilkolt az azeri baltás gyilkos”. *24.hu*, 2019. február 19. <https://24.hu/kulfold/2019/02/19/azeri-baltas-gyilkos/>
- Kolontár Krisztián. „Jogerősen négy év fogházat kapott Agócs János, az Országos Roma Önkormányzat volt elnöke”. *24.hu*, 2024. június 27. <https://24.hu/belfold/2024/06/27/agocs-janos-orszagos-roma-onkormanyzat-jogeros-itelet-utolso-szo/>
- Lakner Dávid. „Az Európai Unió atyja nem azt mondta, amit a fideszesek neki tulajdonítanak”. *Magyar Hang*, 2021. május 10. <https://hang.hu/magyar-hang-plusz/az-europai-unio-atyja-nem-azt-mondta-amit-a-fideszesek-neki-tulajdonitanak-126613>

- Szalai Anna. „ORÖ: Ismeretlen tettes ellen tettek feljelentést, de a vádhatóság nevesítette az ügyben Farkas Félixet”. *Népszava.hu*, 2022. február 11. https://nepszava.hu/3146116_oro-roma-farkas-felix-feljelentés
- Szurovecz Illés. „Orbán szerint igazságtalan, hogy kártérítést kaphatnak a roma gyerekek, akiket éveken át elkülönítettek az iskolában”. *444.hu*, 2020. január 9. <https://444.hu/2020/01/09/orban-szerint-igazsagtalán-hogy-karteritést-kaptak-a-roma-gyerekek-akiket-eveken-at-elkulonitettek-az-iskolában>
- Zsilák Szilvia. „99 milliós kártérítést kaptak a szegregált gyöngyöspatai roma tanulók”. [*abcug.hu*], *444.hu*, 2019. szeptember 18. <https://444.hu/2019/09/18/99-millios-karteritést-kaptak-a-szegregált-gyongyospatai-roma-tanulók>

STATISZTIKAI ADATOK

- „2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok”, (Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2013) https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf
- „A nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma a 2014. évi országgyűlési választásokon”. <https://www.valasztas.hu/documents/20182/575402/A+nemzetis%C3%A9gi+n%C3%A9vjegyz%C3%A9kben+szerepl%C5%91+v%C3%A1laszt%C3%B3polg%C3%A1rok+sz%C3%A1ma+2014+ogy.pdf/c598d3b2-07ef-45f8-82d5-ac1fb75c9f72>
- „Nemzetiségi listák”, Országgyűlési Választás 2022., Nemzeti Választási Iroda. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/orszagos-listak?tab=ethnics>
- „Népszámlálás 2022. Végleges adatok, A népesség főbb jellemzői (országos és területi adatok)” (Központi Statisztikai Hivatal). <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmények/vegleges-adatok/kiadvany/>
- „Országos nemzetiségi önkormányzatok eredménye”, Országgyűlési képviselők választása 2014., 2014. április 6. <https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/l22.html>
- „Országgyűlési képviselők választása 2018 – választópolgárok száma”, Nemzeti Választási Iroda, 2018. április 8. <https://www.valasztas.hu/valasztopolgarok-szama>

JOGESetek

Az Emberi Jogok Európai Bírósága: Bakirdzi és E.C. Magyarország elleni ügye. 49636/14. és 65678/14. számú kérelmek, a 2022. november 10-én kelt ítélet. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-220672>.

Az Európai Unió Bírósága: C-78/18 – Bizottság kontra Magyarország. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=09DC8F62A094DD47E376AFF35AE79778?text=&docid=227569&pageIndex=0&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=882353>

A SZERZŐ TÉMÁBAN MEGJELENT ÍRÁSAI

- Kállai Péter. „Minority Rights Index (2020): A New Attempt to Evaluate Rights of National and Ethnic Minorities through a Quantitative Approach”. *ELTE POL-IR Working Paper Series* 2023/1. 1–41. <https://polir.elte.hu/dstore/document/7549/K%C3%A1llai%20P%C3%A9ter%20MRI%202020%20pol-ir-jav1.pdf>
- . „Preferential Roma Representation in the Hungarian Parliament is Obstructed by the Fidesz Government?”. *European Yearbook of Minority Issues* 20 (1). 263–282. DOI: <https://doi.org/10.1163/22116117-02001012>
- . „Nemzetiségi (külön)jogok Kelet- és Kelet-Közép Európában: Kisebbségi Jogi Index, fókuszban a parlamenti képviselet”. ELTE Társadalomtudományi Kar – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2022. <https://www.eltereader.hu/media/2022/04/Kallai-Peter-Nemzetisegi-kulonjogok-Kelet-Kozep-Europaban-web.pdf>
- . „Szószóló vagy képviselő? – Ritter Imre két ciklusának összehasonlító elemzése”. *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom* 30 (3). 78–109. DOI: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v3oi3.78>
- . „How to Lose (the Almost) Guaranteed Representation – Recent Developments concerning Roma Parliamentary Representation in Hungary”. *ECMI Minorities Blog*, 2022. március 11. DOI: <https://doi.org/10.53779/DJPMo924>
- . „Preferential Non-representation? Case of Bakirdzi and E.C. V Hungary”. *Strasbourg Observers blog*, 2022. december 20. <https://strasbourgobservers.com/2022/12/20/preferential-non-representation-case-of-bakirdzi-and-e-c-v-hungary/>
- . „Képvisel-e a képviselő?: Nemzetiségi parlamenti képviselet Magyarországon”. *ELTE POL-IR Working Paper Series* 2020/6. 1–46. <https://polir.elte.hu/dstore/document/3165/K%C3%A1llai%20P%C3%A9ter%20WP.pdf>
- . „Képviselő-e a szószóló?: Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben”. *MTA Law Working Papers* 2017/12. 1–12. <https://jog.tk.hu/mtalwp/kepviselo-e-a-szoszolo-nemzetisegi-kepviselet-a-magyar-orszaggyulesben>

- . „Az alkotmányos patriotizmustól a nemzeti és etnikai kisebbségek parlamenti képviseléséig”. *Fundamentum* 2012 (4). 43–64. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/12-4-04.pdf>
- Kállai Péter és Nagy Alíz. „Parliamentary Representation of Nationalities and Kin-minorities – Hungary’s Biased Electoral System”. *European Yearbook of Minority Issues* 17 (1). 171–189. DOI: https://doi.org/10.1163/22116117_01701008
- . Unequal Nation Building Project? – Hungary’s Biased Electoral System. *SSRN, kézirat*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4082359
- . „Egyenlőtlen nemzetépítés?” *Fundamentum* 2019 (3–4). 20–36. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-19-3-4-02.pdf>

Miről szólnak a szószólók? Képviseletnek tekinthetjük-e a szószólóságot? Hatékony képviseletnek számít-e? Mit csinálnak, miről beszélnek, kihez beszélnek, miről kérdeznek a nemzeti és etnikai kisebbségek képviselői? Mely témákra fordítják a legtöbb figyelmet a nemzetiségek képviselői, és melyekkel nem foglalkoznak inkább maguk sem? Kállai Péter, az ELTE Társadalomtudományi Kar adjunktusa második kötetében ezekre a kérdésekre keresi a választ.

